REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 15

Kızılcık Dalları

İNKILÂP

TÜRK KLASİKLERİ

KIZILCIK DALLARI'nda, bir evlatlığın başına gelen olayları, kendi diliyle eşleşen bir masal diliyle anlatışı göze çarpar. Mutlu bir aile yaşantısına özlem, büyük bir anlam zenginliğiyle dile getirilmiştir. Kızı erken yaşta ölen bir ninenin, yüreği yanarak ve kızının yadigârına bakarak hatırladıkça çoğalan o mazlum yakarışları başarıyla verilmiştir. Yazar, besleme kızcağızın anılarının dibindeki kimsesizlik ve çaresizliği, hayatındaki o büyük drama bağlayarak, bu romanın eksenine yerleştiriyor.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889'da İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, müdürlük, Milli Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerinin yanı sıra çeşitli çevirileri de vardır.

ISBN 978-975-10-0200-6

KIZILCIK
DALLARI

Kızılcık Dalları / *Reşat Nuri Güntekin*

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 44066

Kapak tasarımı Ümit Kıvanç
Sayfa tasarımı Meline Pamukoğlu

ISBN: 978-975-10-0200-6

20 21 22   37 36 35
İstanbul, 2020

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İNKILÂP Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

REŞAT NURİ GÜNTEKİN DİZİSİ: 15

Kızılcık Dalları

ROMAN

Yazan:
Reşat NURİ GÜNTEKİN

İNKILÂP

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'in ESERLERİ

Çalıkuşu
Dudaktan Kalbe
Akşam Güneşi
Acımak
Damga
Kızılcık Dalları
Eski Hastalık
Miskinler Tekkesi
Anadolu Notları I - II
Yaprak Dökümü
Ateş Gecesi
Bir Kadın Düşmanı
Gökyüzü
Değirmen
Yeşil Gece
Olağan İşler
Gizli El
Harabelerin Çiçeği
Sönmüş Yıldızlar
Tanrı Misafiri
Kan Davası
Kavak Yelleri
Leylâ ile Mecnun
Son Sığınak

PİYESLERİ:

Hançer
Hülleci
Çalıkuşu (N. Cumalı)
Bir Köy Öğretmeni
Balıkesir Muhasebecisi
Tanrı Dağı Ziyafeti
Eski Şarkı
Yaprak Dökümü

TERCÜMELERİ:

Hz. Muhammed'in Hayatı
(Emil Dergmenheim'den)
Kahramanlar (Carlyl)
Don Kişot
(Cervantes Saavedra)
Yabancı
Atlı Adam
Bir Fakir Delikanlı
La Dam O Kamelya
(A. Dumas Fils)
Evham
Hakikat (Emil Zola)
İtiraflar (J. J. Rousseau)

KIZILCIK DALLARI

I

Adapazarı postası o gün iki buçuk saat rötar yapmıştı.

Pendik istasyonunda, Bolu'dan gelecek ortanca kızını bekleyen Nadide Hanım, merak içinde idi.

Çocuk ağrısı çeker gibi elleriyle hafif hafif kasıklarına basarak mütemadiyen dolaşıyor, arasıra yere çömelerek yüzünü trenin geleceği tarafa çeviriyordu. Akşam yaklaşmıştı. Karşı tepede uçuşan hafif bulutları bazen lokomotif dumanı sanarak yerinden kalkıyor, zaman zaman kulağına hiç yoktan düdük sesleri geliyordu.

İstasyon memuru merak edilecek bir şey olmadığını söylemişti. Fakat ne malum! Bu adam, eski bir bildikti. Demek ki, hakikaten korkulacak bir şey de olsa böyle diyecekti.

İhtiyar kadın, arasıra memurun açık kapısı önünden geçerken içeriye bir göz atıyor, onun yüzünden, halinden bir şeyler sezmeye uğraşıyordu.

Memur, biraz evvel uzun bir telgraf şeridi okumuş, sonra dışarı çıkarak Lala Tahir Ağa ile konuşmuştu. Bu iki vaka arasında acaba bir münasebet yok muydu?

Lala, ağır ağır Nadide Hanımın yanına geldi; lâf olsun diye «Bu tren neye bu kadar gecikti ki, acaba hanımefendi?» diye sordu.

Nadide Hanım, fena halde titizlendi:

— Merak edilecek ne var alık? Bizim trenlerin vaktinde gelip gittiği görülmüş şey mi? diye çıkıştı.

Arasıra oyunlarını bırakıp aynı suali sormaya gelen çocukları da böyle tersliyordu.

Nadide hanım, sıkı zamanlarda kendini bir kaptan gibi nikbin gösterir, etrafında korkanlar olursa kızardı. Bu, onun cesaretinden değil, bilâkis çok korkak ve vehimli olmasından ileri geliyordu. Fena bir şüphe, yalnız kendi kafasında kapalı kaldığı müddetçe o kadar tehlikeli bir şey değildi; fakat başkalarına geçti mi, derhal onun gözünde maddî bir hakikat şeklini alır, çok kere bu paniğin kendi icadı olduğunu bilmesine rağmen neticede en çok telâşlanan yine kendisi olurdu. Evet, bu merakların çok kere boş olduğunu kendi de biliyordu amma, ne yapsın elinde değildi.

Paşası sağken acayip bir sinir hastalığına tutulmuş, yedi sene yatakta yatmıştı. Öyle zamanlar olurdu ki, lokma yemek yediremezler, hindiye ceviz yutturur gibi, zorla ağzını açarak gırtlağına süt, yumurta dökerlerdi. Mütemadiyen bir yanına yatmakta inat ettiği için vücudunda göz göz yaralar açılırdı.

Bu hastalık, paşanın ölümüne kadar sürmüştü. Fakat o, gözünü kapayınca başsız kalan konak birdenbire karışmış, Nadide Hanım kocasının rahat döşeğiyle beraber, kendi hasta yatağını da kaldırtmaya mecbur olmuş ve o gün bugün bir kere bile hastalanıp yatmamıştı.

Şimdi, altmışını geçmiş olmasına rağmen, sırım gibi bir vücudu vardı. Eski hastalığından, çocuklarına karşı bir nevi delilik derecesine çıkan bir meraktan başka bir iz kalmamıştı. Aksi gibi onlar da kocalarının peşinde mütemadiyen gurbette gezerler, biri gelir, biri giderdi.

Tren yolculuklarını pek o kadar merak etmezdi. Ne de olsa ayakları karada demekti. Fakat denizde oldukları gece sabaha kadar uyumaz, ikide bir pencereden

başörtüsünü sallayarak rüzgâr çıkıp çıkmadığına bakardı.

İhtiyar hanımefendinin bir eski tecrübesi vardı: Sevinmek ona hiç yaramazdı. Ne zaman biraz fazla güldüğünü farketse hemen durur:

— Çocuklar, göreceksiniz, yine bir şey çıkacak, üzüleceğim... derdi.

Kocasıyle beraber iki seneden beri Anadolu'da gezen ortanca kızı nihayet İstanbul'a dönüyordu.

Allah onun bir gece evvel yüzünün güldüğünü görmüş: «Sen misin sevinen? Al sana bakalım!» diye bu aksiliği çıkarmıştı.

Hanımefendi, istasyona evvelâ yalnız torunlarıyla gelmişti. Ötekiler, yolcuları evde bekleyeceklerdi. Fakat postanın gecikmesi üzerine, sonradan onlar da birer ikişer sokağa dökülmüşlerdi. Büyük kızı Dürdane, kocası Şakir Beyle beraber istasyonun büfesinde oturuyor; Saniye, dayının kolunda karşıki tarlada geziyordu.

Ölüm, düğün, yangın, göç gibi fevkalâde bir sebep olmadıkça odasından çıkmayan Nevnihal Kalfanın bile omuzunda yeşil yün atkısı, elinde şemsiyesiyle uzaktan ağır ağır geldiği görülüyordu.

Nihayet, güneş batarken istasyon memuru: «Tren geliyor» müjdesini verdi. Nadide Hanım, o vakit birdenbire kendini bıraktı, korkusunu saklamaya artık sebep kalmadığı için :

— Aman çocuklar, size söylemedim amma, bittim. Şeytan neler getirdi aklıma... dedi.

Posta, bugün âdeta boş gibiydi. Pendik'e Nadide Hanımın yolcularından başka yalnız orta yaşlı bir köylü ile iki çocuk indi.

Köylü, uzun boylu, siyah, seyrek sakallı bir adamdı. Sırtında pelerin şeklinde omuzlarına atılmış bir pembe yorgan, elinde bir bakraç, koltuğunun altında küçük bir

yeşil çekmece vardı. Çocukların büyüğü küçük kardeşini sırtına almıştı. Büyük, yedi yaşlarında, mavi başörtülü, sarı entarili, ablak bir kızdı; fugonun arkasındaki üçüncü mevkii vagonun pencereleri önünde telâşlı bir sesle :

— İsmail'in bardağı kaldı, İsmail'in bardağını bulun, diye bağırıyordu.

Kızın bir madenî düdükten çıkıyor zannedilen keskin sesi akşamın sükûneti içinde öyle çınlıyordu ki, köylü nihayet avazı çıktığı kadar bağırdı :

— Kız, kes sesini... Çakal gibi ne bağırırsın?.. Anasının karnında üç ay daha duraymış adam yerine salt ses çıkacakmış...

İstasyon, bugün o kadar tenha ve cansızdı ki, vagonlardan bakan tektük başlarla dışardaki sekiz on kişinin dikkati köylülerin üstünde toplandı.

Nihayet, sarıklı bir adam, pencereden kırık ağızlı bir toprak testi uzattı; kızın da sesi kesildi.

Tren kalktıktan sonra istasyonda bir komedi daha geçti. Köylü, makasçılardan birine :

— Efendi. Göztepe'ye hangi yoldan gitsek ki?.. diye sormuştu.

Makasçı, artık kahkahalarla gülüyordu.

Köylü :

— Ne gülersin efendi bana? diye soruyor, fakat bunu söylerken kendi de gayriihtiyari sırıtıyordu.

— Ağam, sen yanlış indin... Haydarpaşa'ya gidecektin... Buradan Göztepe'ye yarın sabaha kadar varamazsınız...

Köylünün gözlerinde birdenbire umulmaz bir zekâ ve istihza ışığı parladı; çocukları göstererek :

— Efendi, buncağızların ayakla geldikleri yolu uç uca eklesen kaç Göztepe tutar bilir misin sen?.. dedi. Ben Haydarpaşa'yı senden iyi bilirim... İlle paramız bu-

raya kadar yetti... Tren, adamı Haydarpaşayacak babasının hayrına götürmez.

İstasyondaki işsizlere güzel bir eğlence çıkmıştı.

Ahali, köylülerin etrafına bir daire çevirmiş, gülüyordu.

Külhanbeyi bir hamal:

— Ağam, yükünü Göztepe'ye kadar ben taşıyayım; kaç kuruş verirsin? diye alay ediyor, bir boyacı çocuk, onun iple çıplak ayağına sarılmış yırtık papuçlarına fırçasıyla dokunarak:

— Boyıyayım mı ağa?.. Ayna gibi yapayım, diyordu.

Köylü, çocuğa:

— Sen hele bir burnunu temizle de öyle gel, dedi.

Onlar, orta oyunu aktörleri gibi etraflarını saran, sırıta sırıta kendilerini seyreden insanlara hiç aldırış etmeden yavaş yavaş yol hazırlıkları yaptılar. Köylü, küçük yeşil çekmeceyi iki kulbuna bağladığı bir iple cüz kesesi gibi boynuna astı, pembe yorganı bir iki silkeledikten sonra yine omuzlarına atarak:

— Gülsüm, hazır ol bakalım, dedi.

Küçük kız, ne sırtındaki yükten, ne de sabaha kadar süreceğini tahmin ettikleri yoldan hiç ürkmüyor gibiydi. Yalnız, ayaklarında istasyonun taşlarına değdikçe bir at nalı şakırtısı çıkaran büyük ve ağır iki asker kundurası vardı ki, ikide bir endişe ile onlara bakıyordu. Nihayet:

— Amca... Acap bunları elime alıp yalınayak gitsem mi ki... Çok acıtıyor, dedi.

Sakallı, etrafındakilere bakıp gülümseyerek:

— Öyle et Gülsüm, dedi, atlas papuçların eskimesin..

Seyircilerden bir kahkaha daha...

Gülsüm, bunu hakikaten iyi akıl etmişti. Çünkü kun-

duraları çıkarıp eline alınca yara, bere içindeki ayakları birdenbire iki kuş kanadı gibi hafifledi.

Nadide Hanım ailesi çoktan köşkün yolunu tutmuştu. Fakat Lala Tahir Ağa bir türlü çocukları köylülerin etrafından ayıramıyor :

— Meretler... Siz hiç adam görmediniz mi? Onlar da sizin, benim gibi insan işte, diye bağırıyordu.

II

Köylü ile Gülsüm, çocukları o kadar eğlendirmişti ki, sofrada hep onların lâkırdılarını ediyorlar, durmadan gülüyorlardı.

Pelerin gibi omuzlarına attığı yorgan için köylünün adını «Yorganlı» koymuşlardı.

Bütün sevdiklerini nihayet etrafına topladığı için bir kat daha iyileşen güzel kalpli Nadide Hanım :

— Gece karanlığında o yolları nasıl yürüyecekler?. Hele o yavrucuğa yüreğim parçalandı... Fazla olarak sırtında bir de çocuk var... Keşke bu biçarelere bir tren parası verseydik, diye üzülüyordu.

O, çocuk gözleri gibi taze, mâsum, yeşil gözlerini pencerenin dışındaki karanlığa dikerek üzülürken büyük kızı Dürdane :

— Sen böylesin anne... en güzel zamanında hiç olmayacak bir şey çıkarır, dünyayı kendine zehir edersin, diye darılıyordu.

Köşk, Pendik evlerinin bittiği yerde, deniz kenarında idi. Saniye'nin uzun bir hastalığı sebebiyle iki seneden beri yaz aylarını burada geçiriyorlardı.

Nadide Hanım, yemekten sonra torunlarını bahçeye salıvermiş, kendisi büyüklerle beraber sofra başında kalmıştı. Oturduğu yerde gözlerini çocukların birinden öte-

kine götürüyor, onların lâkırdılarından ziyade seslerini dinliyor, ikide birde lüzumlu lüzumsuz:

— Üç günlük ömrümüz var... Ne olurdu şu dünyada ayrılık olmasaydı, diye içini çekiyordu.

Dürdane, doğru söylemişti. Üzüntü, onun için âdeta hava, su nev'inden bir ihtiyaçtı.

Meselâ, çocuklarından ayrı bulunduğu vakit hasret ateşiyle yanar, fakat onlara kavuştuğu zaman da yine tamamıyle memnun olmaz, muvakkat gelmişlerse: «Ben size şimdiden gitmiş gözü ile bakıyorum...» Bütün bütün gelmişlerse: «Görürsünüz, bir aksilik çıkar, evlâtlarımdan biri yine gider» diye kendini üzerdi.

Kardeşi Vasfi Bey arasıra:

— Keşki hepimize ölmüş gözü ile baksan da sen de kurtulsan, biz de, diye takılırdı.

Dürdane'nin sözü gibi bu da doğruydu:

Nadide Hanımın ölenlere karşı garip bir vefasızlığı vardı. Yaşarken en üzerine titrediği bir insan eskaza ölecek oldu mu yarımyamalak bir ağlar, ondan sonra bir daha ağzına almazdı. İnsan kalbi kaidesiz bir şeydir.

Bağ kütükleri arasında ateşböceği kovalayan çocukların gürültüsü yavaş yavaş uzaklaşmış ve kaybolmuştu.

Sekiz, on dakika sonra en büyükleri koşa koşa bir havadis getirdi:

— Haminne... Yorganlı ile Gülsüm oradalar... Sokakta yatıyorlar.

O, sözünü bitirmeden öteki çocuklar da göründüler. Köylülerin orada olması fevkalâde bir şeymiş gibi bir sevinç, bir kıyamettir gidiyordu.

Bu vaka, hazım tembelliğini bir türlü üstlerinden silkip atamayan büyükler için de güzel bir vesile oldu.

Fazla yorgun olduğunu söyleyen Şakir Beyle karısı müstesna olmak üzere, hepsi köşkün arkasındaki yoldan caddeye çıktılar.

Yorganlı ile Gülsüm, nedense yola devam edememişler, karşı tarlanın kenarında bir kamp kurmuşlardı. Gülsüm, yere amcasının yorganının üstünde bağdaş kurmuş, İsmail'i kucağında uyutmuştu.

Yorganlı, ayakta, yavaş yavaş sönen bir çalı ateşinin ışığında lala ile konuşuyordu. Kalender ve demokrat büyük hanım böyle fakir insanlarla konuşmayı çok severdi.

— Ağa, bu gece bize komşu mu geldiniz? Hoş geldiniz, dedi.

Yorganlı, bu kibar insanlar baskınından hiç ürkmedi :

— Öyle ettik hanımefendi. Hani yolumuz çok uzak da, dedi.

Nadide Hanım, bu defa tatlı ve müşfik bir gülümseme ile küçük kıza eğildi :

— İsmail'i uyuttun mu Gülsüm?

Yorganlı ile Gülsüm bu yabancıların kendilerini adlariyle çağırmalarına hayret ettiler.

Köylü sırıtarak :

— Sen Gülsüm'le İsmail'i nereden tanıdın hanımefendi? dedi.

Nadide Hanım, istasyon vakasını anlattı. Vasfi Bey, Gülsüm'ün biraz ötesindeki bir saman demetinin üstüne çökmüştü :

— Gülsüm, bize ne ikram edeceksin bakalım?.. Sana misafir geldik, dedi.

Küçük kız, başını önüne eğerek susuyordu. Onun yerine Yorganlı cevap verdi :

— Hoş geldiniz... Safalar getirdiniz sarayımız büyük... tavanlar yüksek... Cenabı Mevlâ bir lüks lâmbası takıvermiş... İlle ikram edecek şeyimiz yok... Cıgara sar diyeceğim ya... bizim kaçak tütünleri boğazınızı yakar diye korkuyorum.

Yorganlı; ağır ağır, gülümseye gülümseye bunları söylerken gökyüzünü, yeni doğan ayı gösteriyor, reddedileceğinden emin bir tavırla korka korka tütün kesesini uzatıyordu.

Vasfi Bey :

— Ağa, sen bir ârif adama benziyorsun, dedi, galiba İstanbul'a yeni gelmiyorsun...

Yorganlı, başı ile tasdik etti :

— İstanbul'u, Rumeli'yi, Arabistan'ı hep bilirim Bey... Çok gezdim...

— Nasıl gezdin?

Yorganlı, Vasfi Beyle gizliden gizliye eğlenir gibi bir tavırla :

— Tüccarlıkla gezecek halimiz yok ya Bey, dedi, askerlik ettik... Dört kere mi, beş kere mi... akılda kalmaz ki... Yemen'e kadar gittik...

Gülsüm'e bu defa da büyük hanım bir sual sordu:

— Karnın aç mı kızım?

Kız, başı ile bir uzun (hayır) işareti yaptı.

— Hayır olur mu? Tabiî burada bir şey bulamamışsınızdır...

Yorganlı :

— Ekmeğimiz, yoğurdumuz vardı. Gülsüm'e Sapanca'da elma da alıverdimdi... Allaha şükür karnımızı doyurduk.

Büyük hanımın bu havadise canı sıkıldı: Köylülere bu gece sofra artıkları ile mükemmel bir ziyafet çekmeyi aklına koymuştu. Mamafih, bu, yine olabilirdi. Yoğurtla elma yiyecekten mi sayılırdı?

— Haydi ağa... eşyanı topla... bu gece bizde misafirsiniz.

Yorganlı, haline göre tok gözlü bir adam görünüyordu :

— Sağ ol hanımefendi... Allah razı olsun... İlle biz yiyeceğimizi yedik... Şurada yatar gideriz... Geceler kısa... Sabaha ne kaldı ki?..

Fakat bu gece büyük hanımın kerem ve ihsan damarları ayağa kalkmıştı; köylüler, dedikleri gibi, tok da olsalar mutlaka yemek yiyeceklerdi.

Yorganlı, çaresiz kampını kaldırdı; artık büsbütün sönen ateşin son kıvılcımlarını ayaklarıyla çiğnedi. Gülsüm, bir türlü uykudan uyanmayan İsmail'i sırtına yüklendi. Konuşa konuşa köşkün yolunu tuttular.

Çerkes'in Dere köyünden geliyorlardı. Bir haftadan beri yolda idiler.

Vasfi Bey gülerek :

— İnsan kuş misali değil mi ağam... Bir hafta evvel neredeydiniz şimdi neredesiniz? dedi.

— Yol bir şey değil... Ben Çerkes'ten Adapazarı'na evvel Allah üç günde gelirim... İlle yanımızda küçük hanım var... Ermeni gelini gibi kırıtır durur. Gayrı Adapa zarı'ndan buraya trene biniverelim dedik. Ne dersiniz, kız bayağı hasta oldu, deniz tutmuş gibi yüreği kabarmaya başladı. Bazı insana rahatlık yaramazmış derler.

Köşkün alt kapısına gelmişlerdi. Büyük hanım, misafirleri, merdivenin taş basamağına oturttu, önlerine bir tepsi yemek koydu. Kendi de tarasdaki tahta kanapeye geçerek iki kızını iki yanına, kardeşiyle damadını karşısına aldı.

Yorganlı, her yemekten tattıkça: «Keşki ekmekle yoğurdu yemeseydik!» diye hayıflanıyordu, fakat buna rağmen büyük bir gayretle sahanlara dalıp çıkıyordu.

Gülsüm, bilâkis iştahsızdı. İkide bir kucağında uyuyan İsmail'i dürtüşliyerek: «Kalksana İsmail... yesene İsmail» diye söyleniyor, bir türlü uyanmayan çocuğun ağzına zorla yemek sokmaya çalışıyordu.

Yorganlı, nihayet kızdı :

— Kız, tövbe olsun bu gece seni döverim... bırak çocuğu... uyku, yemekten tatlıdır, dedi.

Sonra, büyük hanıma Gülsüm'ün neden böyle yaptığını anlattı :

— Bu kız, az buçuk delidir... Eline geçeni İsmail'in ağzına tıkmazsa canı rahatlamaz... Böyle ede ede oğlanı yolda öldürüyordu... Çocuk, hâlâ hastadır...

Yorganlı, bu vesile ile çocuğun hastalığını da anlattı. Yolculuğun ikinci gecesi İsmail kusmaya başlamış... Sabaha kadar uyumamış... Ertesi gün biraz iyileştiği için yola çıkmışlar, fakat öğleye doğru yeniden fenalaşmış... Geri dönsen bir türlü, ileri gitsen bir türlü... Nihayet, hasta çocuğu sırtlarına vurarak yola devam etmişler; fakat bu yüzden akşama misafir olacakları köye yetişememişler... Bu yetmiyormuş gibi, bir de karanlıkta yollarını şaşırmasınlar mı?.. Çaresiz, dağda gecelemişler... Sabaha karşı İsmail'de ses soluk kesilmiş...

Yorganlı :

— Tövbe olsun muharebede düşman karşısında böyle gece geçirmedim, diyordu, gayrı çocuktan umudumu kestim. Besbelli bunun nasibi de böyleymiş, fakirin ölüsünü çakallara bırakıp gideceğiz... İlle kuru ağaçlara can veren Allah ona da can verdi. Paramız olursa bir horoz kurban edeceğiz, değil mi Gülsüm?

Elindeki kaşığı bir türlü ağzına götüremeyerek bu hikâyeyi dinleyen Gülsüm, büyük bir insan gibi başını sallıyor: «İnşallah amca, inşallah» diyordu.

Hanımefendi :

— Şimdi artık bir şeyi kalmadı değil mi? diye sordu.

— Hamdolsun kalmadı... İlle çok zayıf... Biraz yer içerse kendine gelir.

Nadide Hanım, tarasının çardağına asılı fenerin aydınlığında onları şimdi daha iyi görüyordu. Gülsüm'ün

ince ince örülmüş uzun, kumral saçları vardı. Taşbebek yanağına benzeyen şiş yanaklarıyla, üst dudağını kaldıran iki iri dişi olmasa yüzüne âdeta güzelce denilebilirdi. Gözlerinde de hafif bir şaşılık vardı amma, bu, ona bilâkis yaraşıyordu. Yorganlı'nın üç yaşında olduğunu söylediği küçüğe gelince, geçirdiği hastalıktan sonra, onda insana benzer bir şey kalmamıştı. Aralarına saman çöpleri dolmuş kıvırcık, kocaman bir çocuk başı altında kaşık kadar kalmış buruşuk bir ihtiyar yüzü... Kapalı gözlerinin oyuğuna girmiş gölgeler, beyaz, kısık dudaklarının altında takımı ile seçilen dişler bu yüze bir ölü soğukluğu veriyordu.

Saniye, Yorganlı'ya :

— O yolları hep yürüyerek mi geldiniz? Oralarda araba filân bulamadınız mı? diye bir sual sordu.

Köylü, fukaralığın ne demek olduğunu bilmeyen bu İstanbul kızının cehaletine gülümsemekten kendini alamadı :

— Bize göre bir lândon arabasına rastlayamadık-küçük hanım, dedi. Sonra yine ciddîleşti :

— Bolu'ya gelirken bir yük arabasına rastladık. Arabacı Gülsüm'le İsmail'i arabasına aldı. İlle biz dışarda kaldık... Herifin işi besbelli acele imiş... bir koşturur ki, sanırsın kelle götürüyor... Araba koşar, biz ardından koşarız... Başladık solumağa... Az daha gitsek çatlıyacağız... Baktık olmayacak... herife el ettim: «Bırak arkadaş... indir çocukları... vazgeçtim senin sevabından.»

Kapının eşiğinde oturarak karagöz seyreder gibi merakla köylüyü dinleyen çocuklar, onun sırtında yorganı, boynunda yeşil çekmecesiyle nasıl koştuğunu, bağırdığını gözlerinin önüne getiriyorlar, gülmekten kırılıyorlardı.

Saniye Hanım bir sual daha sordu :

— Yiyecek ne yaptınız?

— Ne yapacağız... Bulduğumuz zaman yedik... Bulmadığımız zaman dağlarda ot çok... davar gibi otladık...

Gülsüm, İsmail'i uyandırmaktan ümidini kesmişti. Amcası öte tarafa baktıkça çocuğu gizlice dürtüştürüyordu.

Hanımefendi, mâsum, yaşlı gözleri rikkatten ıslanarak eğildi, küçük kızın saçlarını okşadı :

— Gülsüm, yemek boğazından geçmiyor... Kardeşini çok mu seviyorsun? diye sordu.

Kız, utanıp önüne bakarak başı ile birkaç defa (evet) işareti yaptı.

Bu vefa, Nadide Hanımın çok hoşuna gitmişti.

Gülsüm, en küçük torunu Bülent için ne bulunmaz bir dadı olabilirdi.

İhtiyar kadın, Yorganlı ile konuşmaya devam ederken bir türlü Gülsüm'den gözünü ayıramıyordu.

Yorganlı, artık yemeğini bitirmişti. Hanımefendinin kendi iyi tütününden eliyle sararak üstüste verdiği sigaraları içiyor, Evliya Çelebi Seyahatnamesine benzeyen bir sergüzeşt anlatıyordu :

Beş kere askere gitmiş, iki defa yaralanmış. Çekmecesinin içinde bir de madalyası vardı. Rumeli'de, Arabistan'da gezmediği yer kalmamış gibiydi. Hikâyesini anlatırken Binbaşı Feridun Beyin arasıra sorduğu suallere gayet düzgün cevaplar veriyordu. Redifliğini, müstahfızlığını bitirip bir daha askere çağrılmayacağına kanaat getirdiği zaman bir karar vermişti: Üç beş sene büyük bir şehirde çalışıp beş on para yapmadan köye dönmemek...

Eski zâbitlerden biri Balya madenlerinde ona gayet güzel bir iş bulmuş. Rahatı iyi, kazancı yolunda idi. Ancak bir sene bile geçmeden küçük kardeşi Recep'e

köyde Allah'ın emri vâki olmuş, hastalıklı karısı ile iki çocuğu yüzüstü kalmıştı.

Yorganlı, yana yakıla anlatıyordu :

— Onlardan başka bir de dul hemşire vardı ki, ona Recep bakardı. Haberi alınca ister istemez Balya'daki işi bıraktık! Çerkeş'e döndük. Çoluk çocuğu başıma toplayıp çalışmaya başladık. İlle üç yıldır üstüste bizim oralarda kuraklık var... Hele bu yıl ölü gözü kadar rahmet görmedik... Köylünün aldığı mahsulü vergilere bile yetmedi. Çoluk çocuk ne yeyip içtiğimizi, ne sen sor, ne ben söyleyeyim... Hâsılı velkelâm köyü dağıttık... Erkeklerin birazı Eskişehir'de, Ankara'da, İstanbul'da çalışmaya gittiler... Birazı da kadınları, çocukları önüne katıp Karadeniz taraflarına indi...

— Peki, tarlalar evler ne oldu?

— Tarlaları arabaya koşup taşıyacak halimiz yok ya... Yorganı, bir iki kab kacağı olan sırtına vurdu... Balya'da beş on lira kazanmıştık... onları da yedik, elelde baş başta...

Büyük hanım, ağlayacak gibiydi :

— Şimdi bu çocukları nereye götürüyorsun? diye sordu.

Yorganlı, ümitsiz bir tavırla omuzlarını silkti :

— Hiç... Bakalım Allah nereye kısmet ederse... Benim fikrim Göztepe'deki hemşireden beş on kuruş borç alıp yine Balya'ya gitmek... Belki inşallah bir iş buluruz.

— Bu çocuklar seni rahatsız etmeyecek mi?

— Eder etmez... Ne yapalım... Sokağa atacak halimiz yok ya... Ben tok onlar da tok, ben aç onlar da aç... Onu demeyi unuttum... İki ay evvel çocukların anası da sizlere ömür, öldü. Allahla benden gayrı kimseleri kalmadı...

Yorganlı Gülsüm'e dönerek gülümsedi :

— Ne edelim Gülsüm... Cenâb-ı Mevlâ kör kurdun-

dan bile geçmemiş... Elbette, bizim rızkımızı da gönderir...

Büyük hanım, kararını vermişti; tatlı bir sesle:

— Gülsüm sen bizde kal, dedi; ben senin vefakârlığını çok beğendim. Seni kendime evlât edeyim, bağrıma basayım... Bizim üç aylık bir bebeğimiz var... Sütninesi gidince dadısı olursun... Çeyizlerini elimle hazırlarım; seni elimle gelin ederim... Bana dua edersin, olmaz mı?

Yorganlı ile Gülsüm, nedense Nadide Hanımın bu sözlerini ciddîye almıyorlar, gülümsüyorlardı.

Büyük hanım, devam etti:

— Benim Zübeyde diye bir evlâtlığım vardı. Beş yaşında elime geldi. Huda bilir kendi evlâtlarımdan ayırdetmedim. Onlara elbise, ona da elbise... Onlara eğlence, ona da eğlence... Evimizde elhamdülillâh her şey bol... Biz öyle yenileni, içileni aramayız... Her iş için ayrı hizmetçilerimiz de var... Buna kalan iş yeyip içip gezmek bir de arasıra şöyle ortada dönelivermek... Gel gelelim soysuz çıktı... Yalancılık bunda; fitnelik bunda; hırsızlık, pislik, terbiyesizlik, hâsılı her kötülük bunda... Sonra, biraz büyüyünce de aşiftelik... Amma bende Allah korkusu var; küçükken elime geldi diye bir türlü atamıyordum. Ne yaparsın emanetullah. Nihayet on dördüne basmadan bir sütçü çırağı ile kaçtı. Vallahi hazırladığım çeyizleri görenler parmak ısırırlardı.

Yorganlı, kaşlarını çatmıştı. Seyrek, kara sakallarını çekiştiriyor, bu kadar nankörlüğü bir türlü aklına sığdıramıyordu. Zübeyde midir, ne karın ağrısıdır, bu kız, bu ağızdan bal akan melek gibi hanımefendiden bu kadar iyilik görsün de, sonra bu haltları yesin! Zihninde başka bir izah bulamayarak ağır ağır bir sesle:

— Besbelli bu çocuk piç olmalı hanımefendi, dedi,

sütü bozuk bir insanı adam etmek için ne etsen nafiledir... Bizim Gülsüm çok temiz süt emmiş bir çocuktur.

İş ciddîleşiyordu. Yorganlı, çocuğun soyunu, sopunu methediyor, babasının da, anasının da çok namuslu insanlar olduğunu söylüyordu. Sözlerini şöyle bitirdi :

— Keşki Gülsüm'ü yanına alsan da adam etsen hanımefendi... İlle kızımız edep, erkân görmemiştir... Ayı gibi dağlarda büyüdü... Size yaramaz.

Nadide Hanım için bu, o kadar ehemmiyetli bir şey değildi. Kanında varsa, insan sonradan da pek iyi terbiye edilebilirdi.

Mamafih, küçük kız, işin ciddîleşmeye başladığını görünce telâş başlamıştı. Biraz sonra amcasının :

— Çocukların bari biri rahatsız etsin... Ben İsmail'in bir çaresine bakarım, dediğini işitince hırçınlaştı. Kardeşini hemen kucağından kapıyorlarmış gibi ona sımsıkı sarılarak :

— Aaa!.. Ben İsmail'den ayrılmam... İstemem... Seninle gideceğim, diye isyan etti.

Yorganlı, çocuğun bu münasebetsizliğine kızdı. Fakat büyük hanım, bundan da hoşlanmış göründü; kızın terbiyesiz ve haşin tavrına karşı tatlı bir sesle :

— Üzülme çocuğum, dedi. Biz seni zorla alıkoyacak değiliz... Mademki kardeşinden ayrılmak istemiyorsun... amcanla gidersin... Allah birbirinizden ayırmasın. Yarın sabah çocukların eskilerinden sana da, kardeşine de elbise, çamaşır veririz... güle güle gidersiniz...

Uzun askerlik hayatında bin çeşit insan görmüş olan Yorganlı, bu muameledeki tatlılık ve kibarlığı anlayacak idrakte bir adamdı. Bir yandan hayran hayran «Hey yarabbi! Ne insanlar yaratırsın!» diye hanımefendiye kompliman yapıyor, bir yandan: «Gözü dönesi, beni yerin dibine soktun...» diye kıza çıkışıyordu.

Söz değişti; Yorganlı, başka şeyler anlatmaya başladı.

Bütün gün çocukların peşinde koşmaktan turşusu çıkmış olan ihtiyar lalanın karanlık bir köşede horladığı işitiliyordu. Bu ses, yorgun Gülsüm'ü de uyumaya teşvik etti. Vücudunda hâlâ trende imiş gibi sarsıntılar, kulağında demir ve düdük gürültüleri duyarak uyuştu kaldı.

Söz, dönmüş, dolaşmış, biraz sonra yine Gülsüm bahsinde karar kılmıştı. Kızı hanımefendiye evlâtlık vermeye Yorganlı'nın aklı iyiden iyiye yatıyordu. Onun gideceğim demesinin ehemmiyeti yoktu. Yedi yaşındaki çocuk, dünyanın Hanyasını, Konyasını ne bilir?.. Gel gelelim İsmail'i ne yapacaktı?.. Mamafih, Binbaşı, buna da bir çare buldu. Kayınvalidesi isterse, İsmail'i nüfuzlu bir akraba vasıtasiyle, Edirne yetimhanesine gönderebilirdi.

Yorganlı, kulaklarına inanamıyor, bu nimetlerin böyle üstüste nereden geldiklerini keşfetmek ister gibi, ikide bir gökyüzüne bakıyordu. Demek ki, Haydarpaşa'ya kadar bilet parasının çıkışmaması, trenin gecikmesi, bu akşam karşıdaki tarlada gecelemeleri Allah'ın bir hikmeti imiş!

Mamafih, hazırlık bittikten, Gülsüm'ün nüfus kâğıdı büyük hanıma teslim edildikten sonra Yorganlı, bir kurdun için için yüreğini kemirmeye başladığını duydu.

Gerçi çocukları böyle istediğinden iyi yerlere yerleştirmekle büyük bir yükten, bir belâdan kurtulmuş oluyordu. Yalnız, ne de olsa onlarla beraber yaşamak fikrine alışmıştı. Ne yorgunluk, ne yokluğun kaçırmadığı neşesi yavaş yavaş sönüyordu. Garipsediğini hanımefendiye sezdirirse ayıp olacaktı. Zorla gülmeye çalışarak:

— Kardeşinden ayrıldığı için biraz gürültü ederse

gayrı kusuruna bakmazsınız, diyordu. Olmazsa ağzına bir iki şamar vurursunuz, çocuktur... birkaç gün içinde unutur gider... Uykusu ağırcadır... Ben, yarın erkenden ona görünmeden İsmail'i alıp giderim.

Vakit epeyce geçti. Fakat üzüldüğü ve korktuğu zamanlarda olduğu gibi, çok sevindiği zamanlarda da gözü uyku tutmayan büyük hanım başta olduğu halde kimsede daha uyku alâmeti yoktu. Yalnız, bahçede lalanın horladığı işitiliyor, bir de dizlerinde yatan kardeşinin yüzüne biraz evvel kondurduğu öpücüğün son olduğunu bilmeyen gafil Gülsüm uyuyordu.

III

Nadide Hanımın paşası, çok eli açık bir adamdı. Konağa toptan erzak geleceği zaman kilerde ne kalmışsa mahalledeki fukaraya dağıttırır, aylık alacağı gün kesesinde eskaza üç beş mecidiye artmışsa evdeki hizmetçilere, halayıklara taksim etmeden sokağa çıkmazdı.

Öyle ki, kalp sektesinden birdenbire vefatı, bir mart ayının ikinci gününe tesadüf etmeyip de meselâ üç gün evvel ölmüş olsaydı, cenazesi sokakta kalacaktı. Nadide Hanım, çok nazik bir zamanda iş başına gelmişti. Saraçhanebaşı'ndaki konak bir imarethaneye benziyordu. Bir sürü halayık ve hizmetçiden başka takım takım fakir akrabalar, paşayı yiyim yeri etmiş hacıdan, hocadan bir alay tufeyli...

Nadide Hanımın konakta candan bir kimsesi yoktu. Büyük oğlu Hikmet, sarhoş ve çapkındı. Kardeşi Vasfi, kocasından besbeterdi. Babasından kalan büyükçe servetin, iki sene içinde, altından girip üstünden çıkmıştı.

Bereket versin, Kuruçeşme'de oturan bir inmeli ihtiyar dayıya... Bu seksenlik ihtiyar, işini bilir bir adamdı. Açık ve tok sözlü olduğu için (nobran, aksi, hasis)

diye adı çıkmıştı. Şekip Paşa sekiz on sene evvel bir gün pencereden bahçedeki halayıklara para serpip kapıştırırken, ihtiyar dayı: «Sen bu gidişle kuru hasır üzerinde can vereceksin!» diye bağırmış ve bir daha evlerine ayak atmamıştı.

Dayı, ölüm haberini alınca kinini unutarak konağa geldi. Yeğenine: «Başın sağ olsun!» bile demeye lüzum görmeden : :

— Nasıl, dediğim çıkmadı mı? Kalk bakalım... Öyle şaşkın şaşkın yatmak olmaz... Aklını başına al... Sen, artık ailenin reisi oldun... Allah bu çoluk çocuğu senden sorar... Eğer gözünü açmaz, bu kör dövüşüne bir nihayet vermezsen muhakkak okkanın altına gidersin... Elinde birkaç parça malın var... Onlar da giderse çocuklarınla Yenicami avlusunda dilenirsin... Bu sırtınızdan geçinen serseri alayı o vakit çanağınıza on para atmaz... Yarından tezi yok, bu kalabalığı başından defetmelisin... Adamakıllı iki hizmetçi sana yeter... Sonra öyle borç morç da istemem...

Nadide Hanım, zengin bir paşanın kızı idi. Gelin olduğu zaman cariyeler, halayıklar arasında bir konaktan çıkıp bir konağa gitmiş, elini sıcak sudan soğuk suya sokmamıştı. Vaktiyle eve gidip gelen hocalardan dünya ve ahrete ait birçok şeyler öğrenmişti. Fakat idare ve hayat bilgisi namına görüp göreceği yegâne ders inmeli dayının bu tokmak gibi sözlerinden ibaret kalmıştı.

Hanımefendi, bu sözlere kulak asmayabilirdi. Hattâ paşanın sevmediği bir insanın ağzından çıktığı için, ölümün lirik heyecanları içinde, bunlara bilâkis kızması da mümkündü.

Fakat öyle olmadı. En alık ve gafil insanların bile, büyük tehlikeler karşısında harikulâde uyanıklık dakikaları olur. Bu nasihat, öyle bir zamana mı tesadüf etmişti? Yoksa ihtiyarın kuvvetli iradesi bu hasta, zayıf

ve perişan kadıncağızın üstünde bir telkin tesiri mi yapmıştı? Hâsılı, Nadide Hanım, dayısını can kulağı ile dinledi, bu kadarcık bir yardımla yangından hayli mal kurtardı.

Büyük hanımın yeni idare programındaki en ehemmiyetli madde tensikat, yani konağın kadrosunu küçültmek olmuştu. Halayıklarla uşaklar için pek bir güçlük yoktur.

Onlar küçük insanlardı; gel dersin gelirler, git dersin giderlerdi. Ellerinden gelecek tek şey bohçalarını bağlarken biraz ağlayıp sızlanmaktan ibarettir. Hanımefendi kadınlardan yalnız emektar Nevnihal Kalfayı, erkeklerden de çocukların lalası Tahir Ağayı alıkoyarak ötekileri kapı dışarı etmişti.

Konakta yerleşmiş bazı akraba ile gedikli misafirlere gelince, bu mesele ancak zamanla halledilebilirdi. Nitekim de öyle oldu. Nadide Hanımın umumî bir paydos borusu çalmaya iradesi ve yumuşak yüzlülüğü mani idi. Ancak onda bir hususiyet vardı. İyi ve memnun zamanlarında ne kadar nazikse sıkıldığı, kızdığı vakit de o kadar celâlli ve kaba olurdu. Bilhassa para sıkıntısı çektiği günlerden birinde bu insanlardan biriyle eskaza küçük bir mesele çıktı mı misafir, kendini sokakta buluyor ve konağın sayısız odalarından birinin kapısı ebediyyen kapanıyordu.

Böyle böyle bir iki sene içinde ihtiyar dayının planı tamamiyle tatbik edilmiş oldu. Mamafih, eski düğün evi manzarasını kaybetmiş olmakla beraber konak, yine kalabalık, idare yine güçtü: Kızlar, oğullar, damatlar, gelinler, torunlar, sütnineler, evlâtlıklar, hizmetçiler; iş takibi, yahut hava tebdili için dışardan gelmiş misafirler...

Hasılı, imaret, eski şeklinden çok farklı olmakla be-

raber, yine işlemekte devam ediyor ve bütün bu değirmen, Nadide Hanımın başında dönüyordu.

Kadıncağıza paşadan kalan aylık —her yeni devletıslahatında— kırılıp küçülüyor, elindeki üç parça irat ve mücevher seneden seneye eriyordu. Fazla olarak ufak tefek borçlar da yapmış, aylık cüzdanını sarraf eline düşürmüştü. Hanımefendi, bilhassa onların hesaplarına, muamelelerine akıl erdiremiyor, bu bataktan kendini kurtarmaya çalıştıkça büsbütün saplandığını dehşetle görüyordu.

Hanımın en tatlı zamanları ayın ilk haftaları idi. O günlerde son derece sevimli ve vergili bir hanımefendi olur, ağzından bal, mâsum yeşil gözlerinden muhabbet akardı. O müddet esnasında istersen kadıncağızdan canını iste. Fakat ayın on beşini geçirdin mi, yandın demektir.

O zaman büyük hanımda, teknede kabarmaya bırakılan ekmek hamuru gibi, için için bir mayalanma başlar, evvelâ haline bir durgunluk çöker, söylenilen sözleri dinlemeyerek derin derin düşünürdü. Daha sonra şakaklarında, ellerinde mor damarlar peyda olur, güzel yeşil gözleri, ürkmüş hayvan gözleri gibi deli deli parıldar, burnu, ağzı takallûs ederdi. O vakit, en ehemmiyetsiz bir söz ve hareket onu çileden çıkarmaya kâfi gelirdi.

Ayın yirmi beşinden sonra konak halkı onun birçok defalar: «Of, Allah, ya bu ay sonunu evden çıkarsın, ya beni!» diye avaz avaz bağırdığını işitir, azgınlık sırasının hanım ninelerine geldiğini gören çocuklar bir köşeye siner, misafirler ayaklarının ucuna basarak sofralardan kaçışırlardı.

IV

Gülsüm, amcasının İsmail ile beraber kaçtığını haber alınca köşkte bir kıyamettir koptu. Kız, kendini hama-

ma sokmaya çalışan Nevnihal Kalfaya bir tekme savurarak sokağa fırladı; Maltepe'ye giden cadde üzerinde alabildiğine koşmaya başladı. Bir yandan da avazı çıktığı kadar «İsmail, İsmail» diye bağırıp ağlıyordu. Bereket versin bir yerde ayağı taşa takılarak yüzüstü yere kapandı; burnundan şiddetli bir kan boşandı. Yoksa bu tozu dumana katarak yaralı yaban domuzu gibi kaçan canavara yetişmek tıknefes lalanın kârı değildi.

Güslüm'ü, yüzü kanlı bir çamurla sıvanmış, avuçları, dizkapakları patlamış bir halde köşke getirdiler. Kalfa, önüne renk renk yeni elbiseler seriyor; büyük hanım, türlü dil dökerek onu kandırmaya çalışıyordu.

Fakat kız «İsmail» deyip, «İsmail» işitiyordu.

Dürdane :

— Anne, sen de durup dururken başına iş açarsın... Ne yapacaksın bu pisi? diye söylenmeye başladı.

Nihayet, bu muhabbet yarasını başka bir muhabbetle kapatmak için yukardaki sütnineye seslenerek çocuğu getirdiler.

Nadide Hanım :

— Bak Gülsüm, bu da senin kardeşin... Biraz daha büyüsün, bunu sana vereceğim. Sen onun dadısı, evin kızı olacaksın... diye kundağı uzattı.

Fakat hayret! Gülsüm bu ağır ağbani kundağı, altın (maşallah) lı melek yüzlü bebeği o paçavralar içinde kaybolmuş koca kafalı, sıska yüzlü, kirli kuklaya tercih etmiyor, «Ben İsmail'i isterim!» diye çakal gibi uluyordu.

Nihayet, büyük hanım etrafındakilere gizlice göz kırparak sert bir sesle :

— Pekâlâ, dedi, sen bizi istemezsen biz de seni istemeyiz... Dayın mıdır, nedir o sakallıya haber göndeririz.. Gelir, seni alır... Şimdi sus...

Fakat Gülsüm, gurbete çıkmış bir adamın böyle çocuk sözü ile yolundan dönmeyeceğini biliyor, kendini yer-

den yere çarpıyordu. Nihayet Yorganlı'nın tavsiye ettiği çareye başvurmak lâzım geldi. Binbaşı Feridun Bey ellerini kalçalarına koyarak heybetli bir yürüyüşle çocuğa doğru birkaç adım attı; yürüyen bir tabura kumanda verir gibi dik bir sesle :

— Dur, diye bağırdı, sesini kes... Şimdi seni çiğnerim.

Kanındaki atalardan kalma zabit korkusu Gülsüm'ü bir an içinde taş gibi dondurdu. Artık insafına kalıyordu. Bir zerre mukavemet görmeden ona ne istersen yapar ve yaptırabilirdin. Nevnihal Kalfa gözlüğünü taktı, kızı önüne çömelterek saçlarını aralıya aralıya bit muayenesine başladı.

Bu başların bit, sirke yuvası olduğunda şüphe yoktu. Ancak bu muayene, konağın öteden beri memleketlerinden yeni gelmiş halayıklara, evlâtlıklara tatbik edilen bir formalitesi idi.

Kalfa, kızın ince saç örgülerini makasla kesti, sonra onu hamama sokarak kaynar su ile yıkadı. Nihayet arkasına Seniye'nin eskimiş çamaşırlarından bir gömlek, kısalmış bir kırmızı entari giydirdi. «Evin kızı»na bütün hayatında bir üniforma hizmetini görecek olan beyaz önlüğünü de takınca tuvaleti tamamlanmış oldu.

Yorganlı'nın tahmini gibi Gülsüm, acısını bir iki gün içinde hazmetti.

Doğuştan şen ve gamsız bir kız olduğu görülüyordu. Demir gibi bir vücudu, solmaz bir rengi vardı. Arasıra kahkahayı bastığı zaman evin içini çıngır çıngır öttürüyordu.

Şimdilik vazifesi evdeki dört çocukla oynamaktan ibaretti. Onları peşine takarak tarlalarda koşuyor, evin etrafında kovalamaca, üzüm kütüklerinin arasında saklambaç oynuyordu.

Evdekilerin ondan bir tek şikâyetleri vardı :

İsmail'in adını ağzından düşürmemesi, önüne gelene ondan bahsetmesi. Halbuki bir oturuşta yarım somunla iki baş soğanın belini bükmesine, geceleri başını yastığa kor komaz horlamasına göre, içinde öyle derin bir hicran filân da kalmamıştı.

Büyük, küçük demez kime rastlarsa mutlaka bir yerini İsmail'e benzetir, havadan geçen bir turna katarı ona göre, Edirne'den başka bir semte gidemez; herhangi bir yiyecek hakkında İsmail'in zevkine göre mütalâa yürütülürdü. Yağmur yağar, «Allah vere İsmail sokakta olmasa», gök gürler, «İsmail acaba korkuyor mu?..» Komşudaki büyük köpeğin boyu İsmail'in boyu kadar, deniz kenarındaki taflanlar İsmail'in ikisi kadardır.

Gazete'de, Kilyos'ta bir çocuğun boğulduğunu okurlar: «Sakın acap İsmail olmaya? Oncacık çocuk ne bilir? Belki Edirne'den kaçıp denize girmiştir.»

Sonra, İsmail'e ait bitip tükenmez vakalar, maceralar...

Evdekiler, bu İsmail lâkırdısını evvelâ müsamaha ile, hattâ biraz merhametle dinliyordu. Fakat gitgide sabırları tükendi.

Tütün kutusunun arkasına yaptığı hesaplara dalmış büyük hanım, bir zamandan beri başında hissetmekte olduğu karışıklığın Gülsüm'ün omuz başında mırıl mırıl söylenmesinden ileri geldiğini farkedince birdenbire kızıyor, avazı çıktığı kadar: «Kız, sus! Gına geldi artık bu İsmail lâkırdısından» diye bağırıyor, sinirli küçük hanımlar, «İsmail sözünü duyunca gönlümüz bulanıyor» diye şikâyet ediyorlardı.

Nihayet, isyan çocuklara da sirayet etti. O, İsmail der demez, onlar hep bir ağızdan: «Ulan ayı! Sen başka lâkırdı bilmez misin?» diye bağrışmaya başlıyorlardı.

Bu vaziyet karşısında Gülsüm, artık kardeşinin adı-

nı anmaya korkar oldu. Fakat bu defa da başka bir şey çıktı. Nevnihal Kalfa bir gece bir masal söylemişti:

Fakir bir oduncu —anlaşılan Yorganlı vaziyetinde bir biçare— iki çocuğunu beslemekten âciz kalmış. Bir gün onları peşine takarak bir dağ başına götürmüş: «Siz burada kardeş kardeş oturun; ben bu tepenin ardında odun keseyim!» demiş. Çocuklar babalarını bekliye dursun, o, bir ağaca iki kuru kabak asmış ve baltasını omuzuna vurduğu gibi kaçıp gitmiş... Rüzgâr estikçe kabaklar «tın... tın» diye birbirine vurur; çocuklar bunu balta sesi sanırlarmış... Nihayet ortalık iyice kararmış; çocuklar sesin geldiği tarafa gitmişler. Bir de ne görsünler? Babaları kendilerini bırakıp kaçmış... Çocuklar, sabaha kadar dağda:

«Tın tın eden kabacığım; bizi bırakıp giden babacığım» diye bağrışmaya başlamışlar...

Gülsüm, besbelli Yorganlı'yı oduncuya, kardeşiyle kendisini de kabak sesine aldanan çocuklara benzettiği için bu masalı kelimesi kelimesine bellemişti.

Çocuklar, ne vakit masal isteseler «Tın tın eden kabacığım» hikâyesine başlar, onlar «bıktık, bu kabak masalından» diye bağrışırlar, «Haminne, bak bu terbiyesiz yine oduncu masalını söylüyor» diye şikâyet ederlerdi.

Mamafih, zamanla İsmail'in adı büsbütün ortadan kalktı ve Gülsüm'de, atlattığı fırtınadan yalnız, tedavisiz gibi görünen bir sersemlik, bir de ayakta durduğu vakit kucağında bir çocuk tutuyormuş gibi hafifçe kollarını kaldırıp avuçlarını açmaktan ibaret gülünç bir jest kaldı.

V

Lala Tahir Ağa, otuz sene evvel Saraçhanlbaşı'nda bir helvacı dükkânında çalışırdı. O vakit ki vazifesi sa-

bahtan akşama kadar tablasıyle sokak sokak dolaşmak, kışın tahin helvası, yazın taze mısır satmaktı.

Fakat başıyla çalışan ekseri insanlar gibi o da genç yaşında arızaya uğramış, boğazında ceviz büyüklüğünde bir ur peyda olmuştu.

Hemşehriler :

— Besbelli kafandaki tablanın ağırlığı boğazına vuruyor, sen bir ayak hizmeti bulsan iyi edersin; diyorlardı.

Tahir Ağa, bu nasihatı tutmuş, üç mecidiye aylıkla o vakit genç bir kurmay binbaşısı olan Şekip Paşa'nın Kıztaşı'ndaki konağına kapılanmıştı.

Ufak tefek ayak işlerine de bakmakla beraber konakta esas vazifesi çocuk lalalığı idi.

Tahir Ağa, bugüne kadar üç nesil yetiştirmişti. Fakat ihtiyarlığına tesadüf eden bu son nesil kan kırmızı çıkmış, ötekilere rahmet okutmuştu.

Lala, bir illet koleksiyonu idi. Meslek değiştirmesine rağmen boğazındaki ur geçmemiş, evvelâ ceviz kadarken büyüye büyüye bir yumurta, nihayet şişirilmiş bir hindi kursağı cesametinde bir guatr haline gelmişti.

Lala, toparlak sakalı, rastık çekmiş gibi simsiyah kalın kaşları, gaga biçimindeki burnu ile oldukça göste-rişli bir adamdı. Hâlâ, paşanın eski redingotlarını giymesi ve boğazındaki arıza sebebiyle başını daima havaya kaldırarak konuşması, yürümesi, ona ricalden bir adam hali verir ve mahallede bazı kimseler bunun için ona «Lala Efendi» derlerdi.

Tahir Ağanın ikinci illeti tıknefesti. Kendisi, bu hastalığı ikide bir sokağa kaçan çocukları kovalamak yüzünden kazandığını iddia eder; şimdi yaşlı başlı insanlar olan küçük hanımlar, bazı pek canını sıkarlarsa yüzlerine karşı «Meretler... beni siz dertli ettiniz!» diye bağırırdı.

Üçüncü, dördüncü hastalıklara gelince: Onlar, yine çocukların yadigârı sayılırdı: Karda, kışta bahçelerde, taşlıklarda durmaktan böbrekleri ve mesanesi bozulmuştu. Üşüdüğü, çok su içtiği, fazla kederlendiği veya sevindiği zaman idrarını tutamazdı. Nihayet, bir romatizması vardı. Her kış, bir defa yatar, sağ dizkapağı kendi tabiri üzere «köpek kafası kadar» şişer; sabaha kadar «yandım anam!» çağırırdı.

Mamafih Tahir Ağa, kıştan ziyade yazlardan şikâyet eder, baharda yemiş ağaçları çiçek açarken adamcağızı korkudan sıtmalar tutardı.

Bunun sebebine gelince: Pek fena havalarda çocukları masalla, yalan dolanla bir dereceye kadar avutmak mümkündü. Fakat yazları hava tebdiline gidildiği, yumurcaklardan her biri bir ayaklı canavar kesildiği zaman lala, onları nasıl zaptedecek? Çocukların türlü yaramazlıklarından başka akla gelmez hainlikleri de vardı:

Bugün, kızarıp kızarmadıklarını anlamak için bir tarla karpuzu çivi ile delerler; yarın, kayık yüzdürmek için bir teneke gazı çamaşır teknesine dökerler; öbür gün: «Bakalım onlar da ördekler gibi yüzecekler mi?» diye bir alay tavuğu denize atıp boğarlardı.

Azar ve dayak yasaktı. Buna mukabil yaramazlıkların, kazaların, zarar ziyanların bütün mesuliyeti lalaya yükletiliyordu. Tahir Ağa, ihtiyar halinde deli güllâbiciliği ettiğine, tıknefes göğsü, hasta ayaklarıyla yumurcakların peşinde telef olduğuna o kadar yanmıyordu. Ancak çocukların başına gökten taş düşse büyük hanım ondan biliyordu. Piçler, birbirlerini suya atarlar: Kabahat Tahir Ağada... Cam kırarlar: «Lala gözün kör müydü?» Bahçenin bir köşesinde kuru otları tutuştururlar: «Bunak yine nerede uyuyordun bakayım?..» Haydi diyelim ki bu işlerde kendisinin az çok bir taksiratı olsun. Ya çocuklar ishal oldukları, yahut gece ateşlenip sayıkladık-

ları vakit bile hanımefendi lalanın üstüne yürüyordu ya! Nadide Hanım, böyle bir şey olduğu vakit «Bunak! Çabuk söyle çocuklarıma ne yedirdin bakayım... çabuk söyle!..» diye adamcağızı kabir sorgusuna çekiyordu.

İhtiyar adam: «Bak hanımefendi... ben ne edeyim... yumurcaklar söz anlıyor mu? Senin gözünün önünde karanın otunu, denizin pisliğini kör boğazlarına tıkıyorlar... Yandım Allah... Beni çektiğim cizyeler değil, bu senin dilin öldürecek... İzin ver bari de memleketime gideyim..» diye meraklanıyor, bazen burnunu kısarak gülünç bir şekilde ağlıyordu.

Daha fenası küçük hanımlar, çocukların anneleri de lalaya sataşmaya kalkıyorlardı. Fakat bu kadar seneden beri konakta üç nesle lalalık etmiş olan Tahir Ağa, onlara pek kulak asmıyor, daha olmazsa, küçük gözlerini istihfafla büzerek: «Haydi defolun başımdan... Daha pisliklerinizin kokusu parmaklarımdan gitmedi... Adam olmuşlar da insan azarlıyorlar!» diye yanından kovuyordu.

Gülsüm gelmeden iki gün evvel yine bir kavga olmuştu. Dürdane Hanımın büyük kızı Fahriye'yi arı sokmuştu. Kız ne kadar yaramazsa o kadar da korkak ve yaygaracı idi. Öyle feryat etmişti ki, bütün ev halkını etrafına toplamış, bu arada hanımefendi de âdeti üzere yine lalaya çıkışmaya başlamıştı.

Birkaç günden beri ayakta hafif bir grip geçirmekte olan Tahir Ağa, artık isyan bayrağını açmış, hastalıktan kısılmış sesiyle: «Amanın derim... amanın derim... hele utanmadan söylediğine bakın. Ben Hazret-i Süleyman aleyhisselâm gibi kurda, kuşa emir mi ederim ki, arılara bu yumurcaklara dokunmayın diye tembih edeyim!» diyerek bağırmış, havuzun başında sırtüstü yatıp bayılmıştı.

Evet, cezanın her türlüsü yasaktı. Adamcağızın elinde bir tek vasıta vardı: Çocukları yalanla kandırmak. Meselâ, onlar uzak bir yere gitmek için tutturdukları vakit, o gün biraz güneş tutulacağını, ortalığın zifiri karanlık kesileceğini temin etmek... Tarladaki bostan kuyusu civarında dolaşmalarına mani olmak için oralarda evliya yattığını, hattâ geçen gece evliyayı gözü ile gördüğüne yemin etmek... Deniz kıyısında bir yolsuzluk icad ederlerse «şimdi mızıka geçecek» diye sokak tarafına, sokakta başa çıkamazsa «zırhlılar, yahut yarış kayıkları geçecek» diye deniz kenarına götürmek... Ne çare ki fazla kullanılan ilâçlar gibi zamanla bunun da tesiri azalmıştı. Adamcağız, şimdi: «Sofraya oturdular... haydi yemeğe gelin», yahut «Haydi hanımnineniz para verdi, iskeleye gezmeye gidiyoruz» diye en tabiî hareketleri haber verdiği zaman çocuklar arsız rasız «Yalan... sen yine atıyorsun lala!» diye bağrışıyorlardı. Güneşte yanmaktan Arap çocuklarına benzemişlerdi. Mütemadiyen düşüp kalkmaktan, itişip dövüşmekten avuçları patlıyor; kolları, bacakları sıyrılıyor, parmaklarında kına koymuş gibi sargı bezleri sallanıyordu.

Bu kadar hırçınlığa mukabil karınlarını bahçenin ham yemişleri, sokak satıcılarının mısırları, leblebileri, arabistan fıstıklariyle doldurduklarından vücutları kargaya dönüyor; yüzleri inceliyor, burunları sivriliyor, zayıflıktan alınlarını kıl basıyordu.

Usluluk nasihatı verenlere zevklenmek için burunlarını kısıp dillerini çıkardıkları zaman ağızlarından şekerden simsiyah olmuş sıçan dişi gibi sivri ve kırıklı dişler görünüyordu.

«Evin çocuğu» ve öteki çocukların bir nevi kardeş ve oyun arkadaşı sıfatiyle gruba giren Gülsüm, en ziya-

de lalanın işine yaradı. Gülsüm, çocukları idare etmek şöyle dursun, kendisi onlardan beşbeter bir zırdeli idi. Ancak şu vardı ki, lala, arasıra bazı vakaların mesuliyetini Gülsüm'e yükleyerek kendi mesuliyetini hafifletiyordu.

Bir vaka çıktığı, bir kaza olduğu vakit büyük hanıma kolayca itilip kakılabilecek bir mesûl lâzımdı. Ama lala olmamış da Gülsüm olmuş, şahsın hiç ehemmiyeti yoktu.

Nadide Hanım, şimdi Tahir Ağanın üstüne yürüdüğü zaman o, ellerini kaldırarak: «Ben ne edeyim be hanımefendi? Bu deli kız önlerine düşüyor.» diye Gülsüm'ü öne sürüyor ve kendini temize çıkarıyordu.

Büyük hanım, evlâtlığa tatlı tatlı nasihatler vermişti. Fakat kız, öyle nasihatten, tatlı dilden anlayacak bir mahlûka benzemiyordu. Hayvan gibi dağda dayakla büyümüş bir çocuğa tatlı dil kâr eder mi?

Geleli bir aya yakın bir zaman olduğu halde, daha doğru dürüst bir yemek yemesini, çağrıldığı zaman şöyle insan gibi «efendim» demesini öğretememişlerdi. Merdivenleri inerken öyle gümbür gümbür bir topuk atışı, o sıtma görmemiş sesi ile bağıra bağıra söyleyişi ve gülüşü vardı ki köşkün asıl sahibi o sanırdınız. Velinimetlerinin çocuklarını «Selim, Fahri, Fahriye, Nimet» diye adları ile çağırıyordu. Gerçi ona da «Evin çocuğu» demişlerdi amma, saygısızlığın, izansızlığın bu derecesi olur mu?

Beyler, ellerinde yemiş mendili ile sokaktan gelirken evin asıl çocuklarından evvel, o, koşuyordu. Yemiş toplamak için ağaca çıkardıkları zaman en iyilerini kendi kör boğazına tıkınıyor, çocuklar bir türkü söyleyecek olsalar, o dangır dungur dili, o bozuk köylü sesiyle o da karışıyordu.

Nadide Hanım diyordu ki:

— Gülsüm, o amcan olacak adama da söyledim ya, sen emanetullahsın. Seni öz evlâtlarımdan ayırdetmiyorum...: Hem değil sana, can düşmanıma bile gül yaprağı ile dokunmaya kıyamam... Lâkin sen de biraz adamlığın yolunu tutmalısın... Sen, bize dört elle sarılırsan zarar etmezsin... Senin için her ay bir köşeye az çok bir para atarım... Damlıya damlıya göl olur... Çeyiz çimen de yaparım... İstediğinden âlâ bir kocaya veririm...

Gülsüm, bu sözleri dinliyor, arasıra büyük hanıma hak verir gibi görünüyor. Fakat şaşı gözlerinin bakışından belli ki, aklı başka yerlerde. Ne yapalım, cezasını kendi çeker.

Bir gün bahçede salıncağa ben bineceğim, sen bineceksin yüzünden çocuklar arasında büyük bir kavga çıkmıştı. Lala, gürültüyü bastırmak için evde ne kadar çamaşır ipi varsa toplayarak dört ayrı salıncak kurmaktan başka çare bulamadı.

Fakat bu defa da başka bir mesele başgöstermişti. Çocuklardan her biri Gülsüm'ün yalnız kendini sallamasını, ötekilerin salıncağına el sürmemesini istiyordu.

Çocuklar ne emrederlerse mutlaka yapmak lâzım olduğunu bin zahmetle kızın kalın kafasına sokabilmişlerdi. Fakat birinin (yap) dediğini öteki (yapma) diyecek olursa ne yapmalı, hangisine itaat etmeli?

Gülsüm, bu dâvanın içinden çıkamıyor, çocukların hangisine itaat lâzım geldiğini kestiremeyerek alık alık bakınıyordu. Selim, kızdığı zaman dünyayı gözü görmeyen huysuz, sinirli bir çocuktu. «Ulan dilenci köpek... sen, babamın ekmeğini diyorsun... kim oluyorsun bana itaat etmeyecek?» diye kızın üstüne atıldı; saçlarını yolmaya, yüzünü tırmalamaya, karnına, bacaklarına rastgele tekmeler savurmaya başladı. Gülsüm, evvelâ yalnız şaşkın şaşkın kendini müdafaaya çalışıyordu. Fakat canı yanınca o da kızdı, o da Selim'i dövmeye başladı.

Bir akşam evvel, şiddetli bir lodos fırtınası olmuş, dalgalar deniz kenarındaki taş seddin üstünden aşarak bahçenin kenarını parçalamış sandal iskeletinin kırıkları ve türlü pislikler, yosunlarla doldurmuştu. Bağ, hâlâ ekşi bir deniz kokusu içindeydi. Köşk halkı, sabaha kadar uyuyamamıştı. Sinirler gergindi. Çocukların salıncağı nöbetleşe kullanmaya razı olmamalarının sebebi biraz da bu idi. Yine bu yüzden onlar sabahtan beri birbirlerine karşı büyük bir nefret ve düşmanlık duyuyorlar, dövüşmek için bahane arıyorlardı. Ancak kardeşlerinin bir ahretlik parçasından dayak yemesi, onların asîl kanlarını coşturdu: «Yetişin; ayı, Selim'i öldürüyor!» diye çığrışarak Gülsüm'ün üstüne çullandılar. Büyük hanım, fırtına devam ettiği müddetçe; yani bütün gece sudan çıkmış balık gibi çarpınıp çırpınmış, merak edilecek yolcusu olmadığı için denizde, deryadaki Müslüman kardeşlerini aklına getirerek üzülmeye çalışmış, fakat hiç birisini şahsen tanımadığı için, bu ıstırap bir türlü kâfi derecede keskinleşmemişti. Sonra borçlarını hatırlayıp korkmuş, ahbaplarının, kızlarının, damatlarının tesadüfen aklında kalmış lâkırdılarında —söylenildikleri zaman farkında olmadığı— birtakım çirkin manalar keşfederek kızmış, bundan başka lalanın yolsuzluklarına bu kadar sene nasıl ve neden tahammül ettiğini düşünerek ertesi günden tezi yok bunağı evden atmaya karar vermişti. Nihayet bu kararının verdiği sükûnetle eski zamanları, bilhassa ölenleri gözünün önüne getirmiş, Allahın insanları bu bitip tükenmez acı ve ölüm dünyasına niçin getirdiğine isyan ederek uzun uzun ağlamıştı.

Sabahleyin, Nadide Hanımın sapsarı bir renk ve şişkin gözlerle ortada dolaştığını, ikide birde başı dönüyor gibi ellerini şakaklarına götürüp durduğunu gören kızları onu zorla yatağına sokup uyutmuşlardı.

Çocukların çığlığı hanımefendiyi işte bu karışık ve

rahatsız uykudan uyandırıyordu. Gülsüm'ün bahçede torunları ile boğuştuğunu görünce ihtiyar kadının aklı çıkacak gibi oldu ve başörtüsüz, terliksiz dışarı fırladı.

Gülsüm, kavganın hararetinden büyük hanımın ne halde geldiğini farkedememişti. Kendini çocukların elinden kurtararak koştu: «Anne, bak... beni dövüyorlar!» diye Nadide Hanımın eteklerine sarıldı.

Fakat beklediği imdat yerine kulaklarına iki sinirli el yapıştı, lop yanaklarında iki dehşetli tokat şakladı.

Hanımefendi, kızı tırnakları ile parçalamamak için kendini zor zaptederek haykırıyordu :

— Seni tabanı yarık dağ ayısı seni!.. Hangi elinle onlara vurdun bakayım?.. Seni izansız, nankör seni... Sen, kim oluyorsun bakayım?.. Daha dün yırtık pabucunla sokaklarda süründüğünü ne çabuk unuttun? Koca tokmak gibi elleriyle nasıl da vuruyor?.. Allah sizin kafanızdan sopayı eksik etmesin... Allah tevekkeli sizi sırtınızda yorganınızla sokaklarda süründürmüyor!..

Mamafih, hanımefendinin daha hiddeti tamamiyle sönmeden içinde bir pişmanlık başgöstermişti. Bunu belli etmemek için hışımla geri döndü.

Bir daha evin içine ahretlik ayağı sokmamak için ettiği yemine neye sadık kalmamıştı? Cihan âlemin bunca yıllık tecrübeleri gösteriyordu ki, bu mahlûkların içinde ilâç için bir tane iyisine rastlamak kabil değildir. Kendisi öyle cellât gibi bir insan olsa neyse ne. Araba beygiri idare eder gibi sopa ile, tekme ile kullanabildiği kadar kullanır. Fakat karıncayı incitmekten korkan rikkatli, merhametli bir kadın için böyle sütsüz mahlûklarla uğraşmak ne uzak!

Evet, hanımefendi, Gülsüm'ü dövdüğüne pişman ol-

muştu amma, bu dayak da onu hayli yola getirmişti. Artık, evde herkesten fazla bağırıp gülmüyor, merdivenlerde saygısızca topuk atmıyor, çocuklarla eskisi gibi baş koşmuyordu.

Bu dayak, pek ehemmiyetli olmamakla beraber bir meseleyi daha halletti. Gülsüm, Nadide Hanıma, «anne, anne» deyip gidiyordu. Hanımefendi küçük gönüllüydü. Kimsesiz bir çocuğun kendisine «anne» demesinde bir mahzur görmezdi. Hatta «ben senin annenim... Sen bu evin çocuğusun!» gibi sözlerle kızı buna teşvik bile etmiş sayılırdı. Ancak malûm ya, ne de olsa bir evlâtlığın evin büyük hanımına daima «anne, anne» demesi ele güne karşı bir tuhaf düşer!

Hanımefendi, bunu birkaç kere Gülsüm'e üstü örtülü sözlerle anlatmaya çalışmıştı. Fakat nerede onda o kafa? Daha açık söylemesine de şefkati ve insaniyeti maniydi.

Hasılı, bu mesele, ehemmiyetsizliğine rağmen halledilemeyecek gibi görünüyordu. Dayak vakasından sonra Gülsüm, ne düşündü ise düşündü, kimse kendisine bir şey söylemediği halde Nadide Hanımı kendiliğinden «hanımefendi» diye çağırmaya başladı.

VI

Lalanın okuyup yazması yoktu, fakat kitaba, mektebe o kadar ehemmiyet verir, gezdiği, yürüdüğü yerde tahsilin faydaları hakkında öyle propagandalar yapardı ki, kendisine bir maarif nişanı verilse hiç de haksız olmazdı.

Çiftçinin, işçinin fukaralığı, hamalın, arabacının çektiği eziyet hep «cehaletlikler» inden, hep «ellerinde iki satır yazıları olmamasından» ileri geliyordu. Onun fikrince okuyan mutlaka adam, yani kalem efendisi olur, otur-

duğu yerde maaş alırdı. Meselâ, memlekette okuyup yazma bilmeyen kalmasa Anadolu baştan başa kâtiple, kalem efendisiyle dolar, bu mesut millet gündüzleri sıcacık bir şilte üzerinde yazısını yazar, akşamları yer içer, uyurdu ve lâkin bizde bunu anlayacak kafa nerede?

Otuz seneden beri konağın mektebe başlatılan çocukları ilk dersi ondan alırlardı :

— Haymana beygirleri gibi gezmekten bir şey çıkmaz. Okuyup adam olmalı. Hanya'yı, Konya'yı öğrenmeli. İş sizin bildiğiniz gibi değildir. Siz yıldızları kibrit taşı gibi görürsünüz. Her biri börek sinisi kadar büyüktür de bana, size öyle görünür. Eliniz kalem tutmazsa sonra kazma kürek tutar ha. Kafanıza ilim koymazsanız sonra tabla koyarsınız ha... Kim ki mektebe gider de okumak öğrenmezse, Peygamber Efendimiz «finnari finnari» buyurmuş, yani Arapça demek ki, cehennem ateşinde yanar... Bir şişe görürsün... Üstünde «ilâç» yazar... Benim gibi (elif) i (mertek) sanan takımındansan şurup sanır içersin, zehirlenir ölürsün... Bir zengin çocuğu varmış, «okumak, yazmak neyime gerek? Babamın konağında oturur, kalan paraları yer, keyfederim!» demiş... Lâkin kazın ayağı öyle değil... Babası gözlerini yumunca bu çocuğun ne diye ağladığını size okuyuvereyim.

Lala, birkaç namaz sûresiyle beraber senelerden beri ezberinde tutmaya muvaffak olduğu aşağıdaki üç mısraı heyecanla okurdu :

«Peder gitti, konak yandı, birader hali de malûm»
«Elimde bir yazım yok her kime bir arzuhal etsem»
«Benim yazım benim alnımdaki şu kara yazımdır.»

Demek elinde bir yazısı olsaymış, hiç olmazsa bir baba ahbabına bir arzuhal yazıp halini anlatacak, biraz bir şey isteyecekmiş... v.s.... v.s....

Mamafih, lalada bu ilim muhabbeti pek o kadar da hasbî sayılamazdı. Çünkü o, ancak çocuklar mektepteyken biraz rahat nefes alırdı.

Sonbaharda mekteplerin açılma zamanı yaklaştıkça lalada gelin olacak bir taze kız neşe ve heyecanı başgösterirdi.

Tahir Ağanın vazifesi —başka lalalar gibi— çocukları sabahleyin mektebe teslim edip akşam üstü geri getirmekten ibaret değildi. Hanımefendi, ders devam ettiği müddetçe, ona mektep kapısında nöbet bekletirdi.

Öyle ya, insanlık hali bu, ya birinden biri hastalanıverir, yahut başını alıp kaçarsa... Hoca, o kadar yumurcak arasında bunu nasıl farkeder?

Nadide Hanım, bu noktada o kadar titizdi ki, Tahir Ağanın teminatına inanmaz, birkaç günde bir, ya bir hizmetçi, ya bir ahbap vasıtasıyle lalanın mektepte olup olmadığını kontrol ettirirdi.

Lala, bu sadedilliğe içinden gülerdi. Şu hanımefendi sahiden çocuk gibi bir şeydi. Mektepte yan gelip vücudunu dinlemek dururken, onun sokaklarda dolaşacağını, yahut beyhude yere para verip kahveye gideceğini insan nasıl aklına getirebilirdi? Çınarlarla dolu bir cami avlusundaki bu taş mahalle mektebi, Tahir Ağa için bir dünya cennetiydi. O, hava tebdili aylarında Pendik, yahut Çamlıca'da çektiği sıkıntıların acısını bu mektep bahçesinde çıkarırdı. Güzel havalarda ağaçların altında oturur, kendi kendine şarkılar söyler, söküK diker, tırnak keser, çınarların gövdesinden kopardığı kuru kabukları evirip çevirerek acayip insan ve hayvan şekilleri tahayyül ederdi. Sonra da bol bol uyurdu.

Mektebin sade cami avlusundan değil, iki sokak aşırı evlerden işitilen bir gürültüsü vardı.

Altmış, yetmiş çocuk yüksek sesle derse çalışır, ho-

ca ile kalfanın yaygaraya hâkim olmak için ezan okur gibi bir sesle bağırdıkları duyulurdu.

Bu sesler, bazen lalayı ağır ve mahzun düşüncelere daldırırdı: İlmi öğretmek de öğrenmek kadar güç bir meseleydi. Bu adamcağızlar helâl para alıyorlardı doğrusu... Allah, iki tarafa da kuvvet versin.

Mektepte her gün beş altı nöbet de dayak olurdu. Bu, lâzımdı. Tokmak vurmadan kazık çakmak nasıl imkânsızsa, sopa vurmadan çocukların kafasına ilim ve edep sokmak da öyle imkânsızdı. Son zamanlarda Maarif, dayağı yasak ettiği için hoca, çocuklardan birini falakaya yatıracağı zaman pencereleri, kapıları kapatıyor, halvet yapıyordu.

Lala, dayak gürültülerini bir ilâhî konser gibi, gözleri yarı kapalı, âdeta huşû içinde dinler ve hafifçe gülümserdi: Hey şu hocanın elleri dert görmesin! O, çocukları dövmekle yalnız onları terbiye etmiyor; aynı zamanda lalaya ettikleri cefaların da intikamını alıyor demekti.

Gerçi dayağı yiyenler konağın çocukları değildi. Hanımefendiden son derece çekinen hocanın onlara gül yaprağı ile dokunmaya kıyamadığını lala biliyordu. Fakat ne çıkar? Dayağı yiyen Ali olmamış da, Veli olmuş; hep bir hesap. Konak çocuklarının yaramazlığı ihtiyar adamı «çocuk milleti» ne garez etmişti. Bunun için dayak yiyen bir çocuğun feryadı onda âdeta marazî intikam hazları uyandırıyordu.

Mektebin taşlığında bir küçük (bevvap) odası vardı. Hoca, son senelerde mektep bütçesinden tasarruf yaparak bevvaba yol vermiş olduğu için burası boştu. Soğuk ve yağışlı havalarda Tahir Ağa, bu odada oturuyordu. Hoca, bundan şikâyet etmek şöyle dursun, bilâkis memnundu. Çünkü arasıra mektebe uğrayan çocuk babaları Tahir Ağayı (bevvap) sanıyorlar ve böyle kelli felli bir

kapıcıya malik görünmek, hocanın da gururunu okşuyordu. Diğer cihetten lala da bir mektep adamı, bir Maarif memuru zannedildiği için gizli bir iftihar duyuyordu.

Mamafih, Tahir Ağanın mektebe daha başka hizmetleri de vardı: Gelene, gidene kapı açıyor, dayaklardan sonra salya sümüğü karışmış bir halde aşağı inen çocukların yüzünü yıkıyor, arkadaşlarının sefertasını karıştıran, yahut sokağa kaçmaya çalışan talebeleri yukarı kovalıyordu ki, aylıklı bir bevvabın yapacağı da aşağı yukarı bundan başka bir şey değildi.

Son nesil okuma çağına eriştiği zaman mahalle mektepleri can çekişiyordu. Damatlar, bir aralık çocukları yeni açılan Maarif Nümunelerine vermeye kalkmışlardı. Tahir Ağa vasıtasıyle bu havadisi duyan emektar hoca, konağa koşmuş: «Çocuklarınızı okutmak benim hakkımdır. Ben hepinizin hocasıyım. Sizi fena mı yetiştirdim? Ekmeğimi elimden alırsanız hocalık hakkımı haram ederim... Hem şimdi ben de usul-i cedit üzerine okutuyorum. Hoca diye Maarif Mekteplerine tayin edilen o düdük züppeleri on kere cebimden çıkarırım.» diye kıyametleri koparmıştı.

Büyük hanım zeki bir kadındı. Gayet iyi bilirdi ki, Hoca Salih'in külüstür mektebi, Nümunelerin tırnağına benzemez. Ancak, bunu itiraf etmek işine gelmiyordu. Taş mektep, konağın bir şubesi gibiydi; Nadide Hanım orada istediği gibi hüküm sürüyordu. Halbuki Nümuneler resmî hükümet mektepleriydi. Oralardaki hocalar hatır saymayacaklar, konağın nazlı çocuklarını öteki haşarat yığınının arasına karıştıracaklardı. Hatta, lalanın mektepte oturmasına bile müsaade edecekleri şüpheliydi. Bu sebeplerden dolayı Nadide Hanım, istemeye istemeye Salih Hocanın tarafını tutmuş, otuz seneden beri hocalar ve kalfalarla düşe kalka maarif hakkında birçok fikirler edin-

miş olan lala da bir taraftan var kuvvetiyle dayanınca damat beyler, çaresiz, ağızlarını kapamışlardı.

O kış, taş mektep bir talebe daha kazanıyordu: Gülsüm.

Bu kız, pek öyle okuyup yazacağa benzemiyordu amma, ne çare, emanetullah... Büyük hanım onu öteki çocuklardan ayırdetmeyeceğine söz vermişti. Bakalım, bir kere tecrübe edelim. Lala, Gülsüm'ü hocanın elini öpmeye götürürken yana yakıla nasihatler verdi: «Kız, ana yok, baba yok. Halin benden besbeter... Aklın varsa biraz okursun, hiç değilse mevlutlara aşir, ilâhî okur, beş on para alırsın. Ah, ben senin yaşında olsam...»

Lala, bugün Gülsüm'e bakarken, rikkatinden gözleri sulanıyor, kızı âdeta kıskanıyordu. Mamafih o, bütün okuma bilenlere az çok haset ederdi. Tahir Ağanın bu halini bilen kalfalar ona birçok defalar ders vermeyi teklif etmişler, «hazır mektebe geliyorsun... Sana da ders verelim» demişlerdi. Her şeyin bir vakti, zamanı vardı. İnsan, beş ve on yaşlar arasında okuyup yazarsa ne âlâ... olmadı mı geçmiş olsun... Zemheride ekin eksen mahsul alır mısın?.. İşte bu da öyle...

Hasılı, vapuru kaçıran bir adam, iskeleden vapurda gidenlere nasıl bakarsa, lala da vaktinde mektebe giderek okuma öğrenmiş olan kimselere öyle bakar ve garipserdi.

İlk mektebe gittiği gün Gülsüm'ün sevincinden etekleri zil çalıyordu; bir ayda okuyup yazmayı öğrenecek, «İsmail»e mektup yazacaktı.

Mektebe başlayan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsüm'ün bu misafirliği yirmi dört saatten fazla sürmedi (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocadan ve kalfalardan dayak yemeğe başladı), konağın çocukları evde olduğu gibi mektepte de grup halinde bulunurlar, öteki çocuklara

pek karışmazlardı. Konak, taş mektebin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grubu el üstünde tutar; ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazen, pek başa çıkılamayacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grubunun imtiyazını feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup azasından olan Gülsüm'le hesaplaşıyorlardı. Mamafih, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmayacağına şahsen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyordu. İsmail'e yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu.

Gülsüm'ün mektep talebesi olarak bir büyük kusuru vardı. Ders alırken hocanın ağzından çıkan lâkırdıları gramofon gibi zapteder, bu yüzden hangi sesin hangi harften çıktığını bellemesine imkân kalmazdı. Meselâ, kıraatteki bir parçayı: «kefal, lüfer, barbunya, mercan, kurt, kuş...» yahut: «Maarif müfettişleri mektepleri gezerler ve çocukların okuyup okumadıklarına dikkat ederler.» diye su gibi okur, fakat bu sürat karşısında kafası karışan ihtiyar hoca: «Dur kız bakalım.. dur Allah belânı versin... göster bakalım şu barbunyayı, mercanı» diye bağırdı mı, ne yapacağını şaşırır; parmağını kanun çalar gibi kitabın üstünde oradan oraya dolaştırırdı. Gelsin artık bakalım kızılcık safası... Fakat vermeyince mabut ne yapsın Mahmut?.. Allah, insanı istidatsız yarattıktan sonra hoca, onun başında bir kızılcık değneği değil, bir meşe ormanı paralasa nafile...

Hoca, Gülsüm'de «usul-i cedid» in iflâs ettiğini görünce, çaresiz, yine eski usule döndü; kızın kafası belki

Arapçayı daha kolay alır diye (Amme) cüzü okutmaya başladı. Fakat o, Kur'an'ı kıraatinden daha kolay ezberliyor, yazıların üstünden daha süratle kayıp geçiyordu. Hoca kıza önünde diz çöktürdüğü zaman, azgın bir ata binmiş bir acemi süvari gibi: «Dur meret... birer birer okumazsan, ben söylemeden söylersen kafanı patlatırım!» diye avaz avaz bağırıp çırpınıyor, kan tere batıyordu.

Caminin müezzini olan baş kalfa ise «Allah, şu kızın gözlerini şaşı edeceğine büsbütün kör edeymiş, iyi bir kör hafız olurdu bari!» diyordu.

Gülsüm, bir gün yine hocanın önünde (Amme) cüzü okuyordu: (Yağfirü) kelimesi geldi. Kız, bunu (kâfir, Cafer, fener) diye okuyor, bir türlü doğrusunu söyleyemiyordu. Hoca, yanlış düzeltirse onun kelimeyi hemen ezberleyeceğini bildiği için doğrusunu karine ile, kendisine buldurmak istedi :

— Kız, pilâvı ne ile pişirirler? diye sordu. Cevap gayet kolaydı. Gülsüm (yağ) diye cevap verecek, mesele bitmiş olacaktı... Fakat o :

— Pirinç, diye cevap verdi.

— Daha, daha?

— Su... tuz... fıstık... üzüm.

— Ulan muhannet... Sen, ömründe pilâv da mı yemedin?

Gülsüm, şaşı gözleri hocanın elinde titreyen değnekte, talimli bir sirk maymunu gibi onun en küçük hareketi karşısında sağa, sola kaçınarak düşünüyor, bir türlü bulamıyordu :

— Acap kuskus pilâvı mı?.. Acap bulgur pilâvı mı ki?..

— Tuu... Allah belânı versin... Çağırın aşağıdan Lala Efendiyi...

Çocuklar lalayı uykudan kaldırarak dershaneye çıkardılar. Hoca, bezgin bir tavırla :

— Ağa Efendi, dedi, hanımefendiye selâm ederim, ellerinden öperim. Tarafımdan kendisine arzet ki, Cenâb-ı Hak nasıl mekândan münezzehse, bu çocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehtir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... İsterse yine çocuklarla beraber mektebe göndersin... Ve lâkin ben artık okumasına karışmam.

Gülsüm, dudakları kısılmış, iri ön dişleri kendi kabiliyetsizliğine kendi de gülüyormuş gibi, daha ziyade dışarı fırlamış, yerine döndü.

Madem ki hoca efendi de söyledi. Ne yapalım, ölecek hali yok ya... Okumayıverir... İsmail'in mektuplarını yazacak bir sevap sahibi elbet çıkar. Kız, o gün akşama kadar sessiz sedasız yerinde oturdu; azat vakti dışarı çıkarken kitabını kafasının biçimini İsmail'e benzettiği beş altı yaşında bir fakir çocuğa hediye etti.

VII

Gülsüm, lalayı seviyordu. Tahir Ağada uzaktan uzağa Yorganlı'yı hatırlatan bir şey vardı. Mamafih, onun küçük kız üzerindeki asıl nüfuzu daha başka cihettendi. Gülsüm, ona arasıra İsmail'den bahsediyordu. Konakta «İsmail» sözünü işittiği vakit kızmayan, bu usanılmış hikâyeyi tekrar tekrar dinlemekten şikâyet etmeyen bir o kalmıştı.

Her şeye rağmen lalanın yüreğinde de bu küçük kıza karşı bir şey kımıldanıyordu.

Galiba biraz hemşerilikleri vardı: Gülsüm, sade köyünün ismini bildiği halde, hangi kazadan, hangi vilâyetten olduğunu anlatamadığı için yakınlık derecelerini tayin edemiyorlardı. Fakat kızın arasıra memleketten bahsederken söylediği bazı şeyler Tahir Ağaya hiç yabancı

gelmiyordu. Hele konuşmalarında öyle aşikâr bir benzeyiş vardı ki...

Lala, memleket lâkırdısını hiç ağzından düşürmezdi.

Konaktakilerle kavga ettiği vakit:

— Ben, gayrı memlekete gidiyorum... Siz gayrı başınızın çaresine bakın... diye söylenir, hattâ yalandan hazırlanır, hizmetçiler ve çocuklarla helâllaşırdı. Hanımefendi ile arası iyi olduğu zaman ise, sırf nazlanmak, onu: «Aman lala... öyle şey olur mu? Sen bu evin direği gibisin... Ben böyle münasebetsizlik istemem... otur oturduğun yerde bakayım!» diye yalvartmak için aynı teraneyi tekrar ederdi.

Evet, bu sözler cilve ve nazdan, kuru sıkı tehditlerden ibaretti. Yoksa lalayı kovsalar bile (ki buna arasıra olmuyor da denemezdi) şuradan şuraya gidemeyeceğini kendi de biliyordu.

Kırk sene evvel bıraktığı köyünde acaba kimsesi kalmış mıydı? Kaldı ise onlara kendini tanıtabilecek miydi? İstanbul'a geldiği zaman yeni evliydi. Burada yerleştikten sonra bir aralık karısını bırakmayı düşünmüştü. Fakat şimdi bunu yapıp yapmadığını, kadının boş kâğıdını gönderip göndermediğini hatırlamıyordu. Nihayet, bu yıllarda Anadolu'nun çok çok zaruretlik (!) çektiğini işitiyordu. Ya oraya gidince bir alay aç «Sen misin soyunu, sopunu göresi gelen... aç bakalım kesenin ağzını!» diye başına üşüşüp beş on parasını yiyiverirlerse hali ne olurdu?

Böyle olmakla beraber, bazen memleketi için hafif bir hüzün ve hasret duyduğu da oluyordu. Tahir Ağa, arasıra hemşehrileriyle görüşse hayli teselli bulacaktı. Fakat o mübarekler de «Selâmün aleyküm, aleyküm selâm» demeden, «Aman hemşehri.. sen bilirsin... bize beş on kuruş!..» diye el açıyorlar, lalayı bucak bucak kaçmaya mecbur ediyorlardı. İhtiyar adamın Gülsüm'ü sev-

mesi, on parasız bir memleket kokusu getirmesinden ileri geliyordu.

Kış gecelerinde onların âdeta gizli randevuları vardı. Konakta el, ayak çekilince Gülsüm, usulca lalanın odasına girerdi. Kız, bu zamanlarda —gündüzkü Gülsüm'ün büsbütün aksine— ağırbaşlı, sessiz, mazlum bir çocuk olurdu.

— Gel bakalım Gülsüm... Anlat bakalım, ne var, ne yok?

Lala, bu saatte tüylü pazen entarisini, eski arakiyesini giymiş, kuşağını bağlamış, bir kerevetin üstüne serili yatağına uzanmış bulunurdu.

— Amca, sana bir şey sormaya geldim. (Gülsüm nedense geceleri lalayı amca diye çağırırdı) Hava çok soğuk... Acaba Edirne de soğuk mu ki?

Lala, onun ne demek istediğini anlayarak cevap verirdi :

— Yok... Edirne, Kâbe tarafındadır... Buralar gibi soğuk değildir. Korkma, İsmail üşümez. Onun rahatı senden, benden iyidir. Geçen kışlar köyde daha mı rahattı sanki?

— Yok amca! Bizde odun bol... Akşam oldu mu ocağı...

— Hele sen bana bir çay getir de sonra konuşuruz.

Lalanın odasında yaz, kış bir saç mangal bulunur, bu mangalın üzerinde kulpsuz bir ibrik kaynardı. Tahir Ağa ıhlamur, çay, papatya, karanfil, hasılı, eline ne kadar kokulu ot geçirirse bu ibriğe tıkar, geceleri yatmadan bardak bardak onu içerdi.

— Haydi, bakalım Gülsüm... sen yavaş yavaş benim dizlerimi oğ, hem geçen kış İsmail'le neler yaptığınızı anlat...

Kız bir yandan Tahir Ağaya masaj yapar, bir yandan ibrikte kaynayan çayın sesi kadar hafif bir sesle İs-

mail hikâyesine başlardı. Lala, günün bütün yorgunluklarını dinlendiren bu masajın hazzı içinde evvelâ onu dinlemeye başlar, sonra zihni yavaş yavaş başka hayallere kayar, gözleri açık olduğu halde gözlerinin karası baygın, titrek titrek üst gözkapaklarının perdesi arkasına çekilir ve uyurdu. Fakat kızı kuşkulandırmamak için lâzım olan tedbirleri de ihmal etmezdi :

— Ben gözlerimi kapıyorum... İlle uyuyor zannetme... Kulağım sende... Hep söylediklerini işitiyorum...

Lalanın bu dostluktan istifadesi sade ayaklarını, kollarını oğdurmaktan ibaret değildi. Ona kirli çoraplarını yıkatır, söküklerini diktirirdi. Hatta uzun kış gecelerinde kendine bir yün çorap ördürmeyi de düşünmüştü.

Mamafih, küçük kızın Tahir Ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsüm'ün üstüne yıkıyor, kız bir türlü iki lâkırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak asılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu.

Gerçi saçlı sakallı bir adam için bu, pek namuslu bir hareket değildi. Ancak bu çocuğu da, ceza diye bacağından asmıyorlardı ya... Birkaç çift lâkırdı, arasıra da bir iki tokat... Lâkırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz... Tokada gelince... Eh, bu veledin cezasız kalmış bunca suçu var... Onlara sayıversin... Hem pek olmazsa eline biraz yemiş, üç beş şeker sıkıştırıp gönlünü alıvermek güç değil ya...

Lalanın küçük kız için duyduğu muhabbetin bir ucu da gerçi böyle hasis menfaatlere dayanıyordu. Fakat bu, onun hakikî bir muhabbet olmasına hiç de mani değildi. Vatan muhabbeti ki, muhabbetlerin muhakkak en temizidir, o bile menfaatle, insanın ufak tefek çıkarlarıyla pek-

âlâ uzlaşmıyor mu? Ne yapalım bu dünya böyle kurulmuş... En güzel çiçekler kokularını, renklerini gübreden, süpyüntüden, lâğım akıntılarından alıyor...

Kızın bu ufak tefek hizmetlere karşı laladan istediği tek lütûf vardı: İsmail'in masallarını dinlemek. Tahir Ağa da bunu elinden geldiği kadar ciddiyet ve gayretle yapıyordu.

Lala, bir gece yine kızın hafif sesini dinleyerek yavaş yavaş uykuya dalarken, tahtada bir para sesi tıngırdadı; arkasından bir daha, bir daha... Havadan yağıyor gibi olan onluklar, kuruşlar, çeyrekler döşeme tahtalarına çarptıktan sonra zıplıyor, ayrı ayrı mahrekler etrafında dönerek odanın dört bir tarafına dağılıyor, yer yer tahta aralıklarına kaçıyordu.

Hiç bir gürültü, lalayı bu kadar çeviklikle yerinden fırlatamazdı. Bir an içinde uykusu dağılmış, gözleri cin gibi açılmıştı. Lala, paraların Gülsüm'ün arkasındaki yeşil yün hırkanın delik cebinden dökülmekte olduğunu gördü. Mutlaka kaçacak bir delik veya tahta aralığı arıyormuş gibi, dönen bir çeyreğe yetişip çıplak ayağıyla bastıktan sonra :

— Kız, bunlar ne? dedi, bunları nereden buldun? Sakın çaldın mı?..

— Aaa!.. Çalmadım amca... Kendi paralarım...

Ayın son gününde kesesinde kalan son parayı —gelin parası serper gibi— sağa, sola dağıtan merhum Şekip Paşanın müsrifliği biraz çocuklarına da geçmişti. Lala, küçük hanımların öteki hizmetçilere olduğu gibi, Gülsüm'e de sık sık para verdiklerini biliyordu.

Demek ki, küçük kız son derece pisboğaz olmasına rağmen bu paraları yemeyip biriktirmiş.

Tahir Ağa, paraları topladıktan sonra tahta aralığına kaçanları merak etti :

— Kız, hepsi hepsi kaç kuruşun vardı? dedi.

Gülsüm, onun farkında mı?..

— Çok vardı... Amma biraz çok işte... Yirmi kuruş mu, seksen kuruş mu ne? diye kekeliyordu. Lala:

— Hay Allah belânı versin... Salt benim elimde doksan üç kuruş on para var, dedi.

Gülsüm, lalaya bir şey söyledi: Bu paraları İsmail için biriktirmişti. Lalanın onlarla kardeşine leblebi şekeri, elma, mintan, papuç alıp Edirne'ye göndermesini istiyordu.

Tahir Ağa:

— Kız, neyine gerek... Ona Edirne'de yemiş de verirler, giyecek de... Sen, kendine bak, dedi.

Fakat o, perde perde ısrarı artırıyor, ağlıyor, lalanın çıplak ayaklarını öpmeye kalkıyordu. Tahir Ağa, baktı ki başa çıkamayacak... «Hele şimdi dur bakalım... Bir iki gün geçsin de kolayını buluruz... Belki bir hemşehriye filân rastgeliriz» gibi sözlerle o gece kızı aldattı.

Bu lala için hakikaten düşünülecek bir mesele idi. Ne yapsa, ne söylese bu dik kafalı kızı fikrinden döndüremeyeceğini biliyordu. Kendinden ümidi keserse, hizmetçiye, komşunun uşağına başvuracak, hasılı, mutlaka birini bulup elindeki üç beş kuruşu deve yaptıracaktı.

Lala, ertesi gün uzun boylu düşündükten sonra Gülsüm'ü göz göre göre yabancıların kucağına atmakta mana görmedi.

— Peki kız... Ben bunları göndermeyi üstüme alırım, dedi, ille de bir boşboğazlık eder de birine söylersen vay başına geleceğe...

Gülsüm, o günden sonra eline ne geçerse Tahir Ağaya getirmeye başladı: Para, yemiş, atılmış basma parçaları, çocukların oyuncakları, eski çoraplar. Bunların arasında hattâ yırtık elif cüzleri, resim defterleri bile vardı.

Haftada bir gece lalanın odasında merasimle paket yapılıyor, ertesi sabah erkenden Tahir Ağa emanetleri postaya götürüyordu.

VIII

Lalanın odasında kilitli bir yük, yükün içinde teneke kaplı bir yeşil sandık vardı.

Konak halkı onu Tahir Ağanın vaktiyle hacca gitmiş bir hemşehrisinin emaneti diye bilirlerdi. Aradan sekiz, on sene geçtiği halde bu hemşehri, Hicaz'dan dönmüyor, fakat nedense onun o mübarek topraklarda ölmüş olması ihtimalini kimse aklından geçirmiyordu.

Tahir Ağa, oda kapısını kilitledikten sonra evvelâ yükün, sonra sandığın kilidini açar, paketteki paraları bir tahta kalem kutusuna, yemişleri kese kâğıtlarına, öteki eşyanın işe yararlarını da manifatura gözüne dağıtırdı.

Yırtık çorap, kırık oyuncak gibi döküntü eşyaya gelince, onlar da süprüntü tenekesine gitmek üzere bir sepete boşaltılırdı.

Hacının sandığında neler yoktu: Kutu kutu sigaralar, kibritler, mum paketleri, sabunlar, defterler, makaralar, çeşit çeşit iğneler, kalemler, mürekkep şişeleri, büyük kese kâğıtlarının içinde şekerler, çiy ve dövülmüş kahve, zeytinler, kutu sardalyeleri, hattâ lâmba şişeleri... En üstte de bir küçük terazi ile kasa vazifesi gören bir teneke kutu...

Yer dar olduğu için bu eşya, gayet muntazam bir surette istif edilmişti.

Hacının sandığı hakikatte Tahir Ağanın gizli bakkal ve manifatura dükkânından başka bir şey değildi. Lala, sekiz on seneden beri konakta gizli, fakat gayet namuskârane bir ticaret yapıyordu.

İkide birde Tahir Ağayı merdiven kapısına çavırıp : «Kuzum lala... hanımefendi iki kuruşluk üzerlikle, beş kuruşluk salep istiyor», yahut: «zahmet olacak amma, aktardan zımpara kâğıdı ile çocuklara çıkartma alıver» dediler mi, Tahir Ağa evvelâ odasına uğrar, istenilen çeşidi sandığından alıp kâğıda sararak cebine yerleştirir, sonra sokağa çıkar, köşe başını döner, kasabın önündeki iskemlede biraz oturur, nihayet konağa dönerdi.

Bu ticaret, şöyle başlamıştı: Konaktaki anarşi malûm... Kimsenin kimseden haberi yok... Büyük hanım, lalayı bakkaldan şeker almaya gönderir... Adamcağız, şekeri getirdi mi: «Aman Tahir Ağa... mum bitmiş... haydi bana iki tanecik de mum getiriver» der; ihtiyar adam, mumlarla bakkaldan dönerken kapıda damatlardan birine tesadüf eder: «Lala, ben yine sigara almayı unutmuştum... Tütüncüye kadar zahmet ediver.»

On dakika sonra hanımlardan biri aktardan ibrişim, yahut çocuk için eczahaneden emzik memesi ister.

Lala, burnundan soluyarak içeri girerken çocukların yukarı sofada «kişniş şekeri isteriz» diye bağırdıklarını; büyükannelerinin «yumurcaklar biraz sabredin... Lala, neredeyse gelir... aldırırım» dediğini işitirdi.

Adamcağız, bazen bu eziyete dayanamaz: «Ben gâvur evlâdı mıyım? Benim canımı siz mi verdiniz? Allahtan korkmaz mısınız? Bu kaç kere çarşı böyle. Aklınız nerede?.. Ne aldıracaksanız hep birden söylesenize... Ayaklarıma kara su indi!» diye avaz avaz bağırırdı.

O, böyle bağırırken küçük hanımlardan biri iner, ihtiyar adamın sakalını okşayarak teskin ederdi :

— Sen üzülme lalacığım... hakkın var... Sana çok eziyet ediyorlar... Bak, ben seni öyle ikide birde nafile yere yoruyor muyum? Amma kırk yılda bir pek ehemmiyetli bir işim düşerse o başka... Meselâ, yumurcaklar yine firketelerimi çalmışlar... Benim hatırım için bakka-

la kadar zahmet edersen... Yok, yok, böyle surat asacaksan istemem... Bir de zincir markalı beyaz makine makarası alıver e mi?..

Lala, odasındaki gizli dükkânı kâr düşüncesiyle değil, sırf bu nihayetsiz gidiş gelişlerden kurtulmak için açmıştı.

İlk zamanlarda sermayesi pek mahduttu: Kibrit, sigara, kahve şekeri, toplu ve dikiş iğnesi, mektup zarfı ve kâğıt gibi konakta en çok aranan bazı şeyler... Bunları aldığı fiyatta satıyor ve bütün kârı boş yere çarşıya taban tepmemiş olmaktan ibaret kalıyordu. Fakat bu iş biraz sonra kendiliğinden gayet meşru ve mütevazi bir temettü bırakmaya başladı. Meselâ, kibrit, kurşunkalemi düzüne ile; zarf, kâğıt, mum deste ile; şeker, kahve, sabun okka ile alındığı vakit daha ucuza mal oluyor, bunlar bakkal ve aktardaki perakende piyasası üzerinden satılınca tabiatıyle lalaya az çok bir kâr bırakıyordu. Fiyatlar çarşı fiyatını geçmedikçe bu ticaretin vicdana, namusa dokunur bir yeri olamayacağı âşikârdı. Bahusus ki, lala, kendi kesesinden bir ufak sermaye de koyuyordu. Nihayet, lalanın tedahülde kalan bir kısım aylıklarının yekûnu seneden seneye artmakta idi. Gerçi bu kibar ailede onun parası kalacak değildi amma, işlerin de hayli bozuk gitmekte olduğu lalaya herkesten ziyade malûm... Böyle bir tehlikeye karşı ufak ufak bir sigorta lâzım değil miydi?

Mamafih, kâr tatlıdır. Lala, gün geçtikçe yeni yeni kazanç membaları keşfetmeye başlıyordu.

Meselâ bir yerde gayet ucuz erik pestili, yahut kâğıt yelpaze bulursa alır; sonra el altından çocukları kışkırtarak konakta yaz ortasında bir pestil, yahut karakışta bir kâğıt yelpaze modası lânse ederdi. Bir defa yalnız çocuklar değil, hizmetçiler ve büyükler arasında bir loğusa şerbeti salgını hüküm sürmeye başlamıştı. Bütün

cezvelerde, ibriklerde karanfil kokulu kırmızı şerbetler kaynıyor, çocukların elbiseleri, elleri vıcık vıcık tatlılara batıyordu. Büyük hanım, bütün ferasetine rağmen, bu modayı kimin çıkardığını keşfedememişti.

Lala, gizli dükkânındaki malı bakkal piyasasından bir para fazlasına satmamayı bir namus meselesi addetmekle beraber bu eşyayı gayet ucuza, hattâ bazen bedavaya maletmenin kolayını da bulmuştu.

Konaktaki anarşinin bir neticesi de ziyankârlıktı: Çocuklar bugün alınan bir yepyeni oyuncağı yarın ya kırarlar, ya bulunmayacak bir köşeye atarlar ve yenisini isterlerdi. Her sabah, bir yığın yanmamış kibrit, firketeler, iğneler, kurşunkalemler, hattâ dikiş yüksükleri süpürgelerin önünde süprüntü tenekelerine gider, açık pencerelerden mektup kâğıtları uçar, hanımlar bahçede birbirlerine fındık, Arabistan fıstığı atarak şakalaşırlardı. Büyük hanımın her gün söyleye söyleye dilinde tüy bitmesine rağmen, hizmetçiler, sabun kalıplarını muslukta bırakıyor, sıçana çektiriyorlardı.

Allah gibi lala da bu ziyankârlıklara bir türlü razı olamadığından, her gün bu atılmış eşyayı söylene söylene, içi sızlıya sızlıya toplar, oyuncakları temizleyip tamir eder, kibritleri yeni kutulara koyar, atılmış kâğıtları, zarfları eliyle ütüleyip düzeltir ve bunları yüzde yüz kârla satardı.

Lala Tahir Ağanın sıçanlardan daha açıkgöz davranarak topladığı sabunların yeni ticaret eşyası haline getirilmesi bir mesele idi. Mamafih lala, bunun da kolayını bulmuştu. Onları kuruttuktan sonra bir ustura ile tıraş ederek mümkün olduğu kadar kübik şekillere sokar, sonra, yeni sabun kalıplarının arasına karıştırırdı. Birisi dikkat edip de: «Ayol lala,. bu nasıl sabun?» diyecek olursa: «Canım, çuval dibinde kırıklanmış işte, çuvalı

da besbelli çamurlu bir yere koymuşlar, ıslanmış işte!» derdi.

Tahir Ağanın atılmış oyuncakları tamir etmek, boyamak, yaldızlamak, yepyeni şekillede sokmak hususundaki mahareti bir Eyüp oyuncakçısına parmak ısırtacak dereceyi bulmuştu. Gerçi lastik topların tıkanmış delikleri, teneke arabaların tamir edilmiş zemberekleri yeniler kadar dayanmıyor, düdükler eskisi kadar ötmüyordu amma, zaten öyle de olsa yumurcaklar yine kıracak değiller mi?..

Lala ile Gülsüm arasındaki gizli dostluğun ilerlemesi bu gizli ticarete de hayliden hayli yardım ediyordu. Tahir Ağa, ne de olsa erkekti, konağın her yerine istediği gibi girip çıkamıyordu. Atılan eşyayı toplamak için elinin erişemediği yerlerde küçük evlâtlıktan istifadeye başladı :

— Kız, yerlerde sigara, kibrit, iğne bulursan cebine at, bana getir... İğneleri bir kâğıda sapla ki, bir yerine batmasın. Sakın dolaplara, kutulara el sürme, günah olur... Ne ki ortada bulursan onu al...

Gülsüm, kimseye göstermeden ortadan öteberi aşırmak talimlerine evvelâ böyle lala hesabına başladı, mamafih zaman zaman bir kurdele parçasını, bir küçük dikiş makasını, İsmail'e pek yakışacağını tahmin ettiği bir yün kuşağı kendine ayırdığı da oluyordu.

IX

Konakta Gülsüm'e el çabukluğu talimi yaptıranlar sade laladan ibaret değildi.

Bu sonbaharda on beşine basan Seniye, kardeşlerinden gizli sigara içiyordu. Bazı tütünsüz kaldığı zaman gizlice Gülsüm'ü çağırır :

— Haydi Gülsüm... Annemin paketinden bana usulcacık biraz tütün çal getir... Amma farkettirirsen seni öldürürüm ha, derdi.

Büyük hanım evvelâ «çocuklar, ben yine son zamanlarda işi azıttım. Eskiden bir paket tütün bana üç gün gidiyordu. Şimdi bir günde hepsini içiyorum» diye şikâyet ediyordu. Fakat sonradan işe şeytan parmağı karıştığını sezinledi :

— Birisi benim tütünlere musallat oldu amma kim? Ah, bir elime geçirsem, diye söylenmeye başladı. Mamafih, hanımefendi bir yandan tütünlerini çalan mahir hırsızdan şikâyet ederken, bir yandan Gülsüm'ü garip bir hırsızlığa, daha doğrusu yankesiciliğe sevkediyordu.

Çocuklar bazen çarşıdan çakı, tığ iğnesi, fişek, maytap gibi kazalı şeyler alıyorlar, bazen de büyükannelerinin çekmecesinde gördükleri saat zinciri, anahtar, tesbih, dikiş makinesi aletleri gibi kıymetli veya lüzumlu şeylere musallat oluyorlardı. Büyük hanım, evvelâ «olmaz» diye reddederdi. Fakat yumurcaklara lâf anlatmak kabil mi? «İsteriz de isteriz... İlle de ille» diye arka üstü yere yatarak tepinmeye, potinlerinin topukları ile tahtaları dövmeye başlarlar. Kadıncağız da bir hayli gürültüden sonra, çaresiz, dediklerini yapardı.

Gülsüm'e havale edilen vazife çocuklara verilen bu kazalı, yahut lüzumlu şeyleri el çabukluğu ile aşırmaktı:

— Göreyim seni Gülsüm... Onlar bir parça oynadıktan sonra bırakırlar... Sen, usulcacık çalar, bana getirirsin... E mi kızım?

Gülsüm, bu egzersizlerden garip bir zevk duymaya başlıyor, çocuklar olmayacak bir şey için tutturdukları zaman büyük hanıma yaklaşarak gizlice :

— Verin hanımefendiciğim... Ziyanı yok... Ben, şimdi ellerinden çalar, size getiririm, diyordu. Kızın günden güne ilerleyen bu hünerinden hizmetçiler de istifade edi-

yorlardı. Komşu bahçede frenk armudu, nar, fındık ve incir ağaçları vardı. Bunların mevsimi geldiği vakit aşçı ile hizmetçi, Gülsüm'ü bir duvar kovuğundan içeri sokarlar, kız kendini göstermeden ağaçlara tırmanır, etek dolusu yemiş çalardı.

Gülsüm, böyle bir amatörlük devresi geçirdikten, sanatını kâfi derecede ilerlettikten sonra biraz da kendi hesabına çalışmayı düşündü. Mademki İsmail'e arasıra posta paketleri göndermenin yolunu bulmuştu. İlerde yine ona gönderilmek üzere bir de sandık düzmesine ne mani vardı? Evvelâ mendil, çorap gibi eşyanın eskilerinden işe başlamıştı. Sonra yavaş yavaş teşebbüs büyüdü, çeşitler çoğaldı. Çocukların küçülmüş don, gömlekleri, eski pelerinleri, potinleri, hattâ oyuncakları haydi bir dereceye kadar izah edilebilsin; fakat Seniye'nin saç maşası ile Dürdane Hanımın gelinliğinden kalma limon çiçeklerini ve iki sırmalı paşa apuletini İsmail'in ne işe kullanabileceğini anlamak mümkün değildi. Şimdilik sandığı olmadığı için bu eşyayı bir eski peştemala dolduruyor ve tavan arasındaki hırdavat dolaplarından birine saklıyordu.

Konaktaki kargaşalık sebebiyle bu hırsızlık, uzun zaman farkedilmedi. Fakat bir gün hanımefendi, nasılsa kokuyu aldı. Bir kandil gecesi Gülsüm, aşırılmış birkaç kandil çöreği ile akide şekerlerini bohçaya yerleştirirken tepeden inme bir baskına uğradı. Haramilerin, katillerin tövbe, istiğfar ettikleri böyle mübarek bir gecede bu tuz, ekmek düşmanının velinimetinin evinde yaptığı hırsızlık besbelli gayretullaha dokunmuştu.

Büyük hanım bayılacak gibi oluyor: «Eyvah, bu da ötekiler gibi soysuz çıktı. İstemem artık gözüm görmesin, soğudum, iğrendim. Atın evimden dışarı. Ne yapsanız artık hayretmez!» diyordu. Kızları, damatları araya girdiler. Ne de olsa bu, bir emanetullahtı. Onu gece yarısı sokağın ortasına atıvermek yakışık almazdı.

Ortanca damat Feridun Bey: «Valide hanımefendi... Siz hiç merak etmeyin, bendenize bırakın... Ona göre nicelerini adam ettim... Yalnız müsaadenizle bir gözdağı vereceğim.» dedi.

Gülsüm'ü peştemal bohçayla beraber alt kattaki sofaya indirdiler. Çalınmış eşya ortaya döküldü. Binbaşı, elindeki bastonla bu yığını destikçe hanımlar :

— A, işte benim korsa lastiklerim... İşte benim atlas terliklerim... Taşlı tarağım, «hay gözü kör olasıca!» diye bağırışıyorlar, sütnine içeri odadan: «Aman, Allah rızası için bakıverin... Benim sarı yazma yemeni de orada mı?» diye yalvarıyordu.

Eşyanın arasında bir de kâğıt lira çıkmıştı. Zabit; onu yerden aldıktan sonra, sert bir sesle kıza kumanda verdi :

— Buraya gel!..

Gülsüm, başı önde, saçları tarla cadısı gibi kabarmış, olduğu yerde duruyor, emre itaat etmiyordu.

Bu cüret, Feridun Beyi hırsızlıktan daha fena kızdırdı. Genç binbaşı, kıza doğru uzun bir adım attı, ikincisinde onu omuz kökünden yakaladı, bir kuştüyü yastık hafifliğiyle havaya kaldırıp salladıktan sonra: «hazırol» vaziyetinde önüne dikti. Biraz evvel yukarı kattaki yatak odalarına çıkan çocuklar, dadının elinden kurtulmuş, beyaz gecelik entarileri, çıplak ayaklarıyle aşağı inmişler, camekânlı merdiven kapısının arkasına üşüşmüşlerdi. «Gülsüm dayak yiyecek şimdi» diye, bir tiyatro seyredecek gibi cıvıldaşıyorlar, sevinçten birbirlerini öpüyorlar, cama burunlarını yapıştırıp yassılaştırıyorlardı. Onları yukarı çıkarmaya uğraşan ihtiyar kalfa ile bir boğuşma oldu. Binbaşı, aynı hâkim sesle :

— «Bırakın... Onlara iyi bir ders olur.» dedi. Şimdi artık hüküm onundu.

Feridun Bey, aile içinde tatlı, mahçup, sessiz bir adamdı. Hanımlar ekseriya ona takılırlar, hattâ bazen: «Siz nasıl zabitsiniz? Böyle kız gibi nazik bir zabiti askerler sayarlar mı? Askerleriniz tepenize mi çıkıyordur, nedir?» diye izzetinefsini kırarlardı.

Öyle zannedildiği gibi şakaya gelecek, kolay kolay tepesine çıkılacak bir adam olmadığını göstermek için bu, ne güzel bir fırsattı!

— Söyle bakayım bu para ne? Bunu nereden aldın? dedi.

Gülsüm'de yine cevap yok... Alnı kırışmış, gözleri daha ziyade şaşılaşmıştı. Zabit, onu bir kere daha omuzundan tutup şiddetle tartakladı. Kız, bu sarsıntının verdiği şaşkınlıkla inanılmaz bir yalan söylemeye başladı:

— Sokakta bir hanım gördüm de, o hanım: «Al kızım şu parayı, şeker alırsın!» diye yalvardı da...

Sofada bir çığlıktır koptu. Yüzsüzlüğün bu derecesine kimi kızıyor, kimi kahkahalarla gülüyordu.

— Lirayı bir hanım vermiş...

— Üstelik de yalvarmış...

— Hay aklınla yaşa...

Feridun Bey, bu ciddî sahnenin alay ve gürültü içinde bitmesinden korkarak, çatık bir çehre ile:

— Rica ederim. Gürültü olmasın, diye bağırdı.

Derhal korkak bir sükût...

Ya! İşte o, is başına geldiği, meram ettiği zaman etrafındakilere böyle tahakküm ederdi!

İstintak devam etti:

— Peki, bu gömlekler, çoraplar, mendiller nereden geldi? Bunları hangi büyük hanım verdi bakayım?

— ......

— Bunları çaldın değil mi? İnkâr edersen alimallah beynini parçalarım...

Feridun Bey, sopasını havaya kaldırmış, kızın ağzından çıkacak inkâr sözünü bekliyordu. Gülsüm, tabiî, göz göre göre bu tuzağa düşmedi. Mamafih, inkâr, tevil yolları esasen kapanmıştı. Ortadaki salkım saçak eşya nereden geldiğini kâfi derecede anlatıyordu.

Kız, birkaç kere başını sallayarak: «Evet, aldım» dedi.

İstintak bitmişti. Mamafih, Feridun Bey, bir sual sordu :

— Bunları nasıl çaldın? Niçin çaldın?..

— İsmail'e gönderecektim! İsmail çok fukara...

İsmail sözü, ona bütün cesaretini iade etmiş gibi, artık zabitin yüzüne korkmadan bakıyor, söz söylerken gözleri yaşarıyordu.

Hakikaten, artık Gülsüm'le konuşulacak bir şey kalmamıştı. Fakat binbaşı, hiç mukaddemesiz ve lâkırdısız dayağa başlamaya, kızdan ve etrafındakilerden utanarak:

— Sen bu yaşta hırsızlığa başlarsın. Seni «evlât» diye göğsüne basan hanımefendinin ötesini, berisini çalarsın ha, diye bağırdı ve fasıl başladı. Değnekler evvelâ çok gevşek iniyor, kız kendini müdafaa etmediği için, Feridun Bey, bir türlü kızışamıyordu. Bir kaza çıkmasından korktuğu için, emanetullahı değneksiz eliyle havaya kaldırarak, tavuk muayene eder gibi evirip çeviriyor, kanayıp kırılmadan sızlayacak etli yerlerini arıyordu.

Bu esnada, kulağına sofanın bir tarafından gülme sesine benzer bir ses geldi: Demek hanımlar, bu oyuna benzeyen hafif dayakla eğleniyorlardı. Bu ses, binbaşıyı

çıldırttı. Şaka gibi başlayan dayak, gitgide kızışıyor, zabit, artık durmak lâzım geldiğini hissettiği halde, bir türlü kendini tutamıyordu. Hanımefendinin bir köşede eli, ayağı titremeye başlamıştı. Derin nefesler alarak: «Ah, hep kabahat benim... Hep kabahat benim... Ne diye böyle soysuzları evlât etmeye kalkarsın?» diye kendi kendini yiyordu. Değneğin sesi, hanımların da sinirlerini bozmaya başlamıştı.

Fakat, ilk evvel feryadı veren lala oldu. Çocuklar, nasıl yukarı kat merdiveninin camekânına üşüşmüşlerse, hizmetçiler de aşağıdan çıkan merdivenin kapısında toplanmışlardı. Bunların en önünde lala vardı. Tahir Ağa, uykuda yatarken gürültüyü işitmiş, gecelik entarisi, arakiyesi, çıplak ayaklarıyle yukarı koşmuştu. Merdiven kapısının önünde yere çömelmiş, muşambanın soğuğu böbreklerine işliyor, ayağının biri üşüdükçe kaldırıp avuçlarının içine alarak ördek gibi tek ayak üstünde duruyordu. Adamcağız, derin bir heyecan içindeydi. Değneğin her inişinde, yavaşça, «aman» diye inliyor, birini zevklenir gibi, durmadan kaşını, gözünü, burnunu çarpıtıyor, ağzında yakıcı bir yemeği soğutan bir adam hali ile çenesini oynatıyordu.

Hemşehresinin, küçük müttefik ve arkadaşının başına gelenlere konakta en ziyade o acımaya müsaitti. Fakat, ne çare ki, zaman o zaman değildi. Lalanın kendi başında da bir büyük tehlike dolaşıyordu. Ya kız, can acısı ile ağzından bir şey kaçırır, lala vasıtasiyle giden posta paketlerini, konakta yapılan gizli ticareti haber verirse...

Tahir Ağa, Gülsüm'ü kurtarmak için, zabitin ayaklarına kapanmayı, «Aman beyim... O etti, sen etme... yeter gayrı,» diye yalvarmayı düşünüyor, fakat buna bir türlü cesaret edemiyordu. Nihayet, Feridun Bey: «Söyle bakayım yumurcak... Sen elbette daha başka şeyler de çal-

dın. Onları ne yaptın? diye bağırınca ihtiyar adam, dayanamadı, kendinden geçmiş bir halde ortaya atıldı:

— Aman beyim... Kulun, kurbanın olam... Çocuktur bana bağışla... Dilersen, onun yerine beni döv... Hanımının, çocuklarının üstünde bunca yıllık hakkım var! diye ağlamaya başladı.

Zabit hiddetle:

— Çekil ayağımın altından lala... üstüne lâzım olmayan şeye karışma! diye onu itti.

Fakat, ihtiyar adamın artık ne heyecana, ne böbreklerini sızlatan soğuğa tahammülü kalmamıştı. Birdenbire, içinde bir zemberek boşanır gibi oldu; gayriihtiyarî bacakları ayrıldı; sofanın ortasına çeşme gibi işemeye başladı. Zabit, önünde bomba patlamış gibi, iki adım geriye sıçramıştı. Hanımlar, eteklerini toplayarak, çığlık çığlığa, öteye beriye kaçışıyorlar; büyük hanım: «Gözün kör olsun, bunak!» diye gülüyor, çocuklar: «Hürya, lala işiyor!» diye avaz avaz bağırarak tepiniyorlar; merdiven camlarını kırıyorlardı. Gülsüm'e verilen ahlâk ve fazilet dersi, bir komedi ile bitmiş oldu.

X

Lalanın vakası ve bunun neticesi olarak, Gülsüm'ün hırsızlığı, bütün mahalleye yayıldı. Hanımefendiden aşçıya kadar, konakta herkes, bu hikâyeyi önüne gelene anlatıyordu. Çocuklarsa, bunu âdeta bir oyun haline getirmişlerdi. Evde, sokakta, mektepte her akıllarına geldikçe: «Gülsüm! Hani sen hırsızlık edip, dayak yediğin gece lala ne yaptıydı?» diyorlar, bacaklarını ayırıp, «şırr...» diye bağrışarak, Tahir Ağanın taklidini yapıyorlardı. Gülsüm'den ümidini kesmiş olmakla beraber, arasıra yine onu okutmaya çalışan hoca: «Kız hırsızlığa aklın yatar da, neye bu okumaya yatmaz?» diye söyleniyordu.

Gülsüm, ilk zamanlarda çok utanmıştı. Misafirlere kahve götürdüğü zaman, birdenbire sustuklarını, tuhaf tuhaf birbirlerinin yüzüne bakarak gülüştüklerini gördüğü vakit, pancar gibi kızarıyordu. Fakat, yavaş yavaş bu utanma hissini kaybetti; daha sonra, başkalarına ait bir rezaletten bahsediliyormuş gibi, yüzsüz yüzsüz sırıtmaya başladı.

Mamafih Gülsüm'ün geceleri lalaya gitmeye zaten vakti kalmamıştı. Onun şimdi yeni bir vazifesi vardı. Sütnine yamaklığı...

Bülent'in sütninesi, ansızın hastalanmış, evine gitmeye mecbur olmuştu. Alelâcele bulunan yeni sütnine, Florina muhacirlerinden Nefise isminde bir kadındı.

Şahsına bakarsan, çam yarması gibi iriyarı, alı alına, moru moruna, dinç, ablak bir insan... Onu muayeneye gelen aile hekimi: «Maşallah, inek gibi sütü var!» demişti. Fakat, ne çare ki, sütninenin ineğe benzeyen yalnız sütü değildi. Gayet tembel, izansız, ahmak bir kadındı.

Senelerden beri, hizmetçinin, sütninenin türlü çeşidi ile uğraşa uğraşa insan sarrafı kesilmiş olan büyük hanım, bir bakışta onun ne mal olduğunu anlamıştı. Ne çare ki, tez elden başka birini bulmaya imkân yoktu.

— Ne yapalım, gayret yine dayıya düştü, dedi. Geceleri ben göz kulak olurum. Gülsüm de biraz bakıverir. Yoksa bu kadına çocuk emniyet edilecek gibi değil... Oturduğu yerde uyuyor... Ya memeyi çocuğun ağzında unutup boğar, ya üstüne abanıp ezer.

Bu, doğruydu. Gündüz olsun, gece olsun, iki dakikalık bir fırsat budu mu Allahaısmarladık, sütnineyi koydunsa bul. Hem de ne uyku... Onda uykunun ilk alâmeti burnunun yavaş yavaş kızarıp şişmeye başlamasıydı. Genzinde de, herhalde ahtapot olacak ki, zaten daima açık duran ağzı, o esnada büsbütün açılır, bu da kâfi gel-

meyerek, arasıra başını tepedeki bir delikten açık havaya çıkarıyormuş gibi, boynunu uzatıp derin derin nefes alırdı.

— Sütnine... ne oluyorsun?... Bak, daha hepimiz gülüp eğleniyoruz... Hişt, ayol, uyansana!..

Sütnine, tabiî oralarda değil...

En sakin ve tatlı gecelerinde, en aşağı yarım saat yatağında bir yandan öbür yana dönmeden uyuyamayan sinirli küçük hanımlar için bu, yaradılışın korkunç bir sırrı gibiydi. Hele büyük hanım, Nefîse'nin horlamasına âdeta dehşetle bakar, masum yeşil gözlerini hayretle açıp gülerek etrafındakilere sorardı :

Nadide Hanım, sütnineye hayret etmekte haklıydı :

Bilhassa, o uzun sinir hastalığından sonra uykunun ona göre uyanıklıktan pek bir farkı kalmamıştı. Uyanıkken ne düşünüyorsa, uyurken de, ıstırap verici bir akıl karışıklığı içinde, yine onu düşünür; en küçük gürültüleri işitir, etrafında konuşulan lâkırdıları sabahleyin bir bir hatırlardı. Halbuki sütninenin uykusu bir muvakkat zaman için yok olma, mahvolma gibi bir şeydi. Yoksa bu dev gibi vücut, bu her birine bir insan otursa çekecek omuzlar, bu et, bu renk kolay mı kazanılır?..

Nadide Hanım, Gülsüm'le beraber, çaresiz, gece nöbeti bekliyor, kızı gayrete getirmek için, diller döküyordu: «Bak Gülsüm... Sen evin kızısın... Bülent senin kardeşin. Biliyorsun ya, memeden kesilince ona sen bakacaksın... Aman kızım, göreyim seni, uyuma...»

Gülsüm, kendine verilen ehemmiyetten memnun: «Peki hanımefendiciğim. Siz hiç merak etmeyin» diye, beşiğin yanında bir büyük şilteye diz çökmüş, uyku akan gözlerini parmaklarıyla açıyor, bir gürültü, bir ses olsun da, uyumayım diye ninni söylüyordu.

Bir zaman, Gülsüm ile hanımefendi arasında su sızmadı. Artık, her gece kıza elbiseler, potinler, çoraplar vadediliyordu.

Gülsüm, hanımefendiden aldığı kuvvetle sütnineye kâhyalık etmeye, «Şöyle yap, böyle yapma!» diye emirler vermeye kalktı. Ancak, bu fazla gayret kızın aleyhine oldu.

Sütnine, hanımefendinin kendine emniyet etmeyip de, bacak kadar çocuğa emniyet etmesine zaten tutuluyordu. Bu vaziyeti de görünce büsbütün kızdı. Gülsüm'e unutmaz, affetmez bir deve kini bağladı.

Hanımefendinin: «Sütnine bir şey isterse de, yiyemezse sütü zehirlenir!» diye bir nazariyesi vardı.

Haftanın kaç günü, günün kaç saat olduğunu bilmiyecek kadar gabi olan sütnine, boğaz işlerinde bir hayvan kurnazlığına malik olduğu için, hanımefendinin bu nazariyesinden gayet iyi istifade ediyor: «Dün gece düşümde, tahin helvası yediydim!», «Çocukların topunu elma sandıydım!», «Bizde emzikli kadınlara bal yedirirler, sütü bal gibi olurmuş!» yolunda basit yalanlar uydurarak dolabını yiyecekle dolduruyordu.

Sütnine, Gülsüm'den intikam almak için: «Hanımefendi! Bu kız, benim yiyeceklerimi çalıyor. Bir ziyanı yok. İlle sütüm kaçacak!» diye sızıldanmaya başladı.

Al sana hiç yoktan bir mesle. Büyük hanım, bir sütnineye, bir Gülsüm'e bakıyor, bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Kadının, Gülsüm'ü, elinden gelse, bir kaşık suda boğacağı muhakkaktı. Onu hırpalatmak, daha iyisi odadan attırmak için, böyle bir iftira uydurmasına hiçbir mani yoktu. Fakat öte taraftan da, Gülsüm inanılır, başa çıkılır bir mahlûk değildi. Bahusus boğazına hiç sabredemezdi.

Sütnine, bu kadarla kalmadı: «Hanım, bu kız bana

aksilik ediyor, kızdırıyor, kızıp döversem bana hatırın kalmasın ha...» diye ağız arıyordu.

İkide birde koskoca kadını azarlamak doğru olmadığı için, hanımefendi, yine çaresiz, Gülsüm'ü itip kakmaya başladı. Bir defasında sütnine, çocuğun bezlerini kuruturken, Gülsüm'ün kendisini mangala ittiğini söylemiş, «Yanacaktım, tatlı canlarım gidecekti!» demişti. Hanımefendi, dayanamamış: «Ayol sütnine, bari öyle bir şey söyle ki, yakışık alsın. Gülsüm seni yerinden oynatabilir mi?» diye gülmüştü.

Gülsüm, o dakika birkaç parmak büyük gibi olduğunu hissetmişti. Konakta ilk defa bir işte, ona hak veriliyordu. Sevincinden yaşaran şaşı gözleriyle uzun uzun büyük hanıma baktı. Onun ellerini öpmek için, derin bir ihtiyaç duyuyordu. Fakat cesaret edemedi, sevincini içine hapsetti.

XI

Gülsüm, bir gece, beşik başında oturduğu yerde, bir rüya gördü: Amcası ile beraber, cami avlusuna benzer bir yerde geziyor... Burada göz göz bodrumlar var... Bodrumların birinde, bir pösteki üstünde İsmail yatıyor... Çocuk, büsbütün kötüleşmiş; gözlerinin karası üstünde leblebi büyüklüğünde iri şiş var, «Abla, ben, kör oldum!» diye ellerini uzatıyor... Gülsüm, hıçkıra hıçkıra uykudan uyanıyor. Çocuğu uyandırmamak için, evvelâ avuçları ile ağzını tıkıyor. Fakat hatırladıkça, düşündükçe vücudunu öyle bir alev sarıyor ki, dayanmak kabil değil... O kadar gürültü ediyor ki, sütnine uykudan uyanıyor: «Kız, sesini kes. Çocuğu uyandıracaksın!» diye onu tartaklıyor... Fakat, ne yapsalar nafile... Büyük hanım, karşıki odada, uykusunun arasında, onun sesini işitmiş, «Çocuğa mı bir şey oldu acaba?» diye deli gibi koşup gelmişti.

Kızın ağzından bir şey öğrenmek kabil değil... Sade «İsmail, İsmail'i isterim!» diye kendini yere çarpıyor. Hanımefendi, tehditle, korku ile bu ateşi bastırmaya imkân olmadığını derhal anlamıştır: «Peki çocuğum... Şimdi sus... Yarından tezi yok, seni İsmail'in yanına gönderirim» diyor.

Gülsüm, onun huysuzlanan çocuklara karşı takibettiği bu politikayı herkesten iyi bildiği halde, dizlerini öpüyor. Fakat, susmuyor. Nihayet, tavan arasındaki yatağına gönderiyorlar. Fakat, orada da inlediği, hıçkırdığı işitiliyor. Konak, yavaş yavaş uyanmaya başlıyor. Hanımlar, uyku sersemliği ile bu gürültünün sebebini anlayıncaya kadar epeyce bir heyecan geçiriyorlar. Fakat, anladıktan sonra da sükûn bulamıyorlar. Bu ses, eski konağa —gecelere mahsus, heybetli sessizliği içinde— bir cenaze evi korkunçluğu vermektedir. Sinirler yavaş yavaş bozuluyor. Seniye'de bayılma alâmetleri görülüyor.

Nihayet, gayret yine Binbaşı Feridun Beye düşüyor. Zabit, gecelik entarisinin üstüne bir pardesü almış, bir elinde şamdan, ayağında terliklerle pat, pat!» tavan arası merdivenlerini çıkıyor.

Evvelâ, o sert talim ve kumanda sesiyle: «Ateş kes!» der gibi: «Kız sesini kes!» diye bir emir veriyor, tesir etmediğini görünce, Gülsüm'ün yatağına kadar gidiyor ve daha kuvvetli bağırıyor: «Kes sesini diyorum, şimdi öldürürüm seni!» Fakat, kız onun yumruğundan korkmuyor, meydan okumaktan ziyade, lûtuf ister gibi sesle: «Öldür, ben zaten ölmek istiyorum!» diyor. Feridun Bey, bu cümleyi birçok defalar Saniye'nin ağzından işitmiştir. Genç kız, bazı hüzünlü aşk romanlarını bitirdiği, yahut bazı şairane tahayyüllerden uyandığı vakit, artistik bir jestle: «Ben ölmek istiyorum.» der. Gülsüm, bu sözü muhakkak Seniye Hanımdan kapmıştır. Fakat, onun söyleyişinde büsbütün başka cinsten bir acı var.

Feridun Bey, şaşılacak bir hadise karşısındadır. Kardeşi için, hattâ daha doğrusu, bir rüya için ağlayan, ağlamaktan şişmiş gözleriyle tâ yakından yüzüne bakan bu Gülsüm, bir kaç ay evvel hırsızlığı için dövülen Gülsüm'den bambaşka bir insan, âdeta matemine, hürmet edilmek lâzım gelen bir yaşlı kadındır.

Bazen, uzun senelerin yapmaya muktedir olamadığı bir inkılâbı bir anlık rüyanın esrarengiz tesiri birdenbire yapmış, Gülsüm'ü hayatın bir çağından başka bir çağına, çocukluktan kadınlığa, hattâ analığa geçirmeye kâfi gelmiş gibiydi.

Binbaşının gayriihtiyari içi sızladı; yaslı bir kadını dövmeye kalkmış gibi, bir utanma hissi duyarak sağdan geri etti; başı önünde, mağlûp ve mahcup, merdivenleri indi. Kıza âdeta bir «pardon» demesi eksik kalmıştı.

Ertesi sabah, Gülsüm'ü sakin ve yaptığı şeyden biraz utanmış buldular. Utanmış, fakat aynı zamanda memnun, önüne gelene müjdeyi veriyor :

— Büyük hanım beni İsmail'e gönderecek...

İnanmayanlara kızıyor, yemin üstüne yemin ediyor, teminat veriyor. Fakat, inananlar da onu memnun etmiyor. Çünkü, iki taraftan birinin mutlaka şüphe etmesi şartmış gibi, o zaman da kendinin itikadı sarsılıyor :

— Acaba sahiden gönderir mi ki dersin? diye teminat bekliyor.

Hanımefendinin yanında itibarı olduğunu zannettiği kimselere ayrıca da yalvarıyor :

— Kuzum, siz de söyleyiverin e mi? Sizin hatırınızı kırmaz...

Doğrusu aranırsa. hanımefendinin ipiyle kuyuya inilmeyeceğini, bol vaadlerle aldatma politikasını, bir şey için huysuzlanan çocuklara her gün bir iki defa beraber tatbik ettiklerini Gülsüm herkesten iyi biliyor. Fakat, şu var ki, çocuklar arzularında sebat göstermiyorlar. Ya-

rım saat evvel hanımninelerine ettirdikleri yemini yarım saat sonra kendileri unutuyorlar.

Halbuki, kendisi gece biraz sükûn bulduktan sonra, bir şeyler düşünmüş, aklınca planlar yapmıştır.

Büyük hanım: «Peki kızım, yarından tezi yok, seni İsmail'e gönderirim» dedi. Bu va'din en çürük tarafı muhakkak bu «yarın» kaydıdır. Bu kadar çok istenen bir şeyin «hemen» olmasına imkân yoktur. Hattâ bunu ona hatırlatmak bile tehlikelidir. Bundan başka, sonraya, ileriye bırakılan şeyler her zaman daha mümkündür.

Gülsüm, bir yandan evin bütün hatırlılarını seferber etmeye, büyük hanımın etrafını şefaatçilerle sarmaya uğraşırken, bir yandan da kendi çalışıyordu.

Hamaratlığı dehşetli artırmıştı. Hanımefendinin etrafında pervane gibi dönüyor, isteyeceği şeyleri evvelden keşfetmek için gözünün içine bakıyordu. Onu hiddetli hattâ durgun gördüğü zaman katiyen İsmail'in adını anmıyordu. Böyle zamanlarda, onun ne kadar aksi ve tek sözlü olduğunu gayet iyi anlamıştı. Fakat, ne zaman tatlılaştığını görürse, ne zaman yaptığı bir hizmet için ondan bir «aferin» alırsa, bir küçük köpek yaltaklığı ile hafif hafif dizlerini sevip öpüyor: «İsmail'e gideceğim değil mi büyük hanım... Şimdi değil... sonra...» diye yalvarıyordu.

Büyük hanım, o gece kızı teskin için, böyle bir söz ortaya attığına son derece pişman olmuştu.

Kız, onun hep iyi, neşeli, yani son derece hatır şinas olduğu zamanlarda yakalamak kurnazlığını gösterdiği için tersleyip kovmaya, hattâ aksi bir şey söylemeye utanıyor, başını mazlum bir tavırla bir yandan bir yana çevirerek :

— Karasinek gibi yapıştı yarabbi... Bir türlü üstümden atamıyorum! diye şikâyet ediyordu.

Gülsüm'ün hep kendi memnun ve zayıf zamanlarını

seçtiğini nihayet, büyük hanım da farketti. Kızın sinsi sinsi etrafında dolaştığını gördükçe, yalandan yüzünü çatmaya, bir şeye kızmış gibi homurdanmaya başladı. Fakat, bu deli kızın şerrinden, memnun olduğu zamanlarda da, hiddetli gibi görünmeye mecbur olmak ne yorucu bir şeydi? Nadide Hanımın kalbinde karmakarışık hisleri vardı. Evlât delisi bir kadın olduğu için —velev ki, hasretlerini güzel kelimeler, lirik jestlerle süslemek kudretinden mahrum bir dilsiz köylüye de ait olsa— böyle bir teessürü anlamasın olmazdı. Nitekim hıdrellezde, kurban bayramında kesilen kuzulara, koyunlara da ağlardı. Fakat ne yapalım, kaderleri böyle!

Diğer cihetten bir türlü halledemediği bir muamma vardı: Gülsüm'ün bir gece Pendik'teki köşke, Yorganlı ile beraber, ne halde geldiği malûm... Yarık tabanlarından zırıl zırıl kanlar akıyordu, esvaplarını giydirip kuşattılar, pisliğini temizlediler. Kendilerine evlât, çocuklarına kardeş yaptılar. Açlıktan, sefaletten kurtardılar. Giymediğini giydi, yemediğini, yedi...

Nasıl oluyor da, gözünü o çöplükten alamıyor, o hep Yorganlı kılığında erkekler, ondan besbeter kadınlarla dolu köye, o toprak kulübelere, tezek kokusuna hasret çekiyor; kendisine bunca iyilikler eden, bunca kahrını çeken, pisliğini temizleyen insanlara bir Allah razı olsun demiyor. Arkadaşlarını arıyorsa burada çocuk mu eksik? Haydi, onlarla yıldızının barışık olmamasını da affedelim. Ya Bülent'e, bu günden güne büyüyüp güzelleşen, bu gülücülüğü cana can katan bebeğe karşı nasıl hissiz kalabiliyor? Bülent, Yorganlı'nın götürdüğü o buruşuk ihtiyar yüzlü, kocaman kabuklu kafalı İsmail'den bin kat daha sevimli değil mi? «Bu da senin kardeşin» dediler, olmadı. «Sen onun dadısı olacaksın» dediler, olmadı. Hâsılı, ne dedilerse, bu yavruya ısınamadı. Korktuğu için

bir şey söylemeye cesaret edemiyor. Fakat, o çarpık bakışları çocuğa karşı kinle dolu.

Nadide Hanımın kalbindeki karışık duygulardan biri de kıskançlıktı. Gülsüm'ün İsmail'e olan muhabbetini Bülent hesabına kıskanıyordu. Bu muhabbet, bebeğin hakkı, onu sevmek, Gülsüm'ün velinimetlerine karşı bir insanlık vazifesi idi. Mamafih, büyük annenin, torununu Gülsüm'e sevdirmek istemesinden başka bir sebep de vardı. Çocuk, yakında sütten kesilecek, Gülsüm'ün eline kalacaktı. Kız, onu hakikaten sevmezse, dikkatle, merakla bakmazdı. Hattâ dahası da vardı. Konağın büyüklerine kızdığı zaman, o masumdan öcünü almaya kalkması olmayacak şey değildi. Öyle ya! Çocuğa gizlice bir çimdik atsa, yahut iğne soksa, kimin haberi olur? Masumun dili yok ki, söylesin. Hasılı bütün bu tehlikelere karşı Bülent'i ne yapıp yapıp kızın gözüne sokmaktan başka çare yoktu. Büyük hanım, bu mühim meseleleri derin derin düşünüyor ve kız: «Beni gönderecektin değil mi büyük hanım?» diye vızıldadığı zaman ümidini kıracak birşey söylemiyordu: Yarısı yüzü tutmadığı, yarısı da kızın bir zaman böyle kendi kendini oyalayıp gitmesinde şimdilik bir tehlike görmediği için...

XII

Gülsüm'ün şefaatçileri günden güne çoğalıyordu.

Kız, odaya girdiği zaman, konağın teklifsiz misafirleri hanımefendiye gizli bir baş ve göz işareti geçtikten sonra, ciddî tavırla: «Gülsüm'ü kardeşine göndereceksiniz, değil mi hanımefendi? Pek rica ederiz» diyorlar; o, çıkınca: «Kusura bakmayın hanımefendi... kapının yanında yine sıkıştırdı, elimizi eteğimizi öptü» diye gülüyorlardı.

Konak halkı, çocuğun bu zaafından adamakıllı istifadeye başlamıştı.

Dürdane Hanım: «Gülsüm, sen şu şamdanları adamakıllı bir ov bakalım... Eğer iyi parlatırsan senin işinin bir çaresine bakarız» diyor. Seniye Hanım, aynı vaatle mendilleri yıkatıyor, Nevnihal Kalfa, yorganları kaplatıyordu.

Gülsüm, vasıtaların en hakirine, ümitlerin en zayıfına bile bir kıymet verdiği için aşçıya zerzevat ayıklıyor, orta hizmetçisine yamaklık ediyordu. Kendisi için şefaat isteyenlerin sayısı ne kadar çok olursa, tesiri o kadar büyük olurdu.

Konak, Gülsüm'ü en iyi dürtüşleyip sürecek bu üvendire ile beraber, onu en ziyade ürkütecek tehdidi de keşfetmiş bulunuyordu. Onun işinden memnun olmayanlar, yahut herhangi bir sebepten ona kızanlar diyorlardı ki:

— Senin gibi musibeti hanımefendi ne diye masraf edip kardeşine göndersin?

— Hele ben, hanımefendiye iki çift lâkırdı söyleyeyim... Sen görürsün gününü...

Gülsüm'ün birdenbire yüzünün karmakarışık olması titreye titreye ellerini uzatarak:

— Aaa... aa... onu yapma işte. Ben ne yaptım sana? diye yalvarması, o kadar komik bir şeydi ki, bazen kızmadan, ondan istenecek bir şeyleri olmadan da, sırf gönül eğlendirmek için, bu tehdidi yapıyorlar, kızı yalvartıp ağlatıyorlardı.

Büyük hanım, gelip geçici bir nöbet sandığı bu arzunun yavaş yavaş bir hastalık halini aldığını görünce, telâşlanmaya başlamıştı. Ne kadar çaresiz bir şey istediğini bu yumurcağa anlatmaya imkân yoktu.

Gün geçtikçe Gülsüm'ün sersemliği, savrukluğu artıyordu. Kuduracak köpekler gibi, miskin miskin, sinsi sinsi dolaşıyor, bastığı yeri görmüyor, bazen ihtiyar bir

kadın gibi yere çömelip dirseklerini dizkapaklarına, çenesini yumruklarına dayayarak koyu koyu düşünüyordu.

Hanımefendi, bu alâmetleri hiç beğenmiyor :

— Dikkat edin çocuklar... Ben, bu ahretlik ilminde artık yekta oldum, diyordu, bunların ciğerlerinin içini bilirim. Bu kız, fena bir şeyler kuruyor... Yakında kokusu çıkar... Beni «dediydi» dersiniz.

Hakikaten haftasına kalmadan Nadide Hanımın dedikleri bir bir çıkmaya başladı. Gülsüm'ün kaçmak fikrinde olduğuna dair sağdan, soldan haberler geliyordu. Aşçıya Edirne'ye kaç günde gidileceğini sormuş, mektepteki kalfalardan birine Edirne yolunda acaba kurt var mı ki? demiş... Kalfadan torba dikmek için bir arşın Amerikan bezi istemiş.

Herhalde hazırlık yolunda idi; torbayı dikecek, şimdiye kadar çaldıkları yetmiyormuş gibi, velinimetinin evinden daha başka bir şeyler aşırıp içine dolduracak, sonra Edirne yolunu tutacak... Yorganlı'nın peşinde koca koca dağlar aşmış bu yarık tabanlı serseri, Edirne yolundan korkacak değil ya... Dağlarda kurda tesadüf etmesin, yolun emniyeti için bu kâfi...

Büyük hanım, derin derin içini çekiyor, yeşil gözlerinin masum hüsnü ile: «Kim öğretiyor bunların hepsine birden bu kaçmayı yarabbi?...» diye düşünüyordu. Besbelli kurtlar dişlendiği zaman parçalamayı, kuşlar kanatlandığı vakit ana yuvasından uçmayı nasıl kendiliklerinden öğreniyorlarsa, bunlar da öyle... Cins, cibilliyet iktizası... İşte Ayşe, işte Hüsniye, işte Zehra, işte Mahbube... Allah şahit, bunların hepsine evlât muamelesi etmiş; fakat, hepsi biraz tüyü düzelince, sözüm ona kız şekline girince, bu salgına tutulmuşlar, nihayet, gecenin birinde karanlıklara dalıp gitmişlerdi. Varsınlar gitsinler; sırma gibi kaç evlâdını toprağa veren Nadide Hanım, elbette onların arkasından göz yaşı dökecek değil.

Fakat, ne yapsın ki, vicdanı bırakmıyor... Ne de olsa evlât diye göğse basılmış emanetullahlar...

Haydi diyelim ki, Ayşe, Hüsniye ve ötekiler oldukça yaşlarını almış kızlardı. Ya bu serseriye ne oluyor ki, dokuzunu bile bitirdiği şüpheli...

Bu kaçma fikrini acaba ona kim verdi? Birkaç sene evvel Abdülhamit zamanında politikadan bahsetmek nasıl yasak idiyse, konakta da «kaçmak» tan bahsetmek öyle yasaktır. Hatta bunun için evlâtlıkların komşularla konuşmalarına bile izin yoktur. Fakat, gel gör ki, oluyor işte...

Bir gün, hanımefendi, memleketinden yeni gelen Karamusallı sütnine ile dertleşiyordu. Komşularından süvari kaymakamının karısı Ferhunda Hanım misafir geldi; oda kapısını dikkatle kapadıktan sonra :

— Hanımefendiciğim, vakitsiz vakitte sizi rahatsız ettim... Kusura bakmayın... Lâkin mühim havadisim var... Sizin Gülsüm kaçmaya hazırlanıyormuş. Benim ahretliğe söylemiş: «Ne olursa olsun, kardeşime gideceğim. Dünyada durmam...» demiş, dedi.

Büyük hanım komşuya karşı körünü öldürmedi, sahte bir kayıtsızlıkla :

— Bildiği yere gitsin... kızım... kapılar açık... Biz, kimseyi zorla tutmuyoruz... Bizi istemeyeni biz de istemiyoruz, diye cevap verdi.

Havadisi yetiştirdikten sonra, hemen kalkıp gitmek isteyen Ferhunda Hanımı zorla alakoyarak havadan, sudan, mevsimin sakatlığından, çocukların günden güne artan yaramazlığından bahsetti.

Fakat, bu zoraki fütursuzluğa rağmen, bir kurt, içini derinden derine kemiriyordu. Gülsüm, hakikaten buna cesaret edecek miydi?

Ona ne şüphe... Bugün yapmasa, yarın muhakkak... Misaller meydanda... Ah, o kaçanların akıbetini, bu da-

kikada kendi hayal gözleriyle gördüğü şekilde o kafasız çocuğun şaşı gözlerine de gösterebilseydi. İşte sözüm ona, en bahtiyarları Zehra... (Köyüm) dedi, (köyüm) gitti. Nihayet, muradına erdi; bir hemşehrisine katılarak köyüne gitti; fakat, memnun oldu mu? Hayır... Bu defa da oradaki hayatı, oradaki insanları beğenmedi... Tekrar İstanbul'a döndü... Şimdi bir yatı mektebinde bulaşıkçılık ediyor... Hanımefendisine dört elle sarılsaydı, o, onu izzetiyle, itibariyle bir iyi kocaya verseydi ne olurdu?

İşte bir sütçü çırağı ile kaçan Ayşe... Öyle yarım pabuçlu serserilerden insana hayır mı gelir? Kız, altı ay içinde sütçü çırağından ayrıldı. Beş senede dört koca değiştirdi; nihayet, şimdi Kavaklarda balıkçılık eden kocasından sandal küreğiyle dayak yiyormuş...

İşte Hüsniye... Bir bohçocı karının iğfaline kapıldı, daha iyi bir kapıya gidiyorum diye, bir umumhaneye düştü, şimdi kim bilir ne halde?

Onun ne halde olduğunun bilinmemesine mukabil, Mahbube'yi tanımayan yok, o da küçücük yaşında fingirdedi. Paris mahallesinin en meşhur kokotlarından biri oldu.

Yine onun gibi fena yola düşen Zehra'yı İzmir'de tabanca ile öldürmüşler diye bir rivayet var. Ne güzel de bir yüzü vardı. Evin erkeklerinden başlayıp kudurmuş bütün mahalle delikanlılarına saldırmasaydı, bu genç yaşta mezarda çürüyecek yerde iyi, namuslu bir adama karı olamaz mıydı?

Karamusallı sütnine, hanımın misafirlerle konuşurken aklı başka yerlerde olduğunu gayet iyi anlamıştı. Ferhunda Hanım gittikten sonra, oturduğu minderden kalkarak yere, hanımefendinin dizleri önüne çömeldi. Bu vaziyet, ötedenberi onun kurnaz bir akıl bulduğuna alâmetti.

— Bu işlere sen ne dersin sütnine?

Diye sorduğu zaman, o gülümseyerek:

— Sen hiç kasavet çekme hanımefendiciğim. İşi bana bırak, dedi.

Gülsüm, boyundan büyük işler tutmuş, kuş kadar aklı ile koca insanları oynatmaya kalkmıştı. Akıl akıldan üstündür. Onun bu düzenbazlığına başka bir düzenle karşı koymak artık vacip olmuştu.

XIII

Karamusallı sütnine, konağın eski emektarlarındandı. Kuyruklu yıldız gibi birkaç senede bir doğar, üç, beş ay ortada dolaştıktan sonra kaybolup giderdi.

Aslen Van Ermenilerindendi. Fakat o kadar eski bir zamanda ki, şimdi artık ne Vanlılığından, ne de Ermeniliğinden eser kalmıştı.

Merhum Paşa, gençliğinde iki buçuk sene Van'da bulunmuştu. Yanında Karamusallı Süleyman diye iri yarı bir nefer vardı. O zaman on sekiz yaşında bir genç olan Karamusallı sütnine yahut eski adıyla Makruhi Hanım, Karamusallı Süleyman'ın yanaklarını görünce, mintarafillâh yüreğinde müslümanlığa karşı bir muhabbet uyanmış, hak dini kabul ederek nefere varmıştı.

Karamusallı sütninenin konağa mensubiyeti o tarihtendi.

Süleyman, memleketinde çift, çubuk sahibi bir adamdı. Ancak evinde anasından ve üç kardeşinden başka iki karısı, iki kaynanası ve dört çocuğu vardı; yani yeni zevce, kocasının memleketine gittiği zaman, irili ufaklı bir düzine düşmanın içine düşmüş oluyordu. Fakat, Allah Van'da nasıl hidayetini eriştirdiyse, burada da yardımını eksik etmemiş, kadıncağız saye-i Resulullahta tek başına bir alay düşmanla uğraşmış beş seneden az bir

zaman içinde her birini bir tarafa dağıtarak tek başına eve hâkim olmuştu.

Aradan kırk seneye yakın bir zaman geçtiği için, evin şimdiki manzarası tabiî eskisinden büsbütün başka idi.

Süleyman Ağa öleli yirmi seneyi geçmişti. Evde bir alay oğul, gelin, torun vardı. Karamusallı sütnine bunlarla geçinemez, birkaç senede bir oğulları, yahut gelinleriyle büyük bir kavga çıkarır. Dayak yer: «Ben artık sizin gibi hayırsızlarla oturamam, konağa gidiyorum, bir daha semtinize, soluğunuza uğrarsam bana insan demesinler!» diye yara, bere içinde kendini İstanbul'a atardı. Her defasında, artık ölünceye kadar konakta kalmaya karar verdiğini söylediği için odalar verilir, entariler, pamuklu hırkalar biçilirdi. Fakat, üç ay geçmeden ya hanımefendi ile, yahut konaktakilerden biriyle bir kavga çıkarır, ihtiyar kadın, bir iki hafta başını çatıp odasında yattıktan sonra, memleketine dönerdi.

Karamusallı sütnine, abdestsiz yere basmayan, yüzünde müslümanlık nuru akan bir kadındı. Fakat, aynı zamanda da, şeytana külâhı ters giydirir denecek kadar açıkgöz ve kurnazdı.

Her yerde baş olmak, birinci olmak kabiliyetinde yaratılmış bir insan olduğu için, gelir gelmez konağı avucunun içine alırdı. Sözü, sohbeti yerindeydi; hanımlarla hanım, hizmetçilerle hizmetçi, çocuklarla çocuk gibi konuşur, kendini sevdirmek ve saydırmak ilmini gayet iyi bilirdi.

Karamusallı sütnine, konağa gelince, çocuklar âdeta bayram gelmiş gibi sevinirlerdi. Bu ele, avuca sığmaz cıva gibi mahlûklar onun karşısında talimli maymun gibi otururlar, söylediği masalları, tekerlemeleri, bilmeceleri göz kırpmadan dinlerlerdi.

Evlenmek yaşına girmiş kızları mütemadiyen koca

lâkırdısı ederek gıdıklar; toy genç kadınları ayıp hikâyelerle eğlendirir; karı, koca münasebetlerinin başka bir kimseden öğrenilmesine imkân olmayan sırlarını anlatarak ağzına baktırırdı.

Mamafih, Karamusallı sütninenin asıl nüfuzu hanımefendi üzerinde idi.

Hatta buna nüfuzdan da büyük bir şey, âdeta bir büyü demek yanlış olmazdı.

Nadide Hanım, onun aklına ve bilgisine son derece emniyet eder, büyük küçük bütün işlerini ona danışırdı.

Kızları ile damatları arasında bir geçimsizlik kokusu alırsa ondan medet bekler, Seniye'deki şüpheli dalgınlıkların sebebini ondan sorar; kızlardan biri doğuracağı zaman ebe ve hekimden ziyade, onun tecrübesinden yardım umardı. Hatta herkesten gizli tuttuğu o karmakarışık sarraf işlerini bile onunla konuştuğu olurdu.

Nadide Hanım, zamanla beraber, değişmesini bilen insanlardandı. Artık büyüye itikadı kalmamıştı, yalnız büyüye mi? Kızları, damatları cine, periye, cennete, cehenneme olan itikatlarını bile sarsmışlardı. Sonra, çocuk bakımı, hıfzısıhha meselelerinde de yeni usulleri zar zor kabul etmişti.

Karamusallı sütnine geldi mi, bu yeni iman büsbütün bozulmasa bile zayıflıyor; meselâ, humma-yi nifâsînin pislikten, mikrop kaçmasından ileri geldiği muhakkak olmakla beraber, lohusa odasında daima bir adam bulunmaktan bir zarar gelmeyeceğine karar veriyordu. Çocuklardan biri düştüğü, bir yerini kanattığı, bir başkasının gözünde arpacık, parmağında gece yanığı çıktığı zaman, fen ne diyorsa onu yapmak tabiî lâzımdı.

Fakat, aynı zamanda düştüğü yere birkaç damla şerbet dökmekte, arpacığı fiske ile kırklamakta, gece yanığı için pencereden sokağa bir kömür parçacığı atmakta ne zarar vardı?

Sütninenin söyledikleri tâ eskiden beri tecrübe edilmiş şeylerdi. Sonra bunlardan bir çoğu akla da uyuyordu. Meselâ, pilâv, börek gibi hazmı güç hamur işleri yendiği gece sütnine odasının ortasına bir yatak yaptırır, yatağın üstünde çocuklara taklak attırırdı. Bu, hem bir eğlenceydi, hem de mide kepçe ile karıştırılmış gibi altüst olur, hamurlar bir ayak evvel erirdi.

Karamusallı sütninenin artık anılmasına imkân kalmamış keramet ve peri hikâyelerine gelince, bunlar yalan bile olsa, tatlı tatlı dinlenmez mi?

Nihayet, Karamusallı sütnine, hanımefendiyi eğlendirmeye, güldürmeye muvaffak olan tek insandı. Nadide Hanım, zekî bir kadın olmasına rağmen şakadan, nükteden hiç anlamazdı.

Meselâ, beceriksiz bir hizmetçi için: «Amma becerikli hizmetçi ha!» diyenlere: «Nerenin beceriklisi... Eline ne geçerse kırıyor... Neredeyse kafamızı kıracak!» dine itiraz ederdi.

Nükte meraklısı olan büyük damadına: «Hatırınız kalmasın amma oğlum... sözünüzün hangisi doğru, hangisi şaka anlayamıyorum!» der. Hele arasıra çocuklarının hatırı için «Kel Hasan» ın tiyatrosuna gittiği zaman, herkes gülmekten kırılırken, o, sakin sakin bakar. «Bu adamın nesine para veriyorlar, şaşıyorum. Söylediklerinin içinde kaleme gelir bir lâkırdı yok... Abuk sabuk bir şeyler söylüyor... Delinin biri... Dinlerken içim şişiyor...» derdi. Şakaya ve nükteye karşı bu kadar duygusuz olan büyük hanım, Karamusallı sütnineden ne işitse güler, onun her lâkırdısı için: «İlâhi kadın, nereden de bulur?.. Vallahi ölüyü güldürür» derdi.

Bunun içindir ki, Karamusallı sütnine günün birinde koltuğunda bohçasıyle çıkıp gelince, büyük hanım sevinçle onun boynuna sarılır, bir iki sene evvelki kavgaları, kırgınlıkları bir daha ölüp ölünceye kadar yüz yüze

gelmemek için edilmiş yeminleri iki taraf da unutmuş bulunurdu.

Sütnine, büyük hanımın ayaklarının dibinde oturduktan sonra, sordu:

— Hanımefendiciğim... bu fikirsiz kız, İsmail midir, nedir o oğlancık için kaçacağım demez mi?

— Evet... öyle görünüyor.

— Demek ki «İsmail ölmüştür» diye, onu aldatırız.. Ümidini keser, olur biter...

Büyük hanım, hafif bir isyan hareketiyle kalkındı:

— Ne söylüyorsun sütnine... Öyle şey olur mu?

— Neden olmasın?.. Pekâlâ olur... Belki bir iki gün huysuzlanır; sonra sen sağ, ben selâmet... Keyfine bak sen hanımcığım...

— Yapamam sütnine... yapamam... Allahtan korkarım. O da can...

— Canım hanımefendiciğim, biz öldü demekle çocuk sahiden ölecek değil ya... Ömürcüğü varsa bir gün çıkar gelir... Kız da o vakit daha ziyade sevinir... Bak, ben sana bir şey anlatayım... Bizim Karamusal'da bir Huriye vardı. Komşumuzun kızı... Derken efendim, bu Huriye'ye bir hal oldu... Elâlemin kızları gülüp oynarken o, bir köşeye oturup kara kara düşünür... İkide bir gözleri yumruk gibi şişer...

«Be kızım, ne oldu sana, ne derdin var?» derdim. «Hiç teyze... Başım ağrıyor, karnım ağrıyor, ayağım ağrıyor,» diye yalan yalan üstüne döker... Derken efendiciğim, ben anladım ki, işin içinde iş var; bu kız, birine gönül vermiştir... Bir gün eve çağırdım... Şöyle önüne dökülüverdim... Gönlünde ne ki esrar varsa birer birer ağzından aldım...

— Ah, şeytan kadın... Kimbilir neler yaptın?

— İlâhi hanımefendiciğim... Gayrı parmak kadar çocuğun da ağzını arayamazsam, kendimi insandan mı sayarım ya? Her neyse... Huriye kızın derdini öğrendik.. Kâmil Bey diye bir mektepli mülâzim; kız onu severmiş... Çapkın, Karamusal'da bu çocukcağızla eğlenmiş, eğlenmiş, defolup gitmiş... Maiyetinde giderken de «Sen beni bekle, bir gün seni alırım!» diye kıza bir felfelek sokmuş...

Alacağından, vereceğinden değil ya, lâf ola kabilinden... Ben, o saat anladım ki, bu çapkından ümidini kesmedikçe Marmara çırası gibi yanacaktır... Bak, şimdi ne oyun ettiğimi anlatayım hanımefendiciğim... Huriye'ye : «Sen hiç kasavet çekme... Ben onu neredeyse aratır, buldururum» dedim.

Güya Serasker kapısındaki bir bildiğe mektup yazdırdım. Hani sanki nerede olduğunu tahkik etsin de, bize bildirsin gibilerde... On beş gün sonra da o Serasker kapısındaki bildik ağzından bir mektup yazdırdım. Kâmil Bey, Edirne'de attan düşüp ölmüştür diye... Altına da rahmetli kayınbabamdan kalma nal gibi muhtarlık mührünü basıverdim mi, sen ol da inanma...

Büyük hanım, heyecanla minderden inerek sütninenin karşısına çömelmiş, bu kurnazlığa hayran oluyor; «Allahtan bulma yezit karı... Senden korkmayan, Allahtan korkmaz, sahiden bunu yaptın mı?» diye soruyordu.

Sütnine, memnun bir gururla cevap verdi :

— Elbette yaptım ya... Ne sandın?

— Peki, kıza bir hal olur diye de mi korkmadın?

— Tazecik çocuğa ne olur be hanımefendiciğim... Üç, beş gün fingi fingi ağlayıp sayıkladı... Unuttu, gitti... Şimdi iki çocuk anasıdır... Diyeceğim: Bu kıza da böyle bir iyilik etmek farzoldu... Bu çocuklar, sözüm ona, hayvan gibidir... Akıl vardır, fikir yoktur... Malûm ya, akıl

başkadır, fikir başka... Başını alıp kaçar da, bir belâya uğrarsa vebal altında kalırsın... Bak, «demedi» deme...

Bu, öyle bir mantık ki, akar suları durdururdu. Mamafih, büyük hanım, buna bir türlü razı olamıyor :

— Doğru söylüyorsun sütnine... Doğru söylüyorsun.. Gülsüm, kardeşinden ümidini keserse bize dört elle sarılır... Onun muhabbetini Bülent'e verir... Hem kendi için iyi olur, hem benim gönlüm rahat eder... Lâkin gönlüm bir türlü razı olamıyor, o da senin, benim gibi insan... Canı cana ölç... Allah esirgesin, bize birisi böyle bir şey yapsa Allah razı olsun der miyiz? diyordu.

Merhamet, insanlık, asalet başka şeydir. Nadide Hanım, tam üç gün, üç gece ağa düşmüş balık gibi çarpınıp çırpındı. Karamusalla sütnine, hanımefendinin er geç eline düşeceğinden emin; aceleye lüzum görmüyor, onun nihayet canına tak ederek teslim olmasını bekliyordu.

Mamafih, daha şimdiden Gülsüm'ün kaçmasına mani olmak için birçok tedbirler alınmıştı. Gündüzün kızı göz hapsinde tutuyorlar, gece onun yattığı yer ile sokak kapısı arasında kaç kapı varsa kilitliyorlardı. Yüzgöz olmamak için ona doğrudan doğruya bir şey söylenmiyordu. Fakat o, odada bulunduğu zaman, gerek büyük hanım, gerek sütnine, kapılarından kaçan ahretlikler üzerine tüyler ürpertici hikâyeler anlatıyorlardı. Bazen Dürdane ile annesi arasında tiyatro piyesi gibi evvelden prova edilmiş muhavereler geçiyordu :

— Anne, hani bahçeye bir fotoğrafçı getirdikti de, çocukların resmini çıkarttıktı. O resimlerden biri kaybolmuş, acaba nerede?

— Kızım, onu Şakir Bey karakola gönderdi ya...

— A, o nasıl şey?.. Karakolda resmi ne yapacaklar?

— Kendileri istemişler... Bazı akılsız çocuklar evden kaçıyorlarmış... Onları resimlerinden tanımak iste-

mişler... Görür görmez yakalayıp hapse atacaklar, bir daha çıkarmayacaklarmış...

— İlâhi anne... Bizim evde hiç öyle fena çocuk var mı?

— Yok amma kızım... işte polisler öyle istiyorlarmış...

Ana kız, lâkırdıları konuşurken, yan gözle Gülsüm'e bakıyorlar, onun hiç oralarda olmadığını görerek dudaklarını ısırıyorlardı. Bu tedbirlerin hepsi nafile idi. Hem hanımefendi, işini gücünü bırakıp da bütün gün bu dilenciye nöbetçilik etmekle mi uğraşacaktı? İhtiyar kadının zaman zaman sırtının ortasından bir ateş dalgası kabarıyor: «Sütnine, beni bu dertten kurtar da, ne yaparsan yap!» diye bağırmamak için kendini zor zaptediyordu.

Kararsızlık, Nadide Hanım'ın sinirlerini adamakıllı bozmaya başlamıştı.

Mesele, artık Gülsüm'le alâkasını kaybediyor, ihtiyar kadının ruh ve sinir huzuruna ait bir dava oluyordu. Bazen sütnineye :

— Ben bittim, ben aradan çekiliyorum... Gülsüm'le aranızda ne yaparsanız yapın. Vebali senin boynuna! diye teslim bayrağını çekecek gibi oluyor; fakat sonra birdenbire: «Yok, yok... biraz bekleyelim... Hiç olmazsa yarına kadar» diye sözünden dönüyordu.

İşin artık kıvamına geldiğini anlayan sütnine, nihayet en kuvvetli sözünü söyledi :

— Hanımefendiciğim, dedi, ben anlıyorum... Sen kızın, kardeşinin ölümünü haber alınca, ağlayıp bağırmasından korkuyorsun... Ve lâkin sana söz veririm... Senin ruhun bile duymayacak... Hatta kız ağlamak şöyle dursun, senin yanında bir kere bile sızıldamayacak...

Büyük hanım :

— Deli misin sütnine?.. Öyle şey olur mu? diyor. Fakat saf yeşil gözleri derin bir ümitle parıldıyordu: Bu şeytan kadın neyi murat eder de başaramazdı?..

Büyük hanım, sütninenin bu teminatı üzerine, gırtlağında soluğunu tıkayan bir çıban varmış da patlamış gibi bir ferahlık duydu. Mademki facia onun gözlerinden uzakta geçecek, merhametli kulakları kızın en küçük bir iniltisini bile işitmeyecektir; o halde, meselenin şekli değişirdi.

Hem canım, hayatta cesur olmak lâzımdı. Bu, onlardan ziyade çocuğun kendi iyiliği için lâzım gelen bir şeydi. Anneler evlâtlarının çürük dişlerini çıkartmaya razı olmuyorlar mı? Yalnız bunun için bir şart vardır. Melûn diş, görmeyecekleri, işitmeyecekleri kadar uzak bir yerde çıkmalı.

Büyük hanım, kurban bayramlarında da aşağı yukarı aynı şeyi yapardı. Kurbanlık koyunların konak bahçesine misafir edildikleri bir iki gün içinde onları evlât gibi sevmeye başlar, kesilecekleri sabah eliyle yüzlerini siler, kuru üzümlerini yedirir, hatta gözlerini öper, aşçıbaşı belinde çarşaf gibi bir peştemalla onları almaya geldiği zaman gözlerini kapayarak bucak bucak kaçardı.

Karamusallı sütnine, Gülsüm'ü bağırtmadan ameliyat etmek için bulduğu aklı anlatmak isteyince, büyük hanım razı olmadı:

— Hayır, hayır... Bana söyleme... Ne yapacağını dinlemeye bile dayanamam, dedi.

Evet, Gülsüm'ün bu haberi nerede, nasıl alacağını hayal etmeye bile güzel kalbinin tahammülü yoktu.

Karar verildikten sonra, büyük hanım, kızın yüzüne bakmamaya, ondan bucak bucak kaçmaya başladı. Ah, bu çocuklar, kendilerini seven ve acıyan büyüklere ne zahmetler çektirdiklerini bir anlayabilseler!..

XIV

Gülsüm, kardeşinin öldüğünü ortaoyununda öğrendi. Sütninenin işittiği havadisin şaka mı, sahi mi olduğunu anlayamayarak: «Aaa, aaa... sen beni aldatıyorsun... Doğru mu diyorsun Allahaşkına?» diye söylenirken, davul zurna başlıyor, pişekâr, kırmızı cüppesiyle ağır ağır yenidünyanın önünden geçiyordu.

Bu dakikanın acısı ile zurna sesi, Gülsüm'ün kafasında o kadar kuvvetle birbirine bağlandı ki, senelerden sonra, İsmail'in çehresinden ve muhabbetinden en küçük bir iz kalmadığı, uzaklardan ne zaman bir zurna sesi işitse gayriihtiyarî garipser ve ağlamak arzusu duyardı. Mamafih, o gece ortaoyununda hiç ağlamamıştı.

Karamusallı sütninenin uzun uzun düşündükten sonra, icat ettiği plan şu idi :

Kıza bu haberi eğlenceli bir yerde vermeli ki, acısını pek duymasın... Nasıl ki, erkek çocukları da bunun için çalgı çalarak, hep bir ağızdan «Maşallah, maşallah, oldu da bitti maşallah» diye bağrışmak, el, ayak vurarak sünnet etmek âdet olmuştu... Evet, kız, ilkinden bir parça acı duyar, lâkin çocuk olduğu için, biraz sonra kavuklunun tuhaflıklarına, mantin feraceli, bürümcek yaşmaklı zennelere dalıp kederini unutur.

Fakat, hepsi bu kadar da değildi. Sütninenin daha başka hesapları vardı. Gülsüm'de her türlü fenalığına, pisliğine rağmen, garip bir vefakârlık sezmişti. Ne suretle olursa olsun, bir parça gönlünü alan insanlara günlerce köpek sadakatiyle bağlanıyordu. Havadisi vermeden evvel ona: «Kızım, bak, ben, müslüman bir kadınım, senin ananım, sana bir iyilik edeceğim, bir sır söyleyeceğim, amma, kimseye söylemeyeceğine yemin etmelisin... Hanımefendi, bunu sana söylediğimi duyarsa beni evden

kovar, sonra bana yazık olur» derse kız onu ele vermemek için ne mümkünse yapardı.

Tek korkusu, evlâtlığın Zuhurî Kolu'nda kendisini tutamayarak bir gürültü çıkarmasıydı. Fakat, bunun da çaresi vardı. Baktı ki, kız fazla meraklanıyor, yahut şirretlik ediyor, neşeli bir tavır alır: «Hay deli; İsmail neden ölecekmiş... Ben, bakalım İsmail'i sahiden seviyor mu, sevmiyor mu, diye senin ağzını aradım» deyiverirdi.

Fakat, buna hacet kalmadı. Gülsüm, sütnineyi ele vermeyeceğine dair yeminine inanılmaz bir vefa gösteriyor, çocuklar ön sırada gülmekten kırılırken, o, arkada sütninenin yanında, yüzünü onun dizlerine kapamış, uslu uslu yatıyordu.

İhtiyar kadını komşuları arasıra :

— Çocuğun bir şeyi mi var, büyük hanım? diye soruyorlardı. O: «Biraz başı ağrıyor galiba!» dedikten sonra, ihtiyaten cebinde getirdiği gül sirkesi şişesini çıkarıyor, mendiliyle kızın alnını oğuşturarak: «Kalk çocuğum... Bak, seni hasta mı diye merak ediyorlar? Etrafına bak, açılırsın. Sen, bana böyle mi söz verdinde ha!» diyordu.

Gülsüm için, bu dakikada başını koyduğu bu ana dizinden, avuçlarında tuttuğu bu sıcak yumuşak ellerden daha iyi bir şey yoktu. Keşki bıraksalar da, hep böyle yapsaydı. Fakat, Karamusallı sütnineyi kırmamak için, mutlaka başını kaldırmak lâzım olduğunu anlıyor, kavuğunu hoplata hoplata pişekârın karşısında Çırpan oynayan kavukluya, yahut ellerinde fenerle zennelerin yenidünyaya aldığı zamparayı basmaya gelen mahalleliye, etraftan, bağıran, gülen, el çırpan ahaliye ürkmüş bir hayvan bakışı ile bakıyordu.

Belki bir yandan hanımefendinin kulağına gider korkusu ile Gülsüm, derdini herkesten saklardı. Yalnız nedense bunu lalaya söylemekten bir türlü kendini men

edememişti. Fakat, ona da bu sırrı saklayacağına dair büyük yemişler verdirdikten sonra... Lala, bu hikâyeyi evvelâ ciddiyetle dinliyordu. Fakat Gülsüm'ün hanımefendiye geldiğini söylediği gizli bir mektup biraz midesini bulandırdı, sonra sütninenin bunu kıza bir sır olarak saklamasındaki hikmeti de şüpheli buldu. Bir an kendi kendine: «Acap bu işte bir domuzluk mu var ki?» diye düşündü. Belki daha zihnini zorlarsa, belki hakikati de keşfederdi. Fakat bu düşünce ancak bir kibritin yanıp sönmesi kadar bir zaman devam etti. Ondan sonra tabiî yine karanlık...

Evet, bu işte sütninenin bir şeytanlığı vardı. Fakat, üstüne farz olmayan herhangi bir şeyi düşünmek ve anlamak, onun hikmetince zararlı bir şey olduğundan, ne bu işin arkasını aradı, ne de kimseye bir şey sormak ihtiyatsızlığını yaptı.

İhtiyar adam, bu düşüncelerden sonra, Gülsüm'ün yüzüne dikkatli bakıp başını iki yana çevirdi:

— Ne diyelim, ölenle ölünmez. Ölen kurtulur. Biz kendimize bakalım. Allah gani gani rahmet eylesin... Yarın, bizlere ahrette şefaati dokunur inşallah, dedi ve kendisine düşen insanlık vazifesini bitirmiş oldu.

Gülsüm'ün kaçmasına mani olmak için alınan tedbirler artık kalkmış, kız, kanatları kesilen tavuklar gibi serbest bırakılmıştı. Şimdi, artık sopa ile kovsan bir yere gidecek hali yoktu.

Gündüzleri eski halinden farkı; yalnız renginin uçukluğu, bir de eski savrukluğunun son derece artmış olmasıydı. İş görüyorum diye, otu ota, suyu suya katıyor; sigara iskemlelerini, oturakları deviriyor, bir yığın bardak, çanak kırıyordu. Bu kabahatler için onu dövüp sövmeye

kalkacak olurlarsa, büyük hanım karşılarına dikiliyor: «Yoo... günahtır... Kaza bu... Mahsus yapmadı ya...» diye onu müdafaa ediyordu. Kendi hesabına Gülsüm'ün bugünlerde yaptığı sakarlıklara içinden memnun bile oluyordu. Ne olsa bu çocuğa bir fenalık etmiş sayılır. O da onun çanağını, çömleğini kırarsa bir dereceye kadar ödeşmiş olurlar; vicdanı rahatlardı.

Buna mukabil, Gülsüm'ün rengindeki uçukluğu bir türlü affedemiyor, kız onu üzmek için kasten yüzünü boyuyormuş gibi sinirleniyordu.

Arasıra :

— Baksana sütnine. Ben, çocuğun çehresini beğenmiyorum. Biz galiba fena bir şey yaptık? diye tereddütlere düşüyordu.

Bu mesele de onu asıl öldüren şey, yaptıkları işin iyi mi, fena mı olduğunu bir türlü kestirip atamamasıydı. Yoksa sütninenin telkinleri ikinci derecede kalırdı.

Onun herhangi bir fiil ve harekete iyi, yahut fena demesi için, o fiil ve hareketin insanlar arasında iyi, yahut fena diye şöhret olması lâzımdı.

Meselâ, ölmüş bir insan için sağ haberi vermekte hiçbir fenalık yoktu. Çünkü yeri geldikçe bunu herkes yapardı. Halbuki sağ bir insan için «öldü» demek mecburiyetinde kalmış hiçbir kimseyi hatırlamıyordu. Şu halde yaptığının iyi mi, fena mı olduğunu nereden bilecek. İhtiyar kadının bütün şaşkınlığı bundan ileri geliyor, misalsiz bir suç için ceza kanununda madde bulamayan bir hâkim gibi üzülüyordu.

Gülsüm, büyük hanımdaki tuhaflığı sezer gibi olmuştu. Bir gün Karamusallı sütnineye :

— Hanımefendi bana hoş hoş bakıyor. Acap ne oldu? diye sordu.

Sütnine, bir kere yutkunduktan sonra :

— İsmail'e onun da çok yüreği yanıyor da ondan, dedi.

Küçük kız, hemen inandı ve bunun için hanımefendiye derin derin acımaya başladı.

Bazen onu dalgın ve yorgun gördüğü vakit, içi eziliyor, bir bahane ile yanına yaklaşıyor, korka korka yüzüne bakıyordu.

Kaç defa dilinin ucuna geldi :

— Üzülme hanımefendi. Ne edelim, ölüm hak... O öldüyse Allah sana ömür versin, diyecek, onu teselli edecek gibi oldu. Fakat sütnineye verdiği sözü hatırlayarak vazgeçti.

Karamusallı sütnine de, Allah için, bu vefaya hak kazanmıştı. Bu kötü günlerinde Gülsüm'e bir ana gibi bakıyordu.

Belki on beş gün Gülsüm'e gece nöbetleri geldi. Arasıra yatağında doğrulup abuk sabuk şeyler söylemesine nazaran, ateşi hayli çıkıyordu. Sütnine, bu hastalık zamanını ona kendi odasında geçirtti. Sayıklamaya başladığı zaman, çilli, yumuşak elleriyle onun başını okşuyor, alnına gül sirkesi sürüyordu. Gariplere yardım ecirli bir şeydir.

XV

İsmail'in sağlığı, Gülsüm'ü lalaya yaklaştırmıştı; ölümü, onu Nevnihal Kalfanın kucağına attı. Nevnihal Kalfa, konakla yaşıt bir ihtiyar Çerkezdi. Merhum Şekip Paşadan ferah ferah on yaş büyüktü. Paşayı o büyütmüş, o evlendirmişti.

Kalfa, büyük hanımla hiç geçinemezdi. Kırk sene evvel Nadide Hanım konağa geldiği zaman, Nevnihal Kalfa ona karşı bir kaynana tavrı takınmak istemiş, bu yüzden araları fena halde açılmıştı. O gün bugündür, iki

kadın mütemadiyen birbirlerinin kuyularını kazıyorlar ve bu ihtilâf eskimiş hastalıklar gibi, ölümden başka bir şeyle geçmeyeceğe benziyordu.

Nadide Hanım, Nevnihal Kalfayı, kendisini mütemadiyen paşasına çekiştirir ve evini, barkını yıkmak istemiş olmakla itham ederdi.

Bu da pek yanlış değildi. Bilhassa Nadide Hanımın uzun hastalığı zamanında Kalfa, meydanı boş bularak paşayı avucu içine almış, hatta bir rivayete göre, karısının üstüne evlenmeye, yahut odalık almaya teşvik etmişti. Nadide Hanım, genç yaşında yatağa düşmesine bu kadının çok tesiri olduğunu söyler: «Ah, paşacığım, senin entarin kirlenmiş pantalonun buruşmuş... vah, vah, sen pek sefil oldun!» diye gûya beni kötülemeye çalışırken, hırsımdan kendi kendimi yedim... Ne yaparsınız cahillik... Yoksa şimdiki aklım olsa, o fitne nogayı kolundan tuttuğum gibi sokağa atmak işten bile değildi...» derdi.

Mamafih, Nevnihal Kalfanın rivayetine göre, o da dadının ettiğini pek yanına bırakmış sayılamazdı. İhtiyar Çerkez, senelerce top ağzında gibi bir vaziyette oturmuş. «Ha bugün sokağa atılıyorum, ha yarın!» diye yürek çarpıntısı geçirmişti.

Kalfayı bu tehlikeden ancak paşanın ölümü kurtarmıştı. Paşanın cenazesiyle beraber, onun emektar dadısını da, bohçası kolunda, sokağa selâmetlemek ele güne karşı pek ayıp düşerdi. Sonra aile kavgalarında ölüm —ortada paylaşılamayacak bir miras olmadığı zaman— daima kısa veya uzun bir mütareke faslı açtığı için, zevce ile dadı, ömürlerinde bir defa ağlaşarak öpüşmüşler, velevki üstünkörü, barış görüş olmuşlardı.

Nevnihal Kalfanın konakta artık topla yıkılmaz bir mevkii vardı. Ölünceye kadar kimse ona ilişemezdi. Fakat, ihtiyar dadı, her şeyin bir haddi, hududu olduğunu

bildiği için pek azıtmıyor, konağın bir köşesinde, namazıyle, niyazıyle meşgul olup gidiyordu. Ondan artık bellibaşlı bir iş bekleyen de kalmamıştı.

Sade, şimdiye kadar bu konakta doğup büyüyen çocukların bezini hep o yıkamış ve bunu bir nevi imtiyaz addetmiş olduğu, için Bülent'in bezlerini de teberrüken o üstüne almıştı.

Paşa öldükten sonra Nadide Hanımla Nevnihal Kalfa arasında hiç bir çarpışma vesilesi kalmamış oluyordu. Fakat, ibadetle, çocuk bezi yıkama —harabe haline de gelmiş olsa— bir insanı meşgul etmeye kâfi gelemeyeceği için, Nevnihal Kalfa, bir vehim icat etmişti. Konakta herkesin kendisiyle uğraştığını, aleyhinde lâkırdı söylendiğini zanneder ve bunu haber almak ateşiyle yanar, tutuşurdu.

Şimşek nasıl mutlaka uzak bir yerde bir fırtına olduğuna alâmetse, onun fikrince, kulak kızarması da konakta birinin kendini çekiştirdiğine alâmetti. Onu bilhassa belirli yemekler ve balık yediği akşamlar çekiştirirlerdi. Kocaman kulakları, tavaya atılmış yumurtalı hamur parçaları gibi yanmaya, kabarıp kızarmaya başladığızı zaman :

— Yine beni söylüyorlar... Ne isterler bu garip Çerkezden Allahım? der ve ellerini açarak bedduaya başlardı.

Bereket versin ki, Allahın dünyada en titiz bir dikkatle takip ettiği yolsuzluk: çekiştirme, aleyhte bulunmadır. Hiç bir şey onu dedikoduculuk kadar kızdırmaz. Kulağı mütemadiyen anahtar deliklerine, duvarlara, tavan tahtalarına yapışıktır. Bütün gün, bütün gece, işini, gücünü bırakır, Nevnihal Kalfanın aleyhinde bulunanları dinler, ona dair söz yakaladı mı, «Gel bakalım!» hemen cezasını yapıştırır. Ne hikmet, artık ahreti bekleme-

ye de sabrı kalmamıştır. «Sen Nevnihal Kalfanın bez yıkarken şarkı söylediğine mi güldün, aşçıbaşı! Ben de senin memleketine öyle bir kar yağdırayım ki, birçok insanlar ve hayvanlar telef olsun. O arada senin de öküzünün teki ölsün, zarara gir», «Sen ne diye bu garip Çerkezin turşuya döndüğünü söylersin, Karamusallı sütnine. Senin faizle borç verdiğin ihtiyar tekaüdü otomobile çiğneteyim de paran yansın.» Hâsılı, iki gözüm Allah, Nevnihal Kalfaya bir fenalık edene hemencecik sillesini indirir. Amma, bu sillenin asıl şiddetli tarafı başkalarına iniyormuş, o Allahın, sorulması değil, akla bile getirilmesi caiz olmayan bir hikmetidir. Nevnihal Kalfa, bu cezalara razı değil amma, iki gözüm Allah, kimsenin onu çekiştirmesine razı olmuyor.

Hâsılı, feleğin çarkı durmadan Nevnihal Kalfa hesabına işler, açık, yahut kapalı havalar, kıtlıklar, bolluklar, yangınlar, zelzeleler, muharebeler onun öçlerini almak için birer vesileden, bahaneden başka bir şey değildir.

Dünyanın kendi şerefine mütemadiyen altüst olmasını anlatmak için bir tesbihi vardı :

— İki gözüm Allahım, o tencereden bu tencereye, bu tencereden o tencereye döküyor, derdi.

Bu sözün Nadide Hanıma karşı mânası: «Allah bana ettiklerini yanına koymuyor, başına gelenler hep benim yüzümdendir. Nitekim bundan sonra da, neler gelecektir.»

Büyük hanım, lâkırdının ucu nereye değdiğini gayet iyi anlar, ellerini göğe kaldırarak :

— Bu şom ağızlı kakavanı başımdan kaldırmadın, diye Allahla kavga ederdi.

Bu kadar kötü bir insanın Allah gözünde bir itibarı olmayacağı muhakkaktı. Fakat, çocuklar nasıl bazen kendisini tâciz ederek en olmayacak bir şeyi yaptırıyor-

larsa, bu Nevnihal Kalfa gibi insanlarda mütemadiyen Allahı pis beddualarla rahatsız ede ede ona dediklerini yaptırırlardı. Nitekim evinde betbereketin kaçmasına, başının türlü türlü belâlara uğramasına sebep onun şom ağzı idi.

Nevnihal Kalfanın Gülsüme yüz vermesindeki başlıca sebep ona hafiyelik ettirmek, konakta kimlerin onun için neler söylediklerini öğrenmekti. Gülsüm, bu iş için biçilmiş kaftandı. Evin içinde girmediği delik yoktu. Fazla olarak «kafasız» diye onun yanında kimse sözünü sakınmaya lüzum görmezdi. Ancak bu sıkı fıkı ahbaplığının daha başka sebepleri de vardı.

Nevnihal Kalfaya göre, ölüm bir imtiyaz, paşalık, vezirlik kabilinden bir rütbe idi. En ehemmiyetsiz bir insan öldü mü, ahrete gider, Allaha yaklaşır, peygamberlerle görüşür, meleklerle kapı yoldaşlığı eder, dünyada kalanlara ne isterse yaptırmak kudretini kazanırdı.

Sonra, ihtiyar kadının bütün sevdiği, hürmet ettiği insanlar ahrete göçmüş, dünyada mânasız bir çoluk çocuk alayı kalmıştır. Konağın bir ucunda —büyük hanımın baykuş yuvası dediği— küçük bir odada ölenlerin hatıraları içine gömülmüş yarı yaşar, yarı rüya görürken, gözü önünde dolaşan hayaller ona ihtiyarlıktan çehrelerini pek seçemediği sahici insanlardan daha hakikî gelirdi.

Bunun içindir ki, ayak altında sürünürken, köpek yavrusundan farkı olmayan cılız, pis, sümüklü bir İsmail, öldükten sonra, birdenbire ehemmiyetli bir insan mertebesine çıkmış, bu şereften Gülsüm de az çok hisse almıştı.

Konakta kimsenin farkında bile olmadığı bu ölüm. Nevnihal Kalfa için âdeta günün meselesi oldu. Geceleri kıza abdest aldırıp yanında namaza durduruyor; günlükler, ödağaçları yakarak okuyordu.

Gülsüm'ü kardeşinin hangi tarihte öldüğünü anlamaya teşvik etti. Kız, bu işin üstüne o kadar düştü ki, Karamusallı sütnine rastgele bir gün söylemeden onu başından defedemedi. Nevnihal Kalfa bu uydurma tarih üzerine, parmaklarıyle uzun uzun hesaplar yaparak bir «kırk gecesi» tertip etti.

Kız, tez elden biriktirdiği otuz, kırk kuruşla lalaya Saraçhanebaşı'ndan lokma aldırdı. Maksadı konaktakilere İsmail'in kırk lokmasını yedirmekti. Lala, evvelâ buna şiddetle itiraz etti. Hanımefendi haber alırsa kızı da, kalfayı da, belki hatta lokmayı aldı diye kendisini de sokağa atardı.

Nadide Hanım, devir hatimi, kırk lokması gibi şeylerden fevkalâde korkar, bu merasim ona mezarlığın, ahretin bütün ruhlarını eve dolduruyormuş gibi gelirdi.

Hatta rahmetli paşanın devir hatimini bile Lâleli camiinde okutmuştu.

Onun için İsmail'in kırk gecesi merasimi gizli yapıldı ve lala, Saraçhanebaşı'ndan aldığı lokmaların çoğunu sokakta fukaralara dağıttığını söyleyerek, eve beş, on tane bir şey getirdi. Mamafih, Gülsüm, bunlardan birer tanesini de —hanımehendinin akşam üstü misafirliğe gitmiş olmasından istifade ederek— küçük hanımlarla çocuklara yedirmek istedi.

Bu ikramın hikmetini bir türlü anlamayan küçük hanımlar tereddüt ediyorlardı.

Gülsüm, onların en ziyade çekindiklerini bildiği için:

—Kuzum hanım... Vallahi temiz... Kâseyi sabunla yıkadım. Bir tanecik, diye yalvarıyordu. Bu lokmadan hiç olmazsa bir taneciği, mutlaka yemeleri lâzımdı. Çünkü bu gece İsmail'in burnu düşecek, lokma ile ağzını tatlıyanlar ne kadar çok olursa İsmail, bu burun düşme acısını o kadar az duyacaktı!

O gece, el, ayak çekildikten sonra Nevnihal Kalfanın odasında bir gizli âyin oldu. İhtiyar dadının odasında bir sandık vardı. Ölümünün, konağın kargaşalıklı bir gününe rastlamasından korkan Nevnihal Kalfa, ne lâzımsa birer birer tedarik edip bu sandığa saklamıştı: Kefen, sabunlanmak için lif, kurunmak için havlu...

Kalfa, Gülsüm'e abdest aldırttıktan sonra sandığı açtı, içinden iki yeşil başörtüsü çıkararak birini kıza, birini kendisine örttü. Sonra biraz da zemzem, gülsuyu ve ödağacı çıkardı.

İhtiyar kadın, bu akşam üşenmiyor, yorulmuyor, bebek oynayan bir kız çocuğu gibi şevk ve ciddiyetle çalışıyordu.

Ah, bu büyük hanım! Nevnihal Kalfa onu tevekkeli mi affetmiyordu? İhtiyar Çerkezin iftihar ederek zevkle yaptığı bu vazifeyi elinden almıştı. Eskiden konağın çocukları, hizmetçileri, dinlerini, diyanetlerini ondan öğrenirlerdi.

Büyük hanımın aklı olsa, bunun için ona teşekkür ve dua etmesi lâzım gelirdi. Fakat, o, bilâkis çocukları ve hizmetçileri kalfadan uzaklaştırıyor, ihtiyar kadın onlara Allahtan, peygamberden bahsettiğini işittikçe kıyametleri koparıyordu.

Nadide Hanım, bu titizliği şöyle izah ediyordu :

— İnsan gibi bir mahlûk olsa neye izin vermeyeyim? Lâkin onun maksadı başka... Hizmetçileri kendisine benzetip dedikoduya alıştırmak, ağızlarından lâf almak... Hem de ben ibadet etsinler diye mi hizmetçi aylığı veriyorum, eve hizmet etsinler diye mi? Evin en sıkı zamanında bakarım, dizi dizi namaza durmuşlar... Sofra kurulacak, lambalar hazırlanacak, lâ havle ve lâ kuvvete... Söylesen bir türlü... Öyle ya, Allah divanına durmuş bir insanı nasıl ensesinden çekip işe sürersin?.. Çocuklara gelince, o daha beter... Cenaze yıkayıcı suratlı Nogay'ın

her lâkırdısı ölüm üstüne. Yok insan, öldüğü zaman mezarda kafasını tak diye tabut kapağına vurup: «Eyvah, ben ölmüşüm!» diye bağırırmış... Yok imam talkın verirken, mezar zangır zangır titrermiş. Yok münkir, Nekir ateşten kerpetenle adamın dilini koparırmış... Kuzum Allahaşkına, din, diyanet denilen şey, hep bu mu? İnşallah hepsi yalandır ya, başımıza böyle şey geleceği varsa geldiği zaman görürüz... şimdiden neye yüreğimizi oynatıyor? Hem gece yavrucaklar uykularında boylarınca sıçramaya başladılar... Ürkecekler, Allah esirgesin illet sahibi olacaklar.

Nevnihal Kalfa, büyük hanımın bu hücumları karşısında sade ona değil, konaktaki büyük, küçük bütün insanlara küsmüş :

— Pekâlâ... Pekâlâ... Evde, ölmüşlere bir Fâtihacık okuyan, Allah ismini anan bir ben vardım... Artık ölünüze, dirinize karışmam. Tevekkeli betbereket gitti, diye odasına kapanmıştı. O, artık görünüşte hiç bir şeye karışmıyordu.

Fakat konakta bir ağır hastalık, yahut ölüm havası esti mi muharebe haberi almış bir tekaüt zabit gibi meraklar ve heyecanlarla kalkınıyordu.

Gülsüm, o gece kalfanın odasında o kadar dua etti ve ağladı ki, ferahlığı belki bir hafta sürdü.

XVI

Kız, yavaş yavaş düzeliyordu.

Zaten başka türlü olmasına imkân da yoktu. İsmail demek; kırık dökük, sekiz, on parça hatıra demekti. Bunları aşındırdıktan sonra artık düşünecek yeni bir şey bulamayacak, odunlarını yakıp tüketmiş bir ocak gibi bu matem de kendiliğinden sönecekti. Fakat şu var ki, Nev-

nihal Kalfa, çocuktaki yarayı pehlivan yakısı gibi mütemadiyen işletiyor, bir türlü kapanmasına meydan bırakmıyordu.

Küçük Bülent'e iyice bir sütnine bulunduğu için büyük hanım, geceleri Gülsüm'ü aramıyordu.

Kız, bu fırsattan istifade ederek Nevnihal Kalfanın odasına dadanmıştı.

Tavan arasına ışık çıkartmak yasak olduğu için, Gülsüm, karanlıkta adım adım yukarı çıkarken, merdiven kapısında duruyor, aşağının seslerini uzun uzun dinledikten sonra kalfanın odasına doğruluyordu.

Nevnihal Kalfa da ona alışmıştı. Ekseriya namazda, yahut duada olmasına rağmen, kulağı, müvezzi bekleyen gazete meraklıları gibi, dışarıda aşağıdan taze havadisler getirecek olan Gülsüm'ün ayak seslerindeydi.

Mamafih, kıza yüz veriyor gibi görünmemek için, onu daima biraz suratlı karşılardı.

Kız, asıl kıymet ve ehemmiyetinin nerede olduğunu bilmez, kalfaya yaranmak için türlü tedbirler düşünürdü:

— Bir şey ister misin diye geldim kalfacığım. Senin bacaklarını kollarını ovayım mı?

İstanbul'daki ihtiyarların ovulmaya karşı yüzleri olmadığını, kollarını, bacaklarını, omuzlarını sıkmak kadar hiç bir şeyin onları memnun edemeyeceğini tecrübeleriyle biliyordu.

Meselâ, hanımefendinin en taşkın ve hiddetli zamanında kolunu, bacağını ele geçirdi mi, selâmete çıkmış demekti. Bağırmakta, köpürmekte devam etmekle beraber, bir türlü kendini kurtaramaz, sıkılan yerlerini hafif hafif oynatarak kıvranmaya başlar. «Yarından tezi yok, ben sana yapacağımı biliyorum,» diye başladığı bir tehdidin arasına, «Biraz daha aşağıya... Hah, o damarı

parmaklarının arasına sıkıştırıver» diye sözler karıştırırdı.

Gülsüm, masaj esnasında, kalfanın gevşemeye, keyfinden türlü sesler çıkarmaya başladığını görünce, şu neviden bir sual sorardı:

— Koyunlar olmasaymış kurban bayramında erkek çocukları kesecekmişiz ha kalfa? E, onlara yazık değil mi ki?

İhtiyar Çerkez, kızın koyunlardan çocuklara, çocuklardan İsmail'e geçeceğini, o lâkırdı açıldığı halde de bir daha kapanmayacağını bildiği için hemen suali çelerdi:

— Bunu o Ermeni dudusu mu söyledi? Sen onun müslümanlığına bakma... Onun öyle şeylere aklı ermez.

(Ermeni dudusu Karamusallı sütnineydi. Kalfa, Allahın müslüman doğanlarla sonradan hak dinine girenler arasında bir fark koymadığını bilir, fakat sütnineyi düşürmek için daha kuvvetli silâhı olmadığından, çaresiz, bunu kullanırdı.)

— O dudu benim için neler söylüyor bakayım?

— Hiçbir şey demiyor...

— Yalan söylüyorsun?..

— Vallahi yalan söylemiyorum... Allah çarpsın yalan söylüyorsam!..

— E, hanımefendi ne diyor?

— Vallahi o da bir şey söylemiyor...

— Söylemez olurlar mı? Onlar beni rahat bırakırlar mı? Bu akşam yine kulaklarım biber gibi yandı. Ne diyeyim... Ben onları Allahıma havale ettim... O, yapacağını bilir.

Kalfa, kaşlarını çatarak, dudaklarının arasından mırıl mırıl bedduaya başlar. Gülsüm, bir türlü İsmail'in lâkırdısını açmaya cesaret edemezdi.

Kız baktı ki iş fena, eli boş geldiği geceler kalfa-

nın yüzünden düşen bin parça oluyor; o gün konakta onun aleyhinde bir söz sarfeden olmamışsa, bunun için kendisine kızıp surat ediyor. Gülsüm, kalfayı memnun etmek için bir çare keşfetti. Konuşulan sözlere kulak vermek, kapılardan dinlemek, bu da olmazsa, kalfanın lâkırdısını açarak ötekinin berikinin ağzından söz almak, nihayet pek darda kaldığı zaman kendinden bir dedikodu uydurmak...

Çocuk, bu madeni keşfettikten sonra kalfayı avucunun içine almakta gecikmedi. Hayali henüz zenginleşmemiş, insicamlı yalanlara alışmış olduğu için, dedikoduların baştan başa uydurma olan kısmında bazı yenilip yutulmaz falsolar yapıyordu. Fakat bereket versin ki, Nevnihal Kalfa, havadislerin eğrisini, doğrusunu ayırdedecek vaziyette değildi. Fazla acıkmış insanlar gibi, ne verirlerse bıkmadan yutuyor ve memnun oluyordu. Kız, hatta bir defa orta hizmetçisi Eleni hakkında işittiği bir dedikoduyu kalfaya adapte etti :

— Kalfacığım, sen gûya pencerenin önünden geçen neferlere pencereden fındık fıstık atıyormuşsun; onlar da sana bakıp bakıp bıyık büküyorlarmış, dedi.

Kalfa: «Bu yaşta benim gözüm sokaktaki neferi seçer mi? Nefer beni bu suratla pencereden görür de, kaçmaz mı?» demeyi akıl edemedi; en acı gülümsemelerinden biriyle gözlerini tavana kaldırarak :

— Allahım, işitiyorsun ya... Ak saçımla namusuma da iftira ediyorlar, dedi ve sustu.

Kalfanın odasında dedikodudan sonra ibadet faslı başlardı: Yan yana uzun bir namaz ve dua... sonra bir zaman İsmail'den bahsederler; nihayet, söz ahret ve keramet masallarına dökülürdü.

Gülşüm'de, Nevnihal Kalfaya karşı derin bir hayranlık ve haset vardı. İhtiyar kadın, uyurken, hatta uyanık olarak gözlerini kapadıkça, bu dünyadan öteki dünyaya gidiyor, ölenleri görüyor, görmediği zaman, mütemadiyen içine doğmalarla gayıptan haber alıyor, hâsılı, ömrü buradan ziyade, orada geçiyordu. Kalfa, dünya ahvalini sade Gülsüm'den haber alıyordu. Ölüler, ona olmuşu, olacağı ayan beyan haber veriyorlardı: Dün geceki yangında, bir çocuk mu yanmış? Dur, dur bakayım...

Kalfa, ellerini yüzüne kapıyor ve iki gece evvel bir kadının saçını, başını yolduğunu hatırlıyordu. Büyük hanım, Mahmutpaşa'da çantasını yankesiciye mi kaptırdı? Kalfa, bunun da rüyasını görmüş, paşanın hanımına «Ah, ben senin adam olamayacağını biliyordum,» diye direk direk bağıran sesiyle uykusundan sarsılıp uyanmış bulunuyordu. Ya hele o Ermeni dudusu için gökyüzünde hazırlanan belâlar... Kalfa, gözleri hayret ve dehşetten büyüyen Gülsüm'e bunları açık söylememekle beraber, öyle emin bir gülüşü vardı ki, cezanın hakikaten pek büyük olduğundan şüphe bırakmıyordu. Gülsüm, İsmail meselesinde kendisine analık etmiş olan Karamusallı sütnineye, bu çekeceği şeyler için, âdeta acıyordu: Kadın gömüldüğü gece Ermeni papazları: «Bu, bizdendir!» diye onu Müslüman mezarından çıkarıp gâvur mezarına götürecek ve bir kıyamettir başlayacaktı.

Fakat, kızın asıl hayranlığı ve hasedi, kalfadaki bu hârikulâde hassalara değildi. İhtiyar kadın, öteki ölüler arasında sık sık İsmail'i de görüyor ve Gülsüm'e ondan haberler getiriyordu. Ah, ne güzel! Küçük kız, bu rüyaları dinlerken, sevdiği erkekle bir gece geçirmiş bir rahibeyi dinleyen bir kadın kıskançlığıyla çıldırıyordu.

Ne olur, İsmail bir kere de ona görünse! Besbelli gurbette ölürken ablasının yanında bulunmayışına darıl-

dı. Ne etsin? Onun elinde ne var ki? Kaçayım, kaçayım derken Azrail ondan evvel İsmail'e erişti.

Gülsüm'ün duaları, namazları, sadakaları, hiçbir şeyi İsmial'in dargınlığını gideremiyor, çocuk; rüyada, ablasına görünmemekte inat ediyordu. Kalfa, ona başının altına konmak üzere okunmuş, zemzeme batırılmış ekmekler verdi. Yatarken okunacak dualar ezberletti. Fakat ne yapsan nafile!..

İsmail'in ölüm haberi zaman ile konağa yayılmıştı. Hem de o şekilde ki, bunu çıkaranlar bile, hemen hemen inanır bir vaziyette idiler. Büyük hanımın vicdan azabı yavaş yavaş uyuşmuştu. Pek fevkalâde bir vaka olmazsa uyanması için de sebep yoktu. Gülsüm, artık serbest serbest kardeşinin lâkırdısını edebiliyordu. Asıl sıkı zamanlar geçmişti, kızın keyfinde, neşesinde bir eksiklik olmadığı için, kimse bundan rahatsız da olmuyordu. Yalnız, kalfa tarafından kızın kafasına sokulan o rüya fikri bir türlü gitmiyordu.

Bu dâvayı öteki hizmetçiler de duymuşlardı.

Aşçı Dursun Ağa, keyifli bir adamdı. Askerde hiç belli etmeden karşısındakilerle alay etmeyi öğrenmişti. Kızın bu deliliğini haber aldığı zaman, o da rüyalar görmeye başladı. Zaman zaman müteessir bir tavırla meselâ :

— Gel Gülsüm, sana bir şey diyeceğim, diyor, bir gece evvel rüyasında bir çocuk gördüğünü, onun: «Ben sizdeki Gülsüm'ün kardeşiyim... Benden selâm söyle!..» dediğini söylüyordu. Gülsüm, hemen mutfaktaki bulaşık sularının ortasına çöküyor, elleri şakaklarında, titreye titreye ağlamaya başlıyordu :

— Adını sordun mu? İsmail mi? dedi.

— Vallahi bir şey dedi amma, aklımda kalmadı, İsmail mi dedi, Recep mi dedi?

— İsmail demiştir... Ah, ben senin yerinde olsaydım!

Bu çocuk, aşçılara kadar görünüyor da, neye bir kere ona görünmüyordu? Ablasından ne kötülük gördü? Ölürken yanına gidemedi amma, ne yapsın, o «Emir kulu, el kapısında bir sığıntı!», «Boğaz tokluğuna bir ahretlik parçası, elinde yok, avucunda yok.»

Gülsüm'ün konaktaki resmî ünvanı hâlâ «Emanetullah» ve «Evin çocuğu» idi. Fakat o, asıl isimleri öteden, beriden işitip bellemişti. Aşçıbaşı, rüyaları meraklı bir yerinde kesiyor. Gülsüm yalvarıp arkasını istedikçe:

— Şimdi aklımdan çıktı, hele sen bana Anadolu şarkısını söyleyiver de, belki aklıma gelir diyordu. Kızın bir yandan ağlaması, bir yandan sesini titrete titrete türkü söylemesi, o kadar tuhaf bir şey oluyordu ki, adamcağız, keyfinden yuvarlanacak gibi, ellerini birbirine çarparak, tencerenin içine haykırarak kahkahalardan kırılıyordu.

Dursun Ağa, bazı da Nevnihal Kalfa tertibi Gülsüm'e rüya ilâçları veriyordu:

— Kız, şu patateslerin kabuğunu koparmadan soyarsan, yahut bulaşık suyundan bir kaşık içersen kardeşini görürsün...

Yalnız aşçıbaşı, şakayı tadında bırakmasını bilmedi. Bir gün yine ağır bir ciddiyetle Gülsüm'e:

— Kız, dün gece, Allah hayırlar versin, yine senin İsmail'i gördük, dedi.

Gülsüm'ün gözleri parladı:

— Sahi mi aşçıbaşı? Nasıl gördün? Ne yapıyordu?

Dursun Ağa, birdenbire maskara bir tavırla:

— Bir uyuz eşeğe ters binmiş, davul çala çala cehenneme gidiyordu, dedi.

Kız, birdenbire «Tuu, kerata» dedi ve aşçının kocaman kırmızı yüzüne bir tokat atarak kaçtı. Öteki, ta-

biî peşini bırakmadı. Gülsüm, çığlık çığlığa merdivenlerden kaçıyor, Dursun yetiştikçe elindeki süzgeçli kepçeyi rastgele kızın bacaklarına, kaba etlerine yapıştırıyordu. Konakta bir kıyamettir koptu. Büyük hanım yangın çıktı zannederek bayılır gibi oldu. Harem merdivenini geçemeyen aşçı, ter ter tepiniyordu.

— Dinim hakkı için, ben bu yumurcağı et doğrar gibi doğrarım ya, sizin güzel hatırınız için bir şey demiyorum yoksa... Bana öyle bir kelâm sarfetti ki... Ben, bunu yutarsam yazık benim delikanlılığıma, tövbe olsun bu bıyıkları dibinden keser, süprüntü tenekesine atarım.

Hanımefendi, kızdığı, hele korku neticesinde kızdığı zaman sağını, solunu görmez, haklıyı da, haksızı da, hatta tesadüfen karşısına çıkan tam masumu da fena halde haşlardı. Bu aşçı, edepsiz edepsiz bağırırken, Nadide Hanım, merdiven kapısına bir yumruk atıp camları zangırdattı :

— Şimdi senin bıyığına da, çöp tenekene de, diye haykırdı. Dağda mı sandın kendini eşek... Haydi defol bakayım mutfağına, direk direk bir de bağırması var... Çoluğun, çocuğun aklını mı alacaksın?..

Aşçının hiddeti birdenbire düştü; kepçesi elinde, süt dökmüş kedi gibi mutfağına döndü. Hanımefendi, kavganın aslını aramaya lüzum görmedi. O, işi gözü ile görmüş gibi biliyordu. «Bu gözünü toprak doyurasıca soysuz çingene, bu tok evin aç kedisi» mutfakta tatlı filân uydurayım, diye herifin ayağı altında dolaşmış, kim bilir ne terbiyesizlikler etmiş, o ayı da bu münasebetsizliği yapmış olacaktı.

Hanımefendi :

— Fena meraklandım... Şimdi elime geçirsem o yumurcağı didik didik ederim. Akşam Feridun Bey gelsin de, onun cezasını versin, dedi.

Fakat, Gülsüm'ün talihine zabit o akşam, terfi etmiş olarak eve döndü. Bu, konak için bir bayram demekti.

Büyük hanım: «Bu gece Gülsüm dayak yiyecek!» diye akşamı iple çekmiş olan çocukları etrafına toplayarak sıkı bir tembih geçti. «Sakın olmaya ki, Feridun Beyin yanında ağzınızdan bir şey kaçırırsınız ha... Böyle gecede elin garibine dayak yedirirsek, o rütbeden hayır görmeyiz!» dedi.

Gülsüm, cezadan kurtuldu. Fakat bir daha mutfağa ayak basması da yasak edildi.

XVII

Gülsüm'e yine bir para biriktirme merakı gelmişti. Artık sokaktan on paralık bir şey almıyor, bulduğunu akşamdan akşama kendi eliyle, büyük hanımın dolabında saklı duran bir kumbaraya atıyordu.

Paranın menşei hakkında bir şüphe uyanmasın diye, aynı zamanda müfredatlı bir hesap veriliyordu:

— Bu hani simit al diye verdiğiniz yüzlük hanımefendiciğim... Bu kuruşu Feridun Bey verdi... Bu yirmiliği de Seniye Hanımın odasını süpürürken buldum da, «Al senin olsun!» dedi. İsterseniz sorun.

Büyük hanım için bu tutumluluk gayet iyi bir alâmetti. Kızı teşvik için kendi de arada bir kumbaraya iki, üç kuruş atıyor:

— Aferin Gülsüm... İşte böyle olmalı... Para harcedip de ne olacak?.. Karnın tok, sırtın pek... Bu, böyle toplana toplana yüzlerce lira olur... Kendine mallar, mülkler alır, rahat edersin, diyordu.

Mamafih, Gülsüm'ün gözü o kadar uzaklarda değildi. O, bu para ile İsmail'e bir mevlûtçuk okutmayı aklı-

na koymuştu. Küsmüş ölülerin gönlünü almak için bundan başka çare yoktu!

Konaktan Aksaray'a inen yol üstünde bir tenceke kulübede iki dul kadın oturuyordu. Bunlar kardeşti. Büyüğü evlere çamaşıra, tahtaya giderdi. Küçüğü kördü; sekiz, on sene evvel çiçeğe tutularak gözlerini kaybetmişti. Bu kör kadının güzelce bir sesi olduğu için, arasıra mahallenin küçük mescidinde fukaralara mevlût okurdu. Camilerde büyük hâfızlara mevlût okutmaya kudreti yetmeyenler, onun eline yirmi, otuz kuruş sıkıştırırlar; böylece hem işlerini görürler, hem de fazla olarak bir garip duası alırlardı.

İsmail'in mevlûdunu işte bu kör kadın okuyacaktı. Gülsüm'e bu fikri mevlûtçunun arasıra konakta tahta silmeye gelen ablası vermişti. Büyük hanım havadisi işitince kızar gibi oldu. Kızın böyle kadınlarla sıkıfıkı olması, hele kendi horoz aklı ile başından büyük işlere kalkışması, hiç de doğru değildi. Ahretliklerin şeytanı hep bu çeşit kadınlardı. Bugün mevlût derken yarın kim bilir kulağına neler koymaya kalkarlar, iş maazallah kapıları açtırır eve hırsız almaya kadar varırdı. Mamafih, kızın arzusu çok temiz bir şey olduğu için Nadide Hanım «olmaz» demeye de cesaret edemedi ve bir daha kendinden habersiz böyle işlere girişmeyeceğine yemin ettirdikten sonra razı oldu. Evet, bunda pek bir fenalık yoktu. Fazla olarak arada bir fakir kör sebeplenmiş olacaktı.

Gülsüm'ün kumbarasından yüz kırk sekiz kuruş çıktı. Bu para, İsmail'in okunacak mevlûduna yeter de artardı bile.

Köşe başındaki şekerciden birkaç okka akide şekeri alındı. Gülsüm, bunları kendi eliyle uçurtma kâğıdından yapılmış allı yeşilli külâhlara yerleştirdi.

Hanımlar :

— Vay o ellerden çıkan şekerleri yiyeceklerin haline, diye aralarında gülüşüyorlardı.

Çocuklar, onu helecanlandırmak için arasıra külâhları kapıp kaçıyorlar, o, arkalarından koşarak yalvarıyor:

— Paşam, mevlût olsun da yine siz yiyeceksiniz... Ben yiyecek değilim ya, diyordu.

Mamafih, bazen akidelerin rengine dayanamayarak kendi de ağzına bir şeker atıyor, fakat sonra yaptığına utanıyordu.

Karamusallı sütnine, arasıra alay çıkarmak için :

— Kız, sakın bu paranın arasına hırsızlık bir şey karıştırdınsa günah olur, diye soruyor. Gülsüm: «Vallahi hepsi helâl, on para çalmadım» diye yemin ediyordu.

Nihayet uzun hazırlıklardan sonra mevlût günü geldi. Nevnihal Kalfa, büyük bir merasime gidecek gibi, giyinip kuşandı, başörtüsünün altına yeşil gaz boyamasından bir krep bağladı. Rastgeldiği büyük hanımı kasdederek :

— Şu fukara köylü kızı kadar olamadık. Mevlût bir yana dursun ölülerimize bir fâtiha okuyamıyoruz, diye dedikodu yapıyordu.

Hava güzeldi. Büyük hanım, kızlarına :

— Haydi çocuklar... Hem biraz hava alın... hem mescidin penceresinden şu deli kıza bir bakın bakalım, ne yapıyor? dedi.

Mescidin önünden şöyle bir geçmek kararıyle evden çıkan küçük hanımlar, belki yirmi dakika, yarım saat pencerelerden ayrılmadılar. Gülsüm'ün talihine içeride umulmaz bir kalabalık vardı. Allı, yeşilli şeker külâhları civar sokak ve viranelerde ne kadar çocuk varsa mescide toplamıştı. Arka safta Nevnihal Kalfanın yanında bir sıra başörtülü, tesbihli büyük hanımlar oturuyordu. Kör mevlûtçunun bir yanında mescidin seksenlik imamı, bir

yanında lala, karşısında konağın çocuklarıyla Gülsüm vardı. Nevnihal Kalfa gibi, imamın giyinişinde, yeni cüppesi, temiz mestleri, şal taklidi boyun atkısında da hazin bir ciddiyet görünüyordu. Cemaatin hep çoluk çocuktan ibaret bulunması, adamcağızın neşesini kırmış olmakla beraber, yine mevlûtçuyu vecit ile dinliyor, arasıra derin derin «Allah, Allah» sesleri çıkararak gözlerini kırpıyor, başını iki yana sallıyordu.

Kadının hakikaten güzel bir sesi vardı. Fakat usulden filân haberi olmadığı için, tahammül edilemeyecek kadar haykırıyordu. Sonra, ezber okuduğu için, birçok yerleri atlıyor, karıştırıyor, tekrar ediyor, arkasını getiremediği vakit, kendinden bir şeyler uyduruyordu.

İhtiyar imam, bu sesten, bu sırtısıra falsolardan rahatsız olmaya, yerinde kıpırdamaya başladı. Kadının körlüğünden istifade ederek, lalaya nevmîdane işaretler yapıyordu. Fakat, o, hiçbir şeyin farkında değildi. Eski redingotunun üstünde, o kapalı eski vükelâ çehresiyle dinliyor, yalnız arasıra cemaata ve önündeki şeker sepetine bakarak külâhların bu kalabalığa yetişip yetişmeyeceğini kestirmeye çalışıyordu. Allah saklasın hesap denk gelmezse bu yumurcak alayından zor yakayı kurtaracaklardı. Mamafih, pek olmazsa külâhları ikiye yırtmak da mümkündür ya.

Cemaat, mevlûdu evvelâ büyük adamlar gibi dinliyordu. Fakat, kadın işi uzattıkça fena alâmetler belirmeye başladı. Çocuklar, ölü deniz dalgaları gibi, için için kımıldanıyorlar, fısıl fısıl konuşmaya başlıyorlardı. Bir aralık ihtiyar kadınlar safının önünde dört, beş yaşında bir çocuk sesinin: «Abla, hani şeker dağıtacaklardı?» diye düdük gibi öttüğü işitildi. İmam, gözlüğünü düzelterek: «Sus, sus!» diye kuvvetli bir ıslık çaldı ve derin bir sükût... Fakat bir dakika sonra fısıltılar, gizli itişip kakışmalar tekrar başladı. İyiden iyiye hırslanan çocuklar

şeker külâhları etrafındaki çemberi gittikçe sıkıştırıyordu. İmamın birkaç defa tekrar ettiği ıslıklar artık cemaati yatıştıramıyordu. Adamcağız, nihayet mevlûtçuyu susturarak küçük bir nutuk vermeye mecbur oldu: «Çocuklar, günahtır... Burası cami... Karagöz oynamıyor, Mevlid-i Nebevi okunuyor... Kim gürültü ederse şeker yok ha... Bak haberiniz olsun...»

Çocuklarda yine hüsn-i niyetle dolu bir sükût... Fakat, biraz sonra uslularıın yaramazlara isyanından doğmuş küçük bir hareket... Anlaşıldı, çocukla yola çıktın mı olacağı budur... Sonra cemaatin şeker külâhlarına bakış tarzları da lalayı bedbinleştiriyordu. Küçük bir hareket üzerinde anî bir hücum ve kapışma olması da hiç imkânsız değildi. Kısa bir müzakereden sonra mevlûdun hemen kesilmesine karar verildi ve imam «Çocuklar, şekerden evvel dua olacak. Haydi bakalım, açın ellerinizi... Sizin duanız inşallah makbuldür» dedi ve başladı.

Mevlûdun parası Gülsüm'den çıktığı halde, imam önüne gelene dua ediyordu. Bu arada Şekip Paşa merhumun isminin de geçmesi dışardaki küçük hanımların biraz izzet-i nefsine dokundu. Paşa babaları Gülsüm'ün okuttuğu gülünç mevlûdun duasına muhtaç mıydı? Onlar, Şekip Paşaya en büyük camilerde, en güzel sesli saray heyetlerine mevlût okutabilecek iktidarda insanlardı.

İsmail'in herhalde gönlü olmuştu. O gece gül yüzünü rüyada Gülsüm'e göstereceği artık muhakkaktı. Fakat, aksi gibi o akşam Seniye Hanım fena halde sancılandı; geç vakte kadar Gülsüm'e ateş yaktırdılar, tuğla ısıttırdılar. Kız, yatmaya çıktığı zaman, sabah ezanı okunuyordu. Öyle yorgun bir halde yatağına düştü ki, İsmail'i rüyada görmek şöyle dursun, çocuk, sahiden koynuna girse farkında olmayacaktı.

Gülsüm'ün mevlûdu konakta bir zaman için bir sofuluk modası çıkardı. Erkek çocuklar feslerine başörtü-

sünden sarıklar sararak merdiven başlarında avaz avaz ezan okuyup salâ veriyorlar, günde sekiz, on defa abdestler alınıp cemaatle namazlar kılınıyordu. Kızlar, artık türkü söylemiyorlar; kör mevlûtçuyu taklit için, gözlerini kapayarak sabahtan akşama kadar mevlût okuyorlardı.

Ezan ve ilâhi sesinden kafası kazana dönen büyük hanım bazen :

— Yumurcaklar, oynayacak başka oyun bulamadınız mı? Evin içini tekkeye çevirdiniz; diye bağırıyor, sonra Gülsüm'e çatarak :

— İlâhi kör gözlü, bunlar, hep senin başının altından çıktı... Allah kaldırmadı başımdan, diye beddua ediyordu.

XVIII

Mevlût oyunu birkaç hafta devam ettikten sonra, birdenbire hava değişti. Çocuklar, bu defa tiyatroya merak sardırmışlardı.

Cuma geceleri bir alay halinde Direklerarası'nda Kel Hasan'ın tiyatrosuna gidiyor, sonra orada ne görüldü ise, bir hafta konakta tekrar ediliyordu.

Yukarı kattaki harem sofası tiyatro salonu haline gelmişti. Her sabah konakta ne kadar yatak çarşafı, eski pencere perdesi, keçe, kilim varsa toplanıyor, perdeler kuruluyor, komşudan seyirci çocuklar, aşağıdan büyükler davet ediliyor, düdükler, dümbelekler, zilli maşalarla tiyatro oynanıyordu.

Bu gürültülü olmakla beraber, nisbeten kazasız bir eğlence olduğu için, hanımefendi, kumpanyayı dağıtmaya teşebbüs etmiyordu.

Lala, gizli ticarethanesindeki sofuluk eşyaları şubesini kapamış, taş basması ilâhi ve mevlût kitaplarını, ha-

cı misklerini, cam tesbihleri ortadan kaldırmıştı. Şimdi, ikide birde Mahmutpaşa'ya inerek tiyatro levazımı düzüyor, minimini çıngıraklar, teneke kılıçlar, tahta tüfekler, şakşaklar, karnaval yüzükleri alıyordu. Mamafih, bu tiyatronun asıl yük ve mesuliyeti şimdilik Gülsüm'ün üstünde idi. Dekor eşyasını aşağıdan o tedarik edip getiriyor, perdeleri o kuruyor, rejisör, dekorcu, aksesuar memuru işlerini hep o görüyordu. Bu, kolay bir iş değildi. Konakta, kimse kendi eşyasını vermeye razı olmadığı için, yatak çarşaflarını, masa örtülerini, iskemleleri, çanak çömleği sahiplerine göstermeden aşırmak lâzımdı. Sonra, bu eşyaya bir zarar gelecek olursa Gülsüm'ün yakasına yapışılıyordu.

Büyük hanımda yangın korkusu bir delilik halinde olduğu için, ikide birde ansızın sahneyi basar:

— Gülsüm, kimseye kibrit filân yaktırayım deme... Bu uçurtma kâğıtları, bu perdeler bir kere tutuşursa hepimiz cayır cayır yanarız... Bak, o zaman dünyada kendini yok bil, diye söylenirdi. Gülsüm, bazen tehditlere, azarlara kızarak bu işten vazgeçmek isterdi. Fakat, çocuklar ağlaşa bağıra onu şikâyete giderler ve rejisörlükte devam etmesi için, aşağıdan şiddetli emirler çıkardı. Mamafih, o kumpanyanın sade idare memuru değil, aynı zamanda da baş aktörü idi. Bazen mürekkeple, kahve telvesiyle yüzüne bıyıklar, kaşlarının üstüne kaşlar çekilir, bazen saçları kabartılır, çamaşır yıkayacak gibi, kolları sıvanarak dekolte bir kanto kızı şekline sokulurdu.

Bir cuma günü, harem sofasında fevkalâde bir gala müsameresi tertip edilmişti. Oyuna konak halkından başka, mahalleden de birçok kimseler davetliydi.

Kumpanya, yalnız hanımefendinin gelmesine muhalifti, ki bunda da tamamiyle haklıydı. Çünkü Nadide Ha-

nım, oyun esnasında, ikide birde sahneye girmeye, oyunculara karışmaya kalkar, işin ciddiyetini bozardı.

Meselâ, sahnede kendi bardağını görecek olsa :

— Gülsüm... Ona da mı yetiştin? Eğer o bardak kırılırsa sen de kafanı kırılmış bil... Ve «Bakayım ona!» diye sahneye yürüyüverirdi.

Aktörler, bir cinayet oyunu oynamaya kalksalar :

— Çocuklar, şaka derken sahiden biriniz bir yerinizi yaralıyacaksınız... Hem nedir öyle adam öldürmeye heves ediyorsunuz? Öyle yapacağınıza güzel güzel türkü söyleyin.

Diye mesele çıkarırdı.

Fakat, çocukların hanım ninelerini istememelerindeki asıl sebep bu değildi. Gülsüm, Nadide Hanımın karşısında oyuna çıkmaya utanıyordu.

Aksi gibi, büyükanne de, nedense bu gala müsameresinde behemehal bulunmak istemiş, Karamusallı sütnine ile beraber en arka sıraya oturmuştu.

O gün, orkestra hayli zengindi. Konağın karşısındaki belediye ebesinin güzel ut çalan bir gelinlik kızı vardı. Çocuklar, «Zehra Abla» dedikleri bu kıza yalvarıp yakarmışlar, onu, o günkü oyunda ut çalmaya razı etmişlerdi.

Sofa dolduğu halde, perde bir türlü açılmıyor, çocuklar içeride birbirlerini yiyorlardı. Nihayet, biri dışarı çıktı :

— Haminne, sen varsın diye Gülsüm oyuna çıkmıyor... Sen aşağı git, diye bağırdı.

Gülsüm'ün emriyle aşağı kovulmak! Bu, nedense hanımefendinin kibirine dokundu. Hiddetli bir sesle :

— Haydi, ben öyle terbiyesizlik istemem... Şimdi, Gülsüm'ün yanına gelirsem görür gününü, dedi.

— Kuzum, Allahaşkına bu ne iş? Dağdaki gelmiş, bağdakini kovuyor, diye masum, yeşil gözlerini açıyordu.

Hele neyse biraz sonra perde kalktı. Gülsüm'ü İbiş kıyafetine sokmuşlardı. Arkasında lalanın tersine çevrilmiş bir eski yeleği, başında yine onun kulaklarına kadar geçmiş bir yağlı fesi vardı. Kaşlarını siyaha, burnunu kırmızıya boyamışlar, mor mürekkepten bir de bıyık çekmişlerdi. Kız, biraz evvelki münakaşa esnasında ağlamış olduğu için, boyalar birbirine karışmıştı.

Karamusallı sütnine en arkada :

— Ay anam... Şafi köpeğine dönmüş! diye söylendiği işitildi.

Bütün gözlerin kendine dikildiğini gören Gülsüm, sahnenin ortasında bir kat daha odun kesilmişti. Lâkırdı söyleyeyim diyor, olmuyor, gülümseyeyim diyor, olmuyor, olduğu yerde put gibi duruyordu. Nihayet, seyircilere büsbütün arkasını döndü.

İçerden öteki sanatkârların :

—Ulan eşek, öyle durmasana... Gülecek bir şey söylesene! diye onu azarladıkları duyuluyordu.

Baktılar ki, Gülsüm'den hayır yok, öteki çocuklar kimi lalanın póstekesinden kesilmiş bir sakallı baba, kimi annesinin kolları kıvrılmış bir eski blûzu ile genç kız kıyafetinde sahneye döküldüler. Oyun biraz kızışır gibi oldu. Fakat, Gülsüm, hâlâ bir şey bulup söyleyemiyor, çocukların içerden, dışardan :

— Ulan, bir tuhaflık yapsana, diye sıkıştırdıkları işi tiliyordu.

Güldürecek şeyin küfürden ve pislikten başka bir şey olacağını tasavvur edemeyen Gülsüm, nihayet canlandı :

Öteki aktörler — İbiş saat kaç? derlerse, Gülsüm nükteli bir cevap vermiş olmak için :

— Gözün kör mü? Saat bir tane, diyor.

Kapı çalındığını söyleyecek olurlarsa, kız bir müddet düşündükten sonra:

— Koca kapı çalınır mı alıklar, aptallar, hayvanlar, diye mukabele ediyordu.

Bu ahretlik parçasının oyunda da olsa, evin çocuklarına böyle çirkin, terbiyesiz sözler söylemesi caiz değildi. Hanımefendi, bir defasında oturduğu yerden:

— Çüş tabanı yanık ayı... Bakınız şu mahlûkun hiç insanlıktan nasibi var mı? diye titizlenivermişti. Mesele belki de büyüyecek, oyuna dışardan şiddetli bir müdahale olacaktı. Fakat, bu esnada Karamusallı sütninenin bir nüktesi ortalığı neşeye garketti. Sütnine, yavaş, fakat bütün seyircilerin işitebileceği bir sesle:

— Direklerarasındaki oyuna «Kel Hasan» ın kumpanyası derler ya... Buna da «Kör Gülsüm'ün kumpanyası» demeli, dedi. Büyük hanım oturduğu yerde dizlerini döverek, gözünden yaşlar gelerek: «İlâhi kadın! Kör olma inşallah!» diye gülmeye başladı:

Nükte, ağızdan ağıza yayılıyor, sofada bir kahkaha, bir kıyamettir gidiyordu.

Aktörler, bu gülmeyi kendilerine sanarak, daha ziyade iştahlanmışlardı.

Biraz sonra, Gülsüm'ün yine bir münasebetsizliği oldu; İbiş'e:

— Sofra hazır mı? Yemek ne var? diye sormuştu.

Kız, uzun uzadıya düşündükten sonra, aklınca fevkalâde bir tuhaflık icadetti:

— Âlâ sinek çorbası, sıçan dolması pişirdim, dedi.

Öteki terbiyesiz sözler neyse de, fakat buna hakikaten tahammül edilemezdi. Sofada bir isyan vaveylâsıdır koptu; sinirli küçük hanımlar, öğürmeye başladılar. Seniye Hanım:

— Aman midem döndü; şimdi kusacağım, diye kaçtı ve ikinci perdeye kadar gelmedi.

İkinci perde kanto idi. Birinci perdede Kel Hasan rolüne çıkan Gülsüm, bu defa Peruz Hanım olmuştu.

Kıza, sarı soluk bezinden dekolte bir kanto elbisesi giydirmişler, ayaklarına Seniye Hanımın atılmış bir lâme pabucunu takmışlardı.

İlk perdedeki bıyıklardan kalma mürekkep lekeleri Gülsüm'ün yüzünden çıkmamıştı. Bunun üstüne düzgünler, allıklar sürmüşler, yanaklarına, çenesine, alnına, burnuna ladenden mercimek büyüklüğünde benler kondurmuşlardı. Artık olan olmuş, Gülsüm, işi büsbütün rezalete dökmüştü.

Defler, dümbelekler, zilli maşalar arasında komşu kızın udu çalıyor, Gülsüm :

Armut dalda, kız şanoda sallanır.
Ben sana yandım yâr, yâr!
Ben seni sevdim yâr, yâr!

diye, işaretler yaparak, kanto söylüyordu.

Çocuklar bu defa da içerden :

— Ulan, göbek atsana, gerdanını titretsene, diye bağırıyorlar.

İki partilik bir alafranga şan yapılıyormuş gibi, ud başka havadan çalıyor, Gülsüm, başka havadan okuyor, dışarda yine kıyamet kopuyordu.

Karamusallı sütnine de, iyiden iyiye maskaralığı ele almıştı. En arkada ellerini birbirine çarparak tempo tutuyor :

— Yaşa kızım... Ölme de sürün... canlar yakıcı şehlâ gözlerini bir süzüver bakayım, diye etrafı kırıp geçiriyordu.

Mamafih, büyük hanım, artık gülemiyor, nefretten elleri, ayakları buz gibi kesilerek, fena fena sırıtıyordu.

Küçük hanımlar, ellerini yüzlerine kapatıyorlar :

— Aman, ne sinir yarabbim... ne soğukluk... tiksindim şu kızdan, artık yüzüne bakamayacağım, diyorlardı. Mamafih, emanetullah o gün kardeşleriyle güzel güzel eğlenmiş, konağa hoş bir gün geçirtmişti.

Ancak, insan, sırası geldikçe eğlenmeli, ama bütün aklını da eğlenceye vermemeli!

O günden sonra Gülsüm ne vakit bir yolsuzluk, bir beceriksizlik etse, Büyük hanım, bu tiyatro eğlencesini onun başına kakmaya başladı :

— Oyuna gelince, aklın erer, lâkin eline bir süpürge al da şu odayı süpür dedik mi, otu ota, suyu suya katarsın ha! Yahut :

Kırıta kırıta, şıkır şıkır oynamasını bilirsin... Lâkin bir bardak yıkadın mı kırarsın ha! diye kinli bir sıtma ile Gülsüm'ün kulağına yapışıyor :

— Armut dalda sallanır ha, al sana ...ben seni sevdim yâr yâr, al sana... ben sana yandım, yandım yâr yâr, al sana! diye kıza tempo ile dayak atıyordu.

XIX

Gülsüm, konağa geleli aşağı yukarı bir buçuk sene oluyordu. İsmail, artık tamamiyle unutulmuştu. Gülsüm, arasıra onu hatırladığı zaman yüreğinde eski acıyı duyamıyordu. Hele yüzünün hayali o kadar silikleşmişti ki, bugün bir yerde rastlasa birdenbire tanıyacağı şüpheliydi.

Karamusallı sütninenin söyledikleri, peygamber sözü gibi çıkmıştı. Ancak şu var ki, Gülsüm'ün İsmail'i unutması kâfi değildi; aynı zamanda ondan münhal kalan muhabbeti Bülent'e vermesi, bebeği hakikî bir abla gibi

sevmesi lâzımdı. Aksi halde çocuğu gönül rahatlığıyla ona teslim etmek mümkün olamazdı.

Hanımefendi, kızı çocuğa ısındırmak için elinden geleni yapmış, fakat bir türlü netice elde edememişti. Bülent, hayli büyümüştü. Artık yanına yaklaşanların ağzını, burnunu karıştırmaya, etrafına tek dişli ağzı ile gülücükler saçmaya başlayan sevgili çocuk, Gülsüm'ü de iltifatlarından mahrum etmiyordu. Fakat, hain kız, bu meleğe karşı bir taş gibi hissiz kalıyor, o tatlı gülücüklere durgun, kara bir bakışla mukabele ediyordu.

Mamafih, bu kızın sade şefkatten değil, insanlığın hiçbir iyi duygusundan nasibi olmadığına artık şüphe kalmıyordu. Hanımefendinin bu son tecrübesi de boşa çıkmıştı. Gülsüm, adam olmayacaktı. Mayası bozuk insana terbiye kâr eder mi? Bu dünyanın kötüleriyle peygamberler bile başa çıkmaktan âciz kalmıştı. Melek gibi bir kadın ne yapsın?

Onu sokağa atmaya Hanımefendinin vicdanı tabiî razı olmayacak, ötekiler gibi kendiliğinden defoluncaya kadar nâçar, çekecekti.

Evet, Gülsüm'de adam olacak bir insan gözü yoktu. Konakta herkes iyi kötü bir işe yarıyordu. Ona gelince var mı hayta, gidip gezip sürtme, çalıp çarpma, hizmetçilerle dolaşma, türlü dedikodularla evi birbirine katma... Âlâ... Fakat, ezkaza iki paralık bir iş istediniz mi, surat bir karış...

Onun konakta belli başlı hiçbir vazifesi yoktu.

Gündüzleri bütün işi oyundan, eğlenceden ibaret gibiydi. Çocuklar at, araba oyunu oynadığı zaman, o, daima at olur, arabaları çeker, yemiş istedikleri zaman ağaçlara çıkar, entarisinin her eteğini bir dala takıp yırtar. Kumaş parasını kendi vermedikten, dikişini kendi dikmedikten sonra, yırtmazsa kabahat.

Çocuklara havuz kazıyorum diye, kürek saplarını kı-

rar, baltaların ağzını taşa çarpıp körletir; havuzu doldurmak için kova kova su çekerken tulumbayı bozar.

O arada çamaşır astırmaya, bakkala göndermeye, yahut yukarıda başka bir işe çağırırlar. Çocuklar, hep bir ağızdan, «Gülsüm bizi oynatıyor, göndermeyiz,» diye bağrışmaya kalkarlar. O: «Yapmayın, bana dayak yedireceksiniz. Beni öğretiyor sanıyor» diye sızıldanır. Sanki bacak kadar boyu ile, köylü aklı ile adam aldatacak.

Onun el altından çocukları kışkırttığını Hanımefendi bilmiyor mu? Hem bu, onun eski ahlâkıdır. Canı bir yemiş yemek, yahut bir eğlenceye, bir oyuna gitmek istedi mi, el altından çocuklara öğretir. Hâsılı konakta ne pislik çıkarsa onun başı altından çıkar. Nasıl ki uğursuz ayağını bastığı günden beri, konaktan aksilik ve felâket eksik olmamıştır.

Evet, Gülsüm'ün bu konakta belli başlı bir işi yoktur. Yalnız günde kırk elli defa ikinci, üçüncü kattan inerek kapıyı açar; yirmi otuz defa da bakkala, aktara gider.

Büyük hanım, ona gideceği yere, doğru gidip gelmesini bir türlü öğretememişti. Bakkal iki dakikalık bir yerdi. Zaman olur ki, o on beş dakikada geri dönmez. Büyük hanıma ayak üstünde kırk yalan: «Vallahi hanımefendiciğim; bakkal kalabalıktı, bekle, işim var» dedi. Yahut; «Mal gelmişti ve, tenekeleri açıyordu da...» halbuki, ya alık alık etrafı seyretti, ya boydan boya çarşıyı gezdi, yahut da kimbilir bakkal oğlanlarıyle fingirdedi. Bu dışarlık çocukları bir acayipti. Şehir çocukları, ev çocukları on dört on beş yaşına kadar dünyadan habersiz yaşadıkları halde, onlar yedi, sekiz yaşında âdeta kadınlıklarını, erkekliklerini duyar.

Evet, bir ayak üstünde kırk yalanın belini büktüğü halde para hesabına bir türlü akıl erdiremez; bakkala, aktara bozdurulan paranın gerisi daima yirmi para, kırk para eksik gelir. Satın aldığı şeyler de tabiî öyle amma,

artık, ellerinde terazi, her aldırılan şeyi tartacak, sayacak değiller ya...

Gülsüm'ün belli başlı bir vazifesi yoktur. Onun için şöyle yarım yamalak, öteki hizmetçilere yardımdan ibaret gibidir. Aşçıya zerzevat ve pirinç ayıklar, onun elinde fazla iş olduğu vakit bulaşığa yardım eder. Orta hizmetçisi ona öte beri gördürtür, su taşıtır, süprüntü döktürür.

Sütnine, Bülent'le meşgul bulunduğu için, o da tabiî sütnine hizmetine bakıverir. Her gün çamaşırcı gelmesine imkân olmadığı için, çocuğun bezlerini yıkar. Yine umumî çamaşır günleri haricinde mendil, çorap kabilinden bazı küçük şeyleri çalkayıverir.

Konağın eski bir an'anesi olmak üzere, çocuklardan her birinin bir oturağı vardır. Onların büyük adam nalınları ile ayakyolu mermerleri üzerinde dolaşmaları tehlikeli olduğu için, on ikişer yaşlarına gelinceye kadar, bu oturaklar kullanılır. Oturakların muhafazasından ve temizliğinden Gülsüm mesuldür.

Küçük hanımlar, çok titiz ve temiz ev kadınlarıdır. Odalarını kendi elleriyle temizlemeye ve süslemeye meraklıdırlar. Gülsüm, her sabah onlara da bir parça yardım eder.

Yardım da ne? Karyolaları çekmek, yatakları altüst etmek, yorganları pencereye asmak, keçeleri, küçük halıları bahçeye indirip silkmek, sobayı temizlemek, yaş odunları alev alıncaya kadar üfleyivermek... Bu işleri yaparken aklı, fikri başka yerde olduğu için, seksen türlü kaza yapar. Bir gün karyola somyesini masaya çarparak sigara tablasını, bir gün örümcek alırken tavan süpürgesinin ucu ile meşhur paşanın resmini düşürüp kırmıştır.

Terkoslar kesildiği zaman yukarı kattaki musluklara su çıkarmak da onun vazifesidir. Gayet hoyrat oldu-

ğu için, tenekeleri merdiven basamaklarına çarparak diplerini deler, sonra da pis tabanları ile dökülmüş sulara basarak ortalığı çamurlar.

Konağa çok misafir geldiği için, orta hizmetçisi hepsine yetişemez, bir kısmına da Gülsüm, kahve pişirir ve taşır. Ancak, onun bulaşık suyuna benzeyen kahvelerini içenlere Allah imdat eylesin. Ateş bulunmadığı zaman, kâğıt yakarak cezveleri kaynatır. Bu esnada varak varak uçan kâğıt külleri yüzüne, fincanlara, tepsi örtülerine bakkal önlüğüne benzeyen yağlı entarisine yapışırlar ve tepsiyi öyle bir halde misafir odasına getirir ki, Direklerarası oyunlarında kahve getiren aptal uşak, yanında haltetsin. Büyük hanım, yabancıların yanında yerin dibine girer, kaşını, gözünü oynatarak: «Kız, o ne kıyafet? Daha demin üstün başın tertemizdi» der. Gülsüm'de cevap hazırdır: «Demin kileri temizlettiler.» Ah, bu kızın yalanı... Kiler daha yarım saat evvel temizlenmiştir. Onun entarisi ise, üç günden beri o haldedir. Gerçi bundan Hanımefendi «Daha demin tertemizdi.» demesinin de yalan olduğu meydana çıkar amma, yabancıların yanında rezil olmamak için, öyle söyleyivermek lâzım gelmiştir.

Gülsüm, akşamdan akşama, sözüm ona lâmbaları doldurur, lâmba şişelerini temizler, fakat besbelli şişeleri kuru bezle silmeye üşenip su ile yıkadığı için, ikide birde şişe çatlar. Lâmbaları doldururken döküp saçtığı gazları da ancak Allah bilir.

Akşamları gelince, sofra kalktıktan sonra çocuklarla bir nöbet daha oyun oynanır. Onlar, ekseriya masal isterler. Doğru dürüst iki lâkırdıyı bir araya getiremeyen Gülsüm'ün, o tatsız masallarını insan, para ile dinleyemez. Dinleyemez amma, ne dersin?... Çocuk bu... Fakat, o, çocukları üzmek için nazlanır, yahut da inadına hep onların bildiği masalları söyler. Bunun sebebi

meydandadır. Tek, büyüklerden biri masal söylemeye mecbur olsun; o da karşısına yayılıp şaşı gözlerini belirterek afal afal dinlesin... «Sen masaldaki âşık, mâşuku düşüneceğine yırtık çorabını dikmeyi düşünsen daha iyi etmez misin? Bak Bülent'in süt saati geldi, emzik hâlâ pisliğiyle duruyor.»

Bülent, geceleri geç uyur. Onu yorgan içinde sallayarak uyutmaya alıştırmışlardır.

İyice dalmadan evvel, salıncağa yahut yatağa aldılar mı gece yarısı evin içi ayağa kalkıyor. Her gece evvelâ yarım saat, bir saat onun yorganını, sonra salıncağını sallamak da Gülsüm'e aittir. Bir işe yaramıyor, bari buna yarasın!

Gülsüm'e bazen yattıktan sonra da işler çıkar amma, bu, öyle her gece değil, arasıradır. Ev hali bu... Gece yarısından sonra bazen hanımlardan birinin sancısı tutar, yahut çocuklardan biri ansızın hastalanır.

Bazen işini bitirdikten sonra tekrar yatmaya gönderirler. Fakat, bazen öyle geceler de olur ki, hastalık sabaha kadar sürer. Hasta, sakinleşip dalarken ortalık ağarmaya, horoz sesi gibi taze seslerle çocuklar, öksüre öksüre ihtiyarlar uyanmaya başlar. Tekrar uyumak için artık çok geçtir. Neredeyse sokaktan salepçiler geçecektir.

Gülsüm, gittikçe soluklaşan gece kandilini üfler ve yine bir işe yaramadan âverelikle, serserilikle geçecek bir yeni güne başlar.

XX

Gülsüm'ün büyük bir kusuru da pisliğiydi. Her çocuk, doğuştan pistir. Pislik icadetmek dehası hepsinde kemal mertebesine varmıştır. Hiçbir pis tarafı olmayan

bir oyun veya oyuncakla eğlenmekten zevk almaz; hiçbiri bir yolunu bulup pisleştirmediği bir şeyi yemekten tam tat duymaz.

Fakat şu var ki, Gülsüm'deki pislik, zaman geçtikçe eksileceği yerde, inadına artıyordu.

Konakta büyükleri tiksindirecek ne kadar iş çıkarsa ona devredilirdi.

Çocukların oturakları gibi, sıçan kapanlarının idare ve muhafazası da ona verilmişti. Çocuk bezlerinden başka, hastalar tarafından kullanılan ve kirletilen eşya da çamaşırcıya gitmeden evvel onun elinden geçerdi.

Konakta bir alay kedi vardı. Gülsüm'ün bir faal mürebbiye gayretiyle her birine bahçede ayrı ayrı yerler göstermiş olmasına rağmen, her gün kanape altlarında, kapı arkalarında bir iki vukuat kaydedilirdi. Bunları temizlemek vazifesi de tabiî kıza aittir.

Bir kere Gebze'den Feridun Beye gelmiş bir misafir, bir gece sarhoşlukla ayakyoluna saatini düşürmüştü. Saat, künkün içinde görünüyor, fakat, el uzanmıyordu. Büyük hanım Gülsüm'ün sırtını okşadı, gülerek :

— Haydi kızım. İş başa düştü. Bunu olsa olsa sen becerebilirsin, dedi.

Kız, entarisinin ve gömleğinin kolunu omuz başına kadar sıvadıktan sonra işe başladı. Ev halkı, onu seyretmek için, sofada birbirini eziyor, bazıları dayanamayarak öğüre öğüre kaçıyordu. Nihayet Gülsüm, yüz üstü ve hemen hemen tepe aşağı çalışmaktan yüzü kızarmış, bir zafer ve sevinç feryadı ile saati çıkardı. Çıkardı amma, üstünde, başında da hayır kalmamıştı. Küçük hanımlar çığlık çığlığa bağırışıyorlar, bu işlerde konağın yine en gayretlilerinden olan Karamusallı sütnineye :

— Aman sütnineciğim... Ne olursa senden olur. Şunu bir yere süründürmeden bahçeye götür. Üstünde nesi varsa attır. İyice yıkanmadan içeri alma, diye yalvarıyorlardı.

Gülsüm, tepeden tırnağa kadar temizlendi, gıcır gıcır yıkandı. Fakat küçük hanımlar, günlerce onu yanlarına sokmadılar. O, yaklaşacak oldukça :

— Aman kız... uzak dur... elini sürme... kokuyorsun gibi geliyor, diyorlardı. Hanımların aynı zamanda sinirli görünmelerinden yüz bulan Gülsüm, arsız arsız sırıtarak boyunlarına sarılacak gibi yapıyor, şakalar ediyordu. Hasılı, konakta Gülsüm için: «Elinden kabuklu yumurta yenmez!» demeleri hiç haksız değildi.

Gülsüm, yalnız dokunduğu, süründüğü şeylerde değil, yediği, içtiği şeylerde de pisi, temizi ayırdetmezdi. Konakta elhamdülillâh her şey boldu. Yalnız aşçının, hizmetçilerin döküp saçtığı ve çaldığı ile bir ev daha geçinirdi.

Böyle olduğu halde, Gülsüm, daima artık, bayat ve kokmuş yemek yerdi. Bunun sebebi şu idi: Konakta çok kere lüzumundan fazla yemek pişer, tel dolaplarda daima bir hatta iki günlük bir alay artık yemek bulunurdu. Bunları dökmek güna holacağı için, sahan sahan, tabak tabak Gülsüm'ün önüne sürerlerdi :

— Gülsüm, kızım... Havalar serin... bir hafta dursa bir şey olmaz... Bak mis gibi... Sen şunları yiyiver, sevaptır.

Ziyankârlığın günah olduğunu, dünyada yere dökülen ekmek kırıklarını toplayıp yemek kadar sevap bir şey olmadığını bilen Gülsüm, hiç şikâyet etmeden bunları mideye göçürürdü.

Hem canım, onların mideleri buna benzemez neler kabul eder. Bütün gün köylerinde yedikleri zaten ne ki? Yorganlı ile memleketten otlaya otlaya geldiklerini kendileri söylememişler miydi?

Gülsüm, yiyecek cihetinden hakikaten hemşehrilerinin en talihlisi çıkmıştı. Bir eli yağda, bir eli balda idi. Sütler kesilir, ona verirler, kaymaklar mantarlaşır, ona verirler. Çocuklara yemiş gelir, biraz geçkin olanları ile hamları ona ayrılır. Hattâ bir defa içine karınca düşmüş bir küçük kavanoz gül reçelini ona vermişler; kız, afiyet olsun, günlerce parmak parmak yemişti.

Şu var ki, bu bolluk, kızın gözünü bir türlü doyuramıyordu. «Gık» deyinceye kadar yediği halde, vakit ve saati geldi mi, yine damarlarındaki soysuzluğu yapıyor, çocukların elinden yemiş, sahanların içinden kedi gibi kemik çalıyordu.

Büyük hanım, su içerken daima durur bir bardağa bir Gülsüm'ün yüzüne bakarak sitemle:

— Gülsüm, ne vakit senin elinden içim inana inana bir bardak su içeceğim? diye gülümserdi.

Bu, galiba hiçbir zaman nasip olmayacaktı. Halbuki ondan pek olmayacak bir şey de istemiyorlardı.

Meselâ, kendisi başkalarının artığını yemekten iğrenmemeli, fakat, kendi artığını başkalarına yedirmekten son derece çekinmeli, bunun affedilmez bir pislik olduğunu idrak etmelidir. Kız, bu basit tarifi yapabilse, dâva kökünden halledilmiş olacaktır. Fakat, yazık ki, bunu onun idraksiz kafasına bir türlü sokmak kabil olmuyor.

XXI

Yaz sonunda Bülent, ağır bir hastalık geçirdi.

Konakta çocuklardan biri hastalandığı vakit, onu evvelâ bir müddet Karamusallı sütnine tedavi eder ve

ancak hastalık ehemmiyetli bir şekil aldığı zaman doktora başvurulurdu.

Bunun iki sebebi vardı: Çocuklar, doktordan korkarlar, konağa gelen misafir doktorlardan bile bucak bucak kaçarlardı. İkinci sebep: Karamusallı sütninenin çocuk hastalıklarını doktorlardan daha iyi anlamasaydı. Büyük hanımın fikrince, doktorlar büyük insanları bazen muvaffakiyetle tedavi ederlerdi. Fakat, ilâçlarını daima büyük insanlara göre tertip ettiklerinden onlar çocuklara ağır gelir ve biçareleri hiç yoktan ölüm tehlikesine bile atarlardı. Bülent'in bu son hastalığı şiddetli bir ishal ile başlamıştı. Karamusallı sütnine, üç gün Hindistancevizi yağı, anason ve kızılcık şurubu ile hastalığın önüne geçmeye çalıştı. Ancak, üçüncü gece sabaha karşı çocuktan kan gelmeye başlayınca hepsinin eli, ayağı şaşırdı. Ortalığın ağarmasını zor bekleyerek bir doktor getirdiler. Bunu daha başka doktorlar takibetti.

Hastalık, iki haftadan ziyade sürdü. Çocuk, bazen iyileşir gibi oluyor; sükûn ile uyumaya, uyandığı zaman küçülmüş ve sararmış yüzüyle etrafındakilere gülücükler yapmaya başlıyor; seviniyorlar, evliyalara mumlar gönderiyorlar.

Çok geçmeden ve sebebi bir türlü anlaşılmadan ateş ve sancılar tekrar başlıyor, yavrucak, kendini kaybediyordu. Bu ilk hafta içinde Bülent, birkaç defa öldü, yeniden dirildi.

Konak, geceleri uyumamıştı. Büyük hanım sabaha kadar nöbet bekliyor, çocuğun annesi teyzelerini odalarında biraz uyumaya göndermek için akla karayı seçiyordu.

Hastalığın ilk zamanlarında Nadide Hanım, Gülsüm'ü odaya bile sokmuyordu. İçinde ona karşı garip hisler vardı. Hastalığın ilk sebebi anlaşılmamıştı. Acaba bu kız, çocuğa zararlı bir şey mi yedirmişti?

Yoksa kardeşinden ayırdıkları için ah etmişti de, yavrucak onu mu çekiyordu? Sonra, bu, ne anlaşılmaz işti yarabbi? Yabanın yangın yerlerinde yatan aç, çıplak çocukların yanağından kan damlıyor, üstüne titrenilen, gözlerinin içine bakılan kibar çocukları; hiç sebepsiz sararıp soluyorlardı. Fena yemekten desek değil. Meselâ şu aç gözlü Gülsüm, çöpü küfü yediği halde karnı bile ağrımıyor. İyi bakılmamadan desek, o da değil. Gene meselâ, Gülsüm serserisi zaman oluyor ki, gömleğini yıkayıp ıslak ıslak arkasına giydiği halde, bir kere öksürüp aksırmıyor. Hâsılı, bu Allahın işleri anlaşılmaz bir şeyler vesselâm!

Kendine bile açıkça itiraf etmemekle beraber, Büyük Hanım, Gülsüm'ün sıhhatini kıskanıyor, çocuklardan biri hastalandığı zaman âdeta kıza garez oluyordu.

Üçüncü hafta içinde hastalık geçti. Fakat çocuk, altı ay düzelemedi.

Biçarenin bağırsakları iyiden iyiye bozulmuştu. Doktorlar, ona en hafif gıdaları hazmettirmenin çaresini bulamıyorlardı. Çocuk, yaşayacak mı, ölecek mi? Bunu anlamak bir türlü mümkün olmuyor ve bu hal, hanımların sinirlerini bozuyordu.

Didinmek, ağlamak, müteessir olmak kabiliyetleri zamanla aşınmıştı. Bazen her şeyi unutarak gülüyorlar, konuşuyorlar, şarkı söylüyorlar, fakat hasta akıllarına gelince, birdenbire yürekleri yanıyor, birbirlerinden fena halde utanıyorlardı.

Dürdane Hanım, yeni yaptırılmış şık bir elbise ile ortaya çıktığı zaman :

— Bu zamanda giyim kuşamı kim düşünür ama, ne yaparsın, ele güne karşı rezil mi olalım? diyor.

Seniye şarkı söylerken yakalandığı vakit gözleri dolarak :

— Of!.. İçimin acısından ne haltedeceğimi kendim de bilmiyorum, diyordu.

Büyük hanım, bazen keyifli ve neşeli zamanlarında damatlarına yaklaşır :

— Zoraki gülüyorum vallahi, yoksa içim kan ağlıyor. Kızlarım, ne olsa taze, cahil çocuklar... Onların yanında yalandan gülüp söylemezsem olmaz, derdi.

Nihayet, zaman zaman çocukta görülen geçici iyilik alâmetleri üzerine konakta sevinç bayramları yapılmaya başlandı.

Nadide Hanım :

— Çocuklar, elhamdülillâh Bülent kurtuldu artık... yüzde bir tehlike kalmadı. Bu gece mışıl mışıl uyudu, iki defa süt içti. Sabahleyin bana gülümsedi. Zaten doktor da artık korku kalmadı, diye yemin ediyor. Haydi, siz de bir arabaya binip sinemaya gidin, diyordu.

Bundan başka konakta zaman zaman aktüalite vakalar çıkıyor, bunların taze heyecanları eski hastalığın yıpranmış üzüntülerini büsbütün hafifletiyordu. Böylece hastanın odası yavaş yavaş tenhalaştı ve çocuk, beş ay hemen tamamiyle Gülsüm'ün eline bırakıldı. Kız, tavan arasındaki yorganını aşağı indirmişti.

Geceleri çocuğun salıncağı yanında bir erkân minderinin üstünde geçiriyordu. Hastanın uykusu da bozuktu. İkide birde büyük adam iniltileriyle uyanıyor. Gülsüm, onu sallayarak susturamazsa, dizlerinin üstüne, kucağına alıyor, odada uyuyan varsa uyandırmamak için yavaş sesle ninni, bazen bitip tükenmez sözler söylüyordu. Altıncı ayın sonunda Bülent iyi olup ayağa kalktı.

Fakat, bu uzun hastalık gecelerinde Gülsüm'ün kalbinden esrarengiz bir şey geçmişti.

Kız, şimdi Bülent'i seviyordu. Belki hatta İsmail'den de fazla.

Bu mucizenin sebebi ne idi? Hemen yarı ölmüş bir

halde kendisine bırakılan çocuğun, kucağında yeniden dirildiğini gördüğü için mi? Onu yalnız bularak acıdığı için mi?

Sebep ne olursa olsun, Karamusallı sütninenin dediği çıkmış, kızın İsmail'e olan muhabbeti hile ile çalınarak Bülent'e verilmişti. Gülsüm, tavuk yumurtası üstünde kuluçkaya yatırılmış bir alık hindi gibi çocuğu benimsiyor, bir dakika gözünü üstünden ayırmıyordu.

Büyük hanım, artık Bülent'i gönül rahatlığı ile Gülsüm'e emniyet edebilirdi.

XXII

Bülent'te de Gülsüm'e karşı garip bir iptilâ başlamıştı. Çocuk, bir saat onsuz olamıyor. «Güssü» deyip «Güssü» işitiyordu.

Arasıra Bülent'e: «En çok kimi seviyorsun?» diye sorarlardı.

Bu suale verilmesi lâzım gelen cevap malûm. Tabiî konağın velinimetinden, büyük anneden başlamak ve ehemmiyet sırasıyla teyzeleri, enişteleri, ana babayı, kardeşleri, yeğenleri saymak... Fakat, yumurcak, sıraya aksi gibi ters taraftan başlıyor, gözleriyle Gülsüm'ü arayarak «Güssü, Güssü» diyordu.

— Peki, daha kimi seviyorsun?..

— Anneyi, babayı, ağabeyi...

Bülent, bütün konak halkını birer birer dizip dökmeye başlıyor; büyük hanım, bir türlü kendisine sıra gelmediğini görerek sabırsızlanıyor, söze karışıyor. En tatlı sesiyle :

— Ya beni?.. Ya beni?.. Ya hanımnineyi sevmiyor musun?..

Fakat çocuk, iğrenir gibi yüzünü buruşturuyor :

— Haminne kaka... Haminne kaka... Haminne ö ö.. Haminne ö ö... diye cevap veriyor.

Büyük hanım, şişiniyor, etraftakiler yerin dibine geçiyorlar. Çocuğa bu nefreti o Gülsüm habîsinin öğrettiğine şüphe var mı?

Bu «Haminne kaka... Haminne ö ö» sözü büyük hanımda mahcubiyet kadar da hüzün, hiddet ve kin uyandırıyor; karşısında aklı başında bir insan varmış gibi acı acı gülümseyerek :

— Peki çocuğum, ben kaka, ben ö ö... siz hepiniz cici... siz hepiniz iyi... Sade ben ö ö... Zaten kime yarandım ki, sana yaranayım? diyor.

Etrafındakiler hanımefendiye karşı bir suç işlemiş gibi, ezilip büzülüyorlar. Fakat, kimse ağzını açmaya cesaret edemiyor. Bu nazik dakikada patavatsız Gülsüm, ortaya atılıyor, çocuk üzerindeki nüfusundan istifade etmek isteyerek: «Ayıp, ayıp Bülent... Haminne de cici... Söyle bakayım... Haminne cici de bakayım!» diyor. Gülsüm tarafından himaye edilmek, büyük hanımın büsbütün haysiyetine dokunuyor, kadıncağız, haklı bir hiddetle :

— Sen sus dilenci... sen kim oluyorsun? diye evlâtlığı haşlıyor...

Hakikat şu ki, konakta Bülent'in Gülsüm'ü sevmesini kıskanan sade Nadide Hanım değildi.

Bu muhabbeti anne ile teyzeler de çekemiyorlar, çocuğun «Güssü... Güssü» diye âdeta hasta olduğunu gördükçe kızı boğacak gibi oluyorlardı.

Gülsüm'e gelince, o, bunların hiçbirinin farkında değildi. Bu yeni muhabbet, onun şaşı gözlerini perdelemiş, dünyayı görmez bir hale getirmişti.

Kız, Bülent'in hiçbir kahrından şikâyet etmiyordu. Çocuk, bir gün mangaldan kaşık dolusu kıvılcımlı kül alarak kızın gözlerine serpmiş, bir gün de kahve değir-

meninin kolunu olanca kuvvetiyle suratına çarparak üst dudağını yarmış, bir dişini kırmıştı. Kız bunları âdeta çocuğun iltifatları, zarif şakaları gibi sevinç ve iftiharla anlatıyordu.

Bir gün, odada dominolarla oynuyorlardı. Kapı çalındı. Gülsüm, çocuğu yalnız bırakarak aşağı koştu. Bir dakika sonra soluk soluğa döndüğü zaman ne görsün?.. Çocuk yok. Birdenbire şaşırdı. «Bülent... Bülent» diye bağırarak sofaya koştu. Onun telâşı büyük hanımı ürküttü ve konakta bir kıyamettir koptu.

Hanımefendi :

— Gülsüm, evlâdımı bul; boğarım seni, diye bağırıyor, tehlikesiz yerleri aramayı akıl etmeyerek dam merdivenlerine, konağın izbe bodrumlarından kapalı sarnıçlara saldırıyordu.

Bir aralık aklına bir tehlike daha geldi. Bir eliyle Gülsüm'ün saçlarını yakalayıp bir eliyle kendi gözlerini kapayarak :

— Ben tahammül edemem... Pencereden kaldırımlara bakın. Sırma saçlı evlâdım al kanlar içinde sokaklarda mı yatıyor? diye haykırdı.

Allahtan olacak, o dakikada büyük hanımın havalandırmak için sandıktan çıkarılmış samur kürkü odanın bir köşesinde kıpırdadı, altından Bülent'in başı çıktı. Çocuk, keyfinden bayılıyor, ağzındaki tek tük dişlerin arasından sular akıyordu.

Teyzeler, çocuğa koşarak kürkle beraber kucaklarına kaptılar.

Dürdane Hanım, çocuk bulunduğu halde, annesinin Gülsüm'ü hâlâ dövmekte devam ettiğini görerek :

— Ayol anne... Çıldırdın mı? Baksana kızın kabahati olmadığı meydana çıktı, diye bağırdı.

Odada bir kahkaha koptu. Hanımefendi, kendi şaşkınlığına kendi de gülüyor.

— Sahi öyle... Asıl dövülecek bu afacan ya... Şaşırdım, diyordu.

Sevinç ve saadetin verdiği kalp yumuşaklığıyla Gülsüm'e, helâllığa bedel, bir mercan terlik va'detti.

Bu dakikada dayak gibi, mercan terlik de Gülsüm'ün umurunda değildi. Çocuk bulundu ya. O, yeter...

Hanımlar, Bülent'i kucaktan kucağa gezdirip öperken, büyük hanımda yeni bir korku uyanıyor:

— Aferin size... Yumurcağı teşvik edin de, her zaman saklansın... Aklımızı başımızdan alsın, diye söyleniyordu.

Mamafih, çocuğun bu şakası bir zekâ alâmeti olduğu için, biraz sonra büyük anne de öpmekten kendini alamadı.

XXIII

Nadide Hanımın evlâtlık cihetinden olduğu gibi, aşçı ve oda hizmetçisi cihetinden de başı dertteydi.

Bunlardan en iyisini taş çatlasa konakta iki aydan fazla tutmazdı. Nedense erkek aşçıların kimi hırsız, kimi müsrif, kimisi âsi çıkıyordu. Kadınlar, onlardan daha beterdi. İhtiyarları pis ve pasaklı, tazeleri aşifteydi. Kimi hırsızlık eder, kimi hiç yoktan dedikodular çıkararak konak halkını birbirine düşürürdü.

Hâsılı, Paşa öldü öleli konakta bir tabur hizmetçi ve aşçı değişmişti. Bunlardan bir tanesinin bile adam çıkmamış olmasına rağmen, hanımefendi, her yeni hizmetçiyi büyük bir ümit ve hüsnüniyetle karşılardı.

Bunların yüz verilecek insanlar olmadığını pek iyi bildiği halde, yeni hizmetçiyi kibar yüzünün en tatlı bir tebessümüyle karşısına alır, ailesini, hayatını sorar, kendi hayatını anlatır, biraz vefa ve sadakat gösterirse, ölünceye kadar bakacağını vâdederdi.

Bu ilk konuşma esnasında hizmetçiler, ondan aldıkları cesaretle eski efendilerini çekiştirirlerdi.

Nadide Hanım, işin içyüzünü bilmeden hak verir, onlar, eski kapılarında çok yorulduklarından, yahut hakaret gördüklerinden şikâyet ederlerse, kendi, konaktaki işlerin hafifliğinden, kendinin ve çocuklarının tatlı dilinden bahsederdi.

Burası onların bildiği evler gibi değildir. Hizmetçi ile hanım arasında fark yoktur. Herkes, istediği kadar yer, istediği kadar çalışır. Yeter ki, hizmetçi, biraz iyi ahlâklı ve güler yüzlü olsun. Hatta şu soysuz Gülsüm'e bile bir aile çocuğundan iyi muamele edilmiştir. Fakat, ne çare ki, o adam değildir. Yalancıdır, pistir, tembeldir, fitnedir, hâsılı, ahlâksızdır. Hizmetçiler, başlarının dinç kaldığını istiyorlarsa, Gülsüm'e yüz vermekten ve onu işlerine karıştırmaktan çekinmelidirler.

Hanımefendiden bu öğüdü alan yeni hizmetçi, ilk günden bu ahlâksız çocuğu hırpalamaya başlardı.

Gülsüm, bu fena muamelelere ses çıkarmazdı. Çünkü aralarında bir kavga çıkarsa, büyük hanımın yeni hizmetçiye hak vereceği: «Kadını kaçırıp beni yine kendine mi muhtaç edeceksin?» diye üstüne yürüyeceği muhakkaktı.

Mamafih, bu tahammülünün bir sebebi daha vardı. Gülsüm, hizmetçiye verilen bu itibarın geçici olduğunu, onun ergeç gözden düşeceğini tecrübeleriyle bilir, günü gelince öcünü alacağından emin, sakin ve sinsi, beklemeyi tercih ederdi. Derken aradan bir hafta on gün geçer, aşçı veya hizmetçinin zayıf ve fena tarafı kendini belli etmeye başlardı.

Büyük hanımda âdeta bir artist görüşü vardır. Bunun için, o, zayıf ve fena tarafı sezmekle katiyen gecikmez, için için sıkılmaya, kızmaya başlar.

Hizmetçi, hırsız veya aşiftedir. Bu, muhakkak. Nadide Hanımın hissi hiçbir zaman kendisini aldatmamıştır; hizmetçinin bu bakışı başka türlü bir bakıştır. Bu telâşlar ve yaltaklanışlardaki sebep göz önündedir. Fakat, gel gör ki, insana aşifte, yahut hırsız damgasını vurmak için bu kâfi değildir. Aynı zamanda kuvvetli bir delile de ihtiyaç vardır. Kabahatliyi mümkünse iş üstünde bastırmak, bağırıp çağırmasına meydan vermemek lâzımdır.

Gülsüm'ün artık kulisten sahneye çıkmak, rolünü oynamak zamanı gelmiştir.

Bir köşede hanımefendi ile esrarlı bir fiskostan sonra takip başlar. Orta hizmetçisinin evin aşçısı, yahut komşunun oğlu ile münasebetinden mi şüphe ediliyor? Gülsüm, bir polis hafiyesi gibi kadının peşine düşer.

Gecelerce sofalarda dolaşarak konağın pırıltılarını dinler. Nihayet, sevdazedeleri bir arada yakalayarak, Hanımefendiye teslim eder. Mutfakta bir hırsızlık mı sezildi? Gülsüm, yine paçaları sıvar. Aşçının çaldığı erzakı nerelere saklayabileceği herkesten ziyade ona malûmdur. Kömürlüğe atılmış kırık su küplerini, merdiven altlarını, sıvası dökülmüş bağdadileri, hatta bahçe duvarlarındaki kovukları baştan başa tarar. Çalınan yağları, şekerleri bulup çıkarırdı.

Bu takip günleri Gülsüm'ün en mesut zamanlarıdır. Bu günlerde Hanımefendi ile evlâtlığın arasından su sızmaz. Gülsüm, hem onun ayaklarını ovar, hem anlatır. Nadide Hanım, çok kere ona direktifler verir. Fakat bazı müşkül zamanlarda ondan akıl, tedbir sorar. Gülsüm'ün bu işlerdeki maharet ve dirayetini teslim etmiştir.

Hizmetçi, yahut aşçı rezaletle kapı dışarı edilirken, Gülsüm, keyfinden ve iftiharından âdeta sarhoş olur. Büyük Hanımın memnuniyeti de tabiî ondan aşağı değil-

dir. Gülsüm, ne de olsa evin çocuğudur, ellerden elbette on kat iyidir.

«Aferin Gülsüm kalfa... Büyü inşallah, beni bu nâkeslerden kurtar, evime kilit kürek ol!» diye onun sırtını okşar.

Gülsüm, o hızla, kovulan hizmetçinin işlerine saldırır, fakat, fazla gayret onun yine birtakım beceriksizlikler, pislikler yapmasına sebep olur, bir zaman sonra Hanımefendi ile tekrar arası bozulmaya başlar. Sonra yeni hizmetçi gelir. Gülsüm'ün minder altında bıraktığı süprüntüler, yahut bulaşık yıkamaya çalışırken kırıp sakladığı tabaklar meydana çıkar.

Nihayet, bir kelepir yakaladığını zanneden büyük hanım, yeni hizmetçiye yine Gülsüm'ü çekiştirmeye, ona yüz vermemesini tembih etmeye başlar. Fakat, Gülsüm'ün onlar hakkında hanımefendiden daha kat'î bir kanaati vardır. Bu hizmetçinin on, on beş gün içinde bir yanından fire vereceğini bilir ve hakaretli bir bakışla kendisini muayene eden bu kadından intikam alacağı zamanın uzak olmadığını düşünerek müteselli olur.

XXIV

Gülsüm'ün yine itibarının yüksek olduğu bir zamandı. Konakta Azize isminde bir hizmetçi takip ediliyordu. Bu, otuz yaşlarında çenebaz ve oynak bir duldu. Konağa geldiği gün mahalledeki çapkınların elinden neler çektiğini anlatırken, hem ağlamış, hem büyük hanımı ağlatmıştı. Azize, Nadide Hanımın eteğini öperek: «Hanımefendiciğim, sayenizde hem karnım doyar, hem namusum emniyette olur.» diyordu.

Fakat çok geçmeden Büyük hanım, yine havadan bir koku aldı. Allahâlem bu Azize ile aşçı Ali arasında bir şey vardı. Aklı ile düşündüğü zaman, kadıncağıza if-

tira ettiğine hükmediyor. «Besbelli ben, bunların türlü çeşidini göre göre, fena yürekli bir insan oldum» diye kendisine kızıyordu. Fakat, ne çare ki, bu şüpheyi de bir türlü zihninden kovamıyordu. Nihayet, Gülsüm'e açılmaya karar verdi. Onda da böyle bir şüphe görünce endişesi arttı. Her halde gayet gizli ve mahirane bir tahkikata ihtiyaç vardı.

Hizmetçi ve aşçının sevişmesi, konağın namusu için şüphesiz pek fena bir şeydi. Fakat, asıl tehlike sevdazedelerin bu kadarla kalmayarak bir hırsızlık ittifakı akdetmelerinde ve elbirliğiyle içli dışlı hırsızlığa başlamalarındaydı. O vakit, maazallah, birinin yukarıda topladığını öteki sokağa taşır, konak soyulduğu halde, kimsenin ruhu bile duymazdı. Sonra, artık tut kelin perçeminden...

Azize, çok kurnaz bir kadın olduğu için Büyük Hanım, son derece ihtiyatla hareket ediyor. Gülsüm'ü ötekilerde olduğu kadar emniyetle işe saldırtamıyordu.

Tam bu sıralarda Feriha Hanımın tuvalet masasından elli, altmış lira kıymetinde bir pantantif çalındı. Odaya Azize'den başka kimse girmemişti.

Büyük hanım, hırsızın o olduğuna şüphe etmemekle beraber, evvelâ, son derece aşağıdan aldı :

— Kızım, odayı sen temizledin. Belki dalgınlıkla bir yere koymuş, yahut düşürmüşsündür. Haydi bir iyice ara bakalım, dedi.

Fakat Azize, derhal işi anlamıştı; birdenbire :

— Vay, siz bana hırsız mı diyorsunuz? Benim namusum var, diye şirret şirret bağırmaya başladı. Bu vaziyet karşısında sıcağı sıcağına bir polis çağırmaktan başka yapılacak iş kalmıyordu. Lalayı karakola koşturdular. Tahir Ağa beş, on dakika sonra yanında genç komiserle konağa döndü.

Kadın, komiseri görünce, büsbütün azdı. Asıl şikâyetçi kendisiymiş gibi :

— Memur Efendi... Namusuma dil uzatıyorlar... Şahit ol... Namus dâvası edeceğim, diye tekrar bağırmaya başladı. Sonra kendisini büsbütün temize çıkarmak için, üstünün ve eşyasının aranmasını istedi. Çocuklar, yine merdiven başına yığılmışlardı.

Gülsüm, bu sefer hırsızı eliyle yakalayamamış olmasına rağmen, yine memnun, onları idare ediyor, kumandalar veriyordu.

Azize'nin bohçası getirilip arandı, bir şey çıkmadı. Sıra hizmetçinin üstüne geldi. Komiser, onu ağır ağır yoklarken, arasıra ağlamaktan al al olmuş yanaklarına bakıyor, kadın hakkındaki şüphesi zayıflamaya başlıyordu.

Bir türlü çenesi durmayan Azize'nin bu esnada ağlaya ağlaya söylediği sözler de yabana atılacak gibi değildi :

— Böyle ev görmedim... Yol geçen hanı gibi... Kimsenin kimseden haberi yok ...Giren, çıkan belli değil... Ne malûm bu Gülsüm kızın almadığı... Zaten kaç kere hırsızlığı yakalanmış...

Bu şüphe, mahallede oturan ve konağı yakından tanıyan komiserin de aklına gelmemiş değildi.

Komiser, hanımefendi ile konuşmak için halvet istedi. Misafir odasına girdikleri zaman :

— Hanımefendiciğim. Bu kadın, belki kabahatlidir. Fakat, safça bir kadına benzemez değil. Birdenbire günahına girmeyelim. Belki dediği gibi çocuk almıştır... dedi.

Evlâtlığından şüphe edilmesi evvelâ Hanımefendinin haysiyetine dokunmuştu. Bunu komiser de anlayarak :

— Çocuktur efendim. Bilinmez ki, belki de bir ço-

cukluk etti. Merak etmeyin, karakolda biraz sıkıştırayım. Olur ki, bir netice alırız, diye onu yatıştırmaya çalıştı.

Büyük hanım, uzunca bir münakaşadan sonra razı oldu. İşin nihayetinde bu, polisin hakkıydı. Değil mi ki hırsızı meydana çıkarmaya memurdu. Demek ki şüphe ederse değil ahretliği, kendi çocuklarını bile istintak edebilirdi.

Komiser, odadan çıktıktan sonra Azize'ye:

— Haydi bakalım. Giy çarşafını, karakola gideceğiz, dedi. Sonra Gülsüm'e dönerek:

— Kız, sen de kunduralarını giy bakalım. Sen de geleceksin azıcık...

Çocuklar, şaşırdılar. Büyük hanım, Gülsüm'e bakmaktan çekinerek başını öte tarafa çeviriyordu. Gülsüm'ün birdenbire sevinçten teessüre veya korkuya geçişi pek komik bir manzara oldu. Ağzı hâlâ sırıtmakta devam ettiği halde, gözleri çarpılıyor, yüzü göz göre göre ihtiyarlıyormuş gibi yer yer buruşuyordu:

— Aaaa... Ben neye gelecek mişim?.. Ne yapayım ben? diye kekelemeye başladı.

Konağın bütün çocukları gibi, Gülsüm de polisten ve karakoldan çok korkardı.

Büyük hanımla Karamusallı sütnine yeni çocukların, eskiler gibi, cehennemden, zebaniden ürkmediklerini gördükleri için onların yerine doktor, hastahane, karakol ve polis koymuşlardı.

Onlar, çok kere çocukların yanında birbirlerine uydurma polis ve karakol vakaları anlatırlar, sonra göz ucu ile onlara bakarak: «İşte hırsızlık edenlere, yalan söyleyenlere, evden kaçanlara karakolda böyle ceza yaparlar» derlerdi.

Gülsüm'ün fazla telâşı komiserin dikkatini celbetti. Bu çocukta herhalde bir şeyler vardı. Vicdanı temiz bir insan bu kadar telâş eder mi? Karakolda adam yemezler

ya! Gülsüm, korkusundan Hanımefendinin arkasına kaçmıştı. Nadide Hanımın içi yine allak bullaktı. Kızın her ihtimale karşı bir kere istintaktan geçmesini fena bulmuyordu. Fakat, bir taraftan da müttefikini polise teslim etmek, ona ayıp bir vefasızlık gibi geliyor, kendi adamından şüphe edilmesi haysiyetine, Gülsüm'ün, evin öteki çocukların arasından koparılıp alınması rikkatine dokunuyordu. Hâsılı, karmakarışık bir his.

Fakat, yapılacak başka şey olmadığı için, yavaş yavaz geri çekildi. Gülsüm'ü ortada bıraktı.

Komiser, gevşek dursa, kızın daha ziyade sırnaşacağını anlayarak sert bir emir verdi :

— Kes sesini bakalım... Ben öyle ağlama filân istemem... Yiyecek değiliz ya seni karakolda...

Gülsüm, bir defa daha etrafına bakınıp hiç kimseden medet olmadığını görünce yukarı çıktı; ağlaya ağlaya entarisini, çoraplarını, potinlerini giydi. Fakat, merdivenden inerken bir kere daha geri koştu. Boş bir konyak şişesine musluktan su doldurdu.

Çocukların kahvaltılarından kalmış simit parçalarını bir kâğıda sararak göğsüne soktu. Biraz sonra kafile, sofadan hareket ederken, Gülsüm, bir ikinci defa kaçtı. Uykuda olan Bülent'i öperek veda etmek istiyordu. Sonra, bir büyük sefere çıkıyormuş gibi, Hanımefendiden helâllık diledi, elini öptü.

Durduğu yerde için için eriyen Büyük hanımı bu son merasim bir kat daha bitirdi. Gözlerini yakan yaşlara ancak bir hiddet taklidi ile mani olabileceğini hissederek, çehresini çattı, vaktiyle yine bu sofada geçmiş hırsızlık ve dayak sahnesini ima ederek :

— İnsan bir kere adını çıkardı mı böyle olur işte! dedi.

Kız, merdivenlerden inerken, taşlıktan ve bahçeden geçerken mütemadiyen arkasına dönerek Bülent'e ait eş-

yanın, oyuncakların yerlerini söylüyor, çocuğu üzmemeleri için tembihler veriyordu.

Gülsüm, polisin önünde köşe başını dönünceye kadar Hanımefendi arkasından baktı.

Bu vaziyet, o kadar sinirlerini bozmuştu ki, o gün akşama kadar kimseyi yanına yaklaştırmadı. İkide birde merdiven kapısını yumruklayarak lalayı çağırıyor:

— Tahir Ağa... Nerdesin ayol?.. Ortaya çık, ben bu komiserin bakışını beğenmedim... O aşifte karıyı gözüne kestirdi. İster misin kaltakla bir olup kabahati o alık kızın üstüne yamasın... Git, karakola bir dolaş... diyordu.

Adamcağız, Hanımefendiyi yatıştırmak için:

— Sen üzülme Hanımefendi... Şimdi gidiyorum ha, merak etme, diye cevap verdiği halde, o, Tahir Ağanın bir iş becerememesi ihtimalini düşünerek hiddetleniyor:

— Ben de, durmuş da senden medet umuyorum. Münasebetsiz bir lâkırdı söyleyip büsbütün işleri karıştırma ha... Ah, lala, sen bunadın artık bunadın... diye söyleniyordu.

Küçük hanımlar, kendisini teselli etmek istedikleri zaman ise, büsbütün köpürüyor, birisine: «Kim dedi böyle bir alay eşkiya içinde pardantifi açıkta bırak diye... Sen iki parça eşyana sahip olamaz mısın pasaklı karı?» diye bağırıyor, ötekini: «Bu çektiğim hep sizin yüzünüzden. Elinizden iki paralık iş gelmez. Siz adam olsanız ben böyle insanları semtime mi uğratırım?» diye başlıyordu.

Lala, o gün Gülsüm'ü dört defa yokladı.

Kâh karakol kapısının yanındaki küçük odada sokağı gözleyen, kâh taşlıkta gamlı ve ümitsiz bir tavırla yere çömelen Gülsüm, Tahir Ağayı görünce çılgın bir ümide kapılıyor, fakat her defasında bu ümit boşa çıkıyordu.

Komiser, hâlâ bir kanaat edinememişti. İkide birde kıza mahirane tuzaklar kuruyor, o, korkudan saçma sa-

pan bir şeyler söyleyerek adamcağızın zihnini büsbütün karıştırıyordu.

Komiser, her gelişinde lalaya :

— Hele biraz daha dursun da, bir daha sıkıştıralım bakalım... Kabahatli ya kadındır, ya kız, amma, hangisi bilemiyorum... diyordu.

Tahir Ağa, komiserden aldığı malûmatı unutmamak için zihninde tekrar ede ede karakoldan çıkarken kız, onun dizlerine sarılıyor :

— Aman lala... Beni buradan kurtar... Sen bilirsin! diye ağlıyordu.

Lalanın teessüründen guatırı şişiyor, kâh gözlerini havaya kaldırarak :

— Hasbinallah venimelvekil. Nereden geldi bu iş başımıza diye söyleniyor, kâh yere çömelip Gülsüm'ün ellerini elleri içine alarak :

— Kız, insanlık hali... Sakın o yüzük müdür, küpe midir nedir, bilmeden bir yere koymuş olmayasın... Böyle bir şey varsa söyle ki, seni kurtarmaya gayret edeyim, diye ayrıca bir istintaka kalkışıyordu.

Nihayet, lala güç belâ kendini kızın elinden kurtarıp sokağa fırlıyordu. Fakat, derde bakın ki, Gülsüm'ün gevezeliği ona komiserin söylediği lâkırdıları unutturmuş bulunuyordu. Tahir Ağa, unuttuğu tafsilâtın yerine, yenilerini uydurup eksiği tamamlayıncaya kadar eve dönmeye cesaret edemiyordu.

Gülsüm'ün karakola götürülmüş olması, çocuklar için en meraklı bir vaka idi. Lalanın her gidişinde peşine takılmaya kalkmışlar, hanımnineleri, bin müşkülâtla önlerine geçmişti.

Fakat, akşama doğru onlar, âdeta isyan ederek kendiliklerinden sokağa döküldüler. Büyük hanım da artık ses çıkaramadı.

Kardeşleri dizi dizi karakolun karşısındaki viranede görünce, Gülsüm'ün yüzü biraz güler gibi oldu. Komiser, çocukları çağırıyor, fakat onlar, bir türlü yakına gelmiyorlardı. Onlar için hamam gibi, karakol da —ne olur, ne olmaz— yanına yanaşılması caiz olmayan yerlerdi.

Pandantif, akşam ezanından sonra bir kanapenin altında bulundu. Anlaşılan Azize, bunu üstünde götürmeye cesaret edemeyerek somyanın telleri arasına saklamış; fakat, kanapeye oturulup kalkıldıkça sarsıntıdan yere düşmüştü.

Vaktin erken olmasına rağmen, lala, emanetullahı karakolda uyumuş buldu. Kız, Tahir Ağanın önünde eve dönerken, fino köpeği gibi oradan oraya zıplıyor: «Oh, dünya varmış!» diyordu.

Bu vakadan sonra Gülsüm'e öyle bir yılgınlık geldi ki, ne zaman ortada küpe, yüzük, para gibi bir şey görse âdeta hanımlara çıkışır: «Kuzum, Allah aşkınıza... Bunları ortada bırakmayın... İnsana karakollarda dayak yedireceksiniz!» der; konakta bir şey kaybolduğunu haber aldığı zaman ise, teslim vaziyetinde kollarını kaldırarak «Arayın!» diye yalvarırdı.

XXV

«Ah çoban, çoban. Dağda, kırda ne gördün!»
«Bir kurulu çadır gördüm.»
«Bir kız yârinden ayrılmış;»
«Ah eder ağlar gördüm.»

Bu bir masal tekerlemesiydi ki, bütün bir bahar yeni çıkmış bir piyasa türküsü gibi, çocukların ağzından düşmemişti.

Hele Bülent, yeni söylemeye başlamış diliyle, onu öyle güzel tekrar ediyor, «Ah, eder, ağlar gördüm» derken, «Ah» ı öyle çekiyordu ki, annesi teyzeleri onu biribirlerinden kapmak için âdeta boğuşuyorlardı, «Ah, yesinler o dili!» diye haykırışarak yüzünü öpücüklere, tükürüklere garkediyorlardı.

Bir şehzade, bir fakir kızına âşık olmuş. Padişah da bu rezaleti haber alınca kızı sürdürmüş.

Şehzade, kahrından atına binip kızı aramaya başlamış. Yolda çobanlara rastgeldikçe :

«Ah, çoban, vah çoban, dağda, kırda ne gördün?» diye sorarmış. Onlar da ağız birliği etmiş gibi :

«Bir kurulu çadır gördüm,»
«Bir kız yârinden ayrılmış,»
«Ah eder, ağlar gördüm,» derlermiş.

Gülsüm tarafından lânse edilen masalın asıl ve esası buydu. Şehzadeye de, masala da tabiî bir diyecek yok. Ancak, kız bunu o kadar diline dolamıştı ki, büyükhanımın pirelenmemesine imkân olamazdı.

Gülsüm'ün konağa ilk geldiği sıralarda tutturduğu «tın tın eden kabacığım» daha unutulmamıştı.

Kız, «tın tın eden kabacığım» masalında olduğu gibi, bunun da anlaşılan, kendine uyar bir tarafını bulmuştu.

Gülsüm, Bülent dizinde öteki çocuklar karşısında sallana sallana bu tekerlemeyi tekrar ederken, büyük hanım, hayretle ona bakıyor ve düşünüyordu :

— Dünyayı umursamayan bu sersem kız, yanında bir aşk ve alâka lâfı oldu mu, kulaklarını dikiyor, birisinin âşıklı, mâşuklu bir masal söylediğini işitti mi, karşısında apışıp gözlerini belertiyordu. Sonra da böyle masalları, bir harfini, bir tekerlemesini kaçırmadan gramo-

fon gibi tekrar ediyordu. Fukara kızını seven şehzadeyi anlatırken başı iki tarafa gidiyor, ağız, şap şap ötüyor, şaşı gözleri süzülüyor, âdeta kendinden geçiyor. Kim bilir bir gün kendine de bir şehzadenin mi âşık olacağını umuyor, nedir? Kişi kendini iyi bilse ne iyi olur? Tabanındaki bir karış çamura, ot gibi olmuş bit yuvası saçlarına bakmaz da, işte böyle şeyler düşünür.

Bu dışarlık çocukları da ne çabuk kadınlıklarını anlıyorlar yarabbi!.. Bir aynı, bu sene doğup yılına varmadan yavrulayan koyunlar, keçiler gibi... Besbelli hayvanlara yakın olduklarından...

Hanımefendi, tecrübeleriyle biliyordu. Kendi çocukları evlenme yaşına eriştikleri halde, çocukluktan kurtulamamış, karılık, kocalık ne olduğuna akıl erdirememiş bulunuyorlardı.

Halbuki bu evlâtlıklar daha böyle parmak kadarken mart kedileri gibi kızıyorlar, erkek kokusuna saldırıyorlardı. Onların hepsi evin hanımlarını ellerinden gelse bir kaşık suda boğmaya hazır oldukları halde, erkeklerin ayaklarının dibinden ayrılmazlar. En ihtiyar ve düşkününden medet umarlardı.

Evlâtlıkların şerrinden genç aşçı, genç uşak kullanmak kabil değildi. Eve bir erkek misafir gelecek olsa, etrafında dört dönüyorlardı. Ne kadar da pis mideli oluyorlardı yarabbim!..

O kokulu süprüntücülerden, hamallardan tut da ihtiyar satıcı Yahudilere kadar sokaktan bir erkek geçti mi, kendilerini pencereden atmaya kalkıyorlardı.

Hâsılı, erkek olsun da, kim olursa, nasıl olursa olsun. Bir fasulye sırığına bir yırtık potur, bir kele fes tak, karşısında türlü cilve etsinler!

Doğrusu aranırsa ev çocuklarının ahlâklarını bozanlar da onlardı. Çocuklar, her pisliği onlardan öğrenirlerdi. Hatta bazısı masum yavrucaklara ahlâksızlığın lâkır-

dısını öğretmekle de kalmaz, fırsat bulursa daha ilerlere de giderlerdi.

Büyük hanım, bu cihetten de pek dikkatli ve titizdi. Gülsüm'ün çocuklardan biriyle yalnız kaldığını, bir yere saklandığını görse, hemen üzerlerine gider: «O kız sana ne söyledi bakayım? Ben hepsini biliyorum. Çabuk söyle, söylemezsen seni şöyle yaparım; böyle yaparım!» diye dehşet saçardı.

Gülsüm: «Vallahi, ben, bir şey söylemedim, bir şey yapmadım hanımefendiciğim!» diye kendini temize çıkarmaya çalışacak olursa: «Sen sus! Ben, sizin ne matah olduğunuzu bilirim» diye yanından kovardı.

Evet, Gülsüm'ün böyle: «Biz kız yârinden ayrılmış, ah eder, ağlar gördüm» diye yanıp yakılması boş olmamalıydı.

Büyük hanım, yine tecrübeleriyle bildirdi: Ahretliklerin martı da —kendilerinki gibi— birtakım acayip firaklı seslerle başlardı.

İş görürken miyavlar, hırlar, öter gibi sesler çıkararak türküler, şarkılar söylerler, gazeller okurlardı. Yahut da kendilerinden geçerek masallar, tekerlemeler anlatırlardı.

Nadide Hanım, tahminlerinde pek aldanmamıştı. Gülsüm, bir zamandan beri hakikaten bir lirik heyecanlar âlemine girmiş bulunuyordu. Fakat bu, şimdilik kendi hesabına değil, Seniye Hanım hesabına idi.

Çocukların birçoğu gibi, Gülsüm'ün de dünyada bir ideal insanı vardı: Küçük hanım, yani Seniye Hanım.

Gülsüm için yeryüzünde Seniye Hanımdan daha güzel, daha şık, daha âlim, daha ehemmiyetli bir insan yoktu. Genç kızın gelinlik olması, yani hârikulâde ehemmiyetli ve esrarengiz birtakım hâdiseler arifesinde bulunması Gülsüm'ün nazarında ehemmiyetini büsbütün artırmıştı.

Kız, onun güzelliğine hayran, elbiselerine hayran haftada iki defa gelen keman ustasından öğrenerek çalıp söylediği şarkılara hayran, hâsılı, her şeyine hayrandı.

Arasıra Seniye Hanıma görücüler geldikçe, konakta Gülsüm kadar koşuşan, çırpınan, heyecanlanan kimse yoktu.

Diğer taraftan Seniye Hanımda da, bu hâdiseyi bütün ehemmiyetiyle anlayan Gülsüm'e karşı garip bir yakınlık hissi uyanmıştı. Hanım, hizmetçi bir zaman âdeta arkadaş oldular.

Gülsüm, ona mütemadiyen kocadan ve düğünden bahsederdi. Meselâ, Seniye Hanımın keman hocasına ders hazırladığı saatlerde herkes, etrafından kaçışırken Gülsüm onun dizleri dibine çöker, bostan dolabı gibi gıcırdayıp inleyen kemanı hayran hayran dinler, sonunda :

— Aman küçük hanımcığım. Bu şarkıyı unutmayın da gelin olduğunuz zaman damat beye çalın, derdi.

Seniye Hanım cilveli bir şikâyetle başını, gözünü oynatarak: «Aman sen de... Delinin zoruna bak!» diye söylenir, fakat içinden memnun olurdu. Genç kızdaki sanat aşkı esasen bütün hız ve ateşini böyle pratik bir gayeden aldığı, derse çalışırken gözünün önünde tamamıyle bu değilse bile, buna yakın hayaller dolaştığı için, kız, bu sözlerle âdeta hanımının gizli bir gönül sırrını keşfetmiş olurdu.

Mamafih, Gülsüm, Seniye Hanımın güzelliğini öteki meziyetlerinin hepsinden üstün tutardı. Ona nazaran İstanbul'da küçük hanım kadar güzel bir kız yoktu. Uzun boyu, lepiska saçlar, ebrulu yanaklar, şarkı söylerken çıkardığı sesin keskinlik ve şiddetinden nasıl olup da yırtılmadığına hayret edilecek kadar minimini bir ağız, çekme bir burun...

Yalnız, bu burnun içlerine iki fındık sığacak büyüklükte iki biçimsiz ve esmer deliği vardı ki, çehrenin bütün meziyetlerini bir çırpıda sıfıra, hiçe indirirdi. Hatta ağzının çok makbul olması lâzım gelen küçüklüğü bile, netice itibariyle genç kızın aleyhine çıkıyor, göz ağzın bu güzel manzarasından sonra burnun bu rezaletine tahammül edemiyordu.

Bu burun, belki de zavallı kızın koca bulamamasına sebep olacaktı. Fakat, Gülsüm, hayatta eşya ve hâdiseleri nasıl ayrı ayrı görüyor ve biraz karışıkça bir bütün vücuda getirdikleri zaman anlamaktan âciz bulunuyorsa, bir çehreyi de öyle ayrı ayrı parçalar halinde gördüğünden bu kusurun farkında olmuyordu.

Seniye Hanım, askıya çıkarıldıktan sonra bir zaman konağa takım takım görücüler gelip gitti; resimler alınıp verildi, sokaktan bastonlu, kılıçlı gençler geçti. Bazen pazarlık uyacak gibi görünüyordu; fakat, sonunda mutlaka bir aksilik çıkıp iş bozuluyordu. Nihayet, birçok üzüntülerden sonra malın değeri anlaşıldı: Seniye Hanım, istediği gibi genç, güzel, zengin, rütbeli bir erkekle evlenemeyecekti. Meğer ki fevkalâde bir tesadüf onu Gülsüm zevkinde bir gençle karşılaştırsın.

Genç kızı isteyenler ya boğazı tokluğuna konağa iç güveysi girmek isteyen fakir delikanlılar, yahut mevki ve para sahibi, fakat yaşını, başını almış çocuklu dullardı. Seniye Hanım, bir fakir ile evlenmeyi aklından bile geçirmezdi. Buna ne gururu, ne de sıhhati müsait değildi. Yaşlılara gelince, onlar ne zaman olsa elde birdir.

İstediği gibi birisiyle evlenip sevişemeyecek olduktan sonra, acele etmekte ne mâna var? Annesine Allah uzun ömür versin, onun sayesinde hem rahat bir genç kızlık devri geçirir, hem de belki başka tazeler gibi güzel gençlerle uzaktan uzağa gönül eğlendirir, böylece hayattan da bir dereceye kadar nasibini almış olur.

Ancak, kapalı bir ailenin namuslu, titiz ve kibirli bir kızı için bunda da birtakım güçlükler vardı. Bu kere tanıdığı, konuştuğu erkeklerden hiçbirini gözü tutmuyordu. Arasıra ablalarıyla sokağa çıktığı, seyir yerlerine gittiği zaman, uzaktan bazı delikanlılara mahcubane gülümsüyor, fakat bunlardan biri yaklaşarak söz atmaya, yılışmaya kalkacak olursa kızıyor, azarlayarak yanından kovuyordu.

Nihayet, Kısıklı'da hava tebdiline gittikleri bir yaz, genç bir mektepli yakaladı. Bu, civar köşklerden birinde oturan sarışın, miyop bir çocuktu. Dehşetli edebiyat ve kitap meraklısıydı. Akşam üstleri kırda, caddede elinde açık bir kitapla hem okur, hem gezer, ikide birde ayakları taşa takılarak sendelerdi.

Seniye Hanım, biraz aptalca olduğu için, şiir ve edebiyat içinde yaşıyor gibi görünen bu gencin dikkatini celbetmek için, ne lâzımsa yaptı; o da eline bir kitap alarak okuya okuya ıssız caddede dolaştı. Çocukların ortasında bir kat daha uzun ve sivri görünen boyu ile top ve koşmaca oynadı; şuh çığlıklar ve kahkahalar kopardı; ağaçlara tırmandı; Gülsüm'ü bir akran gibi koluna takarak gencin geçtiği yerlerde piyasa etti. Nihayet bakışmaya başladılar. Seniye Hanım, heyecandan kızararak güldü, başını öte tarafa çevirdi. Miyop genç, akşam karanlığında gözünün bozuk adedesi arasından şöyle hayal meyal bir tebessüm farketti. Fakat çehrenin başka teferruatını seçemediği için genç kıza hemen âşık oldu.

Bu macera bir aydan fazla sürdü. Mehtaplı gecelerde genç âşık, köşkün etrafındaki tarlalarda dolaşıyor; fıstık diplerine oturuyor, Seniye Hanım, pencereleri açarak karanlıkta sokağa karşı kemanla şarkı söylüyor, karşı tepeleri çın çın öttürüyordu.

Bir zaman bu, böyle gittikten sonra âşıklar mektup-

laşmaya başladılar. Nihayet, civardaki kuytu yollarda randevulara sıra geldi.

Seniye Hanımı yakından görmek, evvelâ mekteplinin neşesini kırar gibi olmuştu. Fakat şimdilik civarda daha güzel bir sevgili tedarikine imkân olmadığı gibi, kızı birdenbire boşlamak da ayıp düşeceğinden çârnaçar bu zahmetsiz ve bedava macerayı devam ettirdi.

Bir zaman sonra iyi bir randevu yeri de keşfettiler. Köşkten beş, altı dakika uzakta dik bir kayalık, kayalığın tepesinde, üç, beş cılız ağaç vardı. Seniye Hanım, öğle yemeklerinden sonra eline bir kitap alarak Gülsüm'le beraber bu tepeye çıkar ve arka yoldan gelen âşığıyla buluşurdu.

Bu saatte bu tepeden emniyetli bir yer tasavvur edilemezdi. Çünkü bu kızgın kayalara tırmanmak değme bir babayiğidin kârı değildi. Meğer ki insan, Seniye Hanım gibi içinin ateşinden dışarının sıcağını farketmeye takati kalmamış bir âşık olsun.

İki sevdalı, tepelerinden yağan ateşin altında zırıl zırıl ter dökerek ellerindeki kitaptan şiirler okurlar, sıra ile biribirinin dizine yatarak bahardan, mehtaptan bahsederlerdi.

Âşıkların emniyeti için hiç bir tedbir ihmal edilmemişti. Burada bir baskına uğramak tehlikesi olmamasına rağmen, Gülsüm, onların kırk, elli adım ötesinde gözcülük ederdi. Küçük hanımla mekteplinin aşkı Gülsüm'e harika nev'inden bir şey gibi görünürdü.

Kız, bu sahneleri kâh Ferhat ile Şirin'in mülâkatına, kâh Şah İsmail'in gül bahçesinde Gülizar'ın dizinde yatmasına benzetir. «Yarabbim, Ya Resulallah! Sen onları ayırma. Büyük hanım ve akrabaları aralarına girmezler inşallah...» diye gözleri yaşararak dualar ederdi.

Gülsüm, bir erkeğin bir kadını öpmesini —hayatın en heyecanlı bir sırrı olarak— merak ederdi.

Âşıklar, yalnız kalırlarsa belki öpüşürler ümidiyle bazen uzaklaşıyor gibi yapar, taşların arasına saklanarak onları gizli gizli gözetlerdi. Fakat nafile! Genç mektepli, birkaç kere Seniye Hanımı kucaklamaya teşebbüs etmiş; fakat kız: «Yoo... bak öyle şey istemem ha!» diye aksilenmişti. Gülsüm, buna rağmen er geç bir gün bu fevkalâde vakanın olacağını ümit ediyor, genç âşık, bazen Seniye Hanımı ellerinden tutarak yüzünü yüzüne yaklaştırdığı zaman, heyecandan eli, ayağı titriyordu.

Gülsüm, şimdi Seniye Hanım için en fedakâr bir arkadaş olmuştu. Fakat galiba asıl tehlike de onun bu fazla arkadaşlığındaydı. Kız âşıkların heyecanına o kadar iştirak ediyor, kalbi onların hesabına öyle doluyordu ki, nihayet, kendini tutamayacak, birini bulup bu sırrı söyleyecekti. Hatta etrafında böyle emniyet edilecek bir insan bile aramaya başlamıştı.

Fakat, buna zaman kalmadan mesele bir başka taraftan patlak verdi.

Genç mekteplinin vakitli vakitsiz köşkün etrafında dolaşması dikkati celbetmişti. Diğer taraftan Karamusallı sütnine de Seniye Hanımın son zamanlardaki vaziyetini pek beğenmiyordu. O, bu yaşta kızları devir devir yoklayan azgınlığın alâmetlerini, eski tecrübeleriyle, gayet iyi tanır, onlardan en beceriksizinin böyle sıkı zamanlarda taştan adam yaratmaya kadir olduğunu bilirdi. Fakat, mesele nazik olduğu için hiç sesini çıkarmıyor, büyük hanım arasıra: «Ayol hanımefendi, bu kıza ne oldu? Allahın güneşinde Arafat hacısı gibi haldır haldır bu yokuşları neden çıkıyor?» dedikçe sinsi sinsi gülümsüyordu.

Bir akşam, ortalık henüz kararmıştı. Nevnihal Kalfa, bahçede ağaçların altında unuttuğu seccadesini aramaya çıkmıştı. Genç mekteplinin miyop gözleri alaca ka-

ranlık içinde büsbütün bulandığından kalfayı Gülsüm sandı, parmaklığın ötesinden :

«Hişt, Gülsüm... buraya bak... mektubu al...» dedi. Nevnihal Kalfa, delikanlıyı görünce avazı çıktığı kadar: «Amanın yetişin!» diye bağırdı. Çocuk, bu feryadı işitince tabana kuvvet kaçtı. Fakat, ne çare ki, mektup bahçeye atılmış, Nevnihal Kalfanın eline geçmiş bulunuyordu.

Kalfanın sesine koşanların başında hanımefendi vardı. İhtiyar kadın, bu rezaletin Seniye'ye ait olduğunu tahmin etmiş bulunsaydı, işi çabucak örtbas ederdi. Fakat kalfanın «Herifin biri Gülsüm'e mektup attı.» demesi üzerine muzaffer bir tavırla: «Nasıl çocuklar... bu kız, her haltı yiyecek bir insandır.» dediğim zaman : «Anne, senin için kötü... parmak kadar çocuktan böyle şey beklenir mi?» derdiniz. Hakkım yok mu imiş?..» diyerek mektubu kızlarına uzattı. Dürdane Hanım, hemen zarfı kapıp yırttı ve düşünmeden ilk satırı okuyuverdi: «Enis-i ruhum Seniyeciğim.»

Dünya, o dakika döndü döndü de büyük hanımın başına geçiverdi. Bu «Seniyeciğim» sözü biraz evvel parmaklığın önünde kaçan karaltının kimin nesi olduğunu ayan aşikâr gösteriyordu. Meselenin nezaket peyda ettiğini gören damatlar, hizmetçiler çocukları ellerinden tutarak sessiz sedasız dağıldılar. Ortada yalnız büyük hanımla Dürdane kaldı. Genç kadın, elinde mektupla taş kesilmiş gibiydi. Nadide Hanım, sitemle :

— Ayol kızım... Niçin yaptın bunu? dedi.

Dürdane, hiddet ve hayretle :

— Bilmiyorum vallahi anne, dedi, boş bulundum işte... ağzımdan çıkıverdi...

Ana kız, bahçede kâh kavga, kâh birbirini teselli ederek uzun bir müzakere yaptılar.

Dürdane, kardeşine hücum ediyor :

— Kaltak, namusumuzu bir paralık etti... Biz de kız olduk... Bir gün bir gezme yerinde peşimize birini taktığımızı gördün mü? Haydi, biz neyse... Ya damatların yüzüne nasıl bakacağız?.. diyordu.

Büyük hanım, nedense Seniye'nin tarafını tutuyor; fakat onu açıktan açığa müdafaa edemediği için :

— A çocuğum... ne vardı sen de koskocaman kadın öyle «Seniye» diye okuyuverecek... diyordu.

Dürdane, hanımefendinin huyunu bilirdi. Asıl kabahatliyi bırakarak kendini parmağına dolayacağını hissettiği için, annesine fena halde çıkıştı. Büyük hanım, bu vaziyet karşısında, çaresiz, Nevnihal Kalfayı ele aldı :

— Bu rezalete o Nogay sebep oldu. Bir yerinden et kesmişler gibi ne var öyle bağırıp âlemi etrafına toplayacak?.. Eskiden benimle uğraşırdı, şimdi kızlarıma kancayı taktı.

Mamafih, kabahat yalnız kalfada değildi. Seniye'den başka, herkesin bu felâkette az çok tesiri vardı. Nadide Hanımın elinde, avucunda ne varsa kızlara, damatlara —âfiyet olsun— yenilip içilmiş. Bu yüzden Seniye'yi alan olamamış... Öyle ya, bu zamanda on parasız bir kızı kim alır? İşte çocukcağız da o teessürle, belki bir koca bulurum diye, bu haltı yiyivermiş... Akşam oldu mu herkes, kocasını alıp odasına çekiliyor... O biçare, ihtiyarların arasında tek başına kalıyor. Yirmi yaşına girmiş bir kız, Karamusallı sütnineden ne anlasın? Enişteleri murat etseler ona iyi bir koca bulamazlar mıydı sanki? O değil, Seniye, kocaya varsa bir konağa bir damat daha gelecek... Beylerin rahatı kaçacak... Şu işe bakın... dağdaki gelir de bağdakini kovarmış... Elbette konağa Seniye için de bir güvey gelecek... Ablaları Şekip Paşa'nın kızı da Seniye mahalle bekçisinin kızı mı? Hem de bari yav-

rucağın kulağı dinç olsa... Talihsiz çocuk, sabahtan akşama kadar yumurcak sesi dinler...

Sırf çocuklardan rahatsız olduğu için: «Bari tenha bir yer bulup da kulağımı dinleyeyim» diye tarlalara kaçtığına, mektubu yazan o menhus çapkına bu yüzden tesadüf ettiğine şüphe mi var? Nadide Hanım, bu Çamlıca'dan da oldum, bittim nefret ederdi. Bu sene Çamlıca'ya hava tebdiline gelinmesine Feridun Beyle Naciye sebep olmuştu...

Dürdane, ikide birde:

— Anne, Allah aşkına böyle etrafa bulaşma... Sen, insanı çıldırtırsın, diye sinirleniyordu.

Hanımefendi, böylece bütün konak halkına büyük, küçük bir mesuliyet payı ayırdıktan sonra vakanın asıl büyük mesulünde karar kıldı: Gülsüm.

Seniye, iri boyuna rağmen, çocuk gibi bön bir kızdı. Hele bir yabancı erkek bulup onunla âşıkdaşlık etmek dünyada onun becereceği şey değildi. Anlaşılan, o dilenci de beş, on para almak ümidiyle meyanecilik yapmıştı. Ne hacet, mektuplar onun eliyle gidip gelmiyor muydu? Zaten temiz ev çocuklarının ahlâkını bozan hep bu mahlûklardır.

Seniye Hanımla Gülsüm, bir hafta ortaya çıkmadılar.

Yemek saati geldiği vakit Seniye: «Ben eniştelerimin yüzüne nasıl bakacağım?» diye ağlaya ağlaya yatağına kapanıyor, büyük hanım ile Dürdane, damatları sofrada bırakarak, kızın odasına çıkıyorlar, uzun münakaşalar, kavgalar oluyordu.

Gülsüm'e bu köşkte de —konakta olduğu gibi— bir çatı arası bulunmuştu. Kız, ancak hanımefendi uykuda, yahut bahçede olduğu zaman, aşağıya iniyor, onun sesini işittiği vakit, terliklerini eline alarak, bir sıçan sessizliğiyle yukarı kaçıyordu.

Mamafih, büyük hanım, hırsından, teessüründen zangın zangır titreyerek Seniye'nin odasından çıktıkça tavan arasına doğrulur, yatağına girip yorganını başına çeken Gülsüm'ün başında dakikalarca söylenir, arasıra terliğinin burnu ile kızın ötesini, berisini karıştırırdı.

XXVI

Gülsüm'ün Bülent'e olan muhabbeti günden güne artıyordu.

Kıza garip bir neşe ve sevimlilik gelmişti. Bakışları derinleşiyor, sesi ve gülüşü tatlılaşıyor, tavırlarına bir kibar çocuğun nazlılığı geliyordu. Saçlarının taranışında, elbiselerinin giyilişinde âdeta bir koketlik belirmişti. Gülsüm, şimdi sade Bülent'in naz ve cefasını değil, onun yüzünden uğradığı belâlara da zevkle katlanıyordu.

Evet, hanımefendi, artık bacaklarını uzatıp ferah ferah uyuyabilirdi. Onun bütün merakları şimdi Gülsüm'e geçmişti. Bülent uyurken etrafında dolaşan bir sineği sessiz bir üzüntü ile kovalıyor, çocuk, başını yorganına biraz gömse boğulacak diye korkuyor, fazla sakin uyursa üzerine eğilerek dinliyordu. Sonra ikide birde eliyle göğsünü, ensesini muayene ediyor, vücudunu biraz nemlenmiş görse gömleğinin içindeki tülbendi değiştiriyordu.

Gök gürlediği, şimşek çaktığı zaman «Bülent korkacak» diye üzerine kapanır; çocuk, uyurken gürültü ile odaya girenlere, yahut dışarda şarkı söyleyenlere âdeta çıkışırdı. Artık onun için yeryüzünde Bülent'ten daha ehemmiyetli insan yoktu.

Mütemadiyen onun lâkırdısını eder; meselâ birinin paşa olduğunu söyleseler, Bülent'i asker yapmaya kalkar, sonra askerlerin bazen şehit olduklarını hatırlayarak fikrinden cayardı. Bu mühim vaka olacağı, yahut bir yere

gidileceği zaman, her şeyden evvel Bülent'in ne yapacağını merak eder, bir havadis işittiği vakit çocuğa anlatmaya kalkar, etrafındakileri budalalığına güldürürdü. Artık kendi arzusuyla tiyatrodan, şenlikten, bayramdan vazgeçiyor. «Ne yapalım, bari oturalım. Bülent büyüyünce, gideriz» diye evde kalmaya razı oluyordu.

Gülsüm'ün kaçmasından korktukları zamanlar ne kadar değişmişti. Şimdi, sopa ile kovsan şuradan şuraya gidecek hali yoktu. Hasılı, Gülsüm, büyük hanımın istediğinden daha mükemmel bir dadı olmuştu.

Hatta, bazen ortada fol yok, yumurta yokken: «Hanımefendi, ya bu gece sütçü gelmezse ne yaparız?» Yahut: «Güneş tutulacak, minarelerde sahan kapakları çalınacak diyorlar. Bülent'i arka odaya götürsek mi acaba?» diye lüzumsuz meraklarla büyük hanımı kızdırırdı.

Muhabbetin fazlalığı Gülsüm'e bazen acı sözler de işittiriyordu :

— Kız, sana bin defa söylüyorum, şu çocuğu şap şup öpme diye.

— Kız, sen ne lâf anlamaz mahlûksun?.. O bit yuvası kel kafanı çocuğun başına neye dayıyorsun?

— Eyvah, çocuğun yine ateşi var gibi... Kimbilir ne müzaharafatlar yedirdin yine? ..

— Haydi, haydi, senin aklın ermez... Onun midesi senin miden değil.

Bundan başka, hanımefendi, çocuğun Gülsüm'den terbiyesizlikler öğrenmesinden de korkuyordu :

— Kız, bu pis lâkırdıyı çocuğa mutlaka sen öğretmişsindir.

— Kız, o nasıl çocuk eğlendiriş öyle... Dilenci oyunundan başka oyun bulamadın mı? Çocuğu kendin gibi dilenci mi edeceksin?

— Kız, çocuğa bekçi gibi: «Yangın var!» diye bağırmayı sen mi öğrettin? Ayağının uğursuzluğu yetmemiş gibi, bir de evde yangın mı çıkartacaksın?

— Yavrucak, dün gece sabaha kadar hop hop sıçradı. Kimbilir korkuttun mu, ne haltettin?

— Demin pat diye bir gürültü oldu... Sonra, çocuk bağırdı. Mutlaka düşürmüşsündür... Eğer çocuğun bir yerine bir şey olursa kendini yok bil!..

— Yapma yavrum... yapma cicim. Seni hamal şakaları yapmaya o ayı mı alıştırıyor?

Sözün ehemmiyeti yoktu. Konakta Gülsüm'le konuşmanın tabiî şekli zaten bu idi. Fakat, günün birinde kızıp da çocuğu elinden alırlarsa ne iş görürdü?

Gülsüm'ün gülünç idraksizliklerinden biri de Bülent'e karşı âdeta bir abla vaziyeti takınması idi. Zaman zaman çocuğa kendi parasıyla düdükler, kaynana zırıltıları, fırıldaklar almaya kalkıyordu. Hatta bir kere de ona pembe basmadan bir entarilik almıştı.

Hanımefendi :

— Haydi, haydi... Sen onu kendin giy... Bak arkandaki entariye yine muşambaya döndü. O, senin basmana muhtaç değil! diye kızdı.

Fakat kız, kene gibi yapışıyor :

— Kuzum hanımefendiciğim... ayaklarınızı öpeyim... özendim işte, diyordu.

Basma parasının nereden tedarik edildiği de bir muamma idi. Gülsüm'ün elinde toplu bir para gördükçe pirelenen büyük hanım, onu ustalıkla istintak etti. Fakat kız, her zamanki gibi gündeliklerini, arasıra verilen harçlıkları biriktirdiğini yeminle devam ediyordu.

— Dest - tavîl-i meharetinin meçhul-ül-menba ganaiminden olacak...

Gülsüm, küçük hanımların azbuçuk sezmeye muvaffak oldukları bu Arapça kelimeleri tabiî hiç anlamı-

yor, fakat gülüşmelerden kuşkulanarak kendini müdafaa ediyordu.

— Allah çarpsın biriktirdim... Küçük hanım, hani siz, yemeni al diye on beş kuruş verdiniz ya... İşte onu da koydum... Beyefendi de bir defa beş kuruş verdi...

Nihayet, yüzünün kızardığını, şaşı gözlerinde yaşlar dolaştığını görerek acıdılar :

— Pekâlâ... amma, sakın bir daha Bülent'e bir şey alayım deme... Evin büyükleri varken böyle şey yapmak ayıptır, dediler.

XX

Bülent, yediye basmıştı. Demek ki Gülsüm, bu hesaba göre, konağa geleli yedi sene oluyor, yaşı on beşi geçmiş bulunuyordu.

O, şimdi artık bir genç kızdı. Boyu uzamış, çehresi güzelleşmişti. Gözlerindeki şaşılık bile artık insana batmıyordu.

Ancak, bu, onun sırf sükûn haline mahsus bir görünüştü. Fakat hareket ettiği, söz söylediği zaman son derece sevimsiz ve aptal bir mahlûk oluyordu. Nadide Hanımın onun için ne emelleri vardı :

Gülsüm, temiz, saf, atik, tetik bir kız olarak yetişecek, hanımefendisinin anahtarlarını beline takacak, konağa kilit kürek olacaktı. Ne boş hayal! O, şimdi eskisinden besbeterdi. Hırsızlığı geçmemişti. Ortadan hâlâ öteberi kayboluyordu. Bilhassa bir vakası konağı dehşet içinde bırakmıştı.

Yine Pendik'te hava tebdiline gittikleri bir yazdı. Nevnihal Kalfa, bir gece namaz kılarken seccadesi üzerinde, kendi kendine ölüvermişti.

Kışa doğru Saraçhanebaşı'na dönüldüğü zaman Gülsüm ne yapsa beğenirsiniz? Nevnihal Kalfa'nın sandığı-

na anahtar uydurmuş, kadıncağızın cenaze için hazırladığı ne kadar eşya varsa çalmıştı.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra, büyük hanım, bir gün tesadüfen bu sandığı hatırlamış, Karamusallı'ya :

— Kuzum, sütnine... Yukarıda galiba Nevnihal'in ötesi, berisi olacak... Şunları topla da bir fukaraya veriver... Evde böyle uğursuz şeyler istemem, demişti.

Karamusallı sütnine, yukarı çıktığı zaman ne görsün? Sandık tamtakır, kuru bakır... Gülsüm, Nevnihal'in kefeninden gömlek, yaşmağından başörtüleri yapmış da paralamış bile... Gördün mü soyzadeyi?..

Yalancıydı: Bir ayak üstünde kırk yalanın belini büküyor.

Edepsiz ve şirretti: Hiçbir lâkırdının altında kalmaz; hanımlara karşılık verir; evin çocuklarıyla baş koşardı. Orta hizmetçileriyle ellerini kalçalarına dayayarak, öyle bir kavga edişi vardı ki, göçebe çingenelerine parmak ısırtırdı.

Nihayetsiz derecede yüzsüz ve haysiyetsizdi. Nasihatlere aldırmaz, azardan utanmazdı.

En ağır sözleri hiç yüreğini oynatmadan, o dişlek ağzı ile sırıta sırıta öyle bir dinleyişi vardı ki, karşısındakinin içini şişirirdi.

Gayet fitne ve dedikoducu idi: Konağın içinde ondan ona, ondan ona lâkırdı götürür; küçük hanımları, damatları birbirine katardı. Bir defa Nadide Hanım, onun bir fitneliği yüzünden altı ay Feridun Beyle dargın durmuştu.

Ya aşifteliği!.. Şimdi başlarına bir de bu çıkmıştı. Sokaktan bir erkek geçtiği zaman, yarı beline kadar pencerelerden sarkıyor, seyir yerine gidilecek olsa peşine sıra sıra neferler takıyor, alışveriş için kapıya gelen zibidi sokak satıcılarına sırnaşıyordu.

Hanımefendi, gecenin birinde eve zampara almasından korktuğu için onu kilit altında yatırıyordu.

Nadide Hanım, bir zamandan beri Gülsüm'ün şerrinden konakta aşçı kullanamıyordu. Fakat, onun büyük hanımı en ziyade kudurtan hali: Evdeki erkeklere sırnaşmasıydı. Adamcağızlar, onu bir iş için yanlarına çağırdıkları vakit, ağızlarının içine girer, şaşı gözleriyle baygın baygın bakar. Hanımlara daima kafa tuttuğu halde, onların karşısında pervane kesilir. Dürdane, yahut Naciye Hanım: «Şunu şöyle yapmadın!» diyecek olurlarsa karşılık hazırdı. Fakat beylerin karşısında dünyanın en mazlum, en tatlı dilli bir kızı olur. Bu serseri, acaba ne umuyor? Beylerin aslan gibi karıları üzerine kendine bakacaklarını mı?

A mundar kirli kukla! Onlar, senin elinden bir bardak su içmeye iğreniyorlar.

Nadide Hanımın, damatlarından korkusu yoktu. Namuslu, ağır başlı insanlardı. Fakat, bu serserinin onları kendi gibi korkulu bir ahretlik parçasına tenezzül edecek ruhta insanlar sanması ihtiyar kadını çıldırtıyordu. Mamafih, bu işin tehlikeli bir tarafı da yok değildi. Ya bu ahlâksız kız, aşçı, işçi makulesi bir adamdan gebe kalır da damatlarının üstüne atarsa!.. Artık, işin yoksa mahkeme kapılarında sürün, dur.

Büyük hanım, ikide birde :

— Ben merhametli bir insanım, derdi, bu serseriyi kolundan tutup kapı dışarı atmaya vicdanım razı olmuyor... Ah, yarabbi! Turşucu, murşucu bir herif çıksa da şunu başımdan alsa... Başım, gözüm sadakası üç, beş parça eşya, beş, on kuruş da para veririm.

İşte Gülsüm'ün sükûn halinde güzelce bir kız göründüğü halde, hareket ve lâkırdı ettiği zaman, çirkin ve bayağı görünmesinin sebebi bu idi. Büyük hanımın dediği gibi, sanki içinin pisliği yüzüne vuruyordu.

XXVIII

Gülsüm'ün yaşı ile beraber, pisliği de artmıştı. Yattığı yerde köpek bağlasalar yatmazdı. Eski dokuma şiltesi kirden, pasaktan muşamba gibi olmuştu. Onu bir yıkayıp temizlemek şöyle dursun, eline bir iğne alıp sökülen yerlerini dikmeye, deliklerini yamamaya bile üşeniyordu.

Akşamları yatacağı zaman etrafa dağılmış pamuk yığınlarını toplayıp şiltenin deliklerinden içeri tıkar, kuştüğü yatakta yatıyormuş gibi, bu pisliğin üstünde horul horul uyurdu. Hatta bazı soğuk havalarda yatağın bir kocaman yırtığından vücudunun bir kısmını içeri soktuğu, pamuklara gömüldüğü de oluyordu.

Büyük hanım :

— Pamuk dede diye bir evliya varmış. Sandukasının içinde pamukların arasında yatarmış. Bu kız, lâteşbih ona benziyor, derdi.

Gülsüm'ün bazı aşifteliklerini görüp duydukça da :

— A kızgın pasaklı... Gözlerini belirtip herif düşünürsün amma, herifi pamukların içine mi sokup boğacaksın? diye bağırırdı.

Gülsüm'ün iç çamaşırları, çorapları da yatağı kadar pisti. Ona çok kere küçük hanımlar tertemiz çamaşırlarını verirlerdi. Fakat, bunlar, kızın sırtında iki günde yağlı mutfak paçavrasına dönerdi.

Büyük hanım :

— Ayol, niçin böyle yapıyorsun? Evde su mu eksik, sabun mu? İnsan, şunları bir çalkalayıp asmaz mı? diye şikâyet ettiği zaman cevap hazırdı :

— Hanımefendiciğim... vakit kalıyor mu? Oraya koş, buraya koş... Öteki kirlilerin arasına soksam darılıyorsunuz!

Nadide Hanım, kinli bir kahkaha ile kızın sözünü keserdi :

— Darılmayacağım da çocuklarımın çamaşırını kendi pis paçavralarının suyuna sokacaksın ha... Seni pasaklı palyaço seni!.. Çamaşırını yıkamaya vakit yokmuş. Bir dikiş iğnesi, bir sap iplik alıp şu yırtıkları dikmeye de mi vaktin yok... Cumartesi Yahudisi gibi senin elin iğne, iplik tutmaz mı?

Hanımefendinin bu sözü de doğru idi. Gülsüm, küçüklüğünde iğne, iplikle oynamayı çok severdi. Bir zamanlar boş vakitlerinin en büyük eğlencesi öteden, beriden topladığı kırpıntı bezlerle bebek elbiseleri dikmekti. Hatta, bu yüzden başka işleri ihmal ettiği için dayak da yediği olurdu. Fakat, gitgide birçok merakları gibi, bu da sönmüştü.

Şimdi, gömleklerinin yırtığını bile dikmiyor, söküklerı toplu iğne ile tutturuyor, delik yerlerini büzüp top top ederek bez parçalarıyla boğuyordu.

İğne, ipliği yalnız bu leş kokulu çamaşırların yakasına bir fisto, beline bir kurdele, paçasına hanımlardan aşırılmış bir dantelâ parçası dikmek için kullanır olmuştu.

İçindeki bu pisliğe mukabil, dışı oldukça temizdi. Hatta bazı günler, küçük hanımların eskimiş kostümlerinden güzel bir elbise ile, saçlarının tabiî bukleleriyle âdeta koket bir kız bile oluyordu. Fakat, bu kabuğun içinde ne pislikler gizlendiğini, bu buklelerin altında ne bit yuvaları saklı bulunduğunu siz bir de büyük hanıma, bâhusus Karamusallı sütnineye anlattırın. Karamusallı sütninenin güzel bir teşbihi vardı :

— Bu kızın temizliği kundura boyacılarının temizliğine benziyor, derdi, onlar kunduradaki pisliğin üstünü nasıl boya ile, cilâ ile kapatırlarsa, bu da öyle yapıyor.

Gülsüm'ün konağın neresinde sakladığı bir türlü

keşfedilemeyen bir tuvalet kutusu vardı: Zaman zaman ortadan kaybolur, sonra kaşlarında rastıklar, gözlerinde sürmeler, dudaklarında karmenler, maskara bir çehre ile ortaya çıkardı. Bu boyaları küçük hanımlardan çaldığına şüphe yoktu. Fakat, bunları kullanmasını bilmediği için, kendisini maskaraya çevirirdi.

Büyük hanım onu kaç defa kulağından çeke çeke aynanın karşısına götürmüş :

— Bizden utanmıyorsun, belki kendinden utanırsın!. A paskal, a ibiş, a palyaço, sen bu kepazeliği kimden öğrendin? diye yüzüne tükürmüş, hatta dövmüştü. Fakat, Karamusallı'nın dediği gibi: «Onda surat mahkeme duvarı; tükürsen yağmur yağıyor sanacak.»

Geceleri, Gülsüm'ün tavan arasında akşam tuvaletini yaptıktan sonra, elinde şamdanla, merdivenden inmesi görülecek şeydi: Arkasında küçük hanımlardan birinin dantelli dekolte gömleği, hava soğuksa üstünde büyük hanımın pamuklu zıbını, ayağında Karamusallı sütninenin makasından çıkmış zıpka biçiminde bir basma don...

Bu tuvalet, bazen baş süsleriyle de zenginleşirdi. Meselâ, Dürdane Hanımın mektebe başladığı günden kalma, zamanla rengi beyazdan kanarya sarısına dönmüş, papaziye hotozunu takar, yahut da ertesi güne bir ondülâsyon hazırlığı olmak üzere saçlarını lüle lüle kâğıt parçalarına sarıp bez parçalarıyla bağlardı.

Konakta hayatı hep koşmakla, hep ötekine, berikine yardım etmekle geçtiği için, bellibaşlı bir iş öğrenememişti.

Ezkaza onun leğenine giren bir çamaşır, eskisinden

on kat pis çıkar, fazla olarak da elvan elvan boyanmış, alı karasına karışmış bulunurdu.

Bunca sene mutfakta aşçıların peşinde sürttüğü halde; bir yumurta pişirmesini beceremezdi.

Eskiden, hiç olmazsa yumuşak başlı bir kızdı; koş dediğin yere güler yüzle koşardı. Fakat, şimdi maazallar Nemrut gibi bir mahlûk olmuştu. Çocukluğunda meselâ: «Haydi Gülsüm, şu sofayı süpürüver» dedikleri zaman, gerçi ortadaki pisliği bir yandan bir yana nakletmekten, fazla olarak etrafı toza boğmaktan başka bir şey yapmazdı. Halbuki şimdi, süpürgeyi parmağının ucu ile iğrene iğrene tutuyor, hamamdan çıkmış yorgun bir hanımefendinin yelpaze sallayışı gibi ağır ağır iki yana kımıldatıyordu.

Bu hali gördükçe, sinirli büyükhanımı âdeta hafakanlar boğardı :

— Ayol karı... azıcık canlanıversene... Ay, içim şişiyor... Şimdi düşüp bayılacağım, diye haykırdıkça, Gülsüm, istifini bozmadan bıyık altından gülümser, başını bir yandan bir yana çevirirdi. Dayağın da artık tesiri kalmamıştı. Hanımefendinin mor damarlı incecik elleriyle indirdiği yumruklar, ona âdeta masaj gibi geliyor ve vücudu büsbütün gelişip sıhhatleniyordu.

Nadide Hanım Gülsüm'e vuracağı zaman, o, artık eskisi gibi kaçınmıyor, bilâkis karşısında dimdik, sımsıkı duruyordu. Çünkü kendisi ne kadar sıkı durursa, hanımefendinin o kadar fazla eli acıyacağını, canı yanacağını tecrübeleriyle anlamıştı .Kızın yumruğu yumrukla mukabele etmesine cemiyet kanunları müsait değildi. O da fizikteki tesir ve aks-i tesir kanunundan istifade ediyor, bir taş duvar gibi yerinden kımıldamadan kendine sataşan elin cezasını veriyordu.

Bazen Gülsüm'ü acele bir işe süren Nadide Hanım, onun ağırlığına sinirlenerek :

— Kız yürüyüversene... Ermeni gelini gibi ne kırıtıyorsun? diye söylenir.

O, inadına yürüyüşünü bir kat daha ağırlaştırırdı. Kadıncağız, hiddetle yerinden fırlar, yedek vagonu süren bir lokomotif gibi iki eliyle kızı arkasından itmeye başlar.

Evlâtlık, o ağır vücudunun bütün ağırlığı ile Nadide Hanımın incecik bileklerine yaslanır ve kadıncağızı kan ter içinde bırakırdı. Gerçi büsbütün durmak da onun elindedir. Fakat, bu zahmeti bile lüzumsuz görüyormuş gibi, yine adım adım yürümeye devam eder. Hanımefendi, o vakit ayağından terliğini çıkararak kızın butlarına birkaç kere indirir. O, inatçı bir eşek gibi yine tavrını değiştirmez.

Bazen, küçük hanımlar, dayanamayarak haykırışmaya başlarlar:

— Anne, sen bu ayı ile uğraşabilir misin? Bırak Allah aşkına... Kalp hastalığına tutulacaksın.

Mamafih, Gülsüm'ün bu hareketi sade inattan değil, biraz da ye'sinden ileri gelmektedir. Konakta geçirdiği yedi senelik hayat ona anlatmıştır ki, ne kadar koşsa kâfi görülmeyecek, daha fazla koşsun diye dövülmeye devam edilecektir. Eh, yenecek kızılcık dallarının yekûnu değişmeyecek olduktan sonra, boş gayretle neye kendini yormalı?..

XXIX

Birkaç sene evvel konakta gizli bir facia geçmiş, zavallı Nadide Hanım, kaç kere, sevdiğini elinden kaptırmış bir gelinlik kız gibi, başını yastığına gömerek sıcak hicran yaşları dökmüştü.

Yine bu felâket de Gülsüm'ün eseri idi. Hain kız, ne yaptıysa yapmış. Bülent ile haminninesinin arasına derin bir nifak sokmuştu.

Çocuk, o zamanlar Gülsüm için deli divane oluyordu. Gözünde Gülsüm bir yana, dünya bir yana idi. En kıymetli oyuncaklar onu bu pis ahretliğin bir sözü kadar alâkadar etmiyordu.

Balıkyağını Gülsüm'ün hatırı için içiyor, tırnaklarını onun hatırı için kestiriyor, yüzünü ve ayaklarını onun hatırı için yıkattırıyordu.

En şenlikli seyir yerlerinde bin türlü huysuzluk çıkardığı halde, Gülsüm'ün iki koltuğun üstüne bir yatakçarşafı atarak kurduğu çadırın içinde, onunla baş başa, saatlerce sessiz sedasız oynuyordu.

Çocuk, o vakit dördüne, yani tam bülbül gibi dillendiği bir yaşa girmiş, yüzünün çizgileri artık seçilir bir hale gelmiş, saçları lüle lüle uzamış, yanağında, çenesinde tombul, beyaz ellerinin üstünde çukurlar açılmıştı. Tam haminnesinin dizlerine oturup pamuk kollarını boynuna dolayacağı, o çıtı pıtı sözleriyle gamlı gönlünü şenlendireceği bir zamandır. Fakat, gel gör ki, bu dilenci serseri sebebine çocuk, âdeta Nadide Hanımdan iğreniyordu.

İhtiyar kadın, bazen bu yatak çarşafından çadır altında onun başının kımıldadığını gördükçe dayanamıyor, içi kan ağlarken, dudaklarında yalancı bir gülümseme ile aralıktan kendi başını da sokuveriyordu. Fakat, çadırda derhal bir yaygaradır kopuyor, Bülent: «Git... git... istemem seni!» diye haminnesinin başına makaralar, maşalar fırlatıyordu.

Nadide Hanım, bu tekmenin nereden geldiğini pekiyi bildiği halde, hiç ses çıkarmadan çekiliyordu.

Şimdilik bu kıza karşı elinde hiçbir silâhı yoktu. Bülent, lâkırdı anlayacak bir yaşta değildi ki, ona hakikati anlatsın, yahut hiç değilse sitem etsin.

Hâsılı, kadıncağız, aldatılmış âşık vaziyetinde idi. Çok kibirli olduğu için derdini kimseye de açamıyor, kendi kendini yiyordu.

Nihayet, yine aldatılmış âşık politikalarından olmak üzere, Bülent'e ve bu maceraya karşı bir lâkaydi rolü oynamaya başladı.

Kendini kızlarına ve damatlarına artık çocuğu sevmiyormuş gibi gösteriyor, yalnız bu serserinin elinde yavrucağın büsbütün ahlâkı bozulacağına acıyordu :

— Zaten hastalıklı, huysuz bir çocuk... Bu ahlâksızın elinde büsbütün berbat olacak...

— Bu yaşta onun bu kızdan öğrendiği ayıp lâkırdıları sen, ben bilmeyiz vallahi...

— Hele birkaç sene daha geçsin... görürüz ne çiçek olacak... Artık mekteplerde filân da adam olmaz... Şimdi hastahane de yok ki oraya verelim...

Kızlar, birkaç defa :

— Anne, bu kadar istemiyorsan kızı Bülent'in yanına sokmayalım bari, dediler. Fakat, o büsbütün kızdı :

— Siz de amma saçma şeyler söylüyorsunuz, mademki yumurcak o serserinin bitli kafasını koklamaktan zevk alıyor, Allah mübarek etsin!

Nadide Hanım, ahretlik parçasını kıskanmaya tenezzül edecek kadın mı? Vallahi vaktiyle velinimeti kocası, üstüne bir ortak, yahut odalık alsa zorla ayırmayı âdilik sayardı. Ancak, bütün bu kahramanlıklar, bu gururlar başkalarına karşı bir gösterişten ibarettir. Yoksa Gülsüm ile Bülent'in öpüştüklerini, çocuğun çenesini kızın göğsüne dayayarak şaşı gözlerini muhabbetle seyrettiğini gördüğü zaman, yüreği derin bir ümitsizlikle dolar ve ağlamamak için dilini, dudaklarını ısırır, ötesini berisini çimdiklerdi.

Mamafih, Bülent'in Gülsüm'e olan iptilâsı korkulduğu kadar uzun sürmedi.

Yaşı ilerledikçe çocukta bazı fena huylar peyda olmaya başlamıştı. Meselâ, değnekle kahve fincanlarını kırmaya, mürekkeple minder örtülerini boyamaya, yahut Şakir Beyin kıymetli kanaryasını kafesten çıkarmaya kalkardı. Gülsüm'e kalsa varsın yapsın. Fincanı değil ya, kendi kafasını kırsa o, razıdır. Elverir ki, onun hatırı hoş olsun. Fakat, ne çare ki, bu zararların hesabı neticede kendinden sorulmaktadır.

Kız: «Yapma cicim... etme kuzum!» diye yalvardıkça çocuk, büsbütün aksileşirdi. Yumurcak, bir şeye dikkat etmişti. Ne vakit Gülsüm'le arasında ihtilâf çıksa haminnesi, annesi araya giriyor: «Çocuğun, kuş kadar yüreğini yine üzüyorsun Nemrut!» diye kızın üstüne yürüyorlar, hatta bazen dövüyorlardı.

Bunun için ne zaman Gülsüm, Bülent'in bir yaramazlığına mani olsa: «Haminnine... bak bu pis kız, yine beni üzüyor...» diye bağırmayı âdet etti. Sonra, büyük hanımın bir kanaati daha vardı: «Evlâtlıklar, lalalar hain insanlardı. Analarının, babalarının karşısında çocukların her kahrına tahammül ediyor gibi görünürler, fakat onları tenhada ele geçirdikleri zaman her türlü zulüm ve fenalığı yapmaktan geri durmazlardı. Zavallı masumların dili yok ki, şikâyet etsin!

İhtiyar kadın, ne zaman torunlarından birinin evlâtlık veya lala ile yalnızken bağırdığını, ağladığını işitse hemen baskın yapar, çocuğu uzun sorguya çekerdi. Bülent, yalnız Gülsüm'den şikâyeti olduğu zaman değil, arada hiçbir kızgınlık, dargınlık olmadığı vakit de onu şikâyete başlamıştı. Haminninesini her gördükçe yanına koşuyor: «Haminne, bu pis kız beni dövüyor» diye Gülsüm'ü fitliyordu.

— Vah yavrum, vah evlâdım... Ben biliyorum onun ne yılan olduğunu amma, sana söz anlatmak kabil de-

ğil... Kaltak sana büyü mü yaptı nedir? Ne çare, aklını başına alıncaya kadar çekeceksin!

Büyük hanım, sırasını savmış, ıstırap nöbeti şimdi muzaffer rakibe gelmişti. Gülsüm, dayak ve hakarete ezelden şerbetliydi. Fakat sevdiğinin bu vefasızlığı ona çok dokunuyor, hele çocuğun bu dakikalarda büyük annesiyle sevişip anlaşması yarasına tuz, biber ekiyordu.

Vaktiyle büyük annenin yaptığı gibi, şimdi de o, Bülent'in gönlünü yumuşatmaya çalışıyor:

— Ayıp değil mi sana cicim... Sen, neye öyle fitnecilik ediyorsun?.. Ben senin dadınım... Sana ne yapıyorum?.. Bak bana haksız yere lâkırdı işittiriyorsun, diyordu.

Fakat çocuk, bir türlü rikkate gelmiyor:

— Sen pissin... Ben seni sevmiyorum... Sen çingenesin, diyordu.

Çocuk, artık akıllanmaya, iyiyi kötüden ayırmaya başlamıştı. Gülsüm'ün hırsız, arsız, edepsiz, çingene, pis, hatta aşifte olduğunu büyüklerden işite işite o da öğreniyor, kız, arasıra dayak yediği zaman herkesten ziyade o, seviniyordu.

Gülsüm de büyük hanım gibi birçok geceler yatağında, yüreği somun gibi şişmiş, bu derin ve ağır meseleyi düşündü; soğumaya başlamış bir sevgiye karşı beyhude tedbirler aradı ve ağladı. Nihayet, aşkın umulmaz mucizelerinden olarak onun sefil kalbinde de bir gurur uyandı: Artık çocuğa za'fını belli etmemeye, ona karşı bir kayıtsızlık rolü oynamaya çalışıyordu. Bu, aynı zamanda son bir tedbir de sayılırdı. Fakat netice itibariyle büsbütün zıt bir tesir yaptı. Ve Bülent'le büsbütün arasını açmaktan başka bir şeye yaramadı.

Bir gün, Gülsüm'ün başı ağrıyordu. Bu, ihtimal, ehemmiyetsiz bir ıstıraptı. Fakat, kız, hastalığa alışık bulunmadığı için dayanamıyor, içinde büyük bir kasvet-

le kaşını, gözünü çatıyordu. Bir köşede oyuncaklarıyla oynamaktan bıkan Bülent, bir aralık ona yaklaştı ve yüzüne bir tükrük attı.

Gülsüm :

— Yapma cicim, hastayım, dedi.

Çocuk, onun kızdığını görünce inadına devam etti. Ağzında tükrüğünü biriktiriyor, biriktiriyor, sonra Gülsüm'e yanaşarak «tuuu...» diye tükürüyordu.

Kız, nihayet isyan etti :

— Haydi bakayım kendi kendine oyna... Şimdi seni döverim, diye onu kovdu.

Bülent, hemen sofaya fırladı ve köşedeki minderde bir bakkal hesabına dalmış olan büyük annesine koştu :

— Haminne gel... bu pis çingene: «Seni döverim, diyor. Onun ne haddineymiş beni dövmek?» diye bağırmaya başladı.

Kurdun çocuğu nihayet kurt olur. Demek Bülent de artık asaletini, Gülsüm'le arasındaki büyük insanlık mesafesini idrake başlamıştı!..

Çocuk :

— Haminne gel diyorum, bu hınzırı öldür, diye terter tepiniyordu.

Aksi gibi büyük hanımın elindeki hesap da bırakılacak gibi değildi. Bülent, bir aralık onun bileklerine yapışmış, hızla çekiyordu. Fakat birdenbire: «Aman kolum... aman kolum!» diye acı bir feryat kopardı ve yere çömelerek sol elini tahtaya dayadı.

Çocuğun bileği çıkmıştı.

Nadide Hanımın aklı birkaç kere başından gitti, gitti, yine geldi.

Şamatya'dan «Şehbaz» diye bir Ermeni çıkıkçı bulup getirilinceye kadar çocuğa yerdeki vaziyetini değiştirtmediler.

Gülsüm, sevgiliyi tehlikede görünce, bütün infalini, bütün yapmacık gururunu unutmuştu. O, ağlaya ağlaya çocuğa saldırdıkça, tokatla, tekmeyle kovuyorlardı.

Bu vakadan sonra Gülsüm'le Bülent'i birbirinden ayırdılar. Hoyrat mahlûka çocuk emniyet etmek caiz olamazdı. Felâketin asıl mesulü Gülsüm'dü. O, kendi de bunu teslim ediyor:

— Ah, ne ettim de Bülent'i azarladım... Varsın yüzüme tüküreydi... Ölecek değildim ya, diye nedamet yaşları döküyordu.

Ayrılığın ilk haftaları Gülsüm'e çok acı gelmişti. Tilki gibi uzaktan çocuğu takip ediyor, yalnız zamanını bulunca hemen yanına yanaşıyordu.

Fakat çocuk, şimdi Gülsüm'den —eskici Yahudiden korktuğu kadar— korkuyor, onun kendisine geldiğini gördükçe:

— Git... defol... sen benim bir yerimi kırarsın, diye çığlığı basıyordu.

Gülsüm'ün Bülent'e olan lâkaydisi evvelâ bir rol, bir dargın âşık numarası olarak başlamıştı. Fakat, bir zaman sonra iş ciddîleşti. Kız, İsmail gibi, Bülent'i de yavaş yavaş kalbinden çıkardı.

Mamafih, kızda insanlığın ve her türlü insan kabiliyetlerinin gradosu seneden seneye düşerken, böyle sevginin, aslındaki temizlikle devam etmesine zaten imkân yoktu.

XXX

Bir yaz yine Pendik'te idiler.

Akşam üstleri deniz kenarındaki çamlığa, bir araba ile genç bir hasta getiriyorlardı. Bu, otuz yaşında bir kadındı. İlerlemiş bir veremi olduğu, yakın sancaklar-

dan birinde mutasarrıf olan kocasının onu burada hava tebdiline getirdiği söyleniyordu.

Genç kadın, çamlığın bir köşesinde, arabasından inmeden bir, iki saat güneşe karşı oturur, sonra evine dönerdi. İki çocuğu ile bir hizmetçi vardı. Çocukların biri beş, biri yedi yaşlarında idi. Arkalarında hazırcı mağazalarından alınmış pahalı elbiseler vardı. Fakat anneleri kendileriyle uğraşamadığı için, şimdiden üstlerine bir öksüz hali çökmüştü. Paçaları sarkar, çorapları düşer, kopan düğmeleri dikilmez, uzamış saçları, zayıf, soluk yüzlerine inerdi.

Hizmetçi, siyah feraceli, ağbani başörtülü bir dışarlık kadını idi. Çocuklar, kumlukta kendi kendilerine oynarken, o, arabanın tekerleği dibinde çömelip oturur, etrafta bir iki Arnavut helvacıdan başka erkek dolaşmamasına rağmen, namaz bezini burnunun altından iğnelenmiş tutardı. Arasıra dönme vaktine yakın mutasarrıfın da geldiği görülüyordu. Bu, saçları sıfır numara ile kesilmiş kırmızı yüzlü, uzun, kara bıyıklı kırk beş yaşlarında bir adamdı. Oldukça yakışıklı sayılırdı. Karısını tedavi için üç ay izin aldığı, bu müddet bittikten sonra hastayı çocuklarla beraber İstanbul'a bırakıp memuriyetine döneceği söyleniyordu. Bu adam hakkında komşularının pek iyi bir fikri yoktu. Hastasıyla hemen hiç meşgul olmuyor, her sabah bir bahane ile İstanbul'a inerek gurupta, hatta bazen daha geç eve dönüyordu. Sokakta rastgeldiği genç kadınlara öyle yiyecek gibi bir bakışı vardı ki, hakkındaki dedikoduların doğru olduğuna şüphe bırakmıyordu.

Galiba, hasta kadın da bunun farkındaydı. Etrafındakilerle şimdiden alâkasını kesmiş, şimdiden başka bir dünyada yaşamaya başlamış gibi görünmesine rağmen, bu adamda hâlâ gözü vardı. Arabasının içinde güneşe karşı gözleri yarı kapalı yatarken, arasıra başını yas-

tıktan kaldırarak arka yola bakar, onun gelmesini beklerdi. Kocasını gördüğü zaman zayıf parmaklarıyla daima başörtüsünü, saçlarını düzeltiyordu.

Genç kadınlara bakmak bu adamda öyle müzmin bir illetti ki, karısıyla beraberken de bunu yapmaktan kendini alamazdı. Hastaya bu dakikalarda garip bir canlılık geldiği görülüyordu. Kocasını civardan gelen kadınlara bakmaktan menetmek, yüzünü kendine çevirmeye mecbur etmek için, âdeta yakasına yapışarak bir şeyler anlatır, belki yalan havadisler verirdi. Fakat, biçare kadın, bu mücadeleden çabuk yorulur, vücudunu tekrar yastığına bırakarak darılmış bir çocuk gibi kocasına başını çevirirdi.

Faciayı uzaktan merakla seyreden Nadide Hanım, hastanın bu dakikada ağladığını tahmin ediyor ve içi sızlıyordu.

İhtiyar kadın, bu ailenin hayatı hakkında fazla bir şey bilmiyordu. Fakat, onda nedense erkeğin çapkın ve zalim bir adam olduğuna, zavallı kadını gurbet ellerde ağlata ağlata bu hale getirdiğine dair bir kanaat hâsıl olmuştu.

Mutasarrıfı uzaktan kızlarına göstererek:

— Şu uşak kılıklı, manda herife dikkatli bakın, diyordu, böylelerinden insana hayır gelir mi? Nedir o kat kat ense, kır serdarı gibi bıyıklar... kim bilir elin evlâdına neler yaptı? Anlaşılan zavallı taze de bu ayıyı bir adam sandı, içlene içlene verem oldu.

Nadide Hanım, veremlilere acır, fakat onlardan son derece korkardı. Çoluk çocuğun bu hududu geçerek tehlikeli mıntıkaya girmesi şiddetle yasaktı.

Büyük hanım, mikrop nazariyesini öğrenmişti. Fakat onu yalnız ince hastalığa münhasır zanneder, başka hastalıklara aldırmadığı halde, veremliden son derece çekinirdi.

Bu ihtiyat, tabiî kendisi için değildi. Verem, genç hastalığıdır, insan kırkı aştı mı, verem olmak tehlikesinden kurtulur. İhtiyar kısmı olsa olsa istiska olur. Hem bunca acı görmüş, bunca evlât, kardeş gömmüş bir insan için ölüm, korkulacak bir şey değildir. Ancak evde taze çocuklar vardır. Maazallah, onlardan birine bir mikrop geçerse, ondan ona, biçarelerin hepsini iskambil kâğıdı gibi yere serer.

Çocuklar, bazen el ele vererek en aşağı üç yüz adım uzaktan hastaya bakarlar, aralarından biri kordon hattını aşacak olursa ötekileri :

— Çabuk gel... vallahi haminne söyler, senin canını çıkartırız, diye bağırırlardı..

Bir gün Nadide Hanım, köşkün sofasında dikiş dikiyordu. Kızlardan biri bir aralık :

— Anne, bak mutasarrıf geçiyor, dedi.

İhtiyar kadın :

— Aman, şu manda herifi yakından göreyim, diye pencereye koştu.

Hava, çok sıcak olduğu için mutasarrıf, sadakor elbiseler giymişti. Elinde bir beyaz ipek şimsiye vardı. Fakat nedense onu açmıyor, ikide bir fesini çıkararak mendille başının, alnının terlerini siliyordu.

Nadide Hanım, yine beddualarına başlamıştı :

— Sen, o biçareyi bekliyorsun amma inşallah sen ondan evvel geberirsin. Böyle heriflere koca demek şöyle dursun, bu gibileri uşak diye kapımda kullanmam vallahi..

Mutasarrıf, caddeyi bırakıp köşkün kapısına doğru yürümeye başlamıştı. Bahçe duvarının dışında bir sıra cılız ağaç vardı. Anlaşılan bu ağaçların gölgesinden istifade etmek istiyordu. Fakat birdenbire bahçe kapısını itip içeri girmesin mi?

Büyük hanım :

— Ay, herif bize geliyor... Hayırdır inşallah, dedi.

Kızlar, çocuklar merakla pencerelere koşuşuyorlardı. Büyük hanım, sert bir emirle onları durdurdu :

— Ses çıkarmayın... bir yanlışlık olacak!..

Sonra, merdivene koşup trabzanın üstünden sarkarak mutasarrıfın, aşağı taşlığı yıkayan Gülsüm'le konuşmasını dinledi. Mutasarrıf, Nadide Hanımı soruyor, Gülsüm :

— Yukarda... siz odaya buyurun... çağırayım, diyordu.

Kız, biraz sonra elinde ıslak tahta beziyle yukarı çıkınca Nadide Hanım, onu kolundan yakaladı :

— Ne istiyor bu herif benden? Neye yok demedin? Neye gelmiş? diye tartaklamaya başladı.

Kızları :

— Ne var telâş edecek anne?... O, ne bilsin?.. Bakalım anlarsın, diyorlardı.

Biri, yeldirmesiyle, başörtüsünü; öteki, çoraplarını getirdi. Nadide Hanım, hem acele acele hazırlanıyor, hem :

— Ne hikmettir... Allah hep nefret ettiğim insanları böyle karşıma çıkarır... diye söyleniyordu.

İhtiyar kadın, mutasarrıfı misafir odasında ayakta, ellerini arkasına koymuş, duvardaki bir resmi seyrediyor buldu. Oda kapısının açıklığını işitince döndü. Büyük hanıma doğru yürüyüp elini tutarak :

— Öpeyim hanım teyze, dedi.

Bu hanım teyze sözünü «efendi baba», «valide hanım» tarzında teklifsiz bir hitap sanan büyük hanım, sert bir «estağfurullah» ile elini çekerken, o izah etti :

— Ben merhum paşanın süt biraderi Cafer Beyin oğlu Murat'ım... Elinizi öpmeye geldim.

Büyük hanım, birdenbire: «A!..» diye bağırdı.

Sinemalarda bazen her çehrenin birdenbire değişip başka bir çehre olması gibi, bu uzun bıyıklı, ablak, kırmızı yüzün içinden de birdenbire Murat'ın otuz sene evvelki soluk, sıska yüzü çıkıvermişti.

Mutasarrıf, kendini tanıttığına emin olduktan sonra, büyük hanımın bir kere daha elini öptü. İhtiyar kadın, hâlâ hayalindeki zulüm hikâyelerinin soğukluğunu içinden çıkaramamakla beraber, bu el öpmeye bir mukabele olarak bir iki defa mutasarrıfın sırtını sıvazladı.

Merasim bittikten sonra karşı karşıya oturarak konuşmaya başladılar :

— Hay Murat Bey hay... kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi! Nereden çıktınız? Bizi nasıl buldunuz?

— Tesadüfen efendim... Dün Doktor Tahir Beyle konuşuyorduk... Tahir Beyi tanırsınız...

— Evet... burada, Allah muhtaç etmesin, hastamız oldukça onu çağırırız.

— Bendenizin refikama da o bakar... Lâkırdı arasında paşa amcamın ismi geçti... Doktor: «Onlar şuradaki yeşil köşkte oturuyorlar» dedi. Çok memnun oldum... Hemen hanım teyzemin elini öpmeye gideyim, dedim... Az hakkınız mı geçmiştir bana efendim?

Murat'ın babası Cafer Beyle Şekip Paşa kardeş çocuklarıydı. Harbiyede beraber okumuşlar, beraber kılıç kuşanmışlardı. Cafer Bey namuslu, fakat her önüne gelenle kavga çıkaran, gayet aksi bir adamdı. Onun için Şekip Paşa'nın rütbesi çabucak büyüdüğü halde, o, binbaşıdan yukarıya çıkamamıştı.

Cafer Bey, paşayı çok sevdiği halde, onunla bile ikide bir kavga ederdi. Nihayet bir gün bir seyir yerinde kadınlara sarkıntılık eden bir yaveri dövmüş, fazla olarak da Abdülhamit'e küfretmiş ve Trablus'a sürülmüştü.

Paşa, Cafer'i çok severdi. Ancak mesele ehemmiyetli olduğu için, süt kardeşine yardım etmek şöyle dur-

sun, onun menfaasından yazdığı bir mektuba cevap vermeye bile cesaret edememişti.

Paşanın bu hareketine kim olsa hak verirdi. Fakat Cafer Bey fena halde kızınış. Yanya eşrafından birinin kızı olan karısına yazdığı mektupta: «Şekip Paşa denilen tabansız nâmerdin ailesine hanemiz halkından her kim selâm verirse, Allahla ahdim olsun, dönüşte kıtır kıtır keserim» demişti. Bunun üzerine ne Murat, ne anası artık konağa gelmeye cesaret edememişlerdi.

Şimdi artık bu tehdidin hükmü kalmamıştı. Aradan otuz senelik bir zaman geçmiş bulunuyordu. Sonra, Cafer Beyi, yirmi bu kadar sene evvel Trablus'ta bir memleketten bir memlekete giderken —kim bilir hangi aksiliği üzerine— deveci Araplar, et doğrar gibi doğramışlar, parçalarını bir çuvala doldurarak kuyuya atmışlardı.

Büyük hanım, vaktiyle Murad'ın Mekteb-i Mülkiye'de okuduğunu, sonra annesiyle beraber dışarda bir memuriyete gittiğini işitmişti.

«Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur» derler. Ne doğru söz. Murat, Şekip Paşa ailesinden iyi bir şekilde ayrılmamış olmasına rağmen, maziden büyük bir muhabbetle bahsediyordu.

Bir aralık tekrar duvardaki resme dönerek :

— Amcam değil mi? dedi. Rahmetlinin çehresini hâlâ unutamadım.

Resim, ev sahibinin büyük babası Asador Baydan Efendinin resmiydi. Fakat, büyük hanım, tafsilâta girişmeden :

— Paşa değil, demekle iktifa etti.

Murat, teyzesine kısaca tercümei halini anlattı :

Birçok seneler kaymakamlık etmiş, sonra mutasarrıf olmuş. Annesi on sene öncesine kadar sağmış. Aile cihetinden hiç yüzü gülmemiş. İlk karısı annesinin hemşehrilerinden yaşlıca, fakat gayet iyi bir ev kadını imiş.

Çok zengin olduğu halde, evinin bütün işini kendi görürmüş. Bir gün hizmetçi ile beraber tahta silerken merdivenden düşerek belkemiği kırılmış, dünyanın masrafını etmişler, kurtaramamışlar... İkincisi de sessiz sedasız bir kızcağızmış... Birinciden çocuğu olmadığı halde, bundan iki çocuğu olmuş... Güzel güzel yaşayıp gidiyorlarmış. Fakat, gel gör ki, Allah onu da şifasız bir illete uğratmış...

Murat Bey, Nadide Hanımın şüphelerini biliyormuş gibi :

— Vallahi hanım teyze, diyordu, gözünün içine baktım. Elini sıcak sudan soğuk suya sokturmadım. Öteki merhumeden hayli bir para kalmıştı... Hiçbir sıkıntımız yoktu... Fakat kadere ne denir?

Büyük hanım, ağır ağır başını salladı :

— Biliyoruz oğlum... Tazeciğe bizimle beraber herkes acıyor. Allah şifasını versin, dedi.

Gayet yüksek sesle konuşan, sırası geldikçe saygısız denecek kadar gürültülü kahkaha ile gülen Murat Bey, büyük hanımın bu son sözleri üzerine derin derin içini çekti :

— Nerede hanım teyze, nerede? Doktorun hiç ümidi yok. Kadıncağız yolcu... Çocuklarımla beraber ben de öksüz kalacağım. O, sade benim karım değil, anam, babamdı...

Murat Bey, yüzünü bir iki kere buruşturduktan sonra inanılmaz bir kolaylıkla ağlayıverdi.

Nadide Hanım, şaşırıp kalmıştı. Bu göz yaşlarına inanmalı mı, inanmamalı mı? Bu kocaman adam, hakikaten içi yanarak ağlıyorsa, bu mateme hürmet etmek lâzım. Fakat değilse, ya riyakârlığından böyle yapıyorsa?

Mamafih, öz ağlamayınca, göz bu kadar ağlar mı? Hem Murat'ın ona gösteriş yapmaya ne ihtiyacı var?

Büyük hanım mutasarrıfla iki saate yakın konuştu; birbirlerine bütün dertlerini anlattılar. Nihayet, Murat, ondan izin isteyerek bir kere daha elini öptü. Bu defa ihtiyar kadın da ona sarılmaya mecbur oldu. Misafirini kapıya kadar götürdükten sonra, gülümseye gülümseye geri dönünce, kızları etrafını alarak alaya başladılar :

— Bu ne muhabbet anne?.. Kıskandık vallahi...

— Herifi kıtır kıtır keseyim derken boynuna sarılıp öpersin ha, ah, benim fırıldak anneciğim...

Misafir odasının yanında bir kiler vardı. Hanımlar, sıra ile boş bir su küpünün üstüne çıkarak, duvarla tavan arasındaki delikten bütün sahneyi seyretmişlerdi.

Nadide Hanım, utana utana gülümseyerek :

— Delilik etmeyin çocuklar... Murat bizim en yakın akrabamız, dedi, sizi de hatta çağırtacaktım amma, kocalarınızdan izin almadan doğru olmaz...

Sonra, ilâve etti :

— Kimsenin içyüzü bilinmez amma, biz galiba Murat'ın boş yere günahına girdik.

Şimdi, artık onun da hastayı ziyarete gitmesi vacip olmuştu. Zavallı kadın, gelinleri sayılırdı.

Ertesi gün, Nadide Hanım, yeni mor maşlahını giydi; kızlarını veremli bir eve götürmek doğru olmayacağı için, yanına Karamusallı sütnineyi aldı. Murat'ın oturduğu köşkün, nihayet sekiz, on dakikalık bir yerde olmasına rağmen, bir de araba getirtti.

Aksi gibi o gün mutasarrıf, yine İstanbul'a inmişti.

Nadide Hanım önde, Karamusallı sütnine arkada, evin bahçesine girdikleri zaman, hizmetçiyi mutfağın önünde bir ocak yakmış, çamaşır yıkıyor buldular.

Çocuklar, incir ağacının dibinde kendileri gibi toza,

toprağa bulanmış bir iri sokak köpeğiyle oynuyorlardı. Misafirleri görünce, vahşî bir ürkeklikle evin arka tarafına kaçtılar.

Hasta, kapının yanındaki odada, başı yastıklarıyla beslenmiş bir salıncaklı sandalyede, dalgın, yatıyordu. Nadide Hanımla Karamusallı sütnine onu uyuyor görünce dönmek istediler. Fakat, onlar, çamaşırını bırakarak koşup gelen alık hizmetçiye meram anlatıncaya kadar kadın da gözlerini açtı.

Büyük hanım, hastayı rahatsız etmemek için, son derece tatlılaşmış bir sesle :

— Çocuğum, rahatsız etmeyecektim amma, uyandınız... Ben yabancı değilim... Murat'ın teyzesiyim... Siz de benim kızım, gelinimsiniz, dedi.

Genç kadın :

— Murat söyledi efendim, dedi ve doğrulmaya çalıştı. Büyük hanım, senelerden beri beraber yaşıyorlarmış gibi teklifsizce :

— Rahatsız olma çocuğum, dedi; şefkatle yastıklarını düzeltti. Sonra, bir sandalye alarak biraz uzağa, pencerenin yanına oturdu.

Hasta, galiba İstanbul'a geldi geleli adamakıllı bir insanla görüşmemişti. Onun hep, o aynı tatlılıkla devam eden ve hiç yormayan sesinden memnun görünüyor, yavaş yavaş açılıyordu. Nadide Hanım, bu halde bir insanı en çok alâkadar edecek şeylerden bahse başladı :

— Hekim değilim amma, bir hekim kadar bilirim... Ben bu hali uzun zaman dışarlıkta yaşamış birkaç kişide gördüm... Onlar, sizden daha hasta geldiler. İstanbul'un havası, suyu üç ayda onları ayağa kaldırdı... Aslan gibi oldular, hatta çifte evlâtlar dünyaya getirdiler. Hele şu havalar biraz serinlesin... Bak nasıl başkalaşacaksınız... Uzağa gitmeye ne hacet! Ben, yedi sene yatakta

yattım... hem keşki sizin gibi olaydım... Söylesene sütnine... Nasıl yeniden dünyaya geldiğimi kızıma anlat...

Sütninenin teselllileri büyük hanımınkinden daha baskın çıktı. Öyle ki, bunlara Nadide Hanım da inandı ve hastanın iyi olacağına kanaat getirerek ferahla gülmeye başladı. Sütnine, fazla olarak ilâçlar da tavsiye ediyordu. Öyle ilâçlar ki, hekimin ayrıca yapacağı tedaviye de bir zararı yoktu. Meselâ sabahları sütünü içerken bildiğimiz pelini nohut büyüklüğünde hap gibi yuvarlayıp yutuvermek...

Pelindeki hassa nice ağır hastaları ölümden kurtarmıştı.

Maneviyatını çok bozmuş olan ve uzun zamandan beri hiçbir şeye alâka göstermeyen hasta, yavaş yavaş canlanıyor, onları daha fazla anlamak istiyor gibi zahmetle kaşlarını kaldırıyordu.

Vaktiyle belki güzelmiş. Fakat şimdi çökmüş yanakları, çürümüş göz çukurları, çehrenin kuruluğu üzerinde hudutsuz bir surette büyümüş burnu ile âdeta korkunçtu. Vücutların en geç ölen bir uzvu olan, bazen çürümeye başlamış cenazelerde bile ter ü taze yaşamakta devam eden saçlar bile onda bir yapağı yığını gibi keçeleşmiş, başına yapışmıştı.

Pencerenin dışındaki asmadan süzüldükten sonra içeri giren aydınlık bu yüze küflü bir yeşillik veriyordu.

Büyük hanımla Karamusallı sütnine, hastayı teselli ederken, bir yandan da göz ucu ile köşeyi, bucağı muayeneye başlamışlardı.

Bir evin kadını yatağa düştü mü, her şey bitmiş demektir. Tavanlar örümcek içindeydi. Bir sandalyenin kenarından bir erkek askısı ile bir çocuk çorabı sarkıyor, yerde bir gömlek sürünüyordu. Köşede yarım bir mahallebi tabağına sinekler konup kalkıyordu. Kapalı bir pen-

cerenin kenarında tozlu ilâç şişelerinden biri devrilmiş, içinden ağır ağır kırmızı bir su damlıyordu.

Büyük hanım, gitmek için kalktığı vakit, hastaya bir nöbet daha teselli verdi :

— Göreceksin kızım... Pek yakında seninle gezmeye çıkacağız... Artık seni her zaman yoklarız... Bir hizmetin olursa Allahaşkına çekinme... Sen bizim gelinimizsin, dedi.

Misafirler, bahçeden geçerken çocukları çağırıp sevmek istediler; fakat onlar, söz anlar takımından değildiler. Nadide Hanım, üzerlerine varılırsa, kaçacağız diye düşüp bir yerlerini kırmalarından korktu.

İhtiyar kadın, hastaya verdiği yalancı ümitlere kendi de inanmıştı. Araba, yürümeye başladığı zaman sütnineye :

— Allahtan ümit kesilmez... Belki inşallah iyi olur değil mi sütnine? dedi.

Fakat o, dudaklarını bükerek :

— İlâhi hanımcığım, dedi. O, Karacaahmet'in yolunu tutmuş gidiyor... Bir aydan fazla yaşarsa ben bir şeycik bilmiyorum.

Büyük hanım, va'dine sadık kalmıştı. Gün aşırı hastayı yoklamaya gidiyor, kendi vakit bulmazsa sütnineyi gönderiyordu.

Genç kadının da meğer candan bir insana, bir akrabaya ihtiyacı varmış! Büyük hanımı görünce seviniyor. Birkaç saat mesut oluyordu. Hele o: «Seni bugün daha iyi gördüm çocuğum» müjdesiyle şifa masalları okumaya başladığı vakit, hastanın hemen hemen maneviyatı düzeliyordu. Nadide Hanım, bir gün, genç kadını arkasında mavi ipekten ağır bir tuvaletle kapının önünde buldu.

Hasta, misafirinin gelmesinden bir saat evvel kendisini giydirmiş, saçlarını tarattırmış, araba karşıdan göründüğü vakit de hizmetçisine dayana dayana buraya kadar gelmişti. Bu sırf, Nadide Hanıma ümitlerinde yanılmadığını ispat için hazırlanmış bir sahne idi. Büyük hanım, bahçeden kendisine doğru gelirken dik durmak için iki elinin bütün kuvvetiyle peronun tahta direğine yapışıyordu. İhtiyar kadın, yeni yürüyen bir çocuğu teşvik eder gibi: «Maşallah, maşallah kızım» diye ellerini birbirine vuruyordu. Fakat yanına yaklaştığı zaman gözlerinde baş döndürücü yüksekliklerden bir uçuruma bakan bir insanın şaşkınlığını gördü. Birdenbire yıkılıp ölmesinden korkuyormuş gibi, arkasına geçip koltuklarının altından tutarak :

— Çok şükür çocuğum... Lâkin daha fazla kendini yorma... Bugünlük bu kadar yeter, dedi.

Büyük hanım, artık evin işlerine de bakmaya başlamıştı. Konaktaki kendi odası da bundan pek farklı olmamakla beraber, eteğini beline sokarak, eliyle hastanın odasını düzeltiyor. Karamusallı sütnineye sökük diktiriyor, bazen de Gülsüm'ü beraber getirerek mutfak takımlarını ovduruyor, odaları süpürttürüyordu.

Nadide Hanımın ev kadınlığı cihetinden büyük bir iddiası yoktu. Fakat, Murat Beyin işgüzar, temiz aile annelerinden daima hürmet ve mehtuniyetle bahsettiğini işittiği için kendini öyle gösteriyordu.

Artık, her gün köşke gelmeyi âdet eden mutasarrıf: «Teyzeciğim, sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Gene dün zahmet etmişsin... Sayende gene temiz bir odada yattım, kursağıma iki lokma temiz yemek gitti... Meğer sen ne emsalsiz bir ev kadını imişsin!» dedikçe, ihtiyar kadının ağzı kulaklarına varıyor, hele o anda kanatları da bulunacak olursa okşanmış bir kedi gibi âdeta keyfinden hırıldıyordu.

Küçük hanımlar hâlâ: «Anne, sen bu adama âdeta âşık oldun. Eski nefretin neydi? Bu muhabbet ne?» diye alay ediyorlardı. Büyük hanım, bazen aldırmıyor yahut onlarla beraber gülüyor, fakat bazen de, kızarak:

— Ayol siz, insanlık, akrabalık ne olduğunu bilmez misiniz? Bu herifi ne seviyorum, ne bir şey... Lâkin bugüne bugün akrabamız... Hem de ortada üç günlük ömrü kalmış bir zavallı hasta var, diye söyleniyordu.

Bu sözler, kısmen de doğru idi. Nadide Hanımın Murat'a eski nefreti kalmamış olmakla beraber, ona tamamıyle inanıp ısınmak bir türlü kabil olmuyordu. Murat, aile canlısı bir adamdı, akraba diye kendilerine dört elle sarılmıştı.

Karısına, çocuklarına karşı hiçbir kusuru olmadığı da artık anlaşılıyordu. Gerçi evinin idaresi bozuktu. Fakat, hakçası aranılırsa kabahat onun mudur? Her erkek, kadın gibi, ev işinden anlamaya mecbur değildir. Sonra, Allah için adamcağızın sarhoşluk, kumarbazlık gibi fena huyları da yok. Çoluk çocuğunu hırpalamıyor, karısının lâkırdısı açıldığı vakit, yüzünü bir sıktı mı gözlerinden sünger gibi yaş akıyor... Fazla olarak da zengin... Eh, bu zamanda böyle adama iyi denmezse kime denir? Kendi damatlarını herkes «melek gibi adamlar» diye metheder. Onlar, Allah göstermesin bu adamcağızın çektiği sıkıntının onda birini çeksinler de o zaman seyret bakalım melek mi imişler, ifrit mi?

Nihayet, Murat, içinden pazarlıklı bir insan değildi; kimseden çekinmeden iyiye iyi, kötüye kötü deyip çıkıyordu.

Ancak, bir kusuru vardı ki, büyük hanım bir türlü hazmedemiyordu: Övüngenlik...

Murat, ikide birde cesaret ve zenginliğinden bahsediyordu; Kaymakamlığı zamanında bilmem nereden nereye giderken dört eşkiyaya tesadüf etmiş. Herifler:

«Dur!» diye bağırmışlar. Fakat o, yanındaki jandarmalardan birinin tüfeğini alarak bir kaya arkasına siper almış; eşkiyalardan birini öldürmüş, birini yaralamış, ikisini de kaçırmış.

Mutasarrıf, bu vakayı sekiz, on gün içinde üç defa anlatmıştı. Bu, deli göz Caferin oğlundan umulmaz bir hareket değildi. Nitekim büyük hanım, bu hikâyeyi her defasında tüyleri ürpererek dinliyordu. Fakat aradan kısa bir zaman geçince ihtiyar kadının içinde bir şüphe uyanıyor ve Murat Beye karşı tuhaf bir soğukluk duyuyordu.

Damat beylerden biri gazetede, meselâ birini tenha bir sokakta sıkıştırıp cüzdanını aldıklarını okusa, Murat Bey, mutlaka atılıyor :

— Bırakın efendim v.s. diye bağırıyor ve soyan hırsızdan ziyade soyulan biçareye kızıyordu.

Para lâkırdısı açıldığı vakit de aynı dâva :

— Filân köşkü sekiz bin liraya satmışlar...

— Vah vah... Haber alaydım, parasını verir, alırdım.

— Filânı tanır mısınız?

— Nasıl tanımam? Başı sıkıldığı zaman benden para almaya gelir?

— Fakat bir memur borcunu vermediği için ârından kendini öldürmüş...

— Evvelâ haber alsaydım vallahi paraları verir, biçareyi kurtarırdım.

Murat'ın cesaret dâvası gibi, para dâvası da tabiî esassız değildi. Fakat, ne olursa olsun, insanın iki lâkırdıda bir: «Ben şöyleyim, ben böyleyim!» demesi, hele «para» kelimesi söylenirken ceketinin iç cebini göstermesi, yahut parmaklarıyle para sayma işareti yapması hiç hoş kaçmıyordu. Hâsılı, bu ve buna benzer bazı ehemmiyetsiz sebeplerden dolayı büyük hanım, Murat'ı istediği kadar sevemiyordu.

Buna mukabil, Karamusallı sütnine, Murat'ı yere göğe koymamakta idi. Köşkte onun lâkırdısı açıldığı zaman teslim işareti yapar gibi ellerini kaldırıp avuçlarını açarak :

— Pardon dedim doğrusu, erkek dediğin böyle olur, diyordu. Parada para, erkeklikte erkeklik, akılda akıl, güzellikte güzellik... Lâkin ne çare ki, talihçiliği kötü... Başı bir ateşe yanmış ki...

Büyük hanım, methin bu derecesini mübalâğalı buluyor :

— Kadın, sen sakın, Murat'ın kırmızı yanaklarını merhum Süleyman çavuşa mı benzettin, nedir? diye ona takılıyordu.

Gariptir ki, Murat Beyin de köşkte en ziyade Karamusallı sütnineye «Ehemmiyet» verdiği görülüyordu. Bazen bahçede başbaşa saatlerce konuşuyorlar, mutasarrıf, teyzesine söyleyemediklerini ona söylüyordu.

Bir akşam, ortalık kararırken mutasarrıf, ağlıya ağlıya köşke geldi. Çehresi o kadar bozulmuştu ki, ev sahipleri, hastaya birdenbire bir hal oldu sandılar.

Fakat biraz sonra bunun sadece kadının bir baygınlığından ileri geldiği anlaşıldı.

Mutasarrıf, hıçkıra hıçkıra söylüyordu :

— Başını göğsüme koydum; yemek yedirmeye çalışıyordum. İçini çeke çeke yüzüme baktı: «Ah Murat! Sen durmazsın... Ben ölünce üç aya varmaz evlenirsin... Bu kucakta artık başka kadınlar yatacak» dedi. «Yapma, etme... Ben öyle vicdansız mıyım?» diye teselliye çalıştım. Lâkin başını koluma bırakarak bayılıverdi. Saat tuttum, tam bir çeyrek kendini bilmedi. Bereket versin, komşular, doktora adam koşturmuşlar... Neyse şimdi açıldı. Lâkin duramadım, kendimi sokağa attım.

Ev sahipleri, birbirlerine baktılar. Adamcağızı bu hal ile geri göndermek doğru olmazdı. Diğer taraftan has-

tayı yalnız bırakmak da vicdana sığar birşey değildi. Büyük hanım, Murat'ı bir aralık damatlarına bırakarak kendi gitmeyi düşündü. Zahmeti, sıkıntıyı aramazdı. İnsan insana böyle günde muhtaç olur. Fakat, ne çare ki, kendi de öyle tam sıhhatli, tam akıllı bir insan değildi. Gündüz olsa neyse ne. Dişini tırnağına takar, Murat'a teyzelik vazifesini yapardı. Fakat geceydi. Karanlık, bir de bunun üstüne maazallah ölüm geliverirse birdenbire deli oluvermekten korkardı.

Nihayet, Karamusallı sütnine ile şöyle bir tertip buldular :

Sütnine, lala ile beraber hastayı beklemeye gidecek, kendi de burada, damatlarıyla beraber, Murat'ı avutmaça çalışacaktı.

Lala, eline muşamba bir fener, sütnine, ne olur, ne olmaz bir Kur'an aldı, uzun bir sefere gidiyormuş gibi, ciddiyetle köşkten çıktılar.

Eskiden binde bir —o da kendi yatak odasında kaynanasından gizli olmak şartiyle— iki kadeh rakı içen Feridun Bey son zamanlarda işi azıtmıştı. Her akşam yukarı balkona bir rakı sofrası kurdurtuyor, bazen yemeğe de inmeyerek saatlerce içiyordu.

Binbaşı, bu gece Murat'a da iki kadeh rakı teklif etti. Gerçi bir yanda karısı can çekişirken, öbür yanda onun rakı içmesi doğru bir hareket değildi amma, sırf def'i gam etmek için olduktan sonra ehemmiyeti kalmazdı. İlâç, kordiyal kabilinden iki kadehçik bir şey.

İlâç, ilk zamanda mutasarrıfın büsbütün sinirlerini bozar gibi oldu. Adamcağız, elini gökyüzüne kaldırarak :

«— Yarabbi! Bu mehtaplarda herkes zevk u safa ederken, o masumeyi yataklarda inletmek senin şanına yakışır mı?» diye Allah'la konuşuyor; sonra göğsünü yumruklayarak: «Ben yandım, ben mahvoldum. Ah, intihar etsem de kurtulsam!» diye ağlıyordu. Şakir Beyle Fe-

rudun Bey: «Etme birader bey. Siz metin bir erkeksiniz. Size yakışır mı?.. Hem belki inşallah hemşiremiz kurtulur» diye onu teselliye uğraşıyorlardı.

Fakat, biraz sonra lâkırdının mevzuu ile beraber, Murat da değişti. O, şimdi meraklı ve gülünç av hikâyeleri anlatıyor ve bazen kahkahalarla gülüyordu.

Hava, serince olduğu için, Nadide Hanım, omuzlarında ince bir yün atkısı ile sofada, pencerenin yanında bir koltuğa oturmuş, lambayı kısmıştı. Rakı hakkında bu yaşına kadar bir fikir edinmemiş olan ve sarhoşluğu insana bütün bildiklerini unutturan bir nevi delilik zanneden ihtiyar kadın, bu değişikliği içkiden biliyor, fakat buna rağmen Murat'ın kahkahaları onda çirkin bir tesir bırakıyordu.

Mamafih, rakı, Murat'a pek tesir etmemiş olacak ki, ikide birde sözü yine karısına getiriyor: «Ben şimdi elimde iki çocukla ne yapacağım?» diye yanıp tutuşuyordu.

Bir aralık :

— Beyler, ben gün görmedim, diye bir nutka başladı, şikâyet için söylemiyorum; o, benim başımın tacıydı, yaptığım fedakârlıklar, uğruna döktüğüm paralar helâl ve hoş olsun. Lâkin iyiliği zamanında da çok çektim... Amma, bilmezsiniz ne kadar çok... Bir kere dırdırcı bir tabiatı vardı. Bir şeyden memnun olmaz, vara, yoğa söylenirdi. «Yapma hanım, Allahın verdiği nimeti ağız tadı ile yiyelim. Bak önüne pırasa doğrar gibi para doğruyorum. Vallahi, sonra bu nankörlük, gayretullaha dokunur» dedim. Zâhiren bana hak verir gibi göründü. Fakat huylu, huyundan vazgeçer mi? Yirmi dört saat sonra, yine dırdıra başlardı. Amma, bunları şikâyet için mi söylüyorum? Vallahi değil, tallahi değil. O, keşki sıhhatli olsaydı da her gün kafamın etini yiyeydi. Sonra, babasının evinde pek nazlı, pek şımarık büyüdüğü

için, öyle ev hanımlığından filân da anlamazdı. Bir gün eline bir iğne alıp bir söküK diktiğini görmedim. Amma muhtaç olduğumuz için mi? Hâşâ... Eve bir düzine sökükçü, terzi tutmaya kudretimiz var... Lâkin malûm ya, bir erkek, karısında ne kadar ev hanımlığına istidat görürse, o kadar memnun olur.

Sütnine hanıma da söyledim ya... Bizim evde bir çorabın bir tarafı kuş gözü gibi delindi mi, doğru süprüntü tenekesine gider. Efendim, buna dayanılmaz...

Büyük hanım, yerinden doğrulmuş, başını pencereden uzatmış, derin bir hayret ve dehşet içinde bu nutku dinliyordu. Bu, ne çeşit muhabbetti? Murat, bir yandan hasta karısı için yanıp yakınıyor, fakat bir yandan da onu çekiştiriyordu. Hem de ne zamanda, ne lisanla... İnsanın ölüm döşeğine yatmış bir can düşmanından bile böyle bahsetmeye dili varmaz.

Sonra, mutasarrıfın «Sütnine hanıma da söyledim ya!» sözü de büyük hanımın midesini bulandırmıştı. Murat ile Karamusallı sütnine arasındaki sıkı ahbaplığın sırrını şimdi anlamıştı.

Demek, onlar bir köşeye çekilip ağız ağıza konuşurken, hep o zavallı hastayı çekiştiriyorlarmış! Karamusallı'nın dedikoduyu sevdiğini ötedenberi bilirdi... Fakat, Murat gibi efendiden bir adama bu hareketi hiç yakıştıramıyordu.

Mutasarrıf, şimdi daha başka şeylerden bahse başlamıştı :

— Ben ne yapacağım? diyordu, bu kadıncağız giderse benim iki yavrucuğuma kim bakacak? Evin halini biliyorsunuz. Allah ömür versin, teyze hanım olmasa pislikten koleraya tutulacağız. Bana: «Yine evlenirsin!» diyorlar. Gül üstüne gül koklamak bana yakışır mı? Benim tekrar evlenmem, o merhumenin ruhunu tazip et-

mez mi? Öyle değil mi birader? Beynime bir kurşun sıksam öksüzlère yazık olmaz mı?..

Şakir Beyle, Feridun Bey, Murat'ı teselli için, artık lâkırdı bulamamaya başlamışlardı. Hasta, hakikaten ölmüş ve aradan bir, iki hafta geçmiş bulunsaydı, onların da belki merhume ve öksüzler hakkında söylenilecek bir fikirleri olurdu. Fakat, şimdilik ne deseler çiğ düşecekti. Mamafih, Murat, gittikçe dili ağırlaşarak, monoloğuna devam ediyordu :

— Farz-ı muhal olarak bir gün evlensem bile bu fedakârlığı sırf çocuklarım için yapacağım... Bundan sonra benim için karı da evlâtlarım, para da... Ah, ben yıkılmış, göçmüş bir adamım.

Nadide Hanım, artık dayanamadı: «Eh, bu oğlan adamakıllı sapıtmaya başladı. Artık bu kadarı da olmaz» diye nefretle ayağa kalktı. Alçak balkon kapısına kollarını gerip durarak: «Feridun Bey, bir iki lokma yeseniz, dedi. Murat daha ziyade içerse belki rahatsız olur.»

Mutasarrıf: «Ah, benim teyzeciğim... Anam da sensin, babam da... Dünyada senden başka kimsem kalmadı. Ben artık yaşamasam da olur... Allah benim ömrümü sana versin, seni başımızdan eksik etmesin» diye ağlıya ağlıya büyük hanımı öpmeye başladı.

Feridun Bey, Murat'ı evine götürdüğü zaman, saat bir geçiyordu.

XXXI

Yaz bitiyordu. Büyük hanımın tahmini üzere havaların serinlemeye başlaması hastayı bir parça canlandırmış, ona iki, üç haftalık son bir iyilik devresi geçirtmişti.

Nadide Hanım, Murat'a ve karısına karşı akrabalık vazifesini doğrusu çok iyi yapıyordu. Baygınlık gecesin-

den sonra, hastayı yalnız bırakmamak farzolunmuştu. Murat Bey, kalıbının adamı değildi; gecenin birinde hastaya tekrar fenalık gelecek olursa, adamcağızın hali haraptı. Hizmetçi kadına gelince, o hayvan gibi bir mahlûktu. Onun için insanlardan ziyade hayvanların kanununa tâbi olarak yaşıyor, ortalık kararırken uyuyup şafak sökerken uyanıyordu.

Büyük hanım, hastanın gece bekçiliği vazifesini evvelâ Karamusallı sütnineye vermek istedi. Fakat kadın: «İlâhi hanımefendiciğim, ben de senin gibi ihtiyar bir kadınım. Vücudum öyle şeylere dayanır mı? Öyle sevap yerinde dursun,» dedi ve somurttu.

Küçük hanımlar ev işlerini aralarında taksim ederek orta hizmetçisini göndermeyi teklif ettiler. Fakat Serez muhacirlerinden açıkgöz bir kadın olan hizmetçi, onları âdeta azarladı:

— Ben işten korkmam. Lâkin —hıfazanallah— bana hastalık geçerse halim ne olur? Siz, o vakit bana bakar mısınız? Kendiniz belki mikrop geçer diye misafir gitmiyorsunuz, bana günah değil mi?

Küçük hanımlar, bu cevaba kızdılar. Fakat fazla birşey söyleyemediler. Doğru söze ne denir?

Mamafih, büyük hanımın birçok müşkülleri gibi, bu müşkülünü de neticede yine Karamusallı sütnine halletti:

— Gülsüm'ü göndeririz... Kız, zaten «Ebced» gibi evde ne ölüye yarar, ne diriye... varsın hasta ölünceye kadar Murat Beyin evinde otursun...

— Hasta ölünceye kadar mı? O, nasıl söz sütnine? Sen ne kadar katı kalpli oldun?..

— Canım hanımefendiciğim, öyle deyiverdim işte... Benim dememle ölecek değil ya... Allah versin de kıyamete kadar yaşasın, mirasını ben yiyecek değilim ya...

Ne ise orası lâzım değil, Gülsüm'ü gönderelim... Kız, artık on beşine girdi... Zaten yapacağı şikâr bir iş değil... Hastanın etrafında dolaşıverecek...

Büyük hanım, yine küçük bir tereddüt geçirdi :

— Bilirsin ya kız pisboğazdır. Hastanın artıklarını yemeye filân kalkar.

Karamusallı sütnine, ellerini dizine vurarak bir kahkaha attı :

— Hanımefendiciğim, düşündüğün şeye bak. Onun yediği süprüntüler yanında hasta artığı nedir ki? Hem o verem hastalığı iğrenenlere, çekinenlere geçer, vesvese etmeyenlere bir şeycik olmaz...

— Peki, ya korkarsa?..

— Benim Gülsüm evvel Allah cenaze soymuştur da yine korkmamıştır. Öyle ya, Nevnihal Kalfanın sandığını kırıp kefenini, yaşmağını, lifini çalmak, cenaze soymak değildir de nedir? Korkarım ki, bir gece kadıncağıza birdenbire Allah emri oluverirse Gülsüm, ölünün kulağından küpelerini, parmağından yüzüğünü çalmasın?..

Karamusallı, hem söylüyor, hem kesik kesik gülüyordu. Büyük hanım sinirlendi :

— Yoo sütnine... bak böyle soğuk şakalar istemem, dedi. Kadıncağız canı ile uğraşıyor, sen de eğleniyorsun... Hepimiz can taşıyoruz.

Gülsüm, hanımefendinin korka korka ettiği teklifi âdeta sevinçle kabul etti :

— Peki, başüstüne, hanımefendiciğim, dedi. Siz hiç merak etmeyin... Hastaya bakmak sevap bir iştir.

Gülsüm'ün vaktiyle köyünde «sevap» diye bellediği şeylerden hatırında yalnız bu kalmıştı. Konakta yaşadığı yedi sene içinde Gülsüm, birçok hastalara bakmış, bir gün birinden şikâyet etmeyi, iğrenmeyi aklından geçirmemişti. Bunu Nadide Hanım da —onda tek bir fazilet

olarak— tanırdı. Kızın bu işi güler yüzle kabul etmesi büyük hanımın yüzünü güldürdü. İhtiyar kadın :

— Aferin Gülsüm kalfa, dedi. Eğer bu işi yaparsan sana çorabı ile, kundurası ile istediğinden âlâ bir kat elbise var...

Mamafih, Gülsüm'ün sevinci sade sevap kazanmak ümidinden doğmuyordu. Başka bir yerde, başka insanlarla yaşayacaktı. Kendisini her dakika itip kakamayacaklar, her lâkırdısını ağzına tıkmayacaklardı.

Kız, kolunda hanımefendinin verdiği bir bohca içinde iki kat çamaşır, bir elbise, elinde gazete kâğıdına sarılmış bir çift mercan terlikle yola çıktığı zaman, düğüne gidiyor gibi sevinç içindeydi.

Mutasarrıf, Gülsüm'ü çok iyi karşıladı. O, pek dalına basıp kızdırmadıkları vakit, hizmetçilere çok iyi muamele eden bir adamdı. Bahusus Gülsüm, hizmetçi de değil, teyzesinin mânevî evlâdı idi. Adamcağız, kızı bazen «Gülsüm Hanım» diye çağıracak kadar nezaketi ileri götürüyordu. Hastaya gelince, Gülsüm'den o da çok hoşlanmıştı. Maneviyatının düzeldiğini, kendini artık iyiliğe dönmüş zannederek dünya ile barıştığı bir zamandı. Bu tesir altında etrafındaki eşya, kocası, çocukları gibi, Gülsüm de ona şirin ve güzel göründü.

Kıza bir bardak su getirtecek olsa, üç defa teşekkür ediyor, bazen onu yatağının yanına oturtarak bir akran, bir arkadaş gibi konuşuyordu.

Gülsüm, iki, üç gün içinde hastaya âdeta bir köpek sadakatiyle bağlandı.

Vaktiyle Bülent'i sevmeye başladığı zaman olduğu gibi, kız yine değişmeye, bambaşka bir insan şekline girmeye başlamıştı. Sesi yine tatlılaşıyor, kıyafetine, tavırlarına bir koketlik, bir ev kızı nazlılığı geliyordu.

XXXIII

Murat Bey ile Karamusallı sütnine arasındaki dostluk, esrarengiz bir şekil almaya başlamıştı. Onlar âdeta birbirlerine gizli randevular veriyorlar, tenha köşelerde ağız ağıza konuşurlarken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı.

Karamusallı sütninede kadına benzer bir taraf kalmış olsaydı, aralarında gizli bir münasebet bulunmasından şüphe edilebilirdi.

Büyük hanım, bu sıkı dostluğun sebebini merak ediyor, sütninenin ağzını aramak için münasip fırsat arıyordu. Fakat, o, daha evvel söyledi.

Bir akşam, ortalık kararırken Nadide Hanım ile Karamusallı sütnine, Murat Beyin köşkünden çıkıyorlardı. Caddede otuz yaşlarında eflâtun yeldirmeli, orta boylu, tıknaz bir kadına tesadüf ettiler. Elindeki şemsiye ile yol kenarındaki otlara vurarak salına salına yürüyor, yavaş sesle bir şarkı mırıldanıyordu.

Karamusallı sütnine bu kadına aksi aksi baktı; sonra kendi kendine söyler gibi :

— Gördün mü açıkgöz şıllığı, dedi, sen o lokmayı zor kaparsın...

Büyük hanım, hayretle :

— Ne oluyor sütnine? Sen neler söylüyorsun Allahaşkına? diye sordu.

— Ne olacak; karı, aklısıra adamcağızı avlamaya çıkmış...

— Adamcağız kim?

— Kim olacak? Bizim Murat Bey... Kuzum hanımcığım, belli etmeden dön de bak... Karı yine döndü... Çıkasıca gözleri köşkün penceresinde... Dünya da bir tu-

haf oldu canım... Bizim zamanımızda erkekler kadının peşinde koşardı.

Büyük hanım, hâlâ bir şey anlayamıyordu.

— Bu kadını Pendik'te herkes tanır... Üç kocadan boşanmış bir şıllıktır... Bizim Murat Beye göz koymuş... Adamcağıza hiç rahat vermiyor... Çarşıda karşısına çıkar... İstasyonda yolunu bekler... Akşamları böyle kapı önünde piyasa eder...

— Peki amma, sen bunları nereden biliyorsun?

— Murat Bey kendi söyledi canım... Paralı pullu, dünya güzeli gibi adam, kaldı kaldı da bu kokmuşa mı kaldı? Hem sade o değil, birçok kadınlar, kızlar da adamcağızın peşinde dolaşıyor... Hani karısı ölecek ya... Belki birimizden birini alır gibilerde...

— Kadın daha sağken böyle şey düşünülür mü a sütnine? Bu, ne vicdansızlık!..

Karamusallı sütnine, muammalı bir gülümseme ile başını yana aldı:

— Ey herkes biz değil. Dünyada gözü açıklar çok... Murat Bey neler anlatıyor... Adamcağıza mektuplar mı göndermiyorlarmış? Araya adamlar mı koymuyorlarmış?

— Ayıp şey doğrusu!..

— Ayıp amma, böyle. Hem doğrusunu istersen hakları da var. İyi şeyi kim istemez. Kadıncağızın üç günlük ömrü kaldı... Öldükten sonra çocuklara kim bakacak?.. Hoş sağlığında da onun bir hayrı dokunmuyordu ya, neyse... Kadınsız ev olur mu hanımefendiciğim?.. Murat Bey de elbette ergeç eve bir kadın getirecek...

— Aman sütnine... İğreniyorum... Kadın daha sağ canım...

— Onlar da hemen bugün bizi alsın demiyorlar ya... Üç ay sonra... beş ay sonra... Şeriatte erkekler için müddet yoktur amma...

— Peki, Murat ne diyor?

— Allah için Murat Bey, elmas gibi bir adam...

Sütnine, sinsi sinsi gülüyordu.

— Gözü başka yerlerde mi? Ne demek istiyorsun?

— Hiç... neme lâzım?..

Büyük hanım, bir şeyler sezer gibi olmuştu. Fakat sütninenin üstüne düşmeyi kibirine yediremediği için, merak etmiyormuş gibi :

— Ne nazlanıyorsun? Söylemezsen söyleme, dedi.

Büyük hanımla Karamusallı sütnine o gece çoluk çocuğu yatırdıktan sonra, uzun bir müzakereye giriştiler: Murat Bey, Allahın emriyle, Saniye'yi istiyordu; sütnineyi teyzesinin ağzını aramaya ve kendisine bir cevap getirmeye memur etmişti. Büyük hanım, evvelâ fena halde meraklandı, Murat'a beddualar etmeye hanımı altetmeye karar vermiş görünüyor, demir gibi lâkırdılar söylüyordu :

— Bunca yıldır ekmeğinizi yedim. Benden size fenalık gelir mi? Saniye Hanımın bir anası da ben sayılırım. Hem sen benim ne kadar müslüman bir kadın olduğumu bilmez misin? Bu işin zerre kadar ayıbı, günahı olsa, ben araya girer miyim? Murat Bey koskoca bir mutasarrıf... Yakında inşallah vali olacakmış... Zenginliğine zengin, güzelliğine güzel... İnsan Allahtan belâsını mı ister? Amma, belki yaşı biraz geçkin dersin... Bizim kızınız da bebek mi ya? Kız, nerede ise, otuzuna girecek...

Söz aramızda senelerden beri kapımızı çalıp: «Burada da kız var mı?» diye soran olmuyor... Olsa da ipsiz, sapsız birtakım herifler... Hem erkekler tam Murat Bey yaşına geldikleri zamân erkek olurlar... Öyle sıpsıska, incecik oğlanlara ben erkek mi derim? Bak, sana söyleyeyim hanımefendiciğim, kızcağızın kısmetine mani olursan vebal altında kalırsın...

Büyük hanım, bir genç kız kadar utanarak ellerini yüzüne kapıyor:

«Sus kadın sus... Senden de, kendimden de iğreniyorum!» dan başka söz bulamıyordu. İhtiyar kadının kendinden iğrenmesi demek, bu işe içinden razı olmaya başlaması demektir. Sütnine, bunu gayet iyi anlıyor ve şiddetle hücumlarına devam ediyordu:

— Kendi ciğerparene acımıyorsan, o Allahına kavuşmak üzere olan hastaya, onun masum yavrucaklarına acı... Bu akşam o şıllık karının nasıl sokakta piyasa ettiğini gördün... Maazallah, Murat Bey, bu karılardan birinin tuzağına düşerse, o yavrucakların hali ne olur? Saniye Hanımı Murat Beye verirsek, çocukları biz alıp bağrımıza basarız. Onlar da kendi evlâtlarımız sayılır. O merhumenin ruhu da şâd olur. Velhasıl, öksüze bakmanın sevabı hac sevabından da büyüktür, zekât sevabından da...

Karamusallı sütnine, saatlerce uğraştıktan sonra, büyük hanımın ağzından şöyle bir söz aldı:

— A sütnine... neye bu kadar üstüme düşüyorsun. Murat Pekâlâ adam... Bekâr olsaydı belki «peki» derdim. Lâkin adamın karısı sağ iken bu ahlâksızlığı nasıl yaparım?..

Sütnine için bu gecelik bu kadarı kâfi idi; ihtiyar kadın memnuniyetle ellerini oğuşturarak:

— Demek kadıncağıza bir Allah emri olursa Murat'ı damatlığa kabul edeceksin... Biz de şimdilik sen-

den, başka bir şey istemiyoruz. Bakalım Allah ne gösterir, dedi ve kesti.

Nadide Hanım için yine bir kararsızlık ve vicdan azabı devri başlamıştı. Geceleri bir türlü gözüne uyku girmiyor, yatağında bir yandan bir yana dönüyordu. Bazen ihtiyarı hilâfına, Saniye ile Murat'a ait garip hayallere dalıyordu. Meselâ Saniye'yi mutasarrıf karısı olup dışarı gitmiş görüyor, yüreği için için hasret ateşiyle yanmaya başlıyor: «Ne yapayım, daha olmazsa birkaç aylığına misafir giderim» diye düşünürken, birdenbire kendine geliyor: «Ben ne vicdansız insanmışım yarabbi! Bu, olacak şey mi? Bende âr, hayâ kalmadı mı?» diye kendi kendine lânet ediyor. Artık katî kararını vermiştir. Sütnine, bir daha bu sözü ağzına alacak olursa evinden kovacaktır. Fakat iki dakika sonra yine farkında olmadan bir başka hayal başlıyor: Çocukları Saniye'nin başına göndermek doğru değildir. Kendi de artık ihtiyardır. Öksüzlere istediği gibi bakamazsa günah olur. En doğrusu onları leylî mekteplere vermektir. Babaları Allah versin zengin adam. Mekteplerin seneliği her kaç lira ise... artık iki yüz mü, beş yüz mü... fakat, heyecanlar, sarsıntılar içinde yine bir uyanış... Yine kendi kendine lânetler, yeni yeni kararlar. Fakat, ne yapsa nafile! Kuruyasıca kafa, kadıncağızın bir gaflet dakikasını yakaladı mı, sokağa kaçan bir yaramaz çocuk gibi, yine hayallere sapıyor.

Nadide Hanım, Karamusallı sütnineye fena halde kızgındı. Bu iş, onun başının altından çıkmıştı. Fakat, nedense ona açıktan açığa çıkışmaya cesaret edemiyor, hıncını çıkarmak için başka vesileler arıyordu.

İhtiyar kadın, şimdi başka şeyler de farketmeye başlamıştı. Saniye, ablaları, hatta damatları; Murat'ın tasavvurunu, kendisinin bu işe «hayır» demediğini biliyorlardı. Ortada geçen sözler, yine sık sık köşke geldikçe Murat'a edilen muamele bunu gayet iyi gösteriyordu. Ona daha şimdiden damat, enişte gözü ile bakılmaya başlanmıştı.

İlk zamanlarda karılarını Murat'a çıkarmaya taraftar olmayan damatları, şimdi politikayı değiştirmişlerdi. Dürdane ile Naciye bazen başörtüsü ile mutasarrıfın yanına geliyorlar, ona «ağabey» diye hitap ediyorlardı. Kız oğlan kız olduğu için evvelce Murat'a çıkmasında bir mahzur görülmeyen Saniye ise, bilâkis şimdi, ondan kaçıyor, bazen pek sıkı bir mecburiyet üzerine yanına gelecek olursa renkten renge giriyordu.

Doğrusu aranırsa, Murat yüzsüzlükte Karamusallı sütnineyi de geçmişti. Büyük hanım, bu adamın hiçbir şey olmamış gibi, eve gelip gittiğini, «teyzeciğim» diye yaltaklandığını gördükçe tarif edilmez bir soğukluk duyuyor; fakat onu terslemeye, kovmaya bir türlü dili varmıyordu.

Mamafih büyük hanım, şunu inkâr edemezdi ki, ev halkının, bilhassa damatlarının bu işten memnun görünmesi, onun azap ve sıkıntısını yarı yarıya hafifletiyordu.

XXXIV

Nadide Hanım, şimdi hastanın etrafında pervane gibi dönüyor, onun bir dediğini iki etmiyordu. Ona öyle geliyordu ki, bu biçare kadın için ne kadar çalışıp çabalarsa, onu ne kadar mesut ederse duyduğu vicdan azabı o kadar eksilecek...

Hasta, garip bir hayret içinde idi. Bazen muhabbetle onun ellerini öpüyor, bazen şefkatin bu derecesini ak-

lına sığdıramıyormuş gibi, derin bir dikkatle ona gözlerini dikiyordu. Nadide Hanım, fedakârlığı o derece ileri götürmüştü ki, hastanın mikroplu dudaklarıyla öptüğü elini bile yıkamıyordu. Kullar ne derse desin; Allah onun bu biçareye nasıl analık ettiğini görüyor ya!

Mamafih, Nadide Hanım için hastanın gözlerindeki o derin dikkat, dudaklarındaki zehirden çok daha korkunçtu. İhtiyar kadın, bu dakikalarda onun her şeyi anladığını zannediyor, tevil götürmez bir bir vaziyette yakalanmış bir suçlu gibi yaptığını, yapacağını şaşırıyordu. Ah, bu hain Karamusallı sütnine!

Nadide Hanım, Karamusallı sütnineye kâtî emirler vermişti. Hasta, sağ olduğu müddetçe bir daha bu meseleden bahsedilmeyecekti. Fakat, ihtiyar kadın, bütün dikkat ve gayretine rağmen, dillerin durmadığını, havadisin alttan alta her tarafa yayılmakta olduğunu hissediyordu. Daha fenası mesele çocukların da kulağına gitmişti. Yumurcaklar Saniye'ye türlü türlü soğuk şakalar yapıyorlar. Murat Beyi uzaktan gördükleri zaman «Enişte Bey geliyor» diye bağrışıyorlardı.

Eylül sonlarına doğru Nadide Hanım, hafif bir soğuk algınlığı yüzünden iki gün hastayı yoklayamamıştı. Üçüncü gün, içi rahat etmedi, kızlarının ısrarına rağmen, yataktan kalktı ve bir araba getirterek Murat'ın evine gitti.

Onu kapıda Gülsüm karşıladı. Her zaman hanımefendiyi sevinçle karşılayan kızda bugün garip bir donukluk vardı. Ağır bir tavırla büyük hanımın eteğini öptü, sonra bir paçavra ile onun arabadan kapıya gelinceye kadar çamura batmış potinlerini temizledi.

Nadide Hanım, hastayı ilk geldiği gün gördüğü yer-

de, aynı salıncaklı iskemlede uyuyor buldu. Onun kendisini görünce sevineceği muhakkak olduğu için, uyandırmakta bir zarar yoktu. Derin bir şefkatle üzerine eğildi ve bileğini tuttu. Hasta gözlerini açtı. Fakat, bu bir tabiî uyanış değildi. Sanki onu görmemek için gözlerini kapamış da, şimdi mecburen açıvermiş gibi bir şey...

Hanımefendi yüzüne bir çocuk saflığı veren o güzel tebessümü ile :

— Nasılsın çocuğum? dedi. Hastaydım, seni yoklamaya gelmedim. Lâkin hep seni düşündüm. Çehreni daha iyi buldum, maşallah... nasılsın?..

Hasta, cevap vermiyor, gülmüyor, büsbütün erimiş, çekilmiş yüzünde korkunç bir surette büyük görünen gözleriyle misafire bakıyordu.

Elini ağır ağır büyük hanımın elinden çekti, başını zahmetle duvardan tarafa çevirdi ve artık hareket edemedi.

Bu jest, büyük hanıma yabancı değildi. Hasta, vaktiyle deniz kenarındaki arabada kocasını kıskandığı zaman, aynen bu darılmış çocuk tavrıyla arkasını çeviriyor ve büyük hanım o vakit onun ağladığını tasavvur ederek içi yanıyordu. Demek hasta, şimdi aynı tavrı ona tekrar ediyordu. Niçin?..

Hanımefendi, olduğu yerde donup kalmıştı.

Hastanın hakikati anladığına şüphe yoktu. Ya bir yerden bir şey kulağına gitti; yahut da hastalık nöbetlerinin birinin zihnine harikulâde bir parlaklık, bir vahyi uyanıklığı verdiği gecelerden birinde vakaları tefsir etti; âdi zamanlarda hiçbir şey ifade etmeyen kelimeleri, tavırları, bakışları, gizli fısıldaşmaları, bir araya topladı; bir kısmı müfrit bir muhabbetle kendisini seviyor göründüğü halde, öteki kısmı hiç meydana çıkmayan bu ga-

rip ailenin karanlık kasdını bir an, bir mağnezyum ışığı içine gördü.

Nadide Hanım o gün köşke öyle bir halde döndü ki, kızları gayriihtiyarî :

— Anne, sana ne oldu? diye bağrıştılar.

Şakir Bey, hem sert, hem müşfik bir sesle kaynanasına çıkışmaya başladı :

— Valide Hanımefendi, söylemeyim dedim amma, olmayacak... Siz yaşlısınız, sinirlisiniz, daha doğrusu hastasınız; kendiniz bakılmaya muhtaç bir halde iken, nasıl başkalarının hastalarıyla uğraşırsınız? Mamafih, bütün kabahat sizde değil... Kızlarınızın da sizi biraz düşünmeleri lâzım gelir...

Bu defa Dürdane, kocasına sataştı :

— Aaa... Söylediği lâkırdıya bak... Anneme söz anlatmak kabil oluyor mu? «Ben gidiyorum» diye yataktan kalktığı zaman ben de, Naciye de önüne geçtik: «Seni bu halde göndermeyiz... Hiç olmazsa bugün de dinlen...» dedik. «Haydi siz kendi işinize bakın!» diye bizi payladı; çocuk değil ki, kolundan tutup da bir odaya kilitleyelim.

Büyük hanım, o gece horozlar ötünceye kadar yaşlı gözlerini yummadı. Gözlerini açıyor: Hasta karşısında o inanılmaz derecede büyük gözleriyle bakıyor. Kapıyor, yine o... Yalnız şu farkla ki, yüzünü duvara çevirmiş, ihtiyar kadın, biraz daha gözlerini açmasa âdeta onun ağladığını işitecek... ve çıldıracak... Lâhavle velâ kuvvete!..

Ertesi sabah Nadide Hanım, vücudunda hiçbir rahatsızlık duymadığı halde, hasta taklidi yaptı :

— Çocuklar, fenayım... Beni bugün mutlaka İstanbul'a indirin, burada kalırsam daha fena olacağım, dedi.

Bundan sonra hiçbir kuvvet ihtiyar kadını hasta ile yüz yüze gelmeye mecbur edemezdi...

Havanın biraz yağmurlu olmasına rağmen aile, o gün İstanbul'a göç etti.

XXXV

Hastanın yanında yalnız Gülsüm bırakılmıştı.

Yol, hayli uzadığı için artık kadıncağızın sıhhati hakkında sık sık haber alınamıyordu. Yalnız Murat Bey, üç beş günde bir işleri için İstanbul'a indikçe konağa uğruyor, her defasında: «Doktor, nihayet bir haftalık ömrü kaldı diyor... Pek perişanım, bastığım yeri bilmiyorum» diye ağlıyordu.

Ayakta dolaşmasına rağmen bir türlü iyileşmediğini iddia eden büyük hanım, onu gördükçe büsbütün bitap tavırlar alıyor, hatta bazen vakit bulursa mindere uzanıp dizine bir battaniye örterek sızıldanıyordu:

— Size bakamıyorum Murat'çığım. Allah bilir çok meyusum. Lâkin ben de hastayım. Çocukları telâşlandırmayalım diye dişimi sıkıyorum amma, bu seferki hastalığımı beğenmiyorum.

Murat: «Allaha emanet, teyzeciğim, Allaha emanet... Allah çok zaman seni başımızdan eksik etmez inşallah...» diye onun omuzlarını okşuyordu.

Bir zaman sonra Murat Beyin ziyaretleri daha seyrekleşti; nihayet büsbütün durdu.

Yağmurlu bir akşamdı. Konağın kapısı önünde bir araba durdu. Köşe penceresinde oturan büyük hanım: «Hayırdır inşallah!» diye camı sürdü ve sokağın alaca karanlığında Murat'ın iri vücudunu tanıdı. O, arabacının yanında duran bir küçük bavulu alırken, Gülsüm, çocukları kucağına alarak arabadan indiriyordu.

Nadide Hanım, sokağı görmek için omuzlarına abanan kızlarına döndü, iki elini göğsüne bastırarak:

— Eyvah, çocuklar... Kadıncağız gitti, diye inledi.

Onlar: «Yüreğini oynatma anne... Yüreğini oynatma!» diye merdivene koştular. Yarım dakika sonra, Murat'ın aşağı taşlıkta hıçkırıklarla ağladığı işitildi.

Nadide Hanım, nihayet kendini toplayarak merdivenin sahanlığına inebildiği vakit feci bir sahne gördü. Murat, sokaktan yeni gelmiş ve çamurlu çizmelerinden birini henüz çıkarmaya vakit bulamamış olan Feridun Beyin omuzuna başını dayamış ağlıyor; zabit, onun sırtını okşayarak: «Metin olun birader... Metin olun... Allah tesellisini ihsan eder» diyordu. Mutasarrıf büyük hanımı farkedince kollarını kaldırarak:

— Ah teyzeciğim... Nihayet korktuğumuz başımıza geldi, diye inledi.

Sokak kapısı kapanınca taşlık büsbütün kararmıştı. Feridun Bey, bu karanlığın sahnenin fecaatini artırdığını görerek:

— Lambayı yaksanıza... Neye öyle duruyorsunuz? diye bağırmaya başladı.

Gülsüm, çocukları birini bir eline, birini diğer eline almış, kapının yanında duruyor, hiç ses çıkmıyordu. Nihayet, mutfak tarafından bir lâmba geldiği zaman, onun —arı sokmuş gibi— ağlamaktan yüzü şişmiş olduğu görüldü.

Feridun Bey, Murat'ı kolundan tutarak yukarı çıkarırken küçük hanımlar miyavlar gibi ince merhamet sesleri çıkararak çocuklara yaklaştılar. Fakat onlar, vahşî bir korku ile Gülsüm'ün arkasına saklandılar. Bu, onlar için tabiî bir hareketti. Fakat Gülsüm'e ne oluyordu?

Kız konağa ilk defa ayak basıyormuş gibi, yabancı bir tavırla duruyor, kimseye bakmıyor, elindeki mendili arasıra yüzüne götürerek gözlerini, burnunu siliyordu.

Hasta, gece sabaha karşı ölmüş, gündüz ikindiden sonra Yakacık mezarlığına gömülmüştü.

Konakta âdetti. Ölüm haberleri çocuklardan saklanır, ölen anaların Bursa'ya, babaların ise Mekke'de hacı olmaya gittiği söylenirdi. Murat'ın çocukları için bu masala hacet kalmadı. Çünkü, o kargaşalıkta kimse onlarla meşgul olmadığı için, her şeyi görmüşler, bahçede tabut yapılırken etrafında dolaşmışlar, kaynayan kazanın altına çalı çırpı atmışlar, belki hatta bir yere saklanarak annelerinin yıkandığını seyretmişlerdi.

Yine konağın eski âdetlerinden olarak büyük hanım, acele pirinç çorbası pişirtti. Fakat çocuklar çok yorgun oldukları için yemeği beklemeyerek Gülsüm'ün dizinde uyudular.

Geceler hayli uzamıştı. Bahusus böyle zamanlarda erken de yatılamazdı.

Erkekler, selâmlık odasında Murat Beyi —sünnet çocuğu gibi— avuturlarken, hanımlar da Gülsüm'ün etrafına toplandılar. Hasta öldüğü zaman yanında bulunduğu için, kızda hayli sermaye olacaktı. Bir gün içinde bir eski tarih vakası oluveren bu ölümün kim bilir ne acıklı ve heyecanlı bir hikâyesi vardı. Fakat, onlar sıkıştırdıkça kız, âdeta bir düşman çehresiyle somurtuyor, sorulan suallere bir, iki kuru kelime ile cevap veriyor, soğuk bir kinle dudakları kasılıyordu.

Hanımlar, fena halde bozulmuşlardı. Fakat bir şey belli etmediler: «Sen yorgunsun. Haydi git yat!» dediler. O, çıktığı zaman, büyük hanım :

— Kuzum, Allahaşkına buna ne oluyor böyle? dedi, surat bir karış.

Naciye, umursamazlıkla omuzlarını silkti :

— Anlayamadın mı? Yalnız ev hanımlığına alıştı. Orada istediği gibi esip savuruyordu... Fakat hanımlık

kısa sürdü. Devlet düşkünlüğü kolay değil... Ben de olsam somurturum.

Dürdane de aşağı yukarı bu fikirdeydi :

— Murat Bey çok nazik adam... Annemin ahretliği olduğu için, bu dilenciye yüz verdi; birkaç kere, «kızım, evlâdım, çocuğum» diye çenesini okşadı. Bu da kendini adam oldu sandı. Böyleleri yüz götürür mü?

Karamusallı sütnine onlar gibi düşünmüyordu :

— Aklıma bir şey geliyor amma, inanmazsınız... «Sen kötü yürekli bir kadınsın» dersiniz. Haydi söylemeyim, dedi.

Hanımlar :

— Söyle sütnine, ziyanı yok, diye ısrar ettiler.

İhtiyar kadın, sözlerinin işitilmesinden çekiniyormuş gibi, sesini alçaltarak :

— Ben böylelerinin ciğerinin içini bilirim, dedi, bu kız «Hanım ölürse, Murat Bey belki beni alır!» diye ümitlendi... Kişi haddini bilse ne güzel olur...

Büyük hanım, dalgın dalgın düşünerek :

— İnanırım sütnine, diyordu, böylelerinden her şey beklenir.

XXXVI

Murat Bey, konakta yirmi beş gün misafir kaldıktan sonra, çocukları ve hizmetçisiyle beraber Anadolu'ya dönüyordu. Büyük hanım başta olduğu halde, bütün aile onu selâmetlemek için Haydarpaşa istasyonuna toplanmıştı. Mamafih, tren kalkarken çehrelerde hüzünden ziyade sevinç vardı. Çünkü ayrılık muvakkatti; iki ay sonra Nadide Hanım, Saniye'yi Murat Beyin bulunduğu yere gelin götürecekti.

Garip bir tesadüf olarak, o gün konaktan bir yolcu daha çıkıyordu: Lala Tahir Ağa... Adamcağızın bin tür-

lü hastalıkları yetmiyormuş gibi, son zamanlarda zavallıyı bir de nüzül örselemiş, sağ kolu ile sağ bacağını işlemez bir hale getirmişti. Büyük hanım, müşkül bir vaziyette idi.

Konağın kırk senelik bir emektarını bu halde sokağa atmaya Allah razı olmazdı. Diğer taraftan onu bir hastaneye koymaya da imkân yoktu. Ailenin eski doktoru kendisine akıl danışan büyük hanıma: «Belki yarın ölür, belki yüz yaşına kadar yaşar... ne bileyim ben? Keramet sahibi değilim ki...» diyordu.

Hâsılı, içinden çıkılmaz bir dâva.

Bereket versin, Allah o sıralarda «Hasan Dayı» isminde bir köylü halketti. Bu adam, lalanın emmi oğlu olduğunu söylüyor ve onu memlekete götürmeyi teklif ediyordu. Büyük hanım, bunun ne neviden bir akrabalık olduğuna akıl erdirememekle beraber teklifi hiç de fena bulmadı. Hasan Dayı: «Sen hiç kasavet çekme hanımefendi ...Ben onu el üstünde köye götürürüm. Ölünceye kadar bakarız. Elbette bunca yıldır epeyce parası da olmuştur. Bir bu kadar daha yaşayacak değil ya; yeter de artar bile...» diyordu.

Büyük hanım, geniş bir nefes alarak :

«Para mı? İş ona kalsın...» dedi ve hemen ertesi gün altı aylık maaşını sarrafa kırdırarak lalanın birikmiş aylıklarını fazlasıyla verdi.

Tahir Ağanın vapuru Murat Beyin treniyle bir güne tesadüf ettiğinden lalayı selâmetlemek için, Gülsüm'le aşçıdan başka kimse kalmamıştı. Büyük hanım :

— Lalacığım... Gülsüm'le aşçı seni götürsünler... Biz de Haydarpaşa'dan dönüşte geliriz, dedi.

Tahir Ağanın rahat bir seyahat yapması için hiçbir fedakârlıktan geri durulmamıştı. Sirkeci rıhtımından Karadeniz'e harekete hazırlanan «Hacı Davut» vapurunun baş tarafında bir ambar kapağı üstünde ona güzel bir

yatak yapmışlar, soğuk almasın diye etrafına bir perde germişlerdi. Yol devam ettiği müddetçe lala, burada keyif çatacak, her istediği zaman vapurun mutfağında onun çay ibriği kaynayacaktı.

Lalanın ayak ucunda oturan Gülsüm, onun bu konfordan memnun görünmemesine hayret ediyor, ikide birde içini çekerek: «Ah, ben senin yerinde olsaydım lala!» diyordu.

Lala, ortalık kararıncaya kadar hanımefendiyi ve çocukları bekledi. İkide birde Gülsüm'e:

«Hele bir bak Gülsüm. Sakın ola gelip de bizi görmemiş olmasınlar» diyordu.

Gülsüm, onların gelmeyeceğine emindi. Fakat, lalayı meyus etmemek için yalandan vapurun içinde dolaşıyor, rıhtıma bakıyordu. Nihayet, aşçı, ayağa kalktı:

— Ey bize gayrı izin, dedi, daha geç kalırsak belki bir şeyler söylerler.

Tahir Ağa ile Gülsüm, biraz evvel sakin sakin konuşurlarken, aşçının bu sözü üzerine, bir vaveylâdır kopardılar.

Lala, sel gibi gözyaşı döküyor, Gülsüm, hıçkırıktan boğuluyordu. Tahir Ağa, kızı tekrar tekrar öperek: «Gülsüm, bana hakkını helâl et... Gayri bizim görüşmemiz ahrete kaldı!» diyordu.

O akşam, konakta akla gelmez bir fırtına koptu.

Gece yarısına doğru herkes odasına çekilmişti. Büyük hanım da yatmaya hazırlanıyordu. Kapı hafifçe gıcırdadı, Gülsüm, bir şamdanla içeri girdi.

Nadide Hanım:

— Kız, sen daha yatmadın mı? diye sordu.

— Yatmadım hanımefendi. Uyuyamıyorum.

— Hasta mısın?

— Değilim hanımefendi... Size bir şey soracağım.

İhtiyar kadın, hayret ve endişe ile Gülsüm'ün yüzüne bakıyordu. Kızda bu gece garip bir asabiyet vardı.

— Neymiş o soracağın şey bakayım?

— Hanımefendi, bizim küçük hanımı Murat Beye vereceksiniz, değil mi?

— Allah kısmet ederse öyle olacak Gülsüm... Gece yarısı bunu sormaya mı geldin?

— ....

— Neye cevap vermiyorsun?

Kız, titremeye başlamıştı, bu defa sözü değiştirerek başka bir sual sordu:

— Bir hasta ölmeden evvel vasiyet ederse onu yerine getirmeli değil mi hanımefendi?

— Evet Gülsüm...

— Hasta ölmeden bir gün evvel bana bir vasiyet ettiydi hanımefendi...

— Ne vasiyeti?

— Söylemeye korkuyorum büyük hanım.

Büyük hanım, daha fazla korkuyor, tüyleri diken diken oluyordu. Fakat merak, korkuya üstün geldiği için, yalancı bir sessizlikle:

— Söyle kızım, korkma, dedi.

— Hanımefendi, hasta bana dedi ki: «Ben anlıyorum... Ben öldükten sonra sizin küçük hanımı Murat Beye verecekler... Eğer bunu yaparlarsa büyük hanıma de ki: «Hasta sana ölüm döşeğinde beddua etti... Evlâtlarının hayrını görmesin. Onlar da benim gibi birer birer gözünün önünde ölsünler.»

Büyük hanım, yırtıcı bir çığlık koparak düşüp bayıldı.

Birkaç dakika sonra bütün konak halkı Nadide Hanımın odasında toplanmış bulunuyordu. Gecelik entarileriyle yalınayak odalarından fırlayan damatlar, ihtiyar

kadını ayıltmaya uğraşıyorlar, küçük hanımlar: «Söyle katil... anneme ne yaptın?» diye çığlık çığlığa Gülsüm'ün üstüne atılıyorlardı. Nihayet, kaynanasını ayıltmaya muvaffak olan Feridun Bey, sert bir sesle: «Çekilin... onu bana bırakın!» dedi; hanımların sualini bir kere de o tekrar etti, cevap alamayınca asabiyetini yenemeyerek kızın yüzüne iki şiddetli tokat attı.

Gülsüm, kaçınmadı, bağırmadı; yalnız kirpiklerinde beliren iki damla yaş ağır ağır büyüyerek gözlerinin bütün siyahını kapladı. Sakin ve umulmayacak kadar düzgün bir dille:

— Hanımım ölmeden bir vasiyet etti. Büyük hanıma bir şey söyle, dedi. Onu söyledim... İsterseniz beni de öldürün.

Gülsüm, bu «beni de» sözünü bir maksatla mı söylemişti; yoksa rastgele ağzından öyle mi çıkıvermişti?

Bu esnada büyük hanım, derin derin inlemeye başlamış olduğu için, kızı odadan çıkardılar ve cezasını ertesi sabaha bıraktılar.

Fakat o, sabahı beklemeye lüzum görmedi. Tavan arasındaki yatağının kenarına oturarak karanlıkta birkaç saat dalgın dalgın düşündükten sonra mumu yaktı ve toplanmaya başladı.

Birkaç parça eşyası vardı. Bunların hepsini bir bohçaya koyup götürebilirdi. Fakat, kendisini hırsız diye polise tutturmaları ihtimalini düşünerek vazgeçti.

Sade hanımının ölmeden evvel verdiği bir resim ve hatıra kabilinden bir iki eşya vardı ki, bunların kendine ait olduğunu her zaman ispat edebileceği için, bir paket yapıp eline aldı. Yavaş yavaş merdivenlerden inmeye

başladı. Arasıra ayaklarının altında tahtalar gıcırdadıkça duruyor, etrafı dinliyordu.

Aşağıda taşlıkta lalanın oda kapısı açık kalmıştı. Karanlıkta onun boş kerevetine, sönmüş kırık mangalına bakarken elinde olmaksızın gözleri yaşardı.

Kapıyı açtığı zaman gökyüzü ağarmaya başlamıştı. Birkaç dakika caddede yürüdükten sonra, karşıdan bir fenercinin geldiğini gördü ve yüksek evlerin arasından henüz karanlıktan kurtulamamış dar bir sokağa saptı.

SONUÇ

«Taşhan» ın önüne geldikleri zaman şoför, otomobili yavaşlatarak :

— Nereye emrediyorsunuz? diye sordu.

İçerden bir ses azametli bir emir verdi :

— «Opera Meydanı»na...

— ....

— Yahu, sen nasıl şoförsün? «Opera Meydanı» nı bilmiyor musun?

Şoför, gülerek: «Anladım beyim» dedi.

Otomobil süratle «Karaoğlan» çarşısını geçerek «Bentderesi» yoluna saptı ve birkaç dakika sonra «Tabakhane» tiyatrolarının önündeki meydanlıkta durdu.

Bu gece, iki tiyatro arasında şiddetli bir rekabet mücadelesi vardı. Otomobil durur durmaz, tiyatroların renk renk bayraklar, resimler, fenerlerle süslenmiş antreleri önündeki mızıkaların ikisi birden başladı. Sağdaki alaturka bir şarkı, soldaki bir fokstrot çalıyor, davullar, ziller, borular birbirinin sesini boğmak için dehşetli bir gürültü yapıyordu.

Bundan başka sağ tarafın çağırtkanları: «Komik-i şehîr (!) Arif Bey burada... Gülünç komediler, millî rakıslar, «Odeon Bülbülü» Kadriye Hanım burada...

Sol taraftakiler ise :

«Dramlar, düetolar... Şark Greta Garbo'su meşhur Primadonna Mücellâ Suzan Hanım tarafından kantolar..» diye bağırışıyorlardı.

Biraz evvel şoföre burasını tarif eden genç, Nadide Hanımın elinden tutarak otomobilden indirdi:

— Halacığım... Bizim «Opera meydanımız» nasıl? Şehzadebaşı'nı aratıyor mu? diye sordu.

Gürültü, ihtiyar kadını serseme döndürmüştü. İki eliyle kulaklarını kapatıyor:

— İşitemiyorum, diye bağırıyordu.

Yaşı şimdi yetmişi geçiyordu. Vücudu daha zayıflamış, boyu küçülmüş gibi görünüyordu. Saçlarında bir tek siyah tel kalmamıştı. Fakat gözleri hâlâ eski, masum ve taze çocuk gözleriydi.

Bir dakika sonra meydanlığa bir ikinci otomobil geldi ve kafile tamamlanmış oldu: Feridun Bey, Naciye Hanım, Naciye'nin iki yetişmiş kızıyla, şimdi on altı yaşında, uzun boylu, güzel bir genç olan Bülent...

Saraçhanebaşı'ndaki konaktan kalanlar, aşağı yukarı bunlardan ibaretti. Dürdane karaciğerinden, Saniye apandisitten, Şakir Bey kalp hastalığından ölmüş, çocukların her biri, bir tarafa dağılmıştı.

Feridun Bey, şimdi Ankara'daki şirketlerden birinde muhasebeci idi. Beş aydan beri çoluk çocuğuyla beraber Cebeci istasyonu civarında bir evde oturuyordu. Nasrettin Hoca gibi: «Beşiğin arkası gurbet!» diyen Nadide Hanımı İstanbul'dan çıkarmak, balığı sudan çıkarmak gibi bir şey olmuştu. Fakat İstanbul'da hemen hemen kimsesiz kaldığı için, çaresiz onlarla beraber gurbete çıkmaya razı olmuştu.

Ankara'da bazı akrabalar da bulmuşlardı. Nadide Hanıma «halacığım» diyen genç onlardan biriydi. Sade «akraba» diye çağırdıkları bu çocuk, bir bankada çalışıyor, otelde oturuyordu.

«Akraba» arasıra Cebeci'deki eve misafir gelir, delidolu lâkırdılarla büyük hanımın gamlı gönlünü avuturdu.

Bu geceki tiyatro eğlencesi onun ikramı idi. Bir akşam evvel yemekte:

— Aman, burada gayet alaylı bir tiyatro var, demişti. Yarın gece sizi de götüreyim... Meşhur Şark Greta Garbo'su Mücellâ Suzan Hanımı da görmüş olursunuz...

Nadide Hanım, geldi geleli sokağa çıkmamakta inat ettiği için yabanî gibi bir şey olmuştu.

Meydan, kalabalıktı; mızıkalar onu âdeta ürkütüyordu.

Genç akraba:

— Halacığım... Ben size iki loca ayırttım amma, kendim görmeden olmaz... İki dakika beni bekleyeceksiniz, dedi ve Nadide Hanımı Feridun Beye bırakarak içeri daldı.

Meydanlığa mütemadiyen yeni otomobiller gelip duruyor, içlerinden kelli felli insanlar çıkıyordu.

Feridun Bey, kaynanasıyla karısını ihtiyaten bir kenara götürmüş, bir yemişçi arabasının arkasına siper etmişti.

Bülent: «Haminne... Sana yemişçinin iskemlesini isteyeyim mi?» diyor, o: «Çocuğum... Ben daha zannettiğin kadar ihtiyarlamadım» diye gülümsüyordu.

Mızıkaların çaldığı kantolar arasında Nadide Hanımın uzaktan uzağa tanıdığı havalar da vardı.

Bu çalgı, bu fenerler, bayraklar, resimli ilânlar, allı, yeşilli uçurtma kâğıdından askılarla süslenmiş yan yana tiyatro kapıları Nadide Hanıma eski Ramazan gecelerini, Direklerarası'nı hatırlatıyor, ölü bir çürük diş gibi yıllardan beri bütün hassasiyetini kaybetmiş yüreğinde uzak, müphem ağrılar uyandırıyordu.

Kaynanasındaki dalgınlığı yorgunluğa yoran Feridun Bey, ona bir kere daha yemişçinin iskemlesini teklif etti. Fakat artık buna hacet kalmamış, akraba, memnun bir çehre ile kapıda görünmüştü.

Bu gece, kalabalık dehşetti. İki erkek akıntıya karşı yüzer gibi hareketlerle kadınlara yol açtılar. Aile, toprak döşeli, uzunca bir geçitten geçti, dar bir merdivenden çıktı; galeri müşterilerinin arkasından dolaşarak localar koridoruna girdi.

En önde yürüyen akraba, bir eliyle büyük hanımın bileğini tutuyor, ötekindeki cep feneriyle yolu aydınlatıyordu.

Misafirlere ayrılan iki loca, koridorun nihayetindeydi. Nadide ve Naciye Hanımlarla Feridun Beyi baş locaya, gençleri ötekine aldı. Galeri ve localar katı —deniz hamamı gibi— kalın sırıklar üzerine kurulmuştu. Nadide Hanımın bunlara ehemmiyetsiz bir gözle baktığını gören akraba :

— Hiç merak etme halacığım... Vallahi bugün belediye mühendisleri yeni muayene ettiler, dedi.

Büyük hanım; sağda, solda kaçacak bir yer göremediği için kuvvetle :

— Allaha emanet çocuğum. Merak edilecek ne var? dedi.

Parter, her sınıftan insanla hıncahınç dolu idi. Kelli felli beyler, kürklü hanımlar, bereli mektep çocukları, neferler, şoförler, köylüler, çarşaflı kadınların yanında asrî kızlar...

Kalabalık o haldeydi ki, mavi mintanlı bir delikanlı:

— Yahu, efendiler, hanımlar... ayıptır, şu çalgıcılara yer verin de geçsinler, diye bağırıyordu. Bilhassa davulun, başlar üzerinden elden ele geçmesi âdeta bir mesele oldu.

Localar, baştan başa kibar insanlarla doluydu. Feridun Beyin arkasında ayakta duran «akraba» arasıra ona eğilerek ehemmiyetli isimler söylüyordu.

Büyük hanım, kahvesini içerken kantolar da başladı. Bunlar onun çocukluğunda Peruz'dan, Büyük Amel-

ya'dan dinlediklerinin hemen hemen aynı idi. Yalnız araya bir bale ile bir fokstrot sokulmuştu. Fokstrotu kantocu kızlardan biriyle biraz evvel mızıkacılara yol açmak için ahaliye yalvaran mavi mintanlı delikanlı oynuyordu. Kavalye; yorgun olduğu ve yemeni biçimindeki kunduraları galiba ayağını sıktığı için mezürü bozuyor, aktrisi kızdırıyordu. Kızın sinirli sinirli kaşını, gözünü oynattığını, kavalyeye çıkıştığını gören çalgıcı, bir azizlik etmek istedi; kasten borusundan acayip, acayip sesler çıkarmaya, tempoyu büsbütün karıştırmaya başladı. Nihayet, aktris, dayanamadı, çalgıcıya yüksek sesle: «Eşekliğe lüzum yok... adamakıllı çal!» dedi.

Tiyatro, birdenbire alkış ve kahkaha fırtınasıyla sarsıldı. Tepinen ayaklar ikinci katın döşemelerini zangırdattıkça, büyük hanım, locanın kenarlarına tutunuyor, içinden dualar okuyordu.

Her yeni kantocuda, misafirler soruyorlardı :

— Mücellâ Suzan Hanım bu mu?

Akraba :

— Hayır, diyordu. Şark Greta Garbo'su uzun uzadıya nazlanmadan sahneye çıkmaz... Hem o çıktığı zaman tiyatro alkıştan yıkılır.

Tiyatronun içyüzünü gayet iyi bilen akrabaya göre, bu aktrisin Ankara'da birçok sevdalısı vardı. Fakat, o, bunlardan ancak iki, üç tanesine yüz veriyordu.

Geçen hafta tiyatroda onun için büyük bir kavga olmuş, iki gece evvel de barda bir sarhoş onu vurmaya kalkışmıştı.

Büyük hanım: — Sakın burada da gürültü çıkarsa ne yaparız? diyor, geldiğine, geleceğine bin pişman oluyordu.

Nihayet, Greta Garbo'nun sırası geldi. Halk, onun havalarından birini tanıyınca bir alkış, ıslık gürültüsü-

dür koptu. Perdecinin perdeyi oynata oynata açışında bile bir fevkalâdelik vardı.

Büyük hanım, kulislerden birinde sırmalara, boncuklara batmış, mavi bir elbise farketti. Bu, Mücellâ Suzan Hanımdı. Fakat, akrabanın dediği gibi sahneye çıkmaya nazlanıyor, yanındakilerle konuşarak sigara içiyordu. Nihayet, gönlü olarak sıçraya sıçraya ortaya atıldı.

Naciye, birdenbire annesini dürterek hafif bir feryat kopardı:

— Anne... Bu, bizim Gülsüm...

Büyük hanım, sapsarı kesilmişti...

Tam o esnada Greta Garbo, sahnenin önünde durarak, çalgıcılara yavaş sesle bir emir verdikten sonra, kanto söylemeye başladı. O vakit artık Nadide Hanımın da şüphesi kalmadı. Mücellâ Suzan: Gülsüm'dü.

Vücudu irileşmiş, yüzü âdeta güzelleşmişti. Çocukken ön dudaklarından fırlayan iri dişi söktürmüş, yerine yüzünün renk renk boyaları arasında pırıl pırıl yanan iki altın diş taktırmıştı. Gülsüm, türlü cilvelerle gözlerini süzüyor, gerdanını titretiyor, şımarık kahkahalarla gülüyor, arasıra mızıkayı durdurarak çalgıcılarla, hatta ön sıradaki halkla arsız arsız konuşuyordu.

Fakat ihtiyar kadın, şimdi bunlardan hiçbirini farketmiyor, buğulu gözleriyle yalnız konağın üst katındaki çocuk tiyatrosunu, yatak çarşafından perdeler arasında, sıvanmış kolları, ağlamaktan boyaları birbirine karışmış yüzü ile kanto söyleyen eski küçük Gülsüm'ü görüyordu.

On beş, yirmi dakika sonra locanın kapısına hafifçe vuruldu. Büyük hanım, başını çevirince koridorun karanlığında Gülsüm'ün çehresini farketti.

Kız da perdenin deliğinden dışarısını seyrederken onları görüp tanımış, hanımefendisini dünya gözüyle bir kere daha görmek istemişti.

Gülsüm, yüzünün boyalarını yıkamış, ahaliden kimsenin kendisini tanımaması için bir siyah mantoya bürünmüştü. Koridorun karanlığında «Hanımefendiciğim, hanımefendiciğim...» diye boğula boğula ağlıyor, yerlere kapanarak Nadide Hanımın dizlerini öpüyordu.

Sonra da bir kere Bülent'i görmek için yalvardı. Biraz evvel sahneden ahali ile konuşan şımarık kantocu kimbilir hangi tesirler altında eski mütevazi, zelil ahretlik olmuştu.

Mücellâ Suzan'ın yeni bir kantosunu bekleyen halk ; «Greta Garbo... İsteriz!» diye tepiniyor, onlar, hanım, evlâtlık bir türlü birbirlerinden ayrılamayarak karanlıkta ağlaşıyorlardı.

SON